ભવતારિણી

તારા મહાવિદ્યા

સાધના લે. શરદચંદ્ર પુરોહિત સિદ્ધિ

ESTD 1928 Gajanan ™

T-377

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત.

ભવતારિણી શ્રીતારા મહાવિદ્યા

(સાધના અને સિદ્ધિ)

ભવતારિણી શ્રીતારા મહાવિદ્યા

(સાધના અને સિદ્ધિ)

: લેખક અને સંશોધનકર્તા :

શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

: પ્રકાશક :

ESTD 1928

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય Gajanan™

ટાવર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૩

ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૯૧૦૮

Visit us :- www. gajananbooks.com

Email :- Into @ gajananbooks.com

G - 2239

Price Rs. 80=00

◎ ભવતારિણી શ્રીતારા મહાવિદ્યા

◎ શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

પ્રકાશક ડૉ. વિજય ઠક્કર, શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય ટાવર રોડ, સૂરત - ૩.

મુદ્રક પી. પી. બુકસેલર્સ, પરિમલ પ્રિન્ટર્સ, ટાવર રોડ, સુરત.-૩.

: ચેતવણી :

ભવતારિણી શ્રીતારા મહાવિદ્યા વિષેનાં લેખકના વિચારો, અનુભવો વગેરે લોકોપયોગી નીવડે એવા ઉમદા આશયથી લોકહિતાર્થે આ પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. આમાં સમાવિષ્ટ સાહિત્ય સાથે પ્રકાશક સંમત છે જ એવું માની લેવું નહીં. આ સાહિત્યનો પ્રાયોગિક ધોરણે ઉપયોગ કરતાં પહેલાં વિષય નિષ્ણાંતનું માર્ગદર્શન મેળવી લેવું હિતાવહ છે.

SHRITARA : (P.P) PKCPY - KO - OPYYAP - T_4 - B_1 - P_1 - (   ) E

Subject To Surat Jurisdiction © Publishers

દિવંગતજનેતા

પૂજ્ય શ્રીમતી કમળાગૌરી ઈશ્વરલાલ પુરોહિત ને

અર્પણ

જેના ઉદરે જન્મ ધરી મળ્યો ધન્ય માનવ દેહ,

તે જનનીના ચરણોમાં અર્પણ ગ્રંથ સસ્નેહ

- શરદચંદ્ર ઈ. પુરોહિત

ભૂમિકા

ભુવનતારિણી તારા દસમહાવિદ્યાઓમાં દ્વિતીયા હોવાં છતાં પણ અદ્વિતીયા છે. એ ભવતારિણી પણ કહેવાય છે.

આદિ દેવ મહાદેવની પ્રિયા તારા સૃષ્ટિની રચના, પાલન અને સંહારમાં પૂર્ણ રીતે સમર્થ છે. શંકર, સૂર્ય, રામ અને ભગવાન બુદ્ધ આ ચાર દેવતાઓની શક્તિમાં કેન્દ્રમાં સ્થિત તારાની ઉપાસના આ ભારત દેશમાં સહસ્ત્રાબ્દીઓથી થતી આવી છે. ભક્તો, તપસ્વીઓ, ઋષિઓ અને તાંત્રિકોએ આ મહાવિદ્યાની ઉપાસનાથી અનેક અસંભવ કાર્યોને સંભવ કરી બતાવ્યા છે.

ભગવતી તારાનાં અસંખ્ય રૂપ છે. 'શક્તિ સંગમ' માં 'તારા' ની સંખ્યા ત્રણ ખર્વ તથા 'કાલી' ની દસ અર્બુદ કહેવામાં આવી છે. નિષ્કામ અને સકામ ઉપાસનામાં ધ્યાનનું અંતર ન કરવાથી ઉપાસનાની ફળ પ્રાપ્તિમાં સંદેહ ઉપસ્થિત થાય છે.

તારાની ઉપાસનાની અંતર્ગત ત્રણ શક્તિઓની ગણના કરવામાં આવે છે. (૧) ઉગ્રતારા, (૨) જટાજટા (એકજય) અને (૩) નીલ સરસ્વતી. નીલ સરસ્વતીને 'વિદ્યારાજ્ઞી' મહાવિદ્યા પણ કહેવામાં આવે છે.

કહેવામાં આવે છે કે કલિયુગમાં **'તારા'** સમાન સિદ્ધિદાયક દેવતા અન્ય કોઈ નથી. તારા 'જલ' સાગરથી રક્ષણ કરે છે. અને ભવસાગર પણ પાર કરવી દે છે. તેથી તો એ તારિણી, ભવ - તારિણી છે. મા ભગવતીએ સ્વમુખે કહ્યું છે કે -

તારયિષ્યામ્યહં નાથ ! નાના ભવમહાર્ણવાત્ ।
તેન તારેતિ માં લોકે જાયન્તિ મુનિ પુઙ્ગવાઃ ॥

ભવસાગર યા દુઃખ સાગરથી અથવા સાગરથી તારવાને કારણે શ્રેષ્ઠ મુનિઓ ભગવતીનું 'તારા' નામથી ગીત ગાય છે, સંકીર્તન કરે છે અને ઉપાસના કરે છે.

પુરુષ દેવતાની અપેક્ષા સ્ત્રી-દેવતા અતિશીઘ્ર પ્રસન્ન થાય છે, કારણ કે તેમાં કરુણા અધિક હોય છે. જે ગુણ માતામાં જોવામાં આવે છે, તે સર્વ સ્ત્રી-દેવતામાં છે. મનુષ્ય જાતિની સ્ત્રીમાં રાજસ અને તામસ ગુણનું બાહુલ્ય રહે છે. આથી તેમાં શુદ્ધ સાત્વિક કરુણાનો ઉદય થઈ શકતો નથી, પરંતુ ભગવતી

ગુણાતીત છે, તેની કરુણાની કથા કેવી રીતે વર્ણવી શકાય? સ્ત્રી - દેવતા ભગવતી ઘણી સરળ છે અને તેની સાથે દયા પણ ભરપૂર છે, આ રીતે માતૃસ્નેહ અધિકતર હોય છે. ભગવતીના ભક્તોના નાનામાં નાના કામોમાં દૈવી સહાય મળતી જોવામાં આવે છે. અન્ય દેવતાઓ તો પોતાના અધિકારની અંતર્ગત જ કૃપા કરી શકે છે. પરન્તુ એમાં સર્જન, પાલન અને સંહાર આ ત્રણે શક્તિઓ વર્તમાન છે. જો શુદ્ધ પ્રેમથી હૃદય-પૂર્વક આરાધના કરવામાં આવે તો ભગવતી શીઘ્ર પ્રસન્ન થઈ સાધકની મનોકામના પૂર્ણ કરે છે. આ વાત વ્યવહાર અને અનુભવ સિદ્ધ છે.

તારાની કૃપાથી સંસારના સર્વ લોક ભવસાગર તરી જાય છે. સ્તુતિઓ અને મંત્રોથી જ્ઞાત થાય છે કે સમુદ્રયાત્રાઓ અને જળ-રેલ-સંકટના સમયે જીવનની સુરક્ષા માટે ઉપાસક મા તારાની પ્રાર્થના કરતાં હતાં. સંસારની યાત્રા પણ ભવસાગરની સફર (મુસાફરી) છે. આ સંસાર યાત્રામાં અનેક પ્રકારના સંકટ આવે છે. અનેક પડકારો મળે છે. આ પડકારોનો સામનો સફળતાપૂર્વ કરવા માટે જીવન સંગિની (ધર્મ પત્ની) અનુકૂળ હોવી જોઈએ, તેનો સાથ-સહયોગ યોગ્ય રીતે નહીં મળવાને લીધે માનવજીવન નિષ્ફળમાં નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત થાય છે, માનવનું પતન થાય છે. જીવનને પતનના માર્ગથી બચાવનારી જીવન સંગિની પત્ની કહેવાય છે. કહેવામાં આવ્યું છે.

'પતનાત્ ત્રાયતે સા પત્ની।'

શ્રી દુર્ગા સપ્તશતીના દેવી અર્ગલા સ્તોત્રના નિમ્નોક્ત શ્લોકનું અનુષ્ઠાન કરવા માત્રથી ભગવતી ભવતારિણીની કૃપાથી દુર્ગમ સંસાર સાગરને તરવામાં સહયોગ આપનારી, મનોવૃત્તિ અનુસાર વર્તન કરનારી મનોરમા પત્નીની પ્રાપ્તિ થાય છે. શ્લોક આ પ્રમાણે છે.

પત્નીં મનોરમાં દેહિ મનોવૃત્તાનુ સારિણીમ્ ।
તારિણીં દુર્ગ સંસાર સાગરસ્ય કુલોદ્‌ભવામ્ (દુ. અ. ૨૮)

આપ પણ મા તારાના ચરણનું શરણ સ્વીકાર કરો. આપ તેમની ઉપાસના કરો, તેમના મંત્રના જપ કરો, મનોકામના પૂર્ણ કરવાનો આ સર્વથી સરલ માર્ગ છે. શાક્તોએ તારાના મહિમાનું જ્ઞાન કરતાં કહ્યું છે કે-

"જિન્હે કાહુને ન-તારા, તિન્હેં તારા માતુ તારા,
અરુ તારાને ન તારા તો સહારા કૌન-કૌન દ્વારા ।"

શૂન્ય બ્રહ્માંડના ગોલકમાં કુલ પચાસ શૂન્ય છે, એમાંથી પાંચ શૂન્ય પર મા તારા વિરાજમાન છે. અન્ય બાકી (૪૫) શૂન્યો, પર માતા કાલિકા વિરાજમાન છે. મા તારાનું એક રૂપ 'ઉગ્રતારા' ભક્તોમાં ઘણી શ્રદ્ધાથી પૂજવામાં આવે છે. ઉગ્રતારાનો સંબંધ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ અને સૂર્ય સાથે છે. સૂર્ય જ સંસારનો પ્રાણ છે. સૂર્ય દેવતાનું કેન્દ્રસ્થળ મા-તારાનું નિવાસ સ્થાન છે. એવું પ્રમાણ અનેક ગ્રંથોમાં ઉપલબ્ધ થાય છે. સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અને પાલનનાં કાર્યમાં ઉગ્ર તારાની કૃપા આવશ્યક છે. ઉગ્ર તારા સ્વયં પોતાની અંદર શક્તિનો સર્વથી મોટો પુંજ છે. ઉગ્ર આપત્તિઓથી રક્ષણ કરવાને કારણે તેને ઉગ્ર તારા કહેવામાં આવે છે. તારા પરમ સંતુષ્ટ છે, ત્યારે સૃષ્ટિનાં બધાં કાર્યો ચાલે છે અને આપદાઓ શાંત રહે છે. તે ઉગ્ર અને નિષ્ઠુર બની જાય છે ત્યારે સર્વ જીવોનો વિનાશ થઈ જાય છે.

જેવી રીતે મહાકાલની શક્તિ મહાકાલી છે, તેવી જ રીતે સદાશિવની પ્રેરણા શક્તિ મા તારા છે. એની ઉપાસનાથી સર્વના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે. શાસ્ત્રોમાં એવું કથન છે કે – **"કૃષ્ણસ્તુ કાલિકા સ્વયં।'**ભગવાન કૃષ્ણ સ્વયં **માતા કાલીનું રૂપ છે. 'ક્લીં'** બીજ કાલીનું છે તે જ બીજ કૃષ્ણનું છે. **તેવિજરીતે કહેવામાં આવ્યું છે કે - 'તારા તુ રામરૂપિણી।'** મા- તારા સ્વયં રામનું સ્વરૂપ છે. સીતારામ શબ્દમાં પ્રથમાક્ષર 'સી' અને અંતિમ અક્ષર 'મ' ને અલગ કરીને બાજુ પર રાખો, અને વચમાંના બે અક્ષરો 'તારા' ઉઠાવીને તારા પછી 'સીમ' રાખવાથી 'તારાસીમ' શબ્દ બનશે. જેનો અર્થ થાય છે. - ભવતારિણી (તારા). 'સીતારામ' શબ્દમાં સીમિત સાકાર સ્વરૂપ બની ગઈ છે. રામ નામનો મંત્ર એટલા માટે તારક મંત્ર બની ગયો છે. આપ એ પણ કહી શકો છો કે મર્યાદા પુરુષોત્તમ રામ જગદંબા તારાનું જ રૂપ છે. તે પણ સંસારના તારણહાર છે. શ્રી તારા સિદ્ધિવિદ્યા છે. પ્રથમા મહાવિદ્યા 'કાલી' અને દ્વિતીયા તારામાં સામાન્ય જેવો ભેદ છે. જે અંગે આ ગ્રંથમાં એક પ્રકરણમાં વિસ્તૃત ચર્ચાવિચારણા કરવામાં આવેલ છે.

ભગવાન પાતંજલિએ પોતાના યોગદર્શનમાં **'ઋતંભરા - પ્રજ્ઞા'** ના નામથી આ વિદ્યાની વ્યાખ્યા પ્રસ્તુત કરી છે. ભગવતી તારા (૧) અવિદ્યા, (૨) અસ્મિતા, (૩) રાગ, (૪) દ્વેષ અને ભાઅભિનિવેશ આ પાંચ કલેશોથી જીવની રક્ષા કરે છે.

મા - તારાના અનેક પ્રકારથી ધ્યાન કરવામાં આવે છે. એક ધ્યાનનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે.

'ભગવતી તારાના શરીરનો રંગ નવોદિત સૂર્યના પ્રકાશ મંડળ જેવો છે. તે ત્રણ નેત્રોથી સુશોભિત છે. તે સ્મશાનમાં નિવાસ કરે છે. તેમની દાઢો મોટી ભયાનક છે. નમુંડોની માળાથી સજ્જ એવું અતિઘોર શરીર છે. તેમનો આકાર અતિ-વિશાળ છે. એનું ઉદર ઘણું જ સ્થૂલ છે. તેમની કમર ઉપર વાઘના ચામડાને વીંટેલું છે. તે નવયૌવના અને ચારભુજાવાળી છે. તેની જીભ લપલપાતી રહે છે. તે સ્વરૂપે જેટલી ભયંકર દેખાય છે તેટલી જ મનથી સહજ અને કરુણામયી છે. તે ભક્તોને શીઘ્ર વર આપનારી છે. તેના જમણા હાથમાં તલવાર અને કાતર છે. ડાબા હાથમાં કમળ અને નરમુંડ ધારણ કરેલ છે. તેમના મસ્તક પર અક્ષોભ્ય શિવ વિરાજમાન છે. તે સદા પ્રસન્ન રહે છે, અને અનેક આભૂષણો ધારણ કરે છે. વિશાળ ભવસાગરની મધ્યમાં શ્વેત કમળ પર વિરાજમાન છે.'

તંત્રમાં એક વધુ ધ્યાનની વિધિમાં તારાને આ સ્વરૂપમાં સ્મરણ કરવાનું કહેવામાં આવ્યું છે.

'સમગ્ર સંસાર જલમગ્ન છે, જલ અને આકાશની વચ્ચે જલની ઉપર એક વિશાલ શ્વેત કમળ છે. શ્વેત કમળની કર્ણિકા પર આઠ ચિંતાઓથી યુક્ત મહાસ્મશાન છે. અહીં શબના મસ્તક પર ડાબો પગ અને જાંઘ પર જમણો પગ રાખીને નીલ વર્ણના શરીરવાળી, ગોળ આંખોવાળી ભક્તની સ્તુતિને સાંભળીને સમાધિમાંથી જાગેલી મા તારા વિરાજમાન છે. તેના હાથમાં કાતર, ખડ્ગ, કપાલનું પાત્ર અને નીલકમળ છે. તેમના પગ, ગળું, કમર, કાન અને મસ્તક ઉપર આઠ મહાનાગોનું આભૂષણ છે. મસ્તક પર કરોડો સૂર્યના સમાન લાલ કાંતિવાળો અક્ષોભ્યા નાગ છે, એનું ધ્યાન કરનારા વ્યક્તિનાં બધાં સંકટોનો નાશ જાય છે. અને સર્વ મનોકામનાઓ ભગવતી તારાની કૃપાથી પૂર્ણ થઈ જાય છે.

ભગવતી તારાની સાધના માટે સ્મશાન, વાસ્વનિતા (વારાંગના) નું ઘર, પર્વતની ગુફા, સમુદ્રનો તટ, સૂનું મકાન, યા શિવમંદિરને પસંદ કરવું જોઈએ. જેની આસપાસમાં બીજું કોઈ શિવમંદિર ન હોય. એવું સ્થાન તારા સાધના માટે ઉપયુક્ત છે.

મા - તારાના પીઠદેવતાઓની સંખ્યા નવ છે. અહીં પીઠનો અર્થ આસન છે. પહેલાં આ દેવતાઓનું આસન બિછાવવું જોઈએ ત્યાર પછી તેના પર માતાને બેસાડવાં જોઈએ.

એનું તાત્પર્ય છે કે પ્રથમ સાધકે એ શક્તિઓનું ધ્યાન કરવું. પછી એના આસન પર મા - તારાને બેસાડવાં. આ પીઠ શક્તિ આ પ્રમાણે ગણાવી છે.

મેધા, પ્રજ્ઞા, પ્રભા, વિદ્યા, ધી, ધૃતિ, સ્મૃતિ, બુદ્ધિ અને વિદ્યેશ્વરી.

કેટલાક ગ્રંથોમાં આ શક્તિઓને આ પ્રમાણે ગણાવી છે.

ઈચ્છા, જ્ઞાન, ક્રિયા, કામિની, રતિ, રતિપ્રિયા, નંદા અને મનોન્મની.

મહાવિદ્યા તારાની સાધના બહુ જ સરળ અને બહુ જ કઠણ છે. સરળ એટલા માટે કે સાધકનું મન અગર પવિત્ર છે, સાધક અગર માતાને માટે અબોધ શિશુ સમાન ભાવના રાખે છે તો જગદંબા તારા તેને શીઘ્ર વરદાન આપે છે. આ સાધના કઠણ એટલા માટે છે કે જ્ઞાનિઓ અને શ્રેષ્ઠ તપસ્વીઓને પણ વર્ષોની સાધના પછી મા- તારાની કૃપા મળતી નથી. જ્યારે સાધકના મનમાં જ્ઞાનનો અહંકાર છે, જ્યાં સુધી તે ઘૃણા, લજ્જા, કુળ, માન અને શીલ જેવા બંધનોથી જકડાયેલો છે, જ્યાં સુધી તે સંસારમાં આપણા પોતાના અને પારકાનો ભેદ ભૂલી નથી જતો, અને ભક્તિ આનંદમાં ડૂબી નથી જતો, ત્યાં સુધી તેને મા - તારાની કૃપા મળતી નથી. એટલા માટે ગુરૂ વસિષ્ઠ જેવા જ્ઞાનીને હજારો વર્ષોની તપસ્યા કર્યા બાદ પણ મા તારાનાં દર્શન થયાં નહીં. પરંતુ ભક્ત વામાખેપા જેવા અભણને તેમની કૃપા પ્રાપ્ત થઈ ગઈ હતી.

મા- તારાની ઉપાસનાના વિવિધ પ્રકાર છે. કેટલાક ભક્ત કેવળ સ્તોત્ર પાઠથી મા તારાની કૃપા પ્રાપ્ત કરી લે છે. ભગવતી તારાના ચાર કવચ, એક હૃદય, પાંચ સ્તોત્ર અને બે સહસ્રના નામ સ્તોત્ર છે, એમાંથી કોઈ એકનો પાઠ કરનારો પણ ઈચ્છાનુસાર વરદાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે સાધક કર્મકાંડની જટિલતામાં ફસાવા માંગતો નથી તેમના માટે મા- તારાનું નામોચ્ચારણ જ ફળદાયી સિદ્ધ થાય છે. વારંવાર નામ લઈને પોકાર કરવાથી માતા પુત્રથી અશ્રુત બની શકતી નથી, સાંભળ્યું જ નથી એમ કદિ કહેશે નહીં. તે પોતાના પુત્રની માગણી અવશ્ય પૂરી કરે છે. અને મન ચાહ્યું વરદાન પણ અવશ્ય આપે છે.

'તારા સહસ્રનામ' સ્તોત્રનો ફક્ત પાઠ કરવાથી સાધકનું કલ્યાણ થાય છે. તેમની બધી મનોકામના પૂર્ણ થાય છે. મા- તારાને પ્રસન્ન કરવા માટે

આથી મોટું કોઈ સાધન નથી. પૂજા, ધ્યાન, જપ અને બલિદાનના વિધાન કર્યા વિના પણ મા - તારાની ઉપાસનાનું પૂર્ણ ફળ આ સહસ્ત્ર નામના પાઠથી મળે છે. એટલે જ તો એના મહત્ત્વનું દિગ્દર્શન કરાવતાં તંત્ર ગ્રંથોમાં વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે કે -

વિના ધ્યાનં વિના જાપ્યં વિના પૂજાદિભિઃ પ્રિયે ।
વિના બલિં વિનાભ્યાસં ભૂત શુદ્ધયાદિભિર્વિના ॥
વિના ક્લેશાદિભિર્દેવિ દેહ દુઃખાદિભિર્વિના ।
સિદ્ધિરાશુ ભવેદાસ્માત્સ્માત્સર્વોત્તમા મતા ॥

અર્થાત્ વિના ધ્યાન, જપ, પૂજા, બલિ, અભ્યાસ, ભૂતશુદ્ધિ, દેહ દુઃખ, કલેશ ઉઠાવ્યે જ એની શીઘ્ર સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. એટલા માટે એને સર્વ સિદ્ધિઓમાં સર્વોત્તમ સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે. આટલી સરળતા અને બંધનમુક્તિ ભલા, કયા દેવતાની આરાધનામાં હશે? આવા નિષ્કપટ, સુખપ્રદ માર્ગ પર ભલા કોણ ચાલવા ઇચ્છતું નથી? આ જ કારણથી તારાની ઉપાસના અનન્તકાળથી અબાધ રૂપમાં થતી આવી છે.

મા - તારાની ઉપાસનાનું પૂરું ફળ આ સહસ્ર નામના પાઠથી મળે છે. આ સ્તોત્રનું નામ જ **'ભક્તિ - કુલ'** સર્વસ્વ છે. સાધક રોજ સવાર, સાંજ અને રાત્રિના સમયે આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તેને મનચાહી વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે. શિવ મંદિર, એકાન્ત સ્થાન, યા ઘરમાં એનો પાઠ કરવો જોઈએ.

ગૃહસ્થ અગર આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે, તો તે દીર્ઘાયુ અને સુખી થઈ શકે છે. સર્વ તીર્થયાત્રા અને ગયા શ્રાધ્ધનું ફળ આ સહસ્ર નામના પાઠથી મળે છે. આ સ્તોત્રના પાઠથી અનેક સિદ્ધિઓ મળે છે. આ સિદ્ધિઓના આધાર પર યોગી સાધક અનેક આશ્ચર્ય સભર ચમત્કાર કરી શકે છે. આઠમ, ચૌદશ, નોમ, સંક્રાંતિ, શનિવાર અને મંગળવારની રાત અમાવસ્યા હોય તો આ પાઠ કરવાથી વિશેષ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

વંધ્યા સ્ત્રી આ સહસ્રનામ સ્તોત્ર લખીને ડાબા હાથની ભુજા પર ધારણ કરે તો તેને પુત્ર પ્રાપ્તિ થશે, મૃતવત્સા ધારણ કરે તો સ્વસ્થ દીર્ઘાયુ સંતાનની પ્રાપ્તિ થશે. દુર્ભાગ્ય અને દરિદ્રતાથી પીડિતને સુખ અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને ભોજપત્ર પર લખીને બાહુ પર ધારણ કરી શકાય છે. આ સ્તોત્રનો પાઠ બીલીવૃક્ષની નીચે કરવાથી જલદી ફળ મળે છે.

તારા અને દુર્ગામાં સામંજસ્ય છે. તારા અને દુર્ગાના શાબ્દિક અર્થમાં સમાનતા છે. લઘુ ભટ્ટારકમાં વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે કે-

ભૂત-પ્રેત પિશાચ, રાક્ષસ ભયે સ્મૃત્વા મહાભૈરવી ।
વ્યામોહિ ત્રિપુરાં તરન્તિ વિપદસ્તારાં ચ તોયપ્લવે ॥

ભૂત, પ્રેત, પિશાચ અને રાક્ષસ ભયથી મુક્ત થવા માટે મહાભૈરવીની ઉપાસના કરવી જોઈએ, મોહથી મુક્ત થવા માટે ત્રિપુરાની ઉપાસના કરવી જોઈએ, અને જલ પ્લાવનના ભયથી મુક્ત થવા માટે તારાની ઉપાસના આવશ્યક છે. દુર્ગા દુર્ગમ દુઃખ અને સંસારના આવાગમનથી મુક્તિ આપે છે અને તારા ભવસાગર તારનારી ભવસાગર તારિણી છે. આ રીતે દુર્ગા અને તારામાં ઘણું જ સામીપ્ય છે. બ્રહ્માંડ પુરાણમાં તારાની ચર્ચા છે. મહાભારતના વિરાટ અને ભીષ્મપર્વમાં યુધિષ્ઠિર અને અર્જુન ભગવતીની સ્તુતિ કરે છે, જેમાં 'તારિણી' શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે.

'ચણ્ડે ! ચણ્ડે ! નમસ્તુભ્યં તારિણી વર્ણિની ।'

મત્સ્ય પુરાણમાં જણાવ્યા અનુસાર તારિણી ઉપાસનાનું કેન્દ્રસ્થાન મેરુ પર્વત છે, ભારત મેરુપર્વતનું કેન્દ્રસ્થળ છે. એટલા માટે તારાની ઉપાસનાની ભૂમિ ભારત જ છે.

સર્વોલ્લાસ તંત્રમાં તારાની ઉપાસનાની પરિભાષા રજૂ કરેલ છે. જેમ કે -

સુન્દરી સંયુતા કાલી કાલિકા સુન્દરી યુતા ।
ઉભયોર્મિલિતા તારા તારેતિ ચોભયાત્મિકા ॥

તારાનાં કેટલાંક રૂપ એવાં છે, જેનાથી તારાનાં રહસ્યમય સ્વરૂપની ઝાંખી થાય છે. તારાનું એક નામ **'કુરુકુલ્લા'** છે, આ રૂપમાં તારાના બે હાથ છે, એનો વર્ણ શ્વેત છે. એના રંગને અમિતાભ સમાન કહ્યો છે. તારાનું એક રૂપ **'જાંગુલી'** છે, જાંગુલી પોતાના ભક્તને સર્પદંશ થયો હોય તેનું વિષ દૂર કરી વિષમુક્ત કરે છે. સાધનામાલામાં જાંગુલીને બુદ્ધના સમાન પ્રાચીન માનવામાં આવેલ છે. એક રૂપ **'પર્ણ સાબરી'** પોતાના ભક્તોને મહામારીથી બચાવે છે. અને 'અષ્ટાભયા' રૂપમાં દેવી ભક્તોને અષ્ટભયોથી મુક્ત કરે છે. ચંદ્રદ્વીપની તારા ને **'ખદિરવની તારા'** પણ કહે છે, કારણ કે ત્યાં ખદિરવૃક્ષ છે અને એના વનમાં તારાની પ્રતિમા છે. ખદિરવની તારાને અમોઘ સિદ્ધિને જ અવશેષ માનવામાં આવી છે. અષ્ટસહસ્ત્રિકા પ્રજ્ઞાપારમિતા અનુસાર તારાનાં અનેક નામ અને રૂપ અન્ય પણ છે.

તારા તંત્ર અનુસાર તારાની ઉપાસના હિન્દુઓ અને બૌદ્ધોએ સમાન્તર રૂપથી અપનાવી છે. બૌદ્ધ ધર્મ હિન્દુ ધર્મની જ એક શાખા છે. જો તારાનો વિકાસ બૌદ્ધ ધર્મમાં થયો તો એ પણ ગૌરવ પૂર્ણ વાત છે. બૌદ્ધ ધર્મનો વિકાસ હિન્દુ ધર્મની વૈચારિક શૃંખલાનું એક અંગ છે. તથાગતે જે સિદ્ધાંતો, આદર્શો અને સત્યનું પ્રતિપાદન કર્યું છે, તે આ ભારત દેશના નિવાસીઓની પોતાની વિરાસત હતી. બૌદ્ધ ધર્મ ક્યાંક બહાર દેશોમાંથી આવ્યો નથી. એની વાસ્તવિકતાઓ સાથે અહીંનું જીવન ઓતપ્રોત થયેલ હતું. એટલા માટે તારાની ઉપાસના બ્રાહ્મણ ધર્મ અને બૌદ્ધ ધર્મમાં સમાનરૂપથી પ્રચલિત થઈ છે.

માતરત્વસ્પદસેવયા ખલુ નૃણાં, સિદ્ધયન્તિ તેતે ગુણાઃ ।
કાન્તિઃ કાન્તિમનોભવસ્ય ભવતિ ક્ષુદ્રોઽપિ વાચસ્પતિઃ ॥

દરિદ્રતા અંધકાર જ નહીં, અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર પણ તારાથી સમાપ્ત થાય છે. જીવનની કાન્તિ વધે છે. અને જ્ઞાતા પણ બૃહસ્પતિ સમાન જ્ઞાનવાન બની જાય છે. તારા મોક્ષદાત્રી છે અને સાધકોના જીવનનું કલ્યાણ કરનારી પણ છે.

કણબીવાડ,
મુ. પો. ડુમસ,
જિ. સૂરત

વિદ્વદ્જન ચરણ ચંચરિક,
શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

***

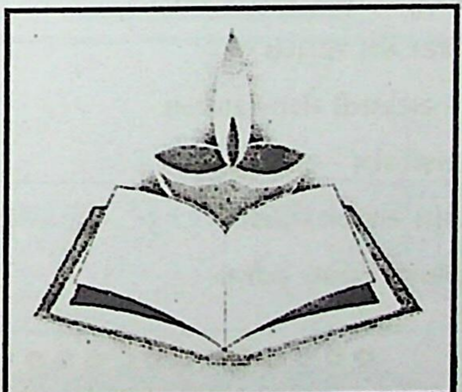

અનુક્રમણિકા

૧.	ભવતારિણી ભગવતી તારા	1
૨.	ભગવતી તારાના સ્વરૂપનું તાત્ત્વિક ચિંતન	8
૩.	કાલી અને તારાનો ભેદ	19
૪.	રહસ્યમયી તારા	24
૫.	સત્યવાદી રાજા હરિશ્ચંદ્રની તારા સાધના	28
૬.	સ્ત્રી રહસ્ય અને તારા રહસ્ય...	32
૭.	પંચશૂન્યે સ્થિતા તારા	37
૮.	અન્ય ધર્મો અને દેશોમાં તારા ઉપાસના	42
૯.	અથર્વવેદમાં ભગવતી તારા	50
૧૦.	મહાચીનાચાર અને તારા	53
૧૧.	શ્રી વશિષ્ઠમુનિ આરાધિતા તારા	59
૧૨.	પ્રસિદ્ધ પાંચ તારાપીઠ	67
૧૩.	તારા મન્ત્ર	70
૧૪.	શ્રીતારા પૂજા પ્રણાલી	79
૧૫.	યંત્રરાજનું નિર્માણ અને પૂજન	97
૧૬.	એક જટા મંત્ર સાધના	109
૧૭.	નીલ - સરસ્વતી મંત્ર - સાધના	127
૧૮.	વિદ્યારાજ્ઞી મંત્ર - સાધના	130
૧૯.	તારા મંત્ર સાધના વિધિ	150
૨૦.	શ્રી તારાના વિવિધ સ્તોત્રમ્	177

દેવી - દેવતા સિદ્ધિ, યોગસિદ્ધિ, ગાયત્રી સિદ્ધિ, યજ્ઞસિદ્ધિ, મનોરથ સિદ્ધિ, ગ્રહદોષ નિવારણ, ન્યાસ વિધાનનું મહાવિજ્ઞાન - મુદ્રા રોગ નિવારણ

દેવતા સિદ્ધિ મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન

: લેખક :

શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

: પ્રકાશક :

ESTD 1928 Gajanan TM

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય
ટાવર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૩
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૯૧૦૮
Visit us :- www. gajananbooks.com
Email :- Into @ gajananbooks.com

Price Rs. 80=00

॥ શ્રી ગણેશાય નમઃૐ ॥

॥ શ્રી સરસ્વત્યૈ નમઃ ॥ ॥ ૐ શ્રી સદ્‌ગુરુભ્યો નમઃ ॥

॥ શ્રી તારા મઙ્ગલ સ્તવનમ્ ॥

પ્રહ્મતરો જય તારિણી મુક્તે,
બ્રહ્મ-વિષ્ણુ-શિવ શારવા યુકે ।
મોક્ષફલં ફલમભ્દુતસરસં,
નિત્યાનન્દમયે કુરુકુરુ શમ્ ॥
ક્રિમન્યન્મહેશિ! પ્રિયત્વેન દેવા,
ભવત્પાદ ધૂલીલવૈકેન દેવાઃ ।
ત્વયા યન્ન સૂત્રાય પુત્રી સ્વરૂપો,
નિરીહો નરીનર્ત્યસૌ વિશ્વરૂપઃ ॥
સરલા સબલા શ્રીઃ ચ શરદ્‌ગુણા,
ષટ્ચક્રસ્થિતા ત્વં સ્ત્રીં સ્વરૂપકા ।
ત્વયૈવોજ્જિહીતે પરેશોઽપિ શક્ત્યા,
નમાનીશ્વરિ ! ત્વામહં દેવિ ભક્ત્યા ॥
શ્વેતામ્બરાં શારદાચન્દ્ર કાન્તિં,
સદ્‌ભૂષણાં ચન્દ્ર કલાવતંસામ્ ।
કર્ત્રી કપાલાન્વિત પાણિ પદ્માં
તારાં ત્રિનેત્રાં પ્રભજેખિલદ્ધર્યે ॥
તારા તારણ-હેતવે નહિ તરિર્વિજ્ઞાય મૂર્ધ્નિ સ્વયમ્ ।
વક્ષ્યેઽક્ષોભ્ય-ગુરું તદીય-વરણ-દ્વન્દ્વે મનોમેઽવતાત્ ॥

❋❋❋

૧ ભવતારિણી ભગવતી તારા

મન - વાણીથી અગોચર એક અદ્વૈત પરતત્ત્વ (બ્રહ્મ) માં બહુરૂપતાથી પ્રકટ થવાના સ્વાભાવિક સામર્થ્યને શાસ્ત્રોએ માયા, પ્રકૃતિ અને શક્તિ આદિ નામોથી સંકલિત કર્યું છે. બ્રહ્મનું ઈક્ષણ, માયા અને પ્રકૃતિ આદિ નામોથી પ્રસિદ્ધ શક્તિ દ્વારા બહુરૂપતાથી પ્રગટ થવું એ સિદ્ધ વાત છે. શક્તિ શાસ્ત્રની વ્યુત્પત્તિથી એ વાત સિદ્ધ થાય છે, 'શ' નામ પરાક્રમનું છે. અને ઐશ્વર્ય - પરાક્રમ સ્વરૂપ અને બંનેને પ્રદાન કરવાવાળીને શક્તિ કહે છે. આ આદિશક્તિ પ્રકૃતિ દેવીની વિકૃતિ જ જગત છે.

હવે જે રીતે પ્રકૃતિ પોતાની વિકૃતિ રૂપ જગતની રચના કરે છે, એ સંક્ષિપ્તમાં પ્રકૃતિ શબ્દના અર્થ સમજાવી શકાય છે.

'પ્ર' નો અર્થ પ્રકૃષ્ટ (ઉત્કૃષ્ટ) અને 'કૃતિ' નો અર્થ સૃષ્ટિ છે. આ પ્રમાણે સૃષ્ટિ રચવામાં પ્રકૃષ્ટ હોય તેને પ્રકૃતિ કહેવાય છે. આ પ્રકૃતિનું તટસ્થ લક્ષણ છે. 'પ્ર' શબ્દ પ્રકૃષ્ટ સત્ત્વગુણમાં, 'કૃ' શબ્દ મધ્યમ રજોગુણમાં અને 'તિ'શબ્દ તમોગુણમાં વર્તાય છે. આ પ્રકૃતિનું સ્વરૂપ લક્ષણ છે. સાંખ્યશાસ્ત્રએ પ્રતિપાદિત કર્યું છે.- 'સત્વરજસ્તમસાં સામ્યાવસ્થા પ્રકૃતિઃ।' આ ત્રણ ગુણો દ્વારા જ ત્રણ દેવતાઓને અર્થાત્ સત્વથી વિષ્ણુને, રજથી બ્રહ્મને અને તમથી રુદ્રને ઉત્પન્ન કરીને ભગવતી જગતનું પાલન, ઉત્પત્તિ અને લય કરે છે. પરા અને અપરા પ્રકૃતિ અર્થાત્ જડ-ચેતનના ભેદથી દશ્યમાન સમસ્ત વિશ્વશક્તિનો જ વિલાસ છે.

ન હિ ક્ષમસ્તથાત્મા ચ સૃષ્ટિં સ્રષ્ટું તયા વિના । (દે. ભા ૯/૨/૯)

વિના શક્તિ આત્મદેવ સૃષ્ટિ રચના કરી શકતા નથી. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ પોતાની અર્ધાંગીભૂત ત્રિવિધ શક્તિ, સરસ્વતી, લક્ષ્મી અને ગૌરીની સહાયતાથી જગતનું જનન, પાલન, અને લય કરે છે.

શક્તિ વિદ્યા બહુ જ પ્રાચીનકાળથી અપરિમિત તેજસ્વિની હોવાને લીધે અનેક સંપ્રદાયોના મતભેદ હોવા છતાં પણ સર્વોત્તમા હતી, તેવી જ રીતે આજે પણ અનેક મત-માતાન્તરોવાળા મનુષ્યો દ્વારા સન્માનિત, સંસારના આવાગમનને

ટાળવામાં સર્વશ્રેષ્ઠ પરમ પૂજિત રૂપમાં ઉપસ્થિત છે. હવે આપણે પ્રસ્તુત વિષય ઉપર આવીએ છીએ.

યથાર્થ નામવતી હોવાને કારણે જ તારા નામની સર્વોત્તમા શક્તિ છે, તે સંસારતારિણી છે. તારા શક્તિનો શાબ્દિક અર્થ છે, 'તરત્યનયા સા તારા' અર્થાત્ આ સંસાર સાગરથી જે તારે તે તારા છે. તારા એ સ્વયં કહ્યું છે કે-

તારયિષ્યામ્યહં નાથ! નાના ભવ મહાર્ણવાત્ ।
તેન તારોતિ માં લોકે જાયન્તિ મુનિપુઙ્ગવા : ॥

- અર્થાત્ 'હે નાથ! હું અનેક પ્રકારના સંસાર રૂપી મહાસાગરથી તારી દઈશ. આ કારણથી લોકોમાં મુનિઓમાં શ્રેષ્ઠ મુનિજન મારું તારા નામથી ગુણગાન કર્યા કરે છે.'

આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક જે ત્રિવિધ તાપ છે, તેનાથી તારનારીને તારા કહેવામાં આવે છે. તે સાંસારિક બંધનો, વિપત્તીઓ અને કઠિનાઈઓથી મુક્તિ અપાવનારી છે. સંસાર સાગરથી તારે છે, ઉગારે છે, ત્યારે તો તારા કહેવાય છે.

તારાના વિવિધ નામ છે- તારા, તારણી, તરલા, તારિણી, પ્રભા, ત્રિરૂપા, તત્ત્વજ્ઞાન પ્રદા, અનઘા, સત્ત્વરૂપા, રજોરૂપા તમોરૂપા, પરાનંદા, સાક્ષાત્ ચૈતન્ય શક્તિ સ્વરૂપા આદિ.

દસ મહાવિદ્યાઓ વિદ્યાઓમાં તારા દ્વિતીય મહાવિદ્યા અથવા સિદ્ધ વિદ્યા છે. તારાની ત્રણ શક્તિઓ છે. તે સરલતાથી જ્ઞાન આપનારી હોવાને કારણે 'સરસ્વતી' (નીલ સરસ્વતી) કહેવાય છે. તે કૈવલ્ય મુક્તિ પ્રદાયિની હોવાને કારણે 'એકજટા' છે. તે ઉપાસકોની ઉગ્ર આપત્તિનું નિવારણ કરે છે એટલા માટે તેનું એક નામ છે. 'ઉગ્રતારા' વિદ્વાનોનો એ પણ વિશ્વાસ છે કે યોગદર્શન જેને 'ઋતમ્ભરા પ્રજ્ઞા' કહે છે, તે આ વિદ્યાની જ ચર્ચા અને સ્પષ્ટીકરણ છે.

સૂર્ય અગ્નિનો મહાપિંડ છે. અગ્નિ હિરણ્યરેતા છે અને સૂર્યનું સૌરમંડળ હિરણ્યમય છે. વૈદિક સાહિત્યમાં જગતનું સર્જન સૂર્યથી થયેલું માનવામાં આવે છે. આ હિરણ્યમય મંડળની મધ્યમાં સંપૂર્ણ બ્રહ્મતત્ત્વ અધિષ્ઠિત છે, એટલા માટે સૌર બ્રહ્મ-હિરણ્યગર્ભ કહેવાય છે. આ હિરણ્યગર્ભની શક્તિને તારા કહેવામાં આવી છે. જેવી રીતે મહાકાલી મહાપ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી છે, તેવી રીતે 'ઉગ્રતારા' સૂર્ય પ્રલયની મહાપ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી છે, તેવી રીતે 'ઉગ્રતારા' સૂર્ય પ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી છે. બંને સમાધાનમાં છે. સૂર્યનું નામ રુદ્ર પણ છે. શાંત અને ઘોર તેના

બે રૂપ છે. હિરણ્યગર્ભની ઉગ્રતા ક્ષુધાને કારણે હતી. અક્ષની આહુતિથી તેની શાંતિ રહે છે, તે ઉગ્ર હિરણ્યગર્ભની શક્તિ ઉગ્રતારા કહેવાય છે. તારા પરમશક્તિરૂપા છે. એ પરબ્રહ્મ પરમાત્માથી અભિન્ન છે. તારા શક્તિનું રહસ્ય અતિગૂઢ છે. એને સમજવા માટે મોટો પરિશ્રમ અને અધ્યવસાયની આવશ્યકતા છે.

દેવીને મહાવિદ્યાના નામથી ગૌરવાન્વિત કરવાના કારણને પ્રકાશિત કરતા એવાં પ્રમાણ સપ્તશતીમાં આ રીતે પ્રાપ્ત છે :

વિદ્યાઃ સમસ્તાસ્તવ દેવિ! ભેદાઃ
સ્ત્રિયઃ સમસ્તાઃ સકલા જગત્સુ ।
ત્વયૈકયા પૂરિતમમ્બયૈતત્
કાતે સ્તુતઃિસ્તવ્ય પરાપરોક્તિ ॥

અર્થાત્ -'હે દેવિ! સમસ્ત વિદ્યાઓ તમારા જ ભેદ છે અને જગતમાં જે સમસ્ત સ્ત્રીઓ છે તેઓ પણ આપના જ વિભિન્ન સ્વરૂપ છે. હે અંબા! આપ એકમાં જ આ સમસ્ત (સંપૂર્ણ) વિશ્વ સમાવિષ્ટ છે. આપની શું સ્તુતિ કરવી? એ તો પ્રશ્ન છે. ઉક્તિઓ દ્વારા જે સ્વરૂપ આપવામાં આવે છે, તેનાથી આપ પરતરા છો.

'રુદ્ર રહસ્યોપનિષદ્' માં સ્પષ્ટી કરણ છે કે- 'પરા' અને 'અપરા' નામક બે વિદ્યાઓ છે, તે સાધકને માટે સાતત્ય છે. ઋક્, યજુઃ), સામ, અથર્વ આ ચાર વેદ, શિક્ષા, કલ્પ, છન્દ, નિરૂક્ત, વ્યાકરણ અને જ્યોતિષ- આ 'અપરાવિદ્યા' છે. એમાં આત્મા વિષયક અતિરિક્ત અન્ય સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન ભરેલું પડ્યું છે. જેના દ્વારા આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે તે 'પરાવિદ્યા' છે. તે જ પરમ અવિનાશી આત્મતત્ત્વ છે તે જોઈ શકાતું નથી, નથી તે ઈન્દ્રિયોથી ગ્રહણ કરી શકાતું. તેનું નામ, રૂપ, ગોત્ર આદિ કંઈ પણ નથી. એના હાથ, પગ અને નેત્રાદિ નથી. તે સર્વભૂતોનું આશ્રય સ્થાન હોવા છતાં પણ સર્વ વિષયોથી પર, નિત્ય, વિભુ, સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ હોવાથી સર્વગત અને નિર્વિકાર છે. જ્ઞાની પુરુષ તે પરમાત્માનું પોતાના જ આત્મામાં દર્શન કરે છે. પરાશક્તિ સ્વયં બ્રહ્મનો પ્રકાશ છે. એને જ મહાવિદ્યા કહેવામાં આવે છે. 'દેવી ભાગવત' ૧૨/૨/૩૨ માં કહ્યું છે.-

ચેતનસ્ય ન દૃશ્યત્વં દશ્યત્વે જડમેવ તત્ ।
સ્વપ્રકાશશ્ચ ચૈતન્યં ન પરેણ પ્રકાશિતમ્ ॥

અર્થાન્ 'ચૈતન્યનું નેત્રોથી પ્રત્યક્ષ થવું સંભવિત બનતું નથી અને દૃશ્ય છે તે જડ જ હોય છે, ચૈતન્ય ક્યારેય થતું નથી. ચૈતન્ય સ્વયં જ પ્રકાશિત થનારું છે, પરથી ક્યારે પ્રકાશિત નથી થતું, અન્યની સહાયથી પ્રકાશિત નથી થતું.

શાસ્ત્રનું કથન છે કે- દશાક્ષર પૂર્ણ વિરાટથી સૃષ્ટિની રચના નથી થતી. ન્યૂન વિરાટથી આ કાર્ય સંપન્ન થાય છે. કહેવામાં આવ્યું છે કે- 'ન્યૂનાદ્વા ઈમાઃ પ્રજા પ્રજાયન્તે।' કેવળ પુરુષ અને પુરુષના મિલનથી સૃષ્ટિ થતી નથી અને સ્ત્રીનું સ્ત્રી સાથેનું મિલન સષ્ટિના સર્જન માટે અપર્યાપ્ત છે. ભોગ્યા સ્ત્રી અને ભોક્તા પુરુષના સંયોગથી સૃષ્ટિ થાય છે. પુરુષ પ્રબળ છે, સ્ત્રી તેનાથી ન્યૂન છે. પુરુષ આગ્નેય છે અને સ્ત્રી સૌમ્ય છે. એટલે આ ન્યૂન સંબંધ-પુરુષ-સ્ત્રીના સંયોગથી જ ઉત્પત્તિ થાય છે. શાસ્ત્રીય ભાષામાં કહેવામાં આવે તો દશાક્ષર પૂર્ણથી પ્રજોત્પત્તિ થતી નથી, નવ અક્ષરોમાં ન્યૂન વિરાટથી આ કાર્ય નિર્માણનું થાય છે. વિરાટ સૂક્ષ્મ છે. તેમાંથી એક અક્ષર કમ કરવામાં આવે તો તેના વિરાટપણામાં કંઈ જ અંતર પડતું નથી.

દસ અક્ષરવાળું વિરાટ છે. યજ્ઞ તે થાય છે જેમાં હવન કરનારા હોતા હોય છે. વિરાટ જ યજ્ઞ હોય છે, યજ્ઞ જ પ્રજાપતિ છે. જેનાથી પ્રતિષ્ઠા દસની છે. પ્રજાપતિ દસ હોતાવાળા હોય છે. અથવા અંત દસ વાળો માનવામાં આવેલ છે. દસની સંખ્યા અતિ મહત્ત્વપૂર્ણ હોવાના કારણે મહાવિદ્યા દસ પ્રકારની છે. જેના નામ આ પ્રમાણે છે.

૧. કાલી

૨. તારા

૩. ષોડશી (ત્રિપુરા સુંદરી)

૪. ભુવનેશ્વરી (રાજરાજેશ્વરી, શ્રીવિદ્યા, લલિતા)

૫. ભૈરવી (ત્રિપુર ભૈરવી)

૬. છિન્નમસ્તા

૭. ધૂમાવતી

૮. માતંગી

૯. બગલામુખી

૧૦. કમલા (લક્ષ્મી)

આ દસ મહાવિદ્યાની સાથે શિવનું જે સ્વરૂપ જોડાયેલું છે. તે આ પ્રમાણે છે. કાલીના શિવ મહાકાલ છે, તારાના શિવ અક્ષોભ્ય છે, ષોડશીના શિવ પંચવક્ત્ર છે, ભુવનેશ્વરીના શિવ ત્ર્યમ્બક છે, ભૈરવીના શિવ દક્ષિણામૂર્તિ છે, છિન્નમસ્તાના શિવ કબન્ધ છે, માતંગીના શિવ માતંગ છે, બગલામુખીના શિવ એકમુખ મહારુદ્ર છે અને કમલાના સદાશિવ શ્રીવિષ્ણુ છે. જ્યારે ધૂમાવતીને વિધવા સ્વરૂપ માનવામાં આવી છે.

આ દસ મહાવિદ્યાઓનો સંબંધ દસ અવતારો સાથે પણ સ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે. તે આ પ્રમાણે છે :

કૃષ્ણમૂર્તિ કાલી અરુ તારા રામમૂર્તિ જાન,
છિન્ના નમસિંહમૂર્તિ વેદન બખાની હૈ ।
વામન ભુવનેશી ઔર બગલાકો કૂર્મરૂપ
મત્સ્યમૂર્તિ જાન ધૂમા શાસ્રનમે ગાની હૈ ॥
જામદગ્ન્ય સુન્દરી ઔર ભૈરવી હલીકો જાન,
બૌદ્ધ-રૂપ લચ્છિમી પ્રસિદ્ધ બાત માની હૈ ।
દુર્ગા શાન્તિરૂપ હી સો દસ અવતાર ભએ,
તાપત્રય દૂર કરે આદિ મહારાની હૈ ॥

અર્થાત્ -કાલીને કૃષ્ણમૂર્તિ, તારાને રામમૂર્તિ, છિન્નમસ્તાને નરસિંહ મૂર્તિ વેદોએ બતાવી છે. ભુવનેશ્વરી વામનસ્વરૂપ અને બગલામુખી કૂર્મ રૂપ હોય છે. ધૂમાવતીનું મત્સ્યમૂર્તિરૂપે શાસ્ત્રમાં વર્ણન છે. ત્રિપુર સુંદરી જામદગ્ન્ય (પરશુરામ) અને ભૈરવી હલી (બલભદ્ર) સ્વરૂપ છે. લક્ષ્મી બુદ્ધસ્વરૂપા છે. જે પરમ પ્રસિદ્ધ છે. દુર્ગા શાંતિ સ્વરૂપ છે. આ રીતે એ દસે આવતાર છે. આદિ મહારાણી આદ્યશક્તિ છે, તે ત્રણેય તાપોને તરનારી છે. અહીં જે દુર્ગા શાન્તિ સ્વરૂપ છે તેની સાથે દસમા અવતાર કલ્કિનો સંબંધ માનવાનું ઉચિત સમજું છું.

અહીં વિવેચનનો વિષય છે તે તારા મહાવિદ્યા છે. તારાના મહિમાનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે. ‘અસ્તિ સમસ્ત જગદુત્પત્તિ પાલન સંહારકર્તુભિર્બ્રહ્મ વિષ્ણુ- મહેશરૂપ સેવ્યમાના, જગદાધારરૂપા, સંસાર ભય નાશિની, અપુનરાવૃત્તિ કારિણી, સંસારતારિણી, તારાનામ્ની શક્તિઃ પરમમહતી।’

સમસ્ત જગત ઉત્પત્તિ, પાલન અને સંહારકર્તા બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-મહેશાદિ જેની સેવા કરે છે, જે જગતની આધાર રૂપા શક્તિ છે, સંસાર ભયનો નાશ કરનારી છે, જેની ઉપાસના કરવાથી સંસારનું આવાગમન મટી જાય છે, યાને પુનર્જન્મ નથી થતો, એવી સંસાર તારિણી તારા નામની પરમ મહતી શક્તિ સર્વને માટે ઉપાસનીય છે. શાસ્રોમાં તારાનો અપૂર્વ મહિમા આ પ્રમાણે વર્ણિત છે.

બ્રહ્મતરી જયતારિણી મુક્તે,
બ્રહ્મ-વિષ્ણુ-શિવશારવ યુક્તે ।
મોક્ષફલં ફલમદ્ભુત સરસં,
નિત્યાનન્દમયે કુરુકુરુ શમ્ ॥

અર્થાત્ આપ બ્રહ્મના તરુ સ્વરૂપવાળી છો. તથા મુક્ત અને તારણ કરવાવાળી છો. આપની જય હો. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ તે બ્રહ્મ તરુની શાખાઓ છે. મોક્ષરૂપી ફળ એનું છે, જે અતીવ સરસ અને અદ્‌ભુત છે. આપ નિત્ય આનંદથી પરિપૂર્ણ રહેવાવાળી અમારું કલ્યાણ કરો, મંગલ કરો.

કિમન્યન્મહેશિ ! પ્રિયત્વેન દેવાઃ
ભવત્પાદ ધૂલીલવૈકેન દેવાઃ
ત્વયા યન્ન સૂત્રીયપુત્રી સ્વરૂપી
નિરીહો નરીનર્ત્યસૌ વિશ્વરૂપઃ
ત્વયૈવોજ્જિત હીતે પરેશોડપિ શક્ત્યા
નમામીશ્વરિ ! ત્વામહં દેવિ ભક્ત્યા
મૂલ પ્રકૃતિ વિકૃત ર્મહદાદ્યાઃ પ્રકૃતિ વિકૃતયઃ સપ્ત ।
ષોડશકસ્તુ વિકારો ન પ્રકૃતિર્ન વિકૃતિઃ પુરુષઃ ॥

અર્થાત્ 'હે મહેશિ! અન્ય તો શું કહેવું? આ દેવગણ આપના જ પ્રિયપાત્ર થનારા છે. સમસ્ત દેવગણ આપના ચરણની ધૂળના એક કણ સમાન છે. જેને સૂત્રીય પુત્ર સ્વરૂપમાં નથી બનાવ્યા, તે નિરીહ વિશ્વરૂપ નૃત્ય કર્યા કરે છે. પરેશને પણ આપે પોતાની શક્તિ દ્વારા પ્રભાવિત કરી દીધા છે. હે ઈશ્વર! હે દેવિ! હું ભક્તિભાવથી આપની સેવામાં નમસ્કાર સમર્પિત કરું છું. પ્રકૃતિ મૂલ સ્વરૂપા છે અને મહત્તત્ત્વાદિ સાત તેની વિકૃતિઓ છે. પ્રકૃતિમાં કોઈ વિકાર નથી અને પુરુષ પણ વિકૃત થતો નથી.'

શ્રી તારાતત્ત્વને જાણવા માટે તેના વિભિન્ન પ્રકારના ધ્યાનોનું અવલોકન કરવું આવશ્યક છે. મંત્રશાસ્ત્રમાં તારાનું ધ્યાન આ પ્રમાણે છે.

વિશ્વવ્યાપક વારિમધ્ય વિલસચ્છવેતામ્બુ જન્મસ્થિતાં
કર્ત્રીખડ્ગ કપાલનીલનલિનૈ રાજત્કરાં નીલભામ્ ।
કાઞ્ચી કુણ્ડલહાર કઙ્કણ લસત્કેયૂર મજ્જીરતા-
મા પ્તૈર્નાગવરૈ વિભૂષિત તનૂમાસક્તનેત્રત્રયામ્ ॥
પિઙ્ગોગ્રૈક જટાં લલસુરશના દંષ્ટ્રાકરાલાનનાં
ચર્મદ્વૈથિ વરં કટૌ વિદધતીં શ્વેતાસ્થિ પટ્ટાલિકામ્ ।
અક્ષોભ્યેણ વિરાજમાન શિરસં સ્મેરમ્નનામ્ભોરુહાં
તારાં શાવહૃદાસનાં દઢકુચામમ્બાં ત્રિલોકયાઃ સ્મરેત્ ॥

અર્થાત્- 'જગદ્‌વ્યાપી જલથી નીકળેલા એક શ્વેતકમળ ઉપર વિરાજમાન, તાકાત, ખડ્ગ, કપાલ અને નીલકમળને હાથોમાં ધારણ કરીને, કાંચન (સોના)

ના કુંડળ, હાર, કંકણ, કેયૂર, મંજીર (નૂપુર) બનેલા સર્પો વડે શોભતી, ત્રણ લાલ-લાલ નેત્રોવાળી, એક પીળી જટાવાળી, સુંદર રચનાથી મંડિત, વિકરાળ દાઢથી યુક્ત, કટિપ્રદેશમાં દ્વીપિ (ચિત્તા) ના ચામડાને ધારણ કરેલ છે તેવી, શ્વેત અસ્થિના પાટને લઈને શબ્દના હૃદય ઉપર બેઠેલી છે, અને જેના મસ્તક ઉપર અક્ષોભ્ય શિવ વિરાજમાન છે, એવી સ્મિત વદના, ત્રૈલોક્ય જનની ભગવતી તારાનું સ્મરણ કરવું.'

ભગવતી તારા વિશ્વવ્યાપી જળમાંથી નીકળેલા એક શ્વેતકમળ ઉપર સ્થિત છે. એનો સૂચિતાર્થ છે કે 'તોયપ્લવ' અથાત્ જળરેલ યા રેલ સંકટના તોફાનમાં તારાનું સ્મરણ કરીને પ્રાણી વિપત્તિઓને પાર કરી જાય છે. તે જલ પ્લાવન (રેલસંકટ) ના ભયનું નિવારણ કરે છે. એટલા માટે તેનું પૂજન કરવામાં આવે છે. આ વાત લઘુભટ્ટારક રચિત નીચેના લઘુસ્તવ પદ્યથી જાણી શકાય છે-

લક્ષ્મી રાજકુલે જયાં રણભુવિ ક્ષેમઙ્કરીમધ્વનિ
ક્રવ્યાદદ્વિપ સર્પભાજિ શબરીં કાન્તારદુર્ગે ગિરૌ ।
ભૂતપ્રેત પિશાચ રાક્ષસભયે સ્મૃત્વા મહાભૈરવીં
વ્યામોહે ત્રિપુરાં તરન્તિ વિપદસ્તારાં ચ તોયપ્લવે ॥

અર્થાત્- 'રાજકુલમાં લક્ષ્મી, રણભૂમિમાં જયા, પ્રવાસ માર્ગમાં ક્ષેમકરી, ક્રવ્યાદ-હાથી-સર્પ વાળા કાન્તાર દુર્ગ તથા ગિરિ (પર્વત) માં ભૂતપ્રેત-પિશાચ અને રાક્ષસો દ્વારા ઉપસ્થિત ભયમાં મહાભૈરવીનું સ્મરણ કરવું. વ્યામોહ થઈ જવાથી ત્રિપુરાનું અને તોયપ્લવ (જળ સંકટ) માં તારાનું સ્મરણ કરવાથી વિપત્તિઓથી મુક્તિ મળે છે.

તારા નામ જ સૂચિત કરે છે કે આ ભગવતીના 'તરણ' યા 'તારણ' સાથે સંબંધ છે. એનો એક વધુ અર્થ પણ છે- જગત જળથી અતિરિક્ત બીજું કંઈ જ નથી. શ્રુતિ ભગવતીએ- 'નિરતિશયાનન્દામૃત સાગર'ની સંજ્ઞા આપી છે. આ આનંદામૃત સાગરમાં ભગવતી શ્વેતકમળ પર સ્થિત છે. શ્વેત વર્ણ વિશુદ્ધ સત્ત્વ ગુણનું પ્રતીક છે. અર્થાત્ આ કમળ તેમનું આસન છે.

***

૨ ભગવતી તારાના સ્વરૂપનું તાત્ત્વિક ચિંતન

✧ વિપદ્‌વિદારિણી તારા :

'નીલ તંત્ર' અનુસાર મહામાયા તારાના સ્વરૂપનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે-

જ્વલત્પાવક જ્વાલાજાલાભિ ભાસ્વ
શ્ચિતામધ્યસંસ્થા સુપુષ્ટાં સુખર્વામ્ ।
શવં વામપાદેન કણ્ઠે નિપીડય
સ્થિતાં દક્ષિણેનાઙ્ઘ્રિં નિપીડય ॥

અર્થાત્- તે ધધગતી એવી પ્રખર અગ્નિ જ્વાળામાં રહે છે. તેના શરીરના દૃઢ તથા અત્યંત હૃષ્ટ-પુષ્ટ અંગ છે. શબની ગર્દન ઉપર એનો ડાબો પગ અને પગની ટાંગો પર જમણો પગ સુસ્થિત છે. તે સુસ્થિર અને મૌન થઈને ઊભી છે.

આ રૂપમાં તે ભક્તોના કષ્ટ, વિપદા, શોક, ચિંતાનું નિવારણ કરે છે. દુઃખ અને વિપદાઓ અર્થાત્ આધ્યાત્મિક, આધિ દૈવિક અને આધિભૌતિક તાપ મનુષ્યોને અગ્નિની ઉગ્ર જ્વાળાઓની સમાન સતત બાળ્યા કરે છે. આ બધાનું માનવું છે કે વિપદાઓથી ગ્રસ્ત મનુષ્ય પોતાના કર્તવ્ય-ધર્મનું સમ્યક્ પાલન કરી શકતો નથી. જો વિપત્તિઓમાંથી છૂટકારો મેળવીને ન થઈ શકે તો મનુષ્ય અશક્ત થઈ જાય છે. એટલે એ પરમ આવશ્યક છે કે તેનાથી છૂટકારો મેળવવામાં આવે! જ્યારે એ ત્રણે પ્રકારના દુઃખ મનુષ્ય પર ભયાનક આક્રમણ કરે છે ત્યારે તેને દેવી-દેવતા બચાવી નથી શક્તા. એવા અવસર પર મા જગદમ્બા 'તારા' રૂપમાં મનુષ્યોની રક્ષા કરે છે. આ હેતુથી તેના સ્વરૂપને ભગવતી વિપદ્ વિદારિણી કહેવામાં આવેલ છે. એકવાર જ્યારે પોતાના ભક્તને ચિંતામુક્ત કરે છે ત્યારે ફરીથી ક્યારેય પણ તેને ચિંતા સતાવી શકતી નથી.

✧ ચતુર્ભુજા તારા :

શ્રી તારાની ચાર ભુજાઓમાં ખડ્ગ, કાતર, કપાલ અને નીલકમળ છે. વિષ્ણુ પુરાણ કથન (૧/૫૨/૭૪) અનુસાર ખડ્ગ અવિદ્યામય કોશથી આચ્છાદિત વિદ્યામય જ્ઞાનનું પ્રતીક છે. ભગવતી તારા કર્મ બંધનને જ્ઞાનરૂપી ખડ્ગથી કાપીને

આધ્યાત્મિક તાપનું નિવારણ કરે છે. આપણી ચારે બાજુનું વાતાવરણ રાજસિક અને તામસિક પ્રવૃત્તિઓથી ઓતપ્રોત છે, એટલા માટે જીવાત્માના આત્મ-વિકાસને માટે આ શસ્ત્રનું હોવું અત્યંત આવશ્યક માનવામાં આવ્યું છે. ઘાત કરવા માટે તત્પર આસુરી શક્તિ, થોડીક પણ અસાવધાનીમાં તો આક્રમણ કરીને પોતાનું પ્રભુતા સ્થાપિત કરી શકે છે. આધિભૌતિક અને આધિદૈવિક તાપને દૂર કરવા માટે ભગવતી તારા કાતરનો ઉપયોગ કરે છે. ખડ્ગ અને કાતર એ બંનેનો ભાવ એક જ છે. અંતર ફક્ત નાના અને મોટા હથિયાર (શસ્ત્ર) નું છે. સંકુચિત સ્થાનો પર ખડ્ગથી પ્રહાર નથી કરી શકાતો ત્યાં કાતર સફળતાથી કાર્યસિદ્ધિ કરે છે.

કપાલથી રક્તપાનનો આભાસ થઈ જાય છે. રક્તવર્ણ રજોગુણનો દ્યોતક છે. ભગવતી તારા રજોગુણનું પાલન કરીને, વ્યામોહનું પાન કરીને તેનું નિવારણ કરે છે. જીવે પણ રજોગુણને નિગલિત કરવાનો સદૈવ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

કમળ અલિપ્તતાના ભાવને પ્રગટ કરે છે. ભગવતી અજ્ઞાન, અંધકાર, અવિદ્યા આદિ ત્રિતાપો અને મોહાદિથી સંઘર્ષ કરે છે, તેઓના પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે, તે કોઈથી પ્રભાવિત નથી થતી, રજોગુણરૂપી રક્તનું પાન કરે છે પરંતુ એક પણ બુંદ તેના ઉપર પડી શકતું નથી. સાધકે એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરીને જગતમાં રહેવા છતાં પણ તેનાથી અલિપ્ત રહેવું જોઈએ એવો સૂચિતાર્થ છે.

✧ અષ્ટનાગ વિભૂષિતા તારા :

ભગવતી તારા આઠ નાગોના બનેલા વિભિન્ન પ્રકારના આભૂષણો ધારણ કરનારી છે. આનો સૂચિતાર્થ છે કે આઠ પ્રકારની પ્રકૃતિઓનું તારા પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. અને અષ્ટસિદ્ધિઓથી તે વિભૂષિત છે. સિદ્ધિ પ્રદાન કરવાની તે ક્ષમતા રાખે છે. આત્મવિકાસના માર્ગમાં સિદ્ધિઓ બાધક બને છે. એટલા માટે નાગરૂપમાં તેઓને પ્રદર્શિત કરવામાં આવેલ છે, જે ભૌતિક શરીરની ઇહલીલા સમાપ્ત કરવાની શક્તિ રાખે છે. અર્થાત્ જીવની યાત્રામાં બાધક સિદ્ધ થાય છે. પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિને માટે યમનિયમાદિ યોગના આઠ અંગોનું પાલન કરવું પણ આવશ્યક છે. એક ભાવ એનો એ પણ સૂચન કરે છે. ભગવતી તારાના સાધકને આ માર્ગનું અનુસરણ કરવું જોઈએ.

✧ ત્રિનયના તારા :

સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિના પ્રતીકરૂપ ભગવતી તારાના ત્રણ નેત્ર છે. એટલા માટે 'તારા ત્રિનયના' કહેવાય છે. તે જ્ઞાન ક્રિયા અને ઇચ્છા શક્તિની દ્યોતક છે. તે સર્વસાક્ષી અને અંતર્યામી પણ છે. કોઈ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો તેનું જ્ઞાન

પ્રાપ્ત કરવું અનિવાર્ય છે. પછી તેને વ્યવહારિક રૂપમાં લાવવાની ઇચ્છા જાગૃત થાય છે. ઇચ્છા બળવતી થતાં જ ક્રિયાનું રૂપ ધારણ કરી લે છે.

ભગવતી તારા ત્રિકાલદર્શી હોવાને કારણે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન સર્વને જાણે છે. આ ત્રણેયની ગતિવિધિનું ધ્યાન રાખીને જે કાર્ય કરે છે તેને ત્રિકાળદર્શી કહેવામાં આવે છે. ભગવતીનો આદેશ માનીને ત્રિકાલદર્શી બનો, ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનને જોઈને, વિવેક, અનુભવ, સ્થિતિ અને દૂરદર્શિતા આધાર પર જીવનની ધ્યેય પ્રાપ્તિની તરફ આગળ વધો. સંસારના પ્રત્યેક દુઃખનું કારણ છે- અજ્ઞાન, અશક્તિ અને અભાવ. ભગવતીનું આ ત્રણેય પર નિયંત્રણ છે અને તેઓને દૂર કરવાની તેમનામાં ક્ષમતા છે.

ભગવતી તારા પોતાના ત્રણ નેત્રોથી ભવનત્રય- ભૂઃ, ભુવઃ, સ્વઃ, પૃથ્વી, અંતરિક્ષ અને દ્યુલોકને જુએ છે. તેની દૃષ્ટિ સૂક્ષ્મ અને તીક્ષ્ણ છે. એટલા માટે તેનાથી કંઈ છૂપું રહી શકતું નથી. કોઈ છૂપાવીને પાપ કરે છે, કોઈ માનસિક પાપ કરે છે, એ સર્વને તે ક્ષણભરમાં જાણીને ચિત્રગુપ્તને નોંધ લખવા માટે સૂચિત કરી દે છે.

ભગવતી વ્યવહાર-નીતિ, સત્ય, પ્રેમ અને ન્યાયના ગુણત્રય પર આધારિત છે. સત્યની પ્રાપ્તિ માટે વિવેકનો આશ્રય લેવો અતિઆવશ્યક છે. અન્યના તરફ નિઃસ્વાર્થ આત્મીયતા હોવી એ જ સાચો પ્રેમ છે. ન્યાયનો અર્થ છેઃ સન્તુલન બનાવી રાખવું, પોતાનો અધિકાર હોય તેનું હરણ-હનન થવા દેવું નહીં અને કોઈના અધિકારનું હરણ-હનન કરવું નહીં. એ જ તો ન્યાયપૂર્ણ સંતુલન છે. ભગવતીને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ ગુણોનો વિકાસ થવો અતિઆવશ્યક છે.

✧ પિંગૈકજટા તારા :

ભગવતી તારાની એક જટા પિંગલવર્ણની છે. એક જટાનું તાત્પર્ય કેશોને વેણીના રૂપમાં બનાવવા તે છે. કેશ શબ્દમાં સમાયેલ 'ક' અક્ષરનું પ્રતીક બ્રહ્મા, 'અ' નું પ્રતીક વિષ્ણુ અને 'ઈશ' નું પ્રતીક મહેશ છે. આ રીતે 'કેશ' શબ્દમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ પ્રતીક રૂપમાં સમાવિષ્ટ છે. બ્રહ્મા રજોગુણ, વિષ્ણુ સત્ત્વગુણ અને મહેશ તમોગુણના દ્યોતક છે. ત્રણ લટોને ગુંફિત કરવાથી એક જટા ગઠિત થાય છે. એક જટામાં ત્રણ ગુણોનું મિશ્રણ છે. તેને અલગ કરવા સહજ નહીં અસંભવ પણ છે. તે તો એક બીજાની સાથોસાથ જ રહે છે. સાત્ત્વિકતાની વૃદ્ધિ કરનારાએ રજોગુણ અને તમોગુણની ઘૃણા કરવી જોઈએ નહીં. એ પણ તો જીવનના સંતુલનને માટે, સ્થિરતાને માટે ઘણા જ આવશ્યક છે. અને આવશ્યકતા એ વાતની છે કે- તેઓના પ્રભાવ વખતે અનાસક્ત અને

અલિપ્ત રહેવું જોઈએ. સત્ત્વ, રજ અને તમના વર્ણોને જો મેળવવામાં આવે તો પરિણામ સ્વરૂપ પિંગવર્ણ પ્રાપ્ત થશે. ભગવતી તારાને ત્રણેય અભીષ્ટ છે, ત્યારે તો તેણે પિંગવર્ણની જટા ધારણ કરી છે. એનો સૂચિતાર્થ આ છે કે અભીષ્ટ સિદ્ધિને માટે ઘોર પરિશ્રમ અને ઘોર તપની અપેક્ષા છે. પિંગવર્ણ તપનો પણ દ્યોતક છે. તપ કરીને રજ અને તમને અલ્પ કરવામાં આવે ત્યારે સાત્ત્વિકતાનો વિકાસ સંભવ બને છે.

✧ દંષ્ટ્રાકોટિ સમુજ્જ્વલા તારા :

ઉજ્જ્વલતા સત્ત્વગુણની સૂચક છે- જે સમુજ્જ્વલ દશન પંક્તિ (દંતપંક્તિ) તારાની છે. રજોગુણ દર્શક લાલ જીભ છે. અહીં સત્ત્વગુણને રજોગુણે દબાવી રાખ્યો છે, એનો બોધ થાય છે. ભગવતી સ્વપ્રકાશ સત્ત્વગુણ યુક્ત અને નિત્ય પ્રકાશમય છે. ભગવતીની માફક તેના ઉપાસકોએ પણ પ્રયત્ન કરીને રજોગુણ અને તમોગુણનું નિયંત્રણ કરવું આવશ્યક છે.

✧ ચિત્તાનું ચામડું પરિધાન કરનારી તારા :

ચિત્તો (દીપડો) મહાક્રૂર સ્વભાવનો હોય છે. કોઈપણ પશુનું ચર્મ (ચામડું) પ્રાપ્ત કરવા માટે તેનો વધ કરવો આવશ્યક છે. વધકર્તા શક્તિશાળી અને સાહસી હોય ત્યારે જ એ કાર્ય સંભવ બને છે. ચિત્તાનું ચામડું પરિધાન કરવાનું તાત્પર્ય એ છે કે તમોગુણનું નિયંત્રણ કરીને તમોગુણને દબાવવાનો હોય છે. ત્યારે જ સત્ત્વગુણનો વિકાસ શક્ય બને છે.

✧ મુંડમાલા ધારિણી તારા :

મુંડમાલા પ્રલયાવસ્થાની સૂચક છે. પચાસ મુંડોની માળા બનાવીને ભગવતીએ પોતાના ગળામાં ધારણ કરેલી છે. આ પચાસ મુંડ વર્ણમાલાના પચાસ અક્ષરોની પ્રતીક છે એને ધારણ કરનારી 'શબ્દબ્રહ્મ' સ્વરૂપા છે. તારા વાણી યા શબ્દો પર પોતાનું નિયંત્રણ રાખે છે, એનું આ સૂચક છે.

✧ નીલવર્ણા તારા અને નીલકંઠ :

તારાના ત્રણ નેત્ર હોવાથી ત્રિનેત્ર છે, એના મસ્તક પર સર્પ વિરાજમાન છે, ચાર હાથોમાં સર્પ લપેટેલા છે અને તે સ્મિત વર્ષાવી રહી છે. સર્પ તો કાળનું પ્રતીક છે. તે કાળનું નિયંત્રણ કરે છે. શિવના તો ગળામાં સર્પ છે. પરંતુ તારાએ તો મસ્તક પર સર્પનો મુકુટ ધારણ કરે છે, એ ઘણું વિચિત્ર દૃશ્ય છે. શિવ તો નીલકંઠ છે. ફક્ત કંઠ જ જેનો નીલવર્ણ છે, પરંતુ તારા તો સંપૂર્ણ રીતે નીલ વર્ણીય

છે. સમસ્ત નીલવર્ણનું શરીર છે અર્થાત્ શિવ કરતાં પણ તે વધુ વિષપાન કરે છે. સાધક કોઈપણ પ્રકારના વિષથી ગ્રસિત હોય, કોઈપણ પ્રકારના ક્ષોભથી ગ્રસિત હોય તેનું પણ વિષ નિર્મૂળ કરી દે છે તારા. એથી આગળ વધીને તારા શિવનું પણ વિષ પી જાય છે. સમુદ્ર મંથન વખતે નીકળેલ વિષનું પાન શિવે કીધું અને પ્રાણ સંકટમાં આવી ગયા, ત્યારે આદ્ય શક્તિ જગદંબાએ તારાનું સ્વરૂપ ધારણ કરી શિવને સ્તન દ્વારા અમૃત પાન કરાવ્યું અને વિષ નિર્મૂળ કર્યું. તારા તે અંતિમ મહાકુંડ છે જ્યાં જઈને સર્વના સર્વ વિષ નિર્મૂળ થઈ જાય છે, વિષ વિહીનતા પ્રાપ્ત થાય છે. તારા તે અંતિમ સ્તોત્ર છે જ્યાં આગળ બ્રહ્માંડના સમસ્ત વિષ આહૂત થાય છે. એટલે જ તો તારા સર્વાંગે નીલ વર્ણીયા હોય છે. તે નીલ સરસ્વતી પણ કહેવાય છે. નીલ સરસ્વતીનું વાહન મોર છે. તેનો કંઠ પણ નીલવર્ણનો છે. જેથી સંસ્કૃતમાં મોરને પણ નીલકંઠ કહેવામાં આવે છે. જ્યારે શ્વેત સરસ્વતી બ્રહ્મા સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેનું વાહન હંસ છે. આમ નીલકંઠ અને નીલ સરસ્વતીમાં ઘણું સહસ્ય છૂપાયેલું છે.

આકાશ સર્વવ્યાપક છે. મેઘ રહિત આકાશ નીલવર્ણ હોય છે. ભગવતી તારાનો વર્ણ નીલ છે અને સર્વવ્યાપક પણ છે. શ્યામવર્ણ તમોગુણનું પ્રતીક છે, અને નીલવર્ણ સાત્ત્વિકતા સાથે જોડાયેલ છે. ભગવતી તારા સાક્ષાત્ સાત્ત્વિકતા, પવિત્રતા, નિર્મલતા અને શુદ્ધતાની પ્રતિમૂર્તિ યા સાકાર રૂપ છે.

✧ શ્વેતાસ્થિ પટ્ટિકા યુક્ત તારા :

અસ્થિ, માંસ અને મજ્જાથી ત્યારે અલગ થાય છે, જ્યારે પ્રાણીનું મૃત્યુ થાય છે. જગતના તમામ પ્રાણીઓનું મૃત્યુ ત્યારે થાય છે, જ્યારે પ્રલય થાય છે. તારા શ્વેત અસ્થિઓના આભૂષણોથી વિભૂષિત છે, અર્થાત્ શુદ્ધ સત્વરૂપ વિદ્યુત સમ પ્રકાશિતા તારા બ્રહ્મરૂપા છે. તારા આ સમયે શ્વેત આભૂષણો ધારણ કરી રહેલી છે. હાલમાં અમેરિકાની એક કંપનીએ માનવ શરીરના મૃતદેહને બાળી દેતા શેષ બચે છે રાખ-ભસ્મ. આ માનવ અસ્થિની ભસ્મમાં રસાયણિક પ્રક્રિયા કરી હીરા બનાવવામાં સફળતા મેળવી છે અને તે કંપનીએ આ અંગેના ઑર્ડરો મેળવી હીરા બનાવવાનું શરૂ કરી દીધું છે. આ ગુજરાતી અખબાર 'સંદેશ' (ઈન્ક) માંથી વિગત પ્રાપ્ત થઈ છે. આ બાબત શ્વેતાસ્થિ અલંકાર ધારણ કરનારી તારા સાથે ઘણી જ સુસંગત બની રહે છે. જ્યારે આપણા સમાજની સ્ત્રીઓ અસ્થિભસ્મમાંથી બનતા હીરાના અલંકારો ધારણ કરશે.

શ્વેતવર્ણ સત્ત્વગુણનું પ્રતીક છે. જીવનમાં કોઈપણ પ્રકારની આપત્તિ હોય, દુઃખ હોય યા પતનનો કાળ ચાલતો હોય ત્યારે સત્ત્વગુણ જ આત્માની શોભા સમજવી જોઈએ.

✧ ખપ્પર યુક્ત તારા :

તારા પ્રલયાવસ્થા સાથે પણ સંબંધ ધરાવે છે. જેવી રીતે મહાકાલીને મહાપ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી માનવામાં આવે છે, તેવી જ રીતે 'ઉગ્ર તારા' ને સૂર્ય પ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી માનવામાં આવે છે. પ્રલય કાળમાં પૃથ્વી, ચંદ્રમા, મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી આદિ સર્વનો રસ ઉગ્ર તાપથી સૂકાઈ જાય છે. સર્વનો રસ (જીવનસાર) તે ઉગ્રતારા પી જાય છે. રસ પ્રાણીઓનો શ્રી ભાગ છે. એ મુખ્ય રૂપથી સિરઃ કપાલમાં રહે છે. શ્રી (રસ) ભાગના રહેવાને કારણે મસ્તક 'શિર' કહેવાય છે. એને આધાર બનાવીને તે તેનું પાન કરે છે. એનું નિદાન ખપ્પર છે.

✧ સ્થૂળ ઉદરવાળી તારા (ગુરૂમુન્નતોદરી) :

ભગવતી વિરાટ્ શરીરવાળી છે. એના સ્થૂળ ઉદરથી બ્રહ્માના વિરાટ્ વિશ્વરૂપ અને સંકેત પ્રાપ્ત થાય છે. જેવી રીતે તે કુટસ્થ અને સૂક્ષ્મ હોય છે, તેવી રીતે તે સ્થૂળ હોય છે. એનાથી પ્રણવાકારનો બોધ સમાયેલો છે, કારણ કે ઉદરનો અભિપ્રાય હિરણ્યગર્ભના તેજસ રૂપી સૂક્ષ્મ શરીર અને મકારથી અવ્યાકૃત પ્રજ્ઞારૂપ કારણ શરીર છે. ભગવતીનું સ્થૂળ શરીર પ્રણવનું વિરાટ્ વિશ્વ શરીર છે.

✧ કરાલ વદના તારા :

ભગવતી તારા કરાલ વદના છે, તેને જોઈને ભય ઉપજે છે. તારા બ્રહ્મની મૂળ સત્તા છે અને પરાશક્તિ છે, તે નિત્ય વિરાટ્ સત્તા છે. બ્રહ્મના પરમ ઉગ્રને જ ઉગ્રતારા કહેવામાં આવેલ છે. જેની સત્તા અને આદેશ પર સર્વ અપરાશક્તિઓ કાર્યરત રહે છે. સૂર્ય, ચંદ્ર, પૃથ્વી, વાયુ અને નક્ષત્રાદિ સર્વ પ્રાકૃતિક શક્તિઓનું સંચાલન ભગવતી કરી રહી છે. તેનું ભીષણરૂપ અને કરાલ વદન જોઈને સર્વ પોત-પોતાના કાર્યમાં રત રહે છે. તે ઉગ્રતાથી વિરાટ્ બ્રહ્મનું તેજસ્વીરૂપ જ સૂચિત થઈ રહ્યું છે.

✧ વ્યાઘ્ર ચર્માવૃતા તારા :

વાઘ શક્તિ સમ્રાટ છે, સિંહ વનરાજ (રાષ્ટ્રપતિ) છે, તો વાઘ પ્રધાનમંત્રી છે. તેની શક્તિ સ્થૂળ અને અનિત્ય છે. પશુતા તેનું વાસ્તવિક રૂપ છે, તે અજ્ઞાનતાથી ઘેરાયેલ છે. તે રજોગુણનું પ્રતિ રૂપ છે. તેને મારીને ભગવતી તારાએ

તેના ચર્મને અધોવસ્ત્રના રૂપમાં ધારણ કરેલ છે. વાઘનો વધ કર્યા વિના તેના ચર્મની પ્રાપ્તિ અસંભવ હોય છે. આથી સમજાઈ જાય છે કે ભગવતી તારા રજોગુણ જન્ય વ્યાઘ્રરૂપી પાશવિક અજ્ઞાનનું દમન અને નિયંત્રણ કરનારી છે.

✧ નવયૌવનાવસ્થા તારા :

સમગ્ર વિશ્વમાં સાધારણ જીવોની યૌવનાવસ્થા સ્થિર સ્થાયી રહી શકતી નથી. આ જગતની પ્રત્યેક વસ્તુ ઉત્પન્ન થઈને વધે છે, એક નિયત સીમા સુધી વધીને તે નષ્ટ થઈ જાય છે. કોઈને માટે કોઈ પણ અવસ્થામાં સ્થિર રહેવું સંભવ નથી, કારણ કે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય તેનો ધર્મ બને છે. કોઈપણ અવસ્થામાં સ્થિર રહેવું પ્રાકૃતિક નિયમોની વિરુદ્ધ છે. પરંતુ તારાની સ્થિતિ અસામાન્ય છે. તેનો વિનાશ નથી થતો, પરિવર્તન નથી થતું, કાળનો તેના ઉપર કોઈ પ્રભાવ નથી, એટલા માટે તે નવયૌવના છે. તે અપરિવર્તનશીલા ચિત્ત સ્વરૂપિણી છે.

✧ પીનોન્નત પયોધરા તારા :

ભગવતી તારાના સ્તનદ્વય દૂધથી ભરેલાં છે. તે શીશુતુલ્ય સંપૂર્ણ વિશ્વનું માતૃવત્ પાલન કરવાનું સામર્થ્ય રાખે છે. માતા પોતાના દૂધથી શિશુનું પાલન કરે છે. ભગવતી તારા સમગ્ર બ્રહ્માંડનું પોષણ અને પાલન કરે છે, તેની પાસે આહારની કોઈ કમી નથી. તે નાશ જ નહીં પાલન-પોષણ પણ કરે છે. તે સ્વયં પરમ તૃપ્તા છે, એટલે સર્વને તૃપ્ત કરે છે. તે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશના કાર્યમાં સહાયક અને તત્ત્વજ્ઞાન રૂપી અમૃતનું પાન કરાવનારી પણ છે. દૂધથી સદૈવ પરિપૂર્ણ 'પીનોન્નત પયોધરા' થી જગતની પાલક-પોષક શક્તિનો બોધ થાય છે.

✧ અટ્ટહાસા તારા :

પ્રલયકાળમાં સૌર-અગ્નિ અન્નાહુતિ બંધ થવાથી વેગ ધારણ કરી લે છે. સાંય સાંય શબ્દ થવા માંડે છે. એનું નિદાન 'અટ્ટહાસ' છે. આ જોશ પૂર્વક હસવાની રીતને 'અટ્ટહાસ્ય' કહેવાય છે. ભૌતિક સફળતાઓની પ્રાપ્તિના સમયે જ્યારે માનવીની પ્રસન્નતા વધી જાય છે ત્યારે તે ગંભીરતાની મુદ્રા છોડીને મુક્ત હાસ્ય કરે છે. આ હસવાનું પ્રસન્નતાના અતિરેકનું પરિણામ છે. મુક્ત હાસ્યથી હાર્દિક પ્રસન્નતાનો બોધ થાય છે. આનંદમય સ્થિતિનું પણ દ્યોતક છે. ભગવતી સદા આનંદમયી આનંદ બ્રહ્મ સ્વરૂપા છે. તે સંસારના અજ્ઞાનને જોઈને હસતી રહે છે.

✧ **જ્વલચ્ચિતામધ્ય સંસ્થા તારા :**

જીવાત્માના દેહત્યાગ પછી મૃત માનવ શરીરને ચિતામાં બાળવામાં આવે છે. ભૌતિક શરીર નષ્ટ થવા છતાં પણ આત્માનો નાશ થતો નથી, તે તો પોતાની નિત્ય સ્થિતિ ટકાવી રાખે છે. ભગવતી તારાનું પણ આ જ રૂપ છે. તેની ચારે બાજુ અગ્નિની જ્વાળા રહે છે, જે ભૌતિક વસ્તુઓનો ધ્વંસ કરવાની ક્ષમતા રાખે છે, કિંતુ તારાનો નિવાસ ભડભડ બળતી ચિતાની મધ્યસ્થ જ છે.

✧ **પંચમુદ્રા વિભૂષિતા તારા :**

મુદ્રા શબ્દ આનંદનો બોધક છે. ભગવતી તારા પંચરશ્મિ વિભૂષિતા પ્રણવની દ્યોતક છે. ભગવતી શબ્દ પંચ શૂન્ય પરાંત અનિર્વચનીય શબ્દ બ્રહ્મ છે. પંચમુદ્રાઓ પાંચ કલેશોનું નિવારણ કરે છે. કલેશ પાંચ પ્રકારના છે- (૧) અવિદ્યા (૨) અસ્મિતા, (૩) રાગ, (૪) દ્વેષ, (૫) અભિનિવેશ. આ કલેશોને મિથ્યાજ્ઞાન, વિપર્યય જ્ઞાન, ભ્રાન્તિ જ્ઞાન, અજ્ઞાનાદિ પણ કહેવાય છે. સાંખ્યની પરિભાષામાં અવિદ્યાને તમ, અસ્મિતાને મોહ, રાગને મહામોહ, દ્વેષને તામિસ્ર, અભિનિવેશને અંધતામિસ્રના નામથી ઘોષિત કરવામાં આવેલ છે. ભગવતી તારાનો એના ઉપર અધિકાર છે. તે આને દૂર કરવાની ક્ષમતા રાખે છે.

પાંચ મહાભૂતોથી માનવદેહનું નિર્માણ થયું છે. પાંચ મહાભૂતોને પણ તારાના આભૂષણ માનવામાં આવેલ છે. આ બધાની ગતિવિધિઓ અને પ્રાણીઓમાં ક્રિયાશીલતાનું મૂળ કારણ ભગવતી છે.

અન્નમય, પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય અને આનંદમય આદિ પાંચ કોશ માનવ શરીરમાં છે. યૌગિક ભાષામાં આ પાંચ આવરણ આત્માને છે. એને અલગ કરવાની ચાવી ભગવતીની પાસે છે. આત્મિક ઉન્નતિના પાંચ દ્વારો સુધી પહોંચવું ભગવતીની કૃપા વગર શક્ય થતું નથી. આ પંચમુદ્રાનું રહસ્ય છે.

✧ **ચંદ્રાર્ધકૃત શેખરા તારા :**

સોમ મંડળ જે બ્રહ્મરંધ્રની નીચે અને આજ્ઞાચક્રની ઉપર સ્થિત છે, એ સોમમંડળમાંથી અમૃત ધારાનો પ્રવાહ નિરંતર ચાલુ રહે છે. આ સ્થાન પર ચંદ્રકલાને ધારણ કરવાનું તાત્પર્ય તે છે કે અમૃતસરિતાનો મૂળ પ્રવાહ તેનાથી થાય છે અને તારા પણ સ્વયં અમૃતસ્વરૂપા છે. જેના પ્રતીક રૂપમાં તેણે અર્ધચંદ્રને મુકુટ રૂપમાં તારાએ ધારણ કર્યો છે.

✧ પ્રત્યાલીઢા તારા :

ડાબો પગ આગળ અને જમણો પગ પાછળ રાખનારીને પ્રત્યાલીઢા કહેવામાં આવે છે. સ્ત્રી યા શક્તિ જ્યારે ક્રિયાશીલ થાય છે તો એનો ડાબો પગ જ પ્રથમ ઊઠે છે. આ એની સક્રિયતાનો દ્યોતક છે. તારા સદૈવ રજોગુણ અને તમોગુણનું નિયંત્રણ કરીને સત્ત્વગુણનો વિકાસ કરે છે. તેની ક્રિયાશીલતાનું આ પ્રતીક છે, જે તેની આ વિશેષમુદ્રાથી જ જાણી શકાય છે.

✧ શવારૂઢા તારા (શબ ઉપર ઉભેલી તારા) :

મહાકાલી મહાપ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી હતી, ઉગ્રતારા સૂર્ય પ્રલયની અધિષ્ઠાત્રી છે. બંને સમાન પ્રલયધર્મા છે. સંસારની હવા પ્રલયકાળમાં ઝેરવાળી (વિષાક્ત) બની જાય છે. આ શક્તિ પ્રલય કાળમાં ઝેરી ગૅસથી વિશ્વનો સંહાર કરે છે. દમ ઘુટાય છે. એનું નિદાન તેણે ધારણ કરેલ સર્પ છે. સંસાર નષ્ટ થઈ જાય છે. તે શક્તિની સત્તા વિશ્વકેન્દ્રમાં બતલાવવામાં આવી છે. શબરૂપ વિશ્વકેન્દ્રમાં તે પ્રતિષ્ઠિત છે. આ રહસ્યને સમજાવવા માટે તારાને શબ્દના હૃદય પર પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવેલ છે. પ્રાણી શબરૂપ ત્યારે બને છે, જ્યારે તેમાં આત્મશક્તિનો અભાવ થઈ જાય છે. શબદ પ્રલયાવસ્થાને સૂચિત કરે છે. પ્રલયમાં સર્વ કંઈ નિર્જીવ થઈ જાય છે. કેવળ ભગવતી જ પોતાના સ્વાભાવિક રૂપમાં વિદ્યમાન રહે છે. ભગવતી વિનાશથી અપ્રભાવિત રહીને તેના ઉપર નિયંત્રણ સ્થાપિત કરે છે.

શબ્દથી એ લક્ષિત થાય છે કે જોવામાં આવતું ભૌતિક જગત અનિત્ય છે. અનિત્ય જગતના મોહમાં ફસાનારો સદૈવ દુઃખી રહે છે કારણ કે નાશવંત વસ્તુનો સ્વભાવ જ નાશ પામવાનો છે. જો તેમાં આસક્તિ રહી તો શોકની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થવાની છે. ભગવતીએ આ અનિત્યતાની ભાવનાને પોતાના પગ નીચે દબાવીને રાખી છે, અને સ્વયં તેના ઉપર ઉભી છે જેથી તે ઉઠી ન શકે. આત્મા નિત્ય છે. જેનામાં આત્મપ્રકાશ હોય છે, તે ભગવતી તારાની માફક અનિત્યતારૂપી શબદની ઉપર ઉભા રહી શકે છે. આ શવારૂઢા તારાનો બોધ છે.

✧ અક્ષોભ્ય નાગ સંબધ્ધ જટાજૂટા તારા :

રાત્રિના ૧૨ વાગ્યાથી પ્રાતઃકાળ ૬ વાગતા સુધી (સૂર્યોદય પહેલાં) ચતુરશીતિ (૮૪) ભેદ ભિન્ના મહાકાલીની સત્તા બતલાવવામાં આવી છે. આ પછીના સમયમાં તારાનું સામ્રાજ્ય છે. હિરણ્યગર્ભ વિદ્યા અનુસાર નિગમ શાસ્ત્રએ (વેદોએ) સંપૂર્ણ વિશ્વની રચનાનો આધાર સૂર્યને માનેલ છે. સૌર મંડળ

આગ્નેય હોવાને લીધે હિરણ્યમય કહેવાય છે. કારણ કે અગ્નિ હિરણ્યરેતા છે. તે હિરણ્યમય મંડળના કેન્દ્રમાં તે સૌર-બ્રહ્મ-તત્ત્વ પ્રતિષ્ઠિત છે. એટલે સૌર બ્રહ્મને 'હિરણ્ય-ગર્ભ' કહેવામાં આવે છે.

ભગવતી શ્રુતિ આ સિદ્ધાંતનું પ્રતિપાદન કરે છે. જેવી રીતે વિશ્વાતીત કાલપુરુષની શક્તિ છે, તેવી જ રીતે વિશ્વના અધિષ્ઠાતા આ હિરણ્યગર્ભ પુરુષની શક્તિ તારા કહેવાય છે. ઘોર અંધકારમનાં કેન્દ્રમાં ઉત્પન્ન થનારી સૂર્યની તે સ્થિતિ છે. શ્રુતિમાં સૂર્યનું એક નામ હિરણ્યગંર્ભ છે. એટલા માટે આગમ શાસ્ત્રમાં તેમની શક્તિ 'તારા' નામથી પ્રસિદ્ધ છે. તંત્રશાસ્ત્રમાં આ પુરુષ 'અક્ષોભ્ય' નામથી પ્રસિદ્ધ છે. વૈદિક સિદ્ધાંત અનુસાર સૂર્ય સદા સ્થિર છે. બૃહતી-છન્દ-નામથી પ્રસિદ્ધ સુપ્રસિદ્ધ વિષુવાદિવૃત્તની ઠીક મધ્યમાં ક્ષોભરહિત થઈને સ્થિરરૂપથી ભગવાન સૂર્ય તપી રહેલ છે.

'સૂર્યો બૃહતી મધ્યૂઢસ્તપતિ।'

'ઉદયાસ્તમનગ્ચૈવ દર્શનાદર્શનં રવેઃ।'

-ઈત્યાદિ વચન સૂર્યને સ્થિર બતાવે છે. જો કે તે ક્ષોભરહિત છે. એટલે સૂર્ય 'અક્ષોભ્ય' નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. આપોમય પારમેષ્ઠ્ય મહાસમુદ્રમાં ઘર્ષણ દ્વારા આગ્નેય પરમાણુ ઉત્પન્ન થયા, તેના પછી 'શ્વેત વારાહ' નામથી પ્રસિદ્ધ પ્રાજાપત્ય વાયુદ્વારા તેમનો કેન્દ્રમાં સંઘાત થયો. સંઘાત થતાં થતાં તે અગ્નિ-પરમાણુસંઘ પિંડરૂપમાં પરિણત થતા જ સહસા પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો. તેનું નામ સૂર્ય પડ્યું. ઉત્પન્ન થતામાં જ આ રુદ્રાગ્નિ સૂર્ય એ અન્નની ઈચ્છા કરી કારણ કે અન્નાદ અગ્નિ અન્નાહુતિ વિના ક્ષણ માત્ર પણ તે ટકી શકતો નથી. આ અન્નાહુતિ પહેલાં સૂર્ય ઉગ્રતાથી તપી રહ્યો હતો. ઉગ્ર સૂર્યની શક્તિ 'ઉગ્રતારા' નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ. જ્યાં સુધી અન્નાહુતિ મળતી રહે છે ત્યાં સુધી 'તારા' શાંત રહે છે.

'અક્ષોભ્ય' શિવનું એક નામ છે. પુરાણોની સમુદ્રમંથનની કથાની સાથે અક્ષોભ્ય નામ જોડાયેલ છે. સમુદ્ર મંથન કરતી વેળાએ જ્યારે હળાહળ ઝેક (વિષ) નીકળ્યું તો ચારે બાજુનું વાતાવરણ વિષાક્ત બનવા માંડ્યું. સમગ્ર વિશ્વમાં ખળભળાટ મચી ગયો. દેવતાઓએ ભગવાન શંકરને પ્રાર્થના કરી કે તેઓ આ સંકટમાંથી સર્વને ઉગારે. ભગવાન શંકરે આ વિષપાન કર્યું અને વિશ્વમાં શાંતિની સ્થાપના થઈ. બધાનો એવો વિશ્વાસ હતો કે શંકરને આથી ક્ષોભ થશે, પરંતુ એવું બન્યું નહીં. તેઓ ક્ષોભરહિત અને વિષપાન કર્યું એટલા માટે તેમનું નામ 'અક્ષોભ્ય' પડ્યું.

મા તારાની એક ધારણા અનુસાર સમુદ્રમંથન પછી જ્યારે ભગવાન શિવ વિષપાન કરીને મૂર્છિત થઈ ગયા ત્યારે દેવીએ માતા સ્વરૂપ ધારણ કરીને તેને પોતાનું અમૃતતુલ્ય દૂધ (સ્તન્ય) પાયું અને તેની મૂર્છા દૂર થઈ ગઈ. આ પ્રસંગમાંથી મા તારા (તારણહાર) તારનારી કહેવાય છે. પ્રાપ્ત વિગત અનુસાર આ વર્ણન મહાભારતમાં ઉપલબ્ધ છે.

'અક્ષોભ્ય' નો આધ્યાત્મિક અર્થ 'અહંકાર શૂન્યતા' છે. અહંકાર મહાવિષ છે, તેને પીવા છતાં પણ જે અપ્રભાવિત રહે છે તે અક્ષોભ્યાવસ્થાથી પ્રાપ્ત થાય છે. આ શાંતિની ચરમ અવસ્થા છે. તારાને આસુરી શક્તિઓનો સામનો કરવો પડ્યો હોય, વિષમય વાતાવરણના સંપર્કમાં આવવું પડ્યું હોય, તે અક્ષોભ્યા જ રહે છે, તેના મસ્તકમાં સ્થાયી શાંતિનો નિવાસ છે અર્થાત મસ્તક પર અક્ષોભ્ય શિવત્વને ધારણ કરીને ઉચ્ચ સન્માન પ્રદાન કરવાની જ તે ફળશ્રુતિ છે. ભગવતી તારા ક્ષોભરહિત નાગરૂપમાં કુંડલિની શક્તિરૂપા પણ છે.

ઉપરોક્ત વિવેચનથી તારાના તાત્ત્વિક સ્વરૂપને આપ સમક્ષ સમજાવવાનો યથામતિ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, એમાં પણ હું ભગવતી તારાના અનુગ્રહનું દર્શન કરું છું. અન્યથા આ કાર્ય મારા માટે સંભવ ન હોત.

***

3 કાલી અને તારાનો ભેદ

કાલી અને તારાના સ્વરૂપમાં અધિકતર સામ્યતા વર્તાય છે. કાલી અને તારાના ચિત્ર સાથોસાથ હોય તો ઘણી વખત તારાને પણ કાલીનું જ સ્વરૂપ સમજી લેવાની ભૂલ સામાન્ય સાધક કરી બેસે તેવું છે. કાલી દસ મહાવિદ્યાઓમાં પ્રથમા (આદ્યા) મહાવિદ્યા છે. જ્યારે તારા દ્વિતીયા મહાવિદ્યા છે. એ બંનેના ધ્યાનમાં નજીવો તફાવત છે. સાધક ઘણીવાર ભ્રમમાં પડી જાય છે કે તેની સામે તારા છે કે કાલી છે. તેની કાલીને પૂજે છે કે તારાને. આ બંને મહાવદ્યાઓ કાલીકુલની જ મનાય છે. એમાં બે મત નથી. મહાવિદ્યાઓ કાલીકુલની જ મનાય છે. એમાં બે મત નથી. મહાવિદ્યાઓ આગમ અને નિગમના વિધાનો પર આધારિત છે. સૂર્યથી જે નિગમિત થયું તે પૃથ્વી પર વિજ્ઞાન બનીને પ્રાદુર્ભાવિત થાય છે. એટલે અધિકાંશતઃ મહાવિદ્યાઓ મહાવિદ્યાઓ નિગમ શાસ્ત્ર આધારિત છે, પરંતુ પૃથ્વીની પોતાની વિદ્યા પ્રાદુર્ભાવિત થાય તે માટે, પૃથ્વી સ્વયં કોઈ નવીન વિદ્યા વિકસિત કરી શકે તે માટે ઋષિઓએ ખૂબ જ મંથન કર્યું અને કેટલીક હદ સુધી આગમ વિજ્ઞાનના રૂપમાં તારા શક્તિના માધ્યમથી વિકાસ પણ કર્યો છે.

રાત્રિના સમયે ૧૨ વાગ્યાથી આરંભી પ્રાતઃકાલ સુધીનો સમય મહાકાલી ઉપાસનાનો સમય માનવામાં આવે છે. કારણ કે આ સમયે સમસ્ત વિશ્વ શબ (મૃત્યુ શરીર-મુડદા) સમાન મૃતવત્ હોય છે. એકદમ શૂન્ય જેવું હોય છે. સૂતેલો જીવ શબનું જ પ્રતિ રૂપ છે, સૂતેલા જીવને દિશાનું શું જ્ઞાન, સંજ્ઞાનું શું અનુમાન, કાળનો શું પ્રભાવ...? મહાકાલીનું પ્રતીક છે, કાલીની જ કાલિમાથી અંધકાર વ્યાપ્ત છે. અહીં કાલી મહાકાલીની શક્તિ છે તેની ક્રાંતિ અતિશીઘ્ર છે. તે જ પ્રલય કરનારી છે. સર્વને ચેતન વિહીન પણ તેજ કરે છે. પ્રલય સમય વિશેષ આધાર ઉપર નિર્ધારિત નથી. નૈમિત્તિક પ્રલય વિશેષ નિમિત્ત ઉપર આધારિત છે, જ્યારે નિત્ય પ્રલયનો તો હર ક્ષણ અને હર પળે થતો જ રહે છે. આ પૃથ્વીની પાટલે અથવા બ્રહ્માંડના કોઈ ને કોઈ પટલ કે સ્તર ઉપર રાત્રિમાં જીવ સંજ્ઞાશૂન્ય બનીને પડેલો હોય જ છે, રાત્રિ અનિવાર્ય છે. નેત્રો બંધ થવાં એજ રાત્રિ છે. પ્રકાશવિહીન અવસ્થા એ રાત્રિ છે. અંધકારના આવરણમાં સમાઈ જવું એજ મહાકાલીનું સાન્નિધ્ય છે.

મહાકાલી નિદ્રા પ્રદાન કરે છે. મૃત્યુ પ્રદાન કરે છે આસુરી પ્રવૃત્તિઓને. નિદ્રામાં દશ્યાનુભૂતિ શૂન્ય થાય છે. મૃત્યુ પછી દશ્યો જોઈ શકાતાં નથી. કાલીએ મુંડમાલા ધારણ કરેલી છે. હવે જ્યાં ગરદન કપાઈ ગઈ ત્યાં દશ્યવિહીન થઈ ગયાં. નિદ્રા (ઊંઘ) ની તે પ્રગાઢ અવસ્થા જેમાં વ્યક્તિ યા જીવ સ્વપ્નવિહીન થાય છે, તે મહાકાલીના ક્ષેત્રની અંતર્ગત હોય છે. પરંતુ જીવ જ્યારે જ્યારે નિદ્રિત અવસ્થામાં પણ અનુભૂતિ, દર્શન, સ્વપ્ન અને અનેક પ્રકારના સાક્ષાત્કાર કરે છે ત્યારે તે તારાના ક્ષેત્રને આધીન હોય છે. એટલે સુધી કે મહાકાલીના દર્શન અને મહાકાલીની અનુભૂતિ પણ તારા જ પ્રદાન કરે છે, કારણ કે મહાકાલીના ક્ષેત્રમાં જીવ પ્રવેશ કરે છે ત્યારે સંપૂર્ણ બંધન હોય છે. કોઈ પણ પ્રકારની દૃષ્ટિ જીવ પાસે હોતી નથી. અગર જો દૃષ્ટિ આવી ગઈ, આંખોમાં સ્થિત તારા ક્રિયાશીલ બની ગઈ તો મહાકાલીનું રક્તપાન થંભી જશે. એટલા માટે જીવ પ્રતિદિન કેટલીક ક્ષણ માટે અથવા કેટલાક કલાકો સુધી ઘોર નિદ્રાને પ્રાપ્ત કરી શબના રૂપમાં પરિવર્તિત થાય છે, અને ફરીથી ઊર્જા પ્રાપ્ત કરી મહાકાલીના ગર્ભમાંથી નીકળી તારાના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરી મહાકાલીના ગર્ભમાંથી નીકળી તારાના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરી દશ્યોનું અવલોકન કરતાં કરતાં શક્તિનો સંચય કરે છે અને ક્રિયાશીલ થઈ જાય છે. દશ્ય-દર્શન ક્રિયાત્મકતાનું પ્રતીક છે. વ્યક્તિ સૂતેલી હોવા છતાં વિચાર કરે છે. અર્થાત્ હવે તે ક્રિયાત્મક બની અનુભૂતિ કરી રહેલ છે. અર્થાત્ તેનું મસ્તક ક્રિયાશીલ બની ગયું છે. મહાકાલીના સાન્નિધ્યમાં તો દશ્ય નથી, શ્રવણ નથી, ચિંતન નથી અને બુદ્ધિ પણ નથી મહાકાલી તે જ આદ્યા મહાવિદ્યા.

મહાકાલી અતૃપ્ત છે, તે અતિ પ્રચંડ છે. તેને ભક્ષણને માટે કંઈ ને કંઈ જોઈએ જ. જીવમાત્ર થાકે છે અને આરામ માંગે છે અને સૂઈ જાય છે. જીવમાત્ર થાકે છે એટલે તેની શક્તિનો ક્ષય થાય છે, તે વિકૃતિનો ભોગ બને છે, એટલે મહાકાલીને નિદ્રિત કરે છે, ઊંઘાડી દે છે. તેની વિકૃતિઓનું ભક્ષણ કરે છે અને તૃપ્ત થાય છે મહાકાલી.

દક્ષ પ્રજાપતિના યજ્ઞમાં તથાકથિત ભદ્રજનો એકત્રિત થયા હતા. તેઓની તથાકથિત ભદ્રતા અને શાલીનતા વિકૃત બની ગઈ હતી. જેના ફળસ્વરૂપ સતીએ યજ્ઞમાં દેહત્યાગ કરી દીધો. ક્રોધિત શિવે પોતાની જટા પછાડીને ભદ્રકાલીનું પ્રાકટ્ય કરી દીધું. અને તેને આજ્ઞા કરી કે આજથી તમે ભદ્રકાલી કહેવાશો. અર્થાત્ તમે ભદ્રતારૂપી વિકૃતિઓનું ભક્ષણ કરો અને તમારી સાથે ચાલનાર વીરભદ્ર જે તથાકથિત ભદ્રજનોનું માનમર્દન કરશે. આ સમાજમાં તથાકથિત

ભદ્રપુરુષોની સંખ્યા હાલમાં વધી ગઈ છે. જે કેટલુંક વધારે પડતું અધ્યયન કરી ચૂકેલાઓ પોતાની જાતને સર્વજ્ઞ અને બુદ્ધિમાન તરીકે ઓળખાવે છે. અરે, ઈશ્વરના અસ્તિત્વનો ઈન્કાર કરે છે અને ઈશ્વરને તો ગાળો દે છે. વિજ્ઞાનના નામે ઘોર અજ્ઞાનનું પ્રવર્તન કરી રહ્યા છે. જીવનમાં નીતિમત્તાનું મૂલ્ય રહ્યું નથી, બુદ્ધિની મર્યાદામાં જ્યારે જે સમજાય તે જ સાચું બાકી બધું જ ખોટું. જીવનની ગહનતાને જે આત્મસાત્ કરી શકતા નથી. મન અને બુદ્ધિથી પર એવું પરમતત્ત્વ વિશ્વનું સંચાલન કરે છે, તેને પામવા કે સ્વીકારવા માંગતા નથી, એવા તથાકથિત ભદ્રજનો અને વિદ્વાનોની નિદ્રતા એટલે નકલી ભદ્રતાનું ભક્ષણ કરે છે ભદ્રકાલી.

સમાજમાં પ્રથમ આગમન ભદ્રકાલીનું થશે તે તથાકથિત ભદ્રજનોની ભદ્રતાનું ભક્ષણ કરશે. પછી બની બેઠેલા અને કહેવાતા દંભી મહાપુરુષોની મહાનતાનું મર્દન કરશે મહાકાલી. ત્યારપછી સાક્ષાત્ કલંક બની ગયેલી જીવોની કલંકિતતાનું ભક્ષણ કરશે કાલી. અને રાજનેતાઓ તથા રાજ્યકર્તાઓના ગઢો (કિલ્લાઓ) ગબડાવશે ગઢકાલિકા, અસુરોના રક્તનુંપાન કરશે. દક્ષિણ કાલિકા ત્યાર પછી તારા ઉદિત થશે.

અવરોધનું સર્જન કોણ કરે છે? અસુરનું નિર્માણ કોણ કરે છે? અસુર અવરોધ આદિના સર્જક છે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ. શ્રાપ કોણ આપે છે? વરદાન-આશીર્વાદ કોણ આપે છે? એ સર્વ આપે છે દેવતાઓ, ઋષિઓ, મુનીઓ, ગંધર્વ, યક્ષ, કિન્નર અને નાગ. પરિણામે કાલાન્તરે તેમના દાનથી વિકૃતિઓ ઉત્પન્ન થાય છે. વિકૃતિઓ કે જેનું મર્દન અને ભક્ષણ કરવાનું કામ કાલી કરે છે.

મહિષાસુરને કોણે બનાવ્યો? બ્રહ્માએ. મહિષાસુરને વરદાન કોણે આપ્યું? બ્રહ્માએ. ચંડ-મુંડ, શુંભ-નિશુંભ તેમજ રક્તબીજ આદિ બ્રહ્મા અને શિવ પાસે વરદાન પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યા હતા. કેવી રીતે મારવો મહિષાસુરને? તેને વરદાન પ્રાપ્ત થયું હતું કે તે સ્ત્રી શક્તિ દ્વારા જ મરણ પામશે.

શિવે કહ્યું પાર્વતી તો સૌમ્યુ બની ગઈ છે, વિષ્ણુ બોલ્યા મહાલક્ષ્મી તો વૈકુંઠનો વૈભવ પ્રાપ્ત કરીને પૂરી વૈભવલક્ષ્મી બની ગઈ છે. યુદ્ધકલા ભૂલી ગઈ છે. બસ હવે તો તે વૈભવપ્રદાનનું કાર્ય કરે છે. બ્રહ્માએ કહ્યું કે બ્રાહ્મી પણ યુદ્ધકાર્ય માટે અક્ષમ છે. ઈન્દ્રએ કહ્યું કે ઈન્દ્રાણી પણ સ્વર્ગના વૈભવ અને ઈન્દ્રાસનનું સાંનિધ્ય પ્રાપ્ત કરીને યુદ્ધકલાં વિસરી ગઈ છે. અને અતિ સૌમ્ય બની ગઈ છે. આ બધી શક્તિઓ પોતપોતાની મર્યાદામાં તૃપ્ત છે. એટલે યુદ્ધ માટે તે સક્રિય નથી

બનતી. ત્યારે આસુરી શક્તિનો નાશ કરવા માટે તો અતૃપ્ત શક્તિની જરૂર પડે છે અને અતૃપ્ત જ યુદ્ધ ઇચ્છે છે અને યુદ્ધ કરે છે.

આ સંજોગોમાં અસુરોનો સામનો કેવી રીતે કરવો? એવી વિમાસણમાંથી સર્વ દેવતાઓ એક સાથે ક્રોધિત થયા. શિવની મુખાકૃતિ વિકરાળ બની, વિષ્ણુએ નેત્રોના ભવાં ચઢાવ્યાં, બ્રહ્માએ પોતાનું તેજ પ્રગટ કર્યું, અને ઈન્દ્ર પણ ધગધગી ઉઠ્યા. આમ સર્વદેવતાઓ ક્રોધાવેસમાંથી જે પ્રકાશપુંજ નિર્મિત થયો. તેમાંથી ચંડીના સ્વરૂપનો ઉદય થયો. પ્રકાશથી પ્રકાશનું મિલન થતાં સમગ્રતામાં શક્તિ પ્રકાશિત થઈ. ચંડી રૂપમાં પ્રગટ થઈ, ચંડીએ કહ્યું- 'ગર્જ ગર્જ ક્ષણં મૂઢ! યાવદ્ મધુ પિબામ્યહમ્', હે મૂઢ! તારે ગર્જના કરવી હોય તેટલી કરી લે. હું મધુપાન કરી રહી છું. મધુપાન કર્યા બાદ તારી સાથે યુદ્ધ કરીશ. અહીં અસુર મૂઢ છે માટે મૂઢને એક વખત કહેવાથી વાત સમજાતી નથી એટલે બે વખત ગર્જ ગર્જ શબ્દનો પ્રયોગ કરીને બે વખત સૂચના આપવામાં આવી છે. સમજુ માણસ એક જ વાર, એક જ વાક્યમાં વાત સમજી જાય છે, અને જ્ઞાની માણસ એક જ શબ્દમાં સમજી જાય છે. ત્યારે મૂઢ અને અણસમજુને બે વખત કહેવું પડે છે. અસુર મૂઢ છે માટે એને બે વખત કહેવાની ચંડીને જરૂર પડી છે. અરે, અજ્ઞાનીને તો વારંવાર કહેવા છતાં પણ વાત સમજાતી નથી એમ પરમ આશ્ચર્ય છે.

સમસ્ત દેવતાઓનું તેજ એકીભૂત થતાં ચંડીના રૂપમાં એક પ્રચંડ શક્તિમાં પરિવર્તિત થઈ ચૂક્યું હતું. જ્યારે વ્યષ્ટિ રૂપે દેવતાઓ શબ (મૃતવત્) બની ગયા હતા. જેના આધારે શક્તિ વિરાજમાન થઈ છે. એ જ તો શબ્દ સાધનાનું રહસ્ય છે. આ જ કારણથી મહાકાલી અને તારા શબ ઉપર વિરાજમાન છે. ચંડીને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો તો એમાંથી પ્રચંડ ચંડિકાનું રૂપ પ્રગટ થયું એ જ મહાકાલી. તેની ગતિ શીઘ્રાતિશીઘ્ર છે. તે અતિ શીઘ્ર ગતિથી દોડે છે અને કાર્ય કરે છે ત્યારે મહાકાલ શિવ તેના માર્ગમાં શબ રૂપ (મૃતવત્) બનીને સૂઈ જાય છે. અને મહાકાલી જીભ બહાર નીકળી જતાં કાળીની ગતિ થંભી જાય છે. ક્ષણભર એટલે મહાકાલી તીવ્ર ગતિમાં રુકાવટ આવે છે, આ જ ક્રિયામાં ક્રિયા યોગીઓની કાળજીથી વિદ્યાનું રહસ્ય છૂપાયેલું છે.

મહાકાલીએ મહિષાસુરનું મસ્તક કાપી નાંખ્યું. ચંડ-મુંડ હાશ પગ બાંધીને તેનું પણ મસ્તક ધડથી અલગ કરી દીધું અને રક્ત કરતાં તૃપ્ત થવા લાગી. ચંડીએ કહ્યું 'શીઘ્ર કરો શીઘ્ર કરો.' આ શીઘ્રતા જ મહાકાલીનો પરિચય કરાવે છે. તે શીઘ્ર-અતિશીઘ્ર કરે છે. મહાકાલીની ગતિ જ એટલી શીઘ્ર છે કે તે કોઈ સાધકની આગળ સ્થિર થતી નથી અને સાધક તેને પ્રત્યક્ષ કરી શકતો નથી. હા, મહાકાલી

કૃપા જેના ઉપર થાય છે તે પરોક્ષ કૃપાથી કાલજયી બને છે. અને કાલી તે સર્વસ્વ ઈચ્છિત પ્રદાન કરે છે. એમાં બે મત નથી.

ચંડ-મુંડના મસ્તકો પ્રચંડ ચંડિકા (મહાકાલી) એ ચંડીને અર્પણ કર્યા અને ત્યારથી તે ચામુંડા બની ચામુંડ રૂપ પ્રતિષ્ઠિત થઈ ગઈ. આમ ચંડીમાંથી પ્રચંડ ચંડિકા (મહાકાલી) અને ચંડિકામાંથી ચામુંડા બની ગઈ. ચામુંડા એજ તારા છે.

કાલીની જીભ બહાર છે. કાલી અતૃપ્ત છે. અતૃપ્તની જીભ બહારની વસ્તુ પામવા અને ભૂખ સંતોષવા માટે લબકારા મારતી હોય છે. શીઘ્રાતિ શીઘ્ર દોડતી અતૃપ્તકાલીના માર્ગમાં જ્યારે શબના રૂપે (મૃતવત્) સ્થિતિમાં સૂઈ જાય છે. ચંડીનું કાર્ય સમાપ્ત થાય છે. અને ચંડી-ચંડીકાને પોતાના સ્વરૂપની અંદર ફરીથી સમાવી દે છે. શિવ સંજ્ઞાવિહીન, દશ્યવિહીન, શ્રવણવિહીન, ધ્વનિવિહીન બનીને મૃતવત્ મહાકાલીના માર્ગમાં સૂતા છે. મહાકાલી આશ્ચર્યચક્તિ બની થંભી ગઈ. જેવો શિવના ઉપર કાલીનો પગ પડ્યો કે તરત જ શિવે કાલીની શક્તિ ખેંચી લીધી અને મહાકાલી સૌમ્ય બની ગઈ. આ સૌમ્ય રૂપમાં તારાનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. જીભ બહાર હતી, મહાકાલીના રૂપમાં તે અતૃપ્ત ભાવ હતો. તારા તૃપ્ત ભાવમાં પ્રગટ થઈ હોવાથી તેની જીભ અંદર છે. શક્તિને સૌમ્યતા અને તૃપ્તતા શિવના સાન્નિધ્યમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે. સ્ત્રીને પણ તૃપ્તિનો અનુભવ અને સૌમ્યતા પુરુષના સાન્નિધ્યમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે. પુરુષનું સાન્નિધ્ય જે સ્ત્રીએ સેવન કર્યું નથી. તે સ્ત્રી તૃપ્ત નથી હોતી, તે સૌમ્ય નથી બનતી પરંતુ ઉદ્દંડ બનીને પોતાનું જીવન મૂર્ખતાંથી વેડફે છે. અતૃપ્ત મહાકાલી (આદ્યા, કાલશક્તિ) ને તૃપ્ત તારાના રૂપમાં પરિવર્તિત કરવા માટે શિવમાંથી શબ (મૃતવત્) બની જાય તે જ સદાશિવ. શબ (મૃત શરીર) ને પોતાના પગ નીચે દબાવીને તારા ઊભી છે. મસ્તક ઉપર તારાએ અક્ષોભ્ય શિવ ધારણ કરેલ છે. અર્થાત્ તેને કોઈપણ પ્રકારનો ક્ષોભ નથી. ક્ષોભ નથી એટલે જ તે પરમ તૃપ્ત છે, સંતુષ્ટ છે. જે સ્વયં સંતુષ્ટ છે તે સદા પ્રસન્ન હોય છે. તારા પ્રસન્નતાથી હસ્ત રહી છે. તેમાં ક્રોધ નથી. ક્ષોભ નથી. તે પ્રત્યેક જીવને કંઈને કંઈ દાત્રી બનીને આપવા માંગે છે. લેવાની કોઈ ઈચ્છા નથી. માંગતી નથી કારણે અતૃપ્તિ નથી.

જે સદા પ્રાણવાન છે, તાજગીથી પૂર્ણ છે, જીવંત છે, નવીનતા નિત્ય ધબકે છે, નિત્ય યૌવન છે. તે સાધકોની પરમ દાત્રી એવી મૃતવત્ શરીર (શબ) ને પોતાના પગ નીચે દબાવી રાખીને પ્રત્યેકને નવું જીવન આપી સંસારમાંથી તારવા ઉત્સુક છે તે જ ભવતારિણી તારા છે.

* * *

૪ રહસ્યમયી તારા

આ પૃથ્વી પર જન્મ અને મૃત્યુનું કારણે ચંદ્રમાંની કળાનું ક્ષીણ થવું તે છે. ચંદ્રમાના માધ્યમથી અમૃત તત્ત્વ પૃથ્વી પર પધારે છે, પરંતુ જ્યારે અમૃત પ્રદાતા જ ક્ષીણ થવા લાગે છે ત્યારે જન્મ અને મૃત્યુ એટલે કે પુનર્જન્મનું ચક્ર ક્રિયાશીલ બની જાય છે. પૃથ્વીની પાસે એક જ ચંદ્રમા છે અર્થાત્ અમૃત પ્રાપ્તિનો સ્ત્રોત સીમિત છે અને તે ક્ષયકારી પ્રવૃત્તિવાળો પણ છે, એટલા માટે જીવનો વિકાસ ક્ષયની પ્રવૃત્તિથી સંપુટિત છે. અગર ચંદ્રમા નિરંતર પૂર્ણિમાની માફક નિરંતર ખીલેલો રહે તો જીવ પુનર્જન્મના ચક્રમાંથી મુક્ત થઈ શકે છે. આ બધો ખેલ તારાનો છે. ક્યારે કેટલો પ્રકાશ આપવો, કેટલા પ્રમાણમાં પ્રકાશ આપવો, કેટલા પ્રકાશને અમૃત યુક્ત કરવો, ઈત્યાદિ સર્વ પ્રકારનું નિર્ધારણ તારાશક્તિ કરે છે.

પૂર્ણિમાનો પૂર્ણ ચંદ્રમા હંમેશાં યથાવત્ ખીલેલો રહે તો જીવનું મૃત્યુ થશે નહીં, જીવ અમર થઈ જશે, ઘા થયો હશે તો તરત ભરાઈ જશે, રૂઝાઈ જશે. મસ્તકને થાક લાગશે જ નહીં, કંઈક વિહંગમ સ્થિતિ હશે.

વૈજ્ઞાનિકોએ એક પ્રયોગ કર્યો. એક પશુના શરીરમાં છરિ વડે નિશ્ચિત અનુપાતમાં પૂર્ણિમાની રાત્રિએ ઘા (ઘાવ) કર્યા. પૂર્ણિમાથી પંદર દિવસમાં આશ્ચર્ય જનક સ્થિતિમાં ઘા રૂઝાય ગયા, સ્થિતિ સામાન્ય બની ગઈ. ત્યાર બાદ તે જ પ્રજાપતિના જીવની ઉપર અમાવસ્યાના પ્રથમ દિવસે એટલા જ મોટા પ્રમાણમાં ઘા (ઘાવ) કર્યા. પરિણામ એ આવ્યું કે પંદર દિવસમાં પ્રથમ પ્રયોગની અપેક્ષાએ માત્ર અડધો સુધારો થયો. આમ અનેકવાર આ સ્થિતિ પર અજમાયશ કરવામાં આવી. પૂર્ણિમાના ૧૫ દિવસ વિકાસ માટે આશ્ચર્યજનક રૂપમાં ચમત્કારી સાબિત થયા. અંકુરિત છોડવાઓમાં જેટલો વિકાસ પૂર્ણિમાના પંદર દિવસમાં થયો, તેનાથી અડધો પણ અમાસના ૧૫ દિવસોમાં નથી થયો. આ છે તારાનું માહાત્મ્ય.

બૃહસ્પતિ પર અનેક ચંદ્રમા છે. એકને એક તો હંમેશાં પૂર્ણિમાના પૂર્ણ ચંદ્રની સમાન ખીલેલો રહે જ છે. એટલે જીવન ભિન્ન પ્રકારનું છે. ભલે જીવન પંચભૂતો પર આધારિત ન હો તો પણ વિલક્ષણ અને કલ્પનાથી પર છે. પ્રકાશનું પોતાનું એક વિશેષ મહત્ત્વ છે. પ્રકાશ જીવનો વિકાસ, તેની ઉન્નતિ, તેની ક્ષમતા,

તેની માનસિક સ્થિતિ, તેનું પતન ઇત્યાદિમાં મુખ્ય કારણ બને છે. જીવન પ્રકાશ જ શિવ છે. પ્રકાશ વિભિન્ન અવસ્થાઓ શિવની જ વિભિન્ન મૂર્તિઓ છે.

અમાવાસ્યાની રાત્રિ આવે છે એટલે સમસ્ત જીવોમાં અમૃતતત્ત્વ ઓછું થતું જાય છે. જીવ તો ક્ષયને પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ મૃત્યુનું પ્રમાણ વધે છે. અધિકાંશતઃ તંત્ર પ્રયોગો અમાવાસ્યાના સમયે જે ક્રિયાશીલ થાય છે કારણ કે જીવ મૂળ રૂપથી અમૃતમયી રસોના સ્રોતથી વિખૂટો પડી જાય છે, કપાઈ જાય છે. એટલા માટે સાધનાઓ કરવામાં આવે છે. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રકાશ પર આધારિત છે. હવે પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે પ્રકાશ તત્ત્વ કેવી રીતે સિદ્ધ કરી શકાય, પ્રકાશ તત્ત્વને અનુકૂળ કેવી રીતે બનાવી શકાય, વધુ પડતાં પ્રકાશને પુનઃસુવ્યવસ્થિત કેવી રીતે કરી શકાય? કે જેનાથી પ્રકાશની કૃપા પ્રાપ્ત થઈ શકે...?

આ માટે પ્રકાશને સુનિયંત્રિત કરી, સુયોગ્ય રીતે ફેલાવવાનું કામ પ્રકાશની અધિષ્ઠાત્રી તારાનું છે. એટલે પ્રકાશની ચાલ કે ગતિ તારાની કૃપા વગર સમજી શકાતી નથી. અને પ્રકાશનો ઉચિત લાભ મળતો નથી. એટલા માટે તારાની ઉપાસના સમ્યક્ષ કરવી પડશે.

નીલ સરસ્વતી સ્વરૂપ તારાની ઉપાસના કરવાથી ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ત્રિકાળદર્શી બની શકાય છે. આ તારા જ્યોતિષ શાસ્ત્રની પણ દેવી છે. તારાની આરાધના વિના જ્યોતિષ શાસ્ત્રમાં પારંગતતા પ્રાપ્ત થતી નથી.

નીલમ એક વિચિત્ર રત્ન છે. અધિકાંશ લોકો એનાથી ડરે છે. વાસ્તવમાં નીલમ તારા શક્તિનું પ્રતીક છે. અગર નીલમના રત્નને તારા મંત્રથી પ્રાણ પ્રતિષ્ઠિત કરી વિધિવત્ ધારણ કરવામાં આવે તો જ્યોતિષ ક્ષેત્રમાં વ્યક્તિ ત્રિકાલજ્ઞ બની શકે છે.

જીભથી જૂઠું બોલાય છે, આંખ જૂઠું નથી બોલતી. જીભના શબ્દો બદલાય છે. દૃષ્ટિ ક્યારેય બદલાતી નથી. સત્યનું પ્રતિબિંબ એટલે કે યથાર્થતા આંખોમાં પ્રગટ થાય છે. દૃષ્ટિના ઉપર સંપૂર્ણપણે તારાનું નિયંત્રણ છે. દૃષ્ટિ જ ઓળખાણનું માધ્યમ છે. દૃષ્ટિ છૂપાવેલી છૂપતી નથી. મસ્તિષ્કમાં શું ચાલી રહ્યું છે, પૂર્વ જન્મમાં આ વ્યક્તિ સાથે અમારે શું સંબંધ હતો, તે શત્રુ હતો, મિત્ર હતો, શિષ્ય હતો અથવા પુત્ર-પિતા કે અન્ય રીતે સંબંધમાં હતો. તે યોગ ભ્રષ્ટ આત્મા હતો તો તેની કઈ સાધના ખંડિત થવાથી એણે ઉહાપોહમાં પ્રાણ ત્યાગ કર્યો, એની પૂર્વ

યોનિ કઈ હતી? હાલમાં એ કઈ બાધાથી ગ્રસિત છે. ઇત્યાદિ ઉપસ્થિત પ્રશ્નોનું વિશ્લેષણ જાતકની આંખોને જોઈને કરી શકાય છે. કેટલીક ક્ષણોમાં જ...!

સન્મુખ જાતકની અતૃપ્તિ કયા પ્રકારની છે તેની આંખોમાં આંખ પરોવીને જોવાથી માલૂમ પડી જાય છે. આંખો તરત જ બતાવી દે છે.

ચાલો, તમને એક પ્રયોગ બતાવું છું.- એક માણસને તમારી સામે બેસાડો. તમારી અને પેલા માણસની વચ્ચે એક તકિયો મૂકી તેના ઉપર સામેની વ્યક્તિનો હાથ ચત્તો મૂકાવવો અને તેના હાથ ઉપર આપણો હાથ મૂકી થોડીક વાર કેટલીક ક્ષણો માટે આંખ મીંચી મનને એકાગ્ર કરવું. આ વખતે સામેની વ્યક્તિને મનમાં કોઈક વિચાર કરવા કહેવું. પછી તેની આંખોમાં આંખ પરોવી ધારીને જોવું. લગભગ પાંચેક મિનિટ પછી તમારા મનમાં સામેની વ્યક્તિના વિચારોનું સંક્રમણ શરૂ થશે. આ પછી આવેલ વિચારો કાગળમાં લખી લેવા અને સામેની વ્યક્તિને પૂછીને લખેલ વિચારો સરખાવી જોવા. આમ કરવાથી ૪૦ ટકા પણ સફળતા મળે તો આપણી પ્રગતિ થાય છે એમ સમજવું. આ રીતે વારંવાર અભ્યાસ કરવાથી સામેની વ્યક્તિના મનમાં શું વિચારો ચાલે છે તે જાણી શકાશે. જાતકનો હાથ પકડી વિચારો જાણી લીધા બાદ તેની આંખોમાં ધારીને જોવાથી ઘણું બધું જાણી શકાશે.

સામેની વ્યક્તિનો હાથ પકડીને આંખમાં જોતી વખતે તમને ઝાડ અને સર્પ જોવામાં આવે તો કોઈ સર્પદંશની ઘટનાનો પ્રસંગ ઘટિત થવાનું કહી શકાય. કોઈ કુંવારી કન્યાનો હાથ જોતી વખતે જો ખોડનો વિચાર આવે તો ખોડના કારણે તેના વિવાહ સંબંધોમાં કંઈ મુશ્કેલી આવશે એવું કહી શકાય. આવાં આનુસંગિક અનુમાનોમાં સત્યતાનું દર્શન તો જાતકની આંખો વાંચવાના દીર્ઘકાલીન અભ્યાસ પછી સહજ બની જાય છે. તેમાં નીલ સરસ્વતી તારાની ઉપાસના ભવિષ્ય વક્તાને ઘણી જ સહાયભૂત થાય છે.

સિદ્ધ ગુરુ શિષ્યની આંખોમાં આંખ પરોવીને દીક્ષા પ્રદાન કરે છે ત્યારે શિષ્યની આંખ તે તેના ભૂત-ભવિષ્ય અને વર્તમાનના કાળખંડને ક્ષણવારમાં જ વાંચી લે છે. અને સમગ્ર દૃશ્ય ચલચિત્રની માફક દૃષ્ટિપથ પરથી પસાર થાય છે. પતિ-પત્ની કે પ્રિય અને પ્રિયતમ એકબીજાની આંખોમાં આંખ પરોવીને ઘણું બધું જાણી શકે છે. આવી ક્ષણોમાં આંખો જ વાત કરતી હોય ત્યારે શબ્દોની જરૂર ખૂબ જ ઓછી પડે છે. આ બધું ત્યારે જ શક્ય બને કે અક્ષોભ્ય બની તારા સાધના સંપન્ન કરવામાં આવે, નીલ સરસ્વતિના સાન્નિધ્યમાં જાય. લંપટમાં લંપટ, મૂર્ખમાં મૂર્ખ તારા સાધના કરવાથી ક્યાંથી ક્યાં પહોંચી શકે છે.

ઉજ્જૈનના રાજા વિક્રમાદિત્યની પુત્રી પરમ વિદૂષી હતી, પરંતુ તેને પોતાની યોગ્યતા પર કંઈક ગર્વ થઈ ગયો. તે પોતાના આચાર્યનું અપમાન કરી બેઠી. આચાર્યએ તેના ગર્વનું ખંડન કરવા માટે તેનો વિવાહ બ્રાહ્મણકુળમાં ઉત્પન્ન પરંતુ માત-પિતાના અભાવમાં પશુપાલક બનેલા કાલીદાસ સાથે યુક્તિ વાપરીને કરાવ્યો. પરંતુ મૂર્ખ કાલીનો દાસ પ્રત્યેક જગ્યાએ ઉપહાસનું પાત્ર બની ગયો. એક દિવસ એક દાસીએ ઉપહાસ કરતાં કાલીદાસને પોતાનું ખાધેલું જૂઠું પાન, કાલીદાસને આપી દીધું અને કહ્યું- 'આ કાલીનો પ્રસાદ છે ખાઈ જા.'

કાલીદાસે જરા પણ ક્ષોભ કર્યા વિના અક્ષોભ્ય ભાવથી પાન ખાઈ લીધું. બસ, કાલીદાસના સમગ્ર શરીરમાં કાલીની લહેર દોડી ગઈ...! પત્નીએ પણ ઉપહાસ કરીને કહ્યું કે- કાલીના શરણમાં જા, તને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે. પછી તો ઉજ્જૈનમાં આવેલ કાલી મંદિર (ગઢકાલીકા)માં જઈ કાલીદાસ કાલી ઉપાસનામાં લીન થઈ ગયો. તારા જાગી ગઈ. નીલ સરસ્વતીરૂપે તેના કંઠમાં સ્થિત થઈ અને કાલીદાસ મહાકવિ બની ગયો. મેઘદૂતમ્, રઘુવંશ, કુમાર સંભવમ્, શાકુંતલ વગેરે તેના ગ્રંથો સાહિત્યના અનન્ય ઘરેણાં છે. જ્યોતિષમાં પણ પૂર્વકાલામૃત અને ઉત્તર કાલામૃત નામક ગ્રંથો તેના જ અદ્ભૂત પ્રદાન છે.

રાજપુત્રીએ પુનઃ કાલીદાસને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા કરી. પરંતુ કાલીદાસે કહ્યું: 'આપ તો મારી માતા બની ગઈ છો. કારણ કે આપે જ મને કાલી ઉપાસનાનો માર્ગ બતાવ્યો છે. હવે હું આપનો પત્ની તરીકે સ્વીકાર કરી શકતો નથી.'

કાલીદાસની પત્નીએ તેને શ્રાપ આપી દીધોઃ 'તારું સ્ત્રીઓના કારણે પતન થશે. અને તું વારાંગના અને વેશ્યાલયોમાં ચક્કર લગાવતો રહેશે.' અને વેશ્યાના કારણે જ કાલીદાસનું મૃત્યુ થયું. એક અતૃપ્ત સ્ત્રી જે કરી શકે તે જ ઘટિત થયું- કાલીદાસના જીવનમાં પતન. આ ઘટના પછી કાશ્મીરમાં કહેવત બની ગઈ છે કે કાલીદાસ બીજાને માટે કહે છે તે જુદું અને પોતે કરે તે જુદું. અર્થાત્ કાલીદાસની કહેણી અને કરણીમાં ફેર છે... (!)

***

૫ સત્યવાદી રાજા હરિશ્ચંદ્રની તારા સાધના

ભગવાન રામના પૂર્વજ છે સત્યવાદી રાજા હરિશ્ચંદ્ર અને સત્યના માર્ગ પર તેની સાથે સર્વસ્વ અર્પણ કરી દેનારી સ્ત્રી તારામતી તેની પત્ની હતી. તે જાણે સાક્ષાત્ તારાનું જ પ્રતીક. એક સમયે વનમાંથી પસાર થતા રાજા હરિશ્ચંદ્રએ જોયું કે કેટલીક સ્ત્રીઓ રુદન કરી રહી છે. હરિશ્ચંદ્ર રાજા માટે આ આ ઘટના અસંભવિત રહી છે. હરિશ્ચંદ્ર રાજા માટે આ આ ઘટના અસંભવિત હતી, સૂર્યવંશી રાજાના રાજ્યમાં સ્ત્રીઓનું રુદન, સ્ત્રીઓની અતૃપ્તતા અને અપૂર્ણતા!

રાજાએ ત્યાં રોકાઈ જઈને પૂછ્યું: 'આપનું રુદન અકારણ સંભવે જ નહીં, આપ શા માટે રડો છો?' સ્ત્રીઓએ મુનિ વિશ્વામિત્ર તરફ ઈશારો કરતાં કહ્યું: 'એ તેજસ્વી મુનિની તપસ્યાના કારણે અમે રડીએ છીએ.'

રાજાને આવી ગયો ક્રોધ અને તેઓએ વિશ્વામિત્ર પાસે જઈને જોયું તો, એક મુનિ બળતા અંગારાને કપડાંમાં બાંધી રહ્યા હતા, વિચિત્ર દૃશ્ય. અંગારા સળગે છે, બળે છે છતાં વસ્ત્ર બળતું નથી!

રાજા હરિશ્ચંદ્રે વિશ્વામિત્રને કહ્યું: 'આપ એવું કયું તપ કરો છો કે જેના કારણે સ્ત્રીઓ રુદન કરે છે?' રાજાએ પાછળ ફરીને જોયું તો સ્ત્રીઓ અદૃશ્ય થઈ ગઈ હતી. વાસ્તવમાં તે બ્રહ્મવિદ્યાઓ હતી. જેને વિશ્વામિત્ર સિદ્ધ કરી રહ્યા હતા. વિશ્વામિત્રને ક્રોધ આવ્યો અને બોલ્યા: 'હું મહાવિદ્યા સિદ્ધ કરી રહ્યો છું.'

રાજાએ કહ્યું: 'એ મહાવિદ્યા છપ્પર ફાડીને આપે છે. એટલું આપે છે તેને સંભાળનારો સંભાળી નથી શકતો. જે ઇચ્છે છે તેના કરતાં અનેક ઘણું વધારે આપશે. જ્યાં કલ્પનાની ઉડાણ, પણ પહોંચી નથી શકતી, તેનાથી પણ અનેક ઘણું પ્રદાન કરે છે તારા. કારણ કે તમારી પહોંચ દૂર, તમારી દૃષ્ટિથી પણ દૂર-સુદૂર સ્થાપિત ગ્રહ-નક્ષત્રોને પણ એ દૃશ્યવાન બનાવે છે. એનાથી મોટી મહાદાની આ સૃષ્ટિમાં અન્ય કોઈ નથી. એ દાનની પરાકાષ્ટા છે...!'

રાજા હરિશ્ચંદ્ર સંશયગ્રસ્ત થયો છે એવું અનુમાન થતાં અને વાતનું રૂપાંતર કરતાં વિશ્વામિત્ર બોલ્યા: 'રાજન્! આપ તો સૂર્યવંશી છો, મહાદાની છો, તો પછી આપનું રાજપાટ મને દાનમાં કેમ નથી આપતા?'

વિશ્વામિત્રનું વચન સાંભળી રાજા હરિશ્ચંદ્ર મૃતવત્ (શબ) બની ગયો. તારા શબ્દ ઉપર વિરાજમાન છે. અને અહીં જ તારા સક્રિય બની છે. મુખમાંથી અનાયાસ હા શબ્દ નીકળી ગયો. હાથમાં સંકલ્પનું જળ લઈ રાજપાટ વિશ્વામિત્રને દાનમાં દઈ દીધું. હરિશ્ચંદ્રએ...!

વિશ્વામિત્રએ વાક્ પ્રહાર કર્યો. હરિશ્ચંદ્ર અને તારામતી પર અને કહ્યું: 'છોડી દો અયોધ્યા અને જાવ, રાજ્યની હદની બહાર. શું રાજ્ય આપીને તમે રાજ્યમાં રહેવાનો લોભ કરો છો? શું તમે અયોધ્યાવાસીઓને પણ પોતાની સાથે લઈને જશો? એ પ્રજાની અનુપસ્થિતિમાં તમારા રાજપાટથી મને શું લાભ? ઉપરથી પાંચથી પાંચ વિશ્વદેવો વિશ્વામિત્રની ક્રૂરતાનું અવલોકન કરી રહ્યા હતા. અને હાહાકાર મચી ગયો. વિશ્વામિત્રએ તેઓને મનુષ્ય બનાવવાનો શ્રાપ આપ્યો. તેઓ પાંચ પાંડવકુમાર બન્યા અને સ્ત્રી પ્રાપ્ત કર્યા વિના જ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયા. દ્રૌપદીના પાંચ પુત્રો મહાભારતના યુદ્ધ સમયે અશ્વત્થામાએ હણી નાંખ્યા તેનું અહીં અનુસંધાન છે.

વિશ્વામિત્ર બોલ્યા: 'રાજન્! દાન તો આપ્યું, દક્ષિણા બાકી છે. ૧૫ દિવસમાં એક કરોડ સુવર્ણ મુદ્રા સૂર્ય અસ્ત થતાં પહેલાં મને પ્રદાન કરવી, નહીં તો સૂર્યવંશનો સૂર્ય સદાને માટે અસ્ત થઈ જશે.'

બસ, હવે તો ભવતારિણી તારા (મહાવિદ્યા) ક્રિયાત્મક ભૂમિકા પર આવી છે. જોઈએ સૂર્ય સૂર્યવંશનો સૂર્ય મહાકાલીના ગર્ભમાં સદાને માટે સમાઈ જાય છે. અથવા સૂર્યની માફક સદૈવ યુગ-યુગાન્તર સુધી ચમકતો રહેશે.

પછી તો મહારાણી તારા અને પુત્ર રોહિતનું ભરી બજારમાં લીલામ થયું અને વેચાઈ ગયાં. રાજા હરિશ્ચંદ્ર પણ ચાંડાલને ત્યાં વેચાઈ ગયો અને વચન મુજબની દક્ષિણા વિશ્વામિત્રને પ્રાપ્ત થઈ ગઈ.

કાશીમાં ગંગાનો કિનારો અને હરિશ્ચંદ્ર ઘાટ માજે જ્યાં રાત-દિવસ મૃતદેહોના અગ્નિસંસ્કાર થાય છે, તે ભૂમિ ઉપર રાજા રાજા હરિશ્ચંદ્ર હવે ચંડાલના હાથનો માર ખાય છે, મૃતદેહોના કફન-વસ્ત્રો એકત્રિત કરી રહ્યો છે અને અગ્નિદાહની ક્રિયાનો કર ઉઘરાવી રહ્યો છે. આમ મુડદાને બાળતાં બાળતાં અવધનરેશ રાજા હરિશ્ચંદ્ર આજે પાકો અઘોરી બની ગયો છે, મહાન સ્મશાન સાધક અને તારાનો ઉપાસક બની ગયો છે...!

તારા સાધના મહાસ્મશાનમાં સિદ્ધ થાય છે. જ્યાં શબ બની ચુકેલા અથવા અપ્રકાશવાન બની ચુકેલા જીવોને અગ્નિમાં આહુત કરીને પુનઃ પ્રકાશની ઉત્પત્તિ થાય છે. જે ભૂમિમાં કાશી (વારાણસી) માં શરીર છોડનારને સાક્ષાત્

કાશી વિશ્વનાથ કાનમાં તારકમંત્રનો ઉપદેશ કરે છે. જીવ આવાગમનથી મુક્ત થાય છે. એટલે જ તો શાસ્ત્રોમાં કથન છે કે- 'કાશી મરણાત્ મુક્તિ:।' આ કાશીના ક્ષેત્રપાલ બની બેઠો છે- હરિશ્ચંદ્ર રાજા સત્યવાદી...!

પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે- ઉત્સર્જનની કોઈ પરાકાષ્ટા છે ખરી...? વ્યક્તિ કેટલું છોડે અથવા ત્યાગે? કેટલું દાન કરી શકે? ઉત્સર્જનથી તો ક્ષોભ ઉત્પન્ન થાય છે, ઘણું દાન કરવાથી ક્ષોભ ઉત્પન્ન થાય છે. હું આપની પાસે ધન માંગું, સુવર્ણ માંગું, ભૂમિ માંગું કે વસ્ત્ર માંગું તો જરૂર આપ આપશો પરંતુ આપતાં આપને ક્ષોભ અવશ્ય થવાનો જ. આપ તારા સિદ્ધ નહીં કરી શકો કારણ કે આપને ક્ષોભનો આવેશ થયો છે, તારા સિદ્ધિમાં સૌથી મોટી અડચણ (રુકાવટ) ક્ષોભ તારા સિદ્ધિનો અવરોધક છે. ક્ષોભ ગયો તો તારા સિદ્ધિ હસ્તગત.

મહાકાલીની સાથે શિવ મહાકાલ થયા, ધૂમાવતીની સાથે શિવ ધૂમ્રરૂપ બન્યા. છિન્નમસ્તા સાથે શિવે કબંધરૂપ ધારણ કર્યું, માતંગી સાથે શિવ માતંગ બન્યા, ભુવનેશ્વરી સાથે ભુવનેશ્વર કહેવાયા અને અહીં તારાની સાથે શિવે અક્ષોભ્ય રૂપ ધારણ કર્યું. ચંડિકાના શિવ ચંડેશ્વર અને ચંડેશ્વરના ગણ ચાંડાલ છે. ચંડાલ ક્ષોભરહિત હોય છે. જે ક્ષોભરહિત અને મોહરહિત થાય તે પ્રકાશને ઉત્સર્જિત કરી શકે છે. જ્યોતિર્મય સ્વરૂપ પ્રદાન કરી શકે છે.

પુત્ર રોહિતને સર્પદંશ થતાં મૃત્યુ પામ્યો છે તેનું શબ લઈને મહારાણી માતા રડતી રડતી સ્મશાનમાં આવી છે. પુત્રનો અગ્નિસંસ્કાર કરવાનો છે. તારા રડી રહી છે. રાજા હરિશ્ચંદ્રએ તારાને કહ્યું: 'તું કાશીના મહાસ્મશાનમાં આવી છો. પુત્રને અગ્નિદાહ કરવો હોય તો નિયમ મુજબ કર આપી દે. શબનું વસ્ત્ર (કફન) આપી દે, નહીં તો, પોતાના પુત્રના શબને અહીંથી ઉઠાવી કોઈ અન્ય સ્મશાનમાં લઈ જા. આ મુક્તિધામ છે. કાશીનું મહાસ્મશાન. અહીં તારા પુત્રનો અગ્નિસંસ્કાર થશે તો, મહામાયાના બંધનમાંથી મુક્ત થશે. અહીં તો સાક્ષાત્ ભવતારિણી તારા હાથમાં કાતર લઈને વિરાજમાન છે જે પળવારમાં તમામ બંધનો કાપી નાંખશે. અને જીવ શિવમાં વિલીન થઈ જશે.' મહારાણી તારાનો મોહ તૂટી ગયો. રુદન થંભી ગયું. સંસારની અસારતાનું ભાન થયું. હરિશ્ચંદ્ર તો અક્ષોભ્ય બની ચુક્યો હતો. હવે તારાએ પણ પોતાની સાડી ઉતારીને કફનના રૂપમાં આપી દીધી. તારા પણ અક્ષોભ્ય બની ગઈ. હવે શું બચ્યું ક્ષોભ કરવા માટે! દુ:ખી થવા માટે...? રાજામાંથી ચંડાલ બન્યો, પત્ની અને પુત્રને વેચી દીધાં, સ્વયં પણ વેચાઈ ગયો. રોજ માર ખાતો રહ્યો, મુડદાને બાળતો રહ્યો...!!!

દુઃખની પરાકાષ્ટા શું છે? અને સુખનો ચરમોત્કર્ષ શું છે? એ રાજા હરિશ્ચંદ્ર અને રાણી તારા વિશ્વામિત્ર જેવા ગુરુના સાન્નિધ્યમાં અનુભવી ચુક્યા હતા. એટલે એ બંને જીવન પરત્વે અક્ષોભ્ય બની ગયા. અક્ષોભ્યતા જ શ્રીકૃષ્ણની ગીતાનો તત્ત્વસાર છે. અક્ષોભ્યતાથી જ નશ્વરતાનું ભાન થાય છે અને અનશ્વર ઈશ્વરની અનુભૂતિ થાય છે. આ જ પરમતત્ત્વને પામવાની કળા છે.

રાજા હરિશ્ચંદ્ર અને રાણી તારામતીએ પણ અક્ષોભ્ય ચિતાગ્નિમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારી કરી એટલે ભવતારિણી ભગવતી તારા (મહાવિદ્યા) સાક્ષાત્ પ્રગટ થઈ ગઈ. વિશ્વામિત્ર પણ પ્રગટ થયા અને સ્મિત વરસાવી રહ્યા હતા. દેવરાજ ઈન્દ્રએ પ્રગટ થઈ રાજા હરિશ્ચંદ્રને વંદન કર્યાં. મહાદેવજી અને ભગવાન વિષ્ણુએ પણ આશીર્વાદ આપ્યા. દેવતાઓએ પુષ્પ વૃષ્ટિ કરી. અપ્સરાઓએ નૃત્ય કર્યાં. કાશીનું મહાસ્મશાન અમૃત મહોત્સવનું કેન્દ્ર બની ગયું. કારણ કે એક સૂયવંશી રાજાએ તારા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી લીધી હતી અને સમસ્ત જગત નતમસ્તક હતું.

બ્રહ્માંડની સર્વશ્રેષ્ઠ સિદ્ધિ બ્રહ્માંડના નિકૃષ્ટતમ કાર્યો દ્વારા સમ્પન્ન થઈ એ તો છે તારા રહસ્યની કહાણી. એજ છે અઘોર વિદ્યા. ગુરુ હોય તો વિશ્વામિત્ર જેવા હજો. એમ કહેવાનું મન થાય કે જેણે તારાને પ્રત્યક્ષ કરીને બતાવી.

પછી તો કાલાન્તરે રાજા હરિશ્ચંદ્ર ફરીથી અયોધ્યાનરેશ બન્યા. દીર્ઘકાળ સુધી એકચક્રી રાજ્ય કર્યું. જ્યાં સુધી તેણે શાસન કર્યું ત્યાં સુધી તેના શાસનકાળમાં કોઈ ધન કે ઐશ્વર્યનો અભાવ ન હતો. સંતાન અને સદાચારની કોઈ કમી ન હતી. સર્વત્ર પ્રકાશ જ પ્રકાશ હતો. અભાવ હતો માત્ર અજ્ઞાનનો. કેવું અદ્ભૂત જીવન-અંતે રાજા હરિશ્ચંદ્રએ તારાની સાથે સદહે સ્વર્ગ ગમન કર્યું. પૃથ્વીના પટ પર એક જ રાજા હરિશ્ચંદ્ર સત્યવાદી થયો છે. ઈતિહાસ બીજો આપી શકે તેમ નથી. એ જ તો તારા રહસ્ય છે.

***

૬ સ્ત્રી રહસ્ય અને તારા રહસ્ય...

સમસ્ત મહાવિદ્યાઓ સ્ત્રીરૂપા છે. એક પણ મહાવિદ્યા પુરુષ પ્રધાન નથી, એટલા માટે એ મહાવિદ્યાઓની સાધના માટે સ્ત્રી તત્ત્વનો સહયોગ અત્યાધિક મહત્ત્વનો છે. અન્યથા એક પણ સિદ્ધ થશે નહીં. સ્ત્રી વિરોધી, સ્ત્રીનું શોષણ કરનારા, સ્ત્રી તત્ત્વથી અજાણ સાધનાઓના ક્ષેત્રમાં ક્યારેય સફળ નથી થતા.

તારાનો મંત્ર જ 'સ્ત્રી' અર્થાત્ સ્ત્રી શક્તિ ('સ્ત્રી' બીજ) ની સાથે જોડાયેલ છે. 'હું ફટ્'। 'હું' મહાકાલીનો હુંકાર છે, મહાકાલીનો ધ્વનિ છે. દેવીએ જ્યારે 'હું' કારનો ઉચ્ચાર કર્યો તો મહિષાસુરની અડધી સેના 'હું' માત્રથી જ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થઈ ગઈ. 'ફટ્' તો પાશુપતાસ્ત્ર છે, અર્થાત્ પશુતાના બંધનને કાપનારું શિવાસ્ત્ર છે. જેણે મહામંત્ર 'સ્ત્રીં' ને સાધી લીધો તેણે મહામાયા તારાને પણ સાધી લીધી સમજો. સ્ત્રી શક્તિની સાથે સાથે જ તારા ચાલે છે.

ભ્રષ્ટ કોણ કરે છે? ભ્રષ્ટાચાર કેમ ફેલાય છે? ભ્રષ્ટાચારનું મૂળ ક્યાં છે? સ્ત્રી જ સંસારમાં ધનને ભોગનારી સૌથી મોટી ભોગ્યા છે. ધન-વૈભવ અને ભોગની દેવી છે મહાલક્ષ્મી. ધન સ્ત્રી આધારિત છે. સંસારમાં જે કાંઈપણ વ્યાપાર ચાલે છે તેના મૂળમાં સ્ત્રી છે. સ્ત્રીને આભૂષણ જોઈએ, શૃંગાર જોઈએ. વગેરે. સમગ્ર બજાર સ્ત્રી આધારિત છે. લોખંડની સાથે સ્ત્રીને ઉભી કરી દો ન વેચાતું ભંગાર પણ વેચાઈ જશે. મીઠું પણ સ્ત્રીની હાજરીમાં વેચાઈ જશે. વાણિજ્યની જાહેરાતની કળામાં કદાચ આ જ કારણે સ્ત્રીને અને સ્ત્રી ચિત્રને - પ્રતિમાઓને અગ્રસ્થાન મળ્યું હશે. પ્રત્યક્ષ યા પરોક્ષ રૂપમાં પ્રત્યેક પતનોન્મુખી અને ઊર્ધ્વગામી ક્રિયાઓની પાછળ સ્ત્રી જ કારણભૂત હોય છે.

કેટલીક ક્ષણોમાં જ મહાન તપસ્વી વિશ્વામિત્રને ભ્રષ્ટ કરી દીધા મેનકાએ, થોડીક ક્ષણોમાં જ દશરથ રાજાને વચનથી બાંધી લઈ રામને વનવાસ આપ્યો. કૈકયીએ, સોનાની લંકા લાશોમાં પલટાઈ ગઈ સ્ત્રીના કારણે, મહાભારતના યુદ્ધમાં પણ નિમિત્ત બની દ્રૌપદી. દક્ષ પ્રજાપતિના યજ્ઞમાં સતીએ દેહત્યાગ કર્યો. અક્ષોભ્યા શિવને ક્ષોભ થયો. શિવ વિક્ષિપ્ત બન્યા. સતીના શબને મોહવશ ખભા પર લઈને ભટકવા લાગ્યા. ભગવાન વિષ્ણુને સુદર્શન ચક્ર વડે સ્ત્રીના અંગોનું

છેદન કર્યું. અને જ્યાં જ્યાં સતી અંગો પડ્યાં ત્યાં ત્યાં એક એક શક્તિની પીઠ બની. સતીની આંખ જ્યાં પડી ત્યાં ઉગ્રતારાની શક્તિપીઠનું નિર્માણ થયું. અરે, શબમાં પણ શક્તિ રહેલી છે. એટલે જ તારી ઉપાસનાની ઉચ્ચતમ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે સાધક શબની ઉપર બેસીને સાધના કરે છે. આ એક ગૂઢતમ અલગ વિષય છે. સર્વજ્ઞ શક્તિ સર્વત્ર પ્રવહમાન છે. મહાકાલીને અનુરૂપ શિવ મહાકાલ થયા. ધૂમાવતીને અનુરૂપ ધૂમ્ર સ્વરૂપ બન્યા. છિન્નમસ્તાને અનુરૂપ કબંધ બન્યા અને તારાની સાથે શિવ અક્ષોભ્ય બન્યા છે. તેવી જ રીતે પિંડની નિયતી છે કે પિંડની નિયતી છે કે પ્રવહમાન શક્તિને અનુરૂપ સુચાલક અને કુચલાકરૂપ પિંડને બનવું જ પડે છે.

પાર્વતીજીએ શિવ પ્રાપ્તિ માટે ઘોર તપસ્યા કરી અને શક્તિ સંપન્ન બની ગઈ. કાલીમાંથી ગૌરી બની ગઈ અર્થાત્ કાલીનું તારામાં પરિવર્તન થયું. શિવને પરીક્ષા કરવાની ઈચ્છા થઈ કે- એ ખરેખર ઉચિત સ્થિતિમાં સૌમ્ય બની છે કે નહીં, તૃપ્ત થઈ છે કે નથી. શિવજીએ નાના બાળકનું રૂપ ધારણ કર્યું અને સરોવરમાં ઉતર્યા, મગરમચ્છે તેને પકડી લીધા, તેઓ જોર જોરથી રડવા લાગ્યા, ગૌરીએ જોયું તો આ ઘટના સહન ન થતાં, તે બોલી ઉઠી- 'આ બાળકને છોડી દો. બદલામાં હું તમને મારું સંપૂર્ણ તપનું ફળ આપી દઈશ.' અને ગૌરીએ બાળકની રક્ષા માટે પોતાનું સંપૂર્ણ તપ મગરમચ્છને પ્રદાન કર્યું. ગૌરી પરીક્ષામાં પાર ઉતરી, સદાશિવ પ્રગટ થયા અને ગૌરીનું તેમણે વરણ કર્યું. શિવજી સમજી ગયા કે તે હવે સંપૂર્ણ રૂપમાં દાત્રી છે, તૃપ્ત છે. જેટલી દૈવી શક્તિ છે તે પછી શિવ, વિષ્ણુ, હનુમાન, રામ, કૃષ્ણ અથવા ગણેશ હોય કે અન્ય સ્વરૂપમાં હોય. તેને અભય મુદ્રામાં હોવું આવશ્યક છે. અભયમુદ્રા જ વરમુદ્રા છે અને તે આશીર્વાદમુદ્રા પણ કહેવાય છે. અભયમુદ્રાનું તાત્પર્ય છે દાતા બનવું, આપતા જ રહેવું, નિરંતર પ્રવહમાન રહેવું. આપવા માટે સદા આતુર રહેવું અને અભય મુદ્રા તારા શક્તિનું પ્રતીક છે. તારા શક્તિ મૂળસ્વરૂપે સરળ, ભાવુક, નિર્દોષ અને અલ્લડ છે. સ્ત્રી શક્તિના મૂળભૂત ગુણો આવા જ છે. એટલે જ સંસારમાં સૌથી વધારે શોષણ જો થયું હોય તો સ્ત્રીશક્તિનું, તારાની શક્તિનું...!

આશીર્વાદ, વરદાન અને અભયનો ભરપેટ ઉપયોગ કહો કે દુરુપયોગ કર્યો છે અસુર શક્તિએ. સારું છે કે આ રીતે સ્ત્રી શક્તિ રૂપમાં જીવની પાસે અભય શક્તિ ઉપલબ્ધ થાય છે. સ્ત્રી અભય શક્તિ છે કારણ કે તે કોઈપણ સંજોગોમાં બ્રહ્માંડમાંથી શક્તિ પ્રાપ્ત કરીને કોઈપણ વંશ શૃંખલામાં કંઈક નવીન

ઉત્પન્ન કરી શકે છે. કોઈપણ સંજોગોમાં સંતતિવૃદ્ધિ કરી શકે છે. સ્ત્રી મૂળ રૂપે યોનિશક્તિ છે. તેના અભાવમાં સૃષ્ટિમાં ઉત્પાદન સંભવિત બનતું નથી. સ્ત્રીના વિકારગ્રસ્ત થવાથી, સ્ત્રી અપૂર્ણ રહેવાથી શ્રેષ્ઠતમ ઉત્પાદન સંભવ નથી. કોઈપણ સમાજમાં સ્ત્રીશક્તિની ગુણવત્તાના અભાવમાં ઉત્થાન કદાપિ સંભવ નથી.

જ્યારે જ્યારે ધર્મક્ષેત્રમાં સ્ત્રીની અવહેલના થઈ ત્યારે અધ્યાત્મમાં નપુંસકતા આવી. સ્ત્રીશક્તિનો વરદહસ્ત ખંડિત થયો, અભય હસ્ત ખંડિત થયો. એટલે ઉપાસના નિરર્થક અને ફળહીન બની. અધ્યાત્મ પુરુષ પ્રધાન બનતાં ધર્મ અને અધ્યાત્મ નિકૃષ્ટતમ બની ગયા. જે ઉપાસના અભય પ્રદાન ન કરી શકે, જે ઉપાસનામાં ઈચ્છિત પ્રદાન કરવાની શક્તિ ન હોય તે ઉપાસના કોણ કરે? માટે ઉપાસના ક્ષેત્રમાં અને જીવનના પ્રત્યેક વ્યવહારમાં સ્ત્રીશક્તિ રૂપી તારાનું પ્રદાન ઘણું જ મહત્ત્વનું છે. પ્રત્યેક મહાવિદ્યાની સાથે સ્ત્રી શક્તિ કાર્યરત છે.

તારા સાધનામાં સાધક સર્વપ્રથમ ઉઠીને શયનશૈયા પર પોતાની પત્ની (સ્ત્રી) ને નમસ્કાર કરે છે. અને નિત્ય કર્મ સંપન્ન કર્યા વિના જ શયન શૈયા પર બેસીને તારા મંત્રના જપ કરે છે. હું શું કહું? આ તો સ્ત્રી સાધના છે. ભગવાન જાણે આપની શયન શૈયામાં તેજસ્વી સ્ત્રી, પ્રદાનવાન સ્ત્રી વિશ્રામ કરી રહી છે યા તો પછી તે જ વિહીન અતૃપ્ત સ્ત્રી. ભગવતી તારાની ઈચ્છા તમને તારવાની હશે તો, તમને તેવી સ્ત્રી પ્રદાન કરશે કે જેને તમે મનોમન નમસ્કાર કરી શકો અને તારા મંત્રના જપ કરી શકો. અન્યથા આપ મનોમન કહી ઉઠશો કે આ ક્યાં જાગી ગઈ, ઊંઘ ઉડી ગઈ તો ખબર નથી કે શું નું માંગી બેસશે? ઉઠતાવેંત જ સાડી માંગશે કે ઘરેણાં માંગશે અથવા તો કોઈ પ્રકારની ફરિયાદ કરશે અને ધાર્યું નહીં થાય તો મોં ફુલાવીને કંકાસ કરશે. સ્ત્રી ચરિત્ર છે ક્યારે શું કરી બેસે તે કહેવાય નહીં? સિનેમા કે નાટક જોવાની દરખાસ્ત આવી શકે, બહાર ફરવા જવાની, હોટલમાં ભોજન કરવાની કે કોઈ કિંમતી વસ્તુ ખરીદ કરવાની દરખાસ્ત પણ આવી શકે છે. છેવટે કંઈ નહીં તો તેના ભાઈ-બહેન કે કોઈ સગાને પૈસા આપવાની વાત આવી જાય. કોઈ સ્ત્રીને કામસુખની ભૂખ હોય તો કોઈને ધનની ભૂખ, કોઈને સારી સજાવટ જોઈએ તો કોઈને સારું નિવાસ સ્થાન. કોઈ વસ્ત્ર માંગે તો કોઈ અલંકાર. કોઈને બાળક જોઈએ તો કોઈને સત્તા અને વર્ચસ્વ. કોઈને જોઈએ સારું વાહન. આજે અતૃપ્ત જમાનાની અતૃપ્ત સ્ત્રી જીવનની તાસીર. અધૂરી અને અપૂર્ણ સ્ત્રીઓ કોઈ કોઈ રીતે ભૂખી અને અતૃપ્ત જ

રહેવાની અને જીવનભર તેના જીવન સાથી અને કુટુંબીજનોનું લોહી પીતી જ રહેવાની. આ તો યુગોથી ચાલી આવેલો શિરસ્તો છે.

આવાં જ કારણસર તો રામને વનવાસ મળ્યો. કૈકયી રાજ સિંહાસન અને સત્તાની ભૂખી હતી, સીતાને સુવર્ણ મૃગને પામવાનો મોહ થયો અને રાવણે હરણ કર્યું. સીતાનું દ્રૌપદીએ, દુર્યોધનને ટોણો માર્યો કે 'આંધળાના તો આંધળા જ હોય,' પરિણામે મહાભારત સર્જાયું. આવી તો અનેક ઘટનાઓ છે અતૃપ્ત સ્ત્રીઓની. પરંતુ તારા ભૂખની ઉપાસના નથી. પરમ તૃપ્તિનો પથ છે. ઉપર વર્ણવેલા લક્ષણો વાળી સ્ત્રીઓ અધૂરી, અપૂર્ણ અને અતૃપ્ત છે, તેજ વિહીન છે જે તેજ માંગી રહી છે. તે ભલા કેવી રીતે તેજ પ્રદાન કરશે. પરંતુ આનાથી વિપરીત તારા તેજ પ્રદાન કરે છે, તેજનું હરણ કરતી નથી. તારા નેત્રને અને જીવનને નવી દૃષ્ટિ પ્રદાન કરે છે. કોઈ દૃષ્ટિ કે શક્તિનું હરણ કરતી નથી. ભવસાગરમાંથી તારી દે તે સ્ત્રી તારા છે.

દુર્ગા સપ્તશતીમાં માર્કંડેયજીએ કહ્યું કે- 'હે મા મને રૂપ દો, મને જય દો, યશ દો અને એવો પતિ કે પત્ની પ્રદાન કરો જે ઉચ્ચ ગુણોથી સુશોભિત હોય અને મને આ સંસાર સાગરમાંથી તારવા માટે મને સહાયતા કરે, માર્કણ્ડેયજીના આ કથનની પાછળ તારા ઉપાસનાનો જ મર્મ છૂપાયેલો છે. તો યાદ રાખો આ શ્લોક-

'પત્નીં મનોરમા દેહિ મનોવૃતાનુસારિણીમ્ ।
તારિણીં દુર્ગ સંસાર સાગરસ્ય કુલોદ્ભવામ્ ॥'

ઉપરોક્ત શ્લોકનું વારંવાર રટણ કરવાથી તમારે માટે પ્રાણ પ્રદાન કરનારી પત્ની મળશે. અને ભાગ્યવશાત્ કલહપ્રિયા પત્ની મળી હશે અને તમારા પ્રાણ હરણ કરવા તત્પર એવી ભાર્યાના સ્વભાવમાં અવશ્ય ભગવતી તારા પરિવર્તન લાવશે. તમારું આ મંત્રનું અનુષ્ઠાન નિષ્ઠાપૂર્વક થવું જોઈએ. જરૂર જીવન ધન્ય બનાવશે ભવતારિણી મા તારા. તમે સંસાર સાગર તરી જશો. એ વાતમાં મને શંકા નથી.

વિલક્ષણ પુરુષ પૂર્ણ સ્વતંત્ર હોય છે અને એનો સંબંધ દાત્રી સ્ત્રી શક્તિથી જ ટકી રહે છે. નારી એક અલગ વ્યવસ્થા છે એમાં અસંતોષ તેની પ્રવૃત્તિ છે, તે નિરંતર કંઈક માંગી રહી છે. એટલા માટે મને એક જૂની કાવ્યોક્તિ તાજી થાય છે કે- છોરું માંગણ અને મહીપતિ ચોથી ઘરની નાર,

સદાકાળ એમ વદે, લાવ લાવ ને લાવ...!

આમ લાવ, લાવ ને લાવ કરવાનો, કંઈ ને કંઈ માંગવાનો નારીનો જન્મજાત સ્વભાવ છે. પરંતુ સાચી સ્ત્રીશક્તિ, જે તારા સ્વરૂપા છે અને ભવતારિણી

છે, તે સદા આપવા જ તત્પર છે. સાચા અર્થમાં દાત્રી છે જે કંઈ જ માંગતી નથી. સર્વવાતે તૃપ્ત છે. એવી સ્ત્રી જીવનમાં પત્ની બનીને આવે તો જીવનને પતનમાંથી જતન કરીને સંસાર સાગરમાંથી તારે એમાં તારાની શક્તિ છે. સંસારમાં નારી પ્રાપ્તિ સામાન્ય અને સરળ વાત છે. જ્યારે સ્ત્રીરત્નની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે. રત્નમાં ચમક અને તેજસ્વીતાનો પ્રકાશ હોય છે, રત્નોનું પોતાનું આભામંડળ હોય છે. જ્યારે જીવનમાં જીવિત જાગૃત સ્ત્રીરત્નનો અભાવ હોય છે ત્યારે વ્યક્તિ (પત્થર) રત્નોને ધારણ કરે છે. આ મોટી વિટંબણા છે. સ્ત્રી રત્નની પ્રાપ્તિ પરમ સૌભાગ્ય સૂચક છે.

તારાશાસ્ત્ર સ્ત્રીતત્ત્વનું વિવેચન છે, સ્ત્રીને સમજવાનું તંત્ર છે. આ પૃથ્વીનું પરમ સૌભાગ્ય છે કે અહીં જગતસર્જક રચેલ સ્ત્રી રત્નનું તેજ વિરાજમાન છે. એક ચિંતકની નજરથી જોઈએ તો વિશ્વ ચાર ભાગોમાં વહેંચાયેલું દેખાય છે. મધ્ય એશિયા અને આફ્રિકા કે યવન દેશો, અહીં સ્ત્રી તત્ત્વની કે દુર્દશા છે તે આપ સમજી શકો છો. પશુઓ સમાન સ્ત્રીને સમજવામાં આવે છે. બીજા ગોરાઓએ વસાવેલા દેશો છે તેમાં સ્ત્રીનું કાર્ય ભોગના વિભિન્ન આયામોનું ઉત્પાદન કરવાનું છે, તો પણ સ્ત્રીઓ સ્વતંત્ર છે, એટલા માટે એ શ્રેષ્ઠતમ વાતાવરણ પૂરું પાડે છે. સ્ત્રીતત્ત્વના વિકાસ માટે એટલે જ શ્રેષ્ઠતમ મનાય છે. ત્રીજા ક્રમમાં સંખ્યા બહુલ હિન્દુઓ છે, કેવળ સો વર્ષનું તારણ કાઢીએ તો હિન્દુઓ કાયર છે, એક નંબરના પ્રપંચી છે, ઉપરથી આસ્તિક દેખાય છે પરંતુ અંદરથી નાસ્તિક. હિન્દુઓમાં પ્રદર્શન ઘણું મોટું છે. એક તરફ દેવી પૂજન પ્રચલિત છે, સ્ત્રીતત્ત્વની પૂજા થાય છે. ઉપાસના થાય છે. ત્યાં સ્ત્રીઓની ભીષણ દુર્દશા પણ છે. પરંતુ હિન્દુઓ નમ્ર સ્વભાવના, સરળ હોવાથી તેઓમાં પરિવર્તનની ગુંજાઈશ અપેક્ષાકૃત વધારે છે. ચોથા ક્રમમાં મૂર્ખ, ગમાર અને અવિકસિત મનુષ્યોનાં ટોળાં છે જેઓ ચેતનાવિહીન એટલે બુદ્ધિ વગરના પશુ જેવાં છે, એટલે તેઓ માટે કંઈ પણ કહેવું નકામું છે. પૃથ્વી પર પરિવર્તન ત્યારે સંભવિત થાય કે જ્યારે સ્ત્રીતત્ત્વનો સાચા અર્થમાં વિકાસ ચરમોત્કર્ષ થાય.

***

૭ પંચશૂન્યે સ્થિતા તારા

કેટલાક લોકોનું કહેવું છે કે ગંગાનો ઉદ્ભવ હિમાલયમાંથી થયો છે. આ તેઓનો દૃષ્ટિદોષ છે, આ તેમની દૃશ્યનું આકલન કરવાની સીમિત ક્ષમતાનો દ્યોતક છે. જેટલા દૂર સુધીનું દૃશ્ય જોયું તેને અંતિમ બિંદુ માની લીધું અને આ પ્રકારના મર્યાદિત ચિંતનથી ક્ષોભ ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ ભારતના ઋષિ-મુનિઓએ અગાધ ચિંતન પછી નક્કી કર્યું કે ગંગા તો વૈકુંઠમાં ભગવાન વિષ્ણુના ચરણમાંથી નીકળી, બ્રહ્માના કમંડળમાં પડી, ત્યાંથી અંતરિક્ષ ગમન કરતી ચંદ્રમા સુધી પહોંચી અને ચંદ્રમાથી પૃથ્વી સુધી સૂર્યના કિરણો દ્વારા હિમાલય પર ઉત્સર્જિત કરવામાં આવી. ચંદ્રમા શિવના મસ્તક પર વિરાજમાન છે. એમાં કોઈ ગપ્પાબાજી નથી, એમાં કોઈ કપોલ કલ્પિત વાત નથી. ભૌતિક રૂપથી તો ગંગા હિમાલય પરથી ઉદ્ગમિત થઈ રહી છે. પરંતુ તેનો મૂળ સ્રોત ક્યાંક અન્ય જ છે.

જે મૂળ સ્રોત પર ઘટિત થાય છે તે જ જીવોમાં વિભિન્ન પ્રકારની ભૂમિકા ઉપર ક્રિયાશીલ થતું જોવામાં આવે છે. સૂર્ય બ્રહ્માંડમાં તપે છે અને ઉષ્મા પૃથ્વી પર આવે છે. અગ્નિનો મૂળ સ્રોત સૂર્ય છે. અને પૃથ્વી એની યાત્રાનો એક પડાવ છે, વિશ્રામ સ્થાન છે. પ્રત્યેક ઘટના, પ્રત્યેક ક્રિયા, પ્રત્યેક તત્ત્વનો મૂળ સ્રોત બ્રહ્માંડમાં ક્યાંક અન્યત્ર છે અને તે સર્વ અહીંઆં માત્ર પ્રાદુર્ભાવિત થાય છે.

ઉપાસના કરવાનું કારણ શું? ઉપાસનામાં તો શક્તિ અદૃશ્ય હોય છે. એટલે સાધક ઘણીવાર હિચકિચાટ અનુભવે છે, પરંતુ ઉપાસનાનું તાત્પર્ય છે મૂળ સ્રોત સુધી પહોંચવું. વૈજ્ઞાનિક વધુમાં વધુ પિંડ વિશેષ (શરીર) નું નિરીક્ષણ કરે છે. તેઓ મૂળ સ્રોત સુધી પહોંચતા નથી, એટલે સદૈવ અર્ધસત્ય જ પ્રસ્તુત કરે છે. તંત્ર વિજ્ઞાનમાં પ્રત્યેક પિંડ, પ્રત્યેક ક્રિયાશક્તિની પાછળ છૂપાયેલી પરમ ચેતનારૂપી દૈવીય ઉપાસના પર ભાર મૂકવામાં આવે છે. આ મૂળ સ્રોતો સાથે, ઉપાસનાના માધ્યમથી ચેતનામય જીવ સંપર્ક સ્થાપિત કરે છે. તારા પ્રકાશની પરમદાત્રી શક્તિ છે, એનો મૂળ સ્રોત બ્રહ્માંડમાં ક્યાંક સ્થિત છે. તારા સાધનાના માધ્યમથી શક્તિ વિશેષથી સંપર્ક કરી લે છે. અને જે ઇચ્છે છે તે પ્રાપ્ત કરી લે છે. તારાનું સ્વરૂપ શું છે? એના વર્ણનમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે

શૂન્યે બ્રહ્માણ્ડગોલે તુ પઞ્ચાશચ્છૂન્યમધ્યગે ।
પઞ્ચશૂન્યે સ્થિતા તારા સર્વાન્તે કાલિકા સ્મૃતા ॥

અર્થાત્ શૂન્ય બ્રહ્માંડ ગોળમાં (વર્તુળમાં) પચાસ શૂન્ય છે, જેમાં પાંચ શૂન્ય પર શ્રા તારા તથા શેષ સર્વ (૪૫ શૂન્ય) પર શ્રી કાલિકા સ્થિત છે. હવે વિચારણીય વિષય એ છે કે પચાસ શૂન્ય કુલ છે, તેમાં પાંચ શૂન્ય પર તારા સ્થિત છે અને બાકી શૂન્ય પર શ્રી કાલિકાજી વિરાજમાન છે. અને વિરાટ્ચક્ર તથા સ્વરાટ્ચક્રના ભેદથી મધ્યમાં શૂન્ય આવે છે. તેમાં બ્રહ્માંડ નાયિકા શ્રીરાજરાજેશ્વરી શ્રીમહાસુંદરી શ્રી શ્રી વિદ્યાજીનું સ્થાન છે.

તંત્રમાં કહેવામાં આવ્યું છે. -

તતઃ શૂન્યા પરારૂપા શ્રીમહાસુન્દરી કલા ।
સુન્દરી રાજરાજેશી મહાબ્રહ્માણ્ડ નાયિકા ॥
મહાશૂન્યા તતસ્તારા તદ્વૈગુણ્યક્રમેણ ચ ।
મુંક્તૌ સંયોજ્ય સર્વ તં મહાસુન્દર્યન્તતઃ ॥

આમાં મહાસુંદરીને કલા અને તારાને શૂન્યરૂપે નિર્દેશ કર્યો છે. હવે જોવાનું એ છે કે શૂન્ય રૂપમાં જ સર્વ દેવતા અને દૈવી શક્તિઓ છે. અને મહાત્માઓનો પણ આ જ સિદ્ધાત છે કે સંસારનો શૂન્યરૂપમાંથી ઉદ્ભવ તથા શૂન્ય રૂપમાં જ પરાભવ છે, ત્યારે નિશ્ચયપૂર્વક આ શક્તિઓને આદ્યશક્તિ માનવી પડે છે. સંસારના આ શૂન્ય પરિણામને જોઈને જ મહાત્માઓ, રાજાઓ અને ઋષિઓ મોહાદિકનો ત્યાગ કરી શૂન્યરૂપ નિર્વિકાર બ્રહ્મરૂપમાં લીન થઈ મુક્તિસાધન કરતા હતા. અહીં જેટલા બીજમંત્રો છે તે સર્વમાં બિન્દુ સ્વરૂપ શૂન્ય છે. કોઈ બીજ મંત્ર બિંદુરહિત નથી આથી તેઓનું શ્રેષ્ઠ મહત્ત્વ છે. અને જેટલો વધુ એના પર વિચાર કરવામાં આવે છે તેટલું અધિકાધિક જ્ઞાન અને રહસ્ય દૃષ્ટિગોચર થતું જાય છે.

'સૃષ્ટિનું કારણ ચેતન છે' એ શ્રુતિ વાકય છે - માં શૂન્યવાદીઓ શંકા કરે છે કે મહત્ત્વ કે બુદ્ધિ પર્યન્ત તો સૃષ્ટિનાં સર્વે તત્ત્વો કોઈપણ રીતે જાણી શકાય તેમ છે. પરંતુ તેની ઉપર તો કાંઈ પણ હોય તેમ સિદ્ધ થતું નથી. તેથી બુદ્ધિ કે હિરણ્યગર્ભ ઉપર બીજું કાંઈ નથી. છાંદોગ્ય ઉપનિષદ્નું પ્રમાણ રજૂ કરતાં શૂન્યવાદી કહે છે કે- ''અસદેવેદમગ્ર આશીદેકર્મેવાદ્વિતીયં તસ્માદસતઃ સઞ્જાયત।'' અર્થાત્ જગત ઉત્પત્તિ પહેલાં સર્વ પ્રકારના ભેદરહિત એક શૂન્ય જ હતું. એટલે આ જગત શૂન્યમાંથી ઉત્પન્ન થયું છે એમ સિદ્ધ થાય છે. આ શૂન્યવાદીનું કથન છે.

વળી શૂન્ય એટલે મીંડુ એમ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે તે રીતે શૂન્ય જો મીંડુ હોય તો 'આ મીંડું છે' એમ મીંડાને જાણવા માટે પણ કંઈક ચિહ્નો તો જોઈએ! તેથી લેખિત સ્વરૂપે મીંડાનો આકાર જણાવવા માટે વસ્તુ વિના પણ "0" આવો આકાર તો રેખા ખેંચીને કરવો જ પડશે! અને જો રેખા ન હોય તો મીંડુ જ ઊડી જાય. તેથી શૂન્યની મર્યાદા બાંધવા માટે શૂન્યની ફરતી રેખા અવશ્ય હોવી જોઈએ! તેવી રેખાના અંદરના ભાગે રહેલા પોલાણને મીંડું (શૂન્ય) કહી શકાય? એ રીતે જ્યારે પરમેશ્વરે સૃષ્ટિ રચવાના સંકલ્પ વડે અવ્યક્ત પ્રકૃતિથી બ્રહ્માંડરૂપી શૂન્યને જણાવવા માટે અવ્યક્ત પ્રકૃતિના વિશાળ ક્ષેત્રમાં બ્રહ્માંડની મર્યાદા બાંધવા માટે ઈશ્વર સ્વરૂપે થઈને તેની આસપાસ ચોમેર ચેતનાત્મક રેખાથી પરિસીમા કરી એજ આ બ્રહ્માંડરૂપ શૂન્યને જણાવનાર સાક્ષીચેતનરૂપ બ્રહ્માંડની પરિસીમા છે. આ રીતે પણ શૂન્યનો જાણકાર સાક્ષીચેતન સિદ્ધ થાય છે.

શ્રી વિદ્યારણ્ય સ્વામીએ કહ્યું છે કે -

"શૂન્યમાસીદિતિ બ્રૂષે સદ્યોગં વા સદાત્મતામ્ ।
શૂન્યસ્ય ન તુ તદ્દુક્ત મુભયં વ્યાહતત્ત્વતઃ ॥"

શૂન્ય હતું એમ કહેવાથી શું શૂન્યનો સત્ સાથે સંયોગ છે એમ કહો છો કે શૂન્ય સત્‌રૂપ છે એમ કહો છો? પરંતુ શૂન્ય માટે તો એ બંને યોગ્ય નથી કારણ કે શૂન્ય અને સત સાથે રહી શકતા નથી. તેમ શૂન્ય સદ્‌રૂપ પણ નથી તેથી એ ઉભય કથનમાં વદતો વ્યાઘાત દોષ છે. એ રીતે "શૂન્ય હતું" એમ જ્યારે બોલી શકાતું જ નથી તો તેનું અનુમાન તો કેવી રીતે જ થઈ શકે? અને કોઈ આગ્રહથી શૂન્ય અવસ્થામાં રહેલો તેનો સાક્ષી ચેતન પણ અવશ્ય સ્વીકારવો જ પડશે!

શૂન્યથી બધા લોકો ખૂબ જ ગભરાય છે. કોઈને શૂન્યરૂપ થવું ગમતું નથી. જીવનમાં એવી સ્થિતિ બધાની જ થાય છે. કોઈની યુવાની ગુમ થઈ જાય છે, કોઈનું ધન ગુમ થઈ જાય છે, કોઈની પત્ની ગુમ થઈ જાય છે, કોઈનો પુત્ર થઈ જાય છે, કોઈની સત્તા જતી રહે છે, કોઈની બુદ્ધિ ગુમ થઈ જાય, કોઈની શ્રવણશક્તિ જતી રહે છે, કોઈની દૃષ્ટિશક્તિ જતી રહે છે. તો કોઈની વિચારશક્તિ શૂન્ય થઈ જાય છે. આ બધી જુદા જુદા પ્રકારની શૂન્યતા છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિ કંઈ ને કંઈક ગુમાવી રહ્યો છે.

બોદ્ધોનો સ્રોત છે ભગવાન બુદ્ધ. બુદ્ધે ઘણું ગુમાવ્યું અને આંખો બંધ કરી બોધિવૃક્ષની નીચે બેસી ગયા. શૂન્ય સાધનામાં લીન. તેણે નક્કી કર્યું આંખોથી

નહીં હવે અંતરદૃષ્ટિથી જોઈશું. કુંડલિની જાગરણની અક્ષમતાથી ઉપર ઉઠીશું તો પછી સૂર્યના માધ્યમથી શોધીશું. અને સૂર્યના માધ્યમને પણ ચૂકી જવાય તો તારાના માધ્યમથી યથાર્થતા એટલે કે સત્યને બુદ્ધત્વને પ્રાપ્ત કરીશું.

તારા ઉપાસના દૃષ્ટિ માર્ગના વિકાસનો પરમ વિકાસ છે અને શૂન્યતાની સમાપ્તિઓ મહાપ્રયાસ છે. બુદ્ધ આમાં વિજયી બન્યા. બુદ્ધે બુદ્ધત્વને તારાના માધ્યમથી જ પ્રાપ્ત કર્યું: બુદ્ધે કહ્યું-

'ૐ સ્વસ્વભાવ શુદ્ધઃ સર્વધર્મ સ્વભાવ શુદ્ધોऽહમ્।'

'હું સ્વભાવ શુદ્ધ છું, સર્વધર્મના સ્વભાવ મારામાં નથી, એવો છું.'

'ૐ શૂન્યતાજ્ઞાન વજ્રસ્વભાવાત્મકોऽહમ્।'

'હું સર્વધર્મ અને પુદ્ગળની વાસ્તવ સત્તા વિના શૂન્ય સ્વભાવનો અચળ-જ્ઞાનના સ્વભાવરૂપ છું.'

બૌદ્ધોની વસ્તુશૂન્યતા અને વૈદાન્તિઓના બ્રહ્મભાવ સમાન છે. બૌદ્ધો આ અંતિમ તત્ત્વને કેવલશૂન્ય નહીં પરંતુ વિવર્તશૂન્ય માને છે. ધ્યાની બુદ્ધના એક હાથમાં ઘંટ અને બીજા હાથમાં વજ્ર બતાવવામાં આવેલ છે. ઘંટ સમાધિપ્રજ્ઞાનો સૂચક છે. સમાધિપ્રજ્ઞાનું ફળ શૂન્યતા (હિન્દુઓની અસંપ્રજ્ઞાત સમાધિ) અને તેનો ઉપાય કરુણા છે. મૂળ વસ્તુ કરુણાથી ભરપૂર છે અને એનો ભાવ સંયુક્ત નરનારીના રૂપમાં બતાવવામાં આવે છે. આની સાથે હિન્દુઓના અર્ધનારીશ્વરના-શિવશક્તિના સામરસ્યની ભાવનાઓને મેળવી જુઓ. તિબેટ (તિબ્બત) માં 'યવ્-યુમ્' કહે છે. બૌદ્ધગણ આ તંત્રયાન નર દેવતાને વજ્ર ઘર અને નારીદેવતાને વજ્રવારાહી કહે છે. તારા-તારકા યુગ્મ શિવશક્તિ યુગ્મના સમાન છે. બૌદ્ધોમાં શૂન્યતા (સમાધિ પ્રજ્ઞા) અને કરુણાનું સમાનરસ્ય વજ્રજ્ઞાનના પ્રેમ પંચક નામક સ્તોત્રમાં વર્ણિત છે.

સમ્યક્બોધિ અથવા નિરાભાસ ચિતિનું નામ શૂન્યતા છે. આ શૂન્યતા કામિની છે તો તેનો પ્રતિભાસ કાન્ત છે. જો પ્રતિભાસરૂપી વર ન હોય તો શૂન્યતા નામક કામિની મૃતક સમાન છે. અને જો શૂન્યતા વિના પ્રતિભાસ નામક કાન્ત નાયક હોય તો તેને બદ્ધદશામાં સમજવો જોઈએ. શૂન્યતા વિના પ્રતિભાસનું જીવન નથી, અને પ્રતિભાસ વગરની શૂન્યતા નિરર્થક છે. આથી ગુરુજનોએ આ વર-વધૂને દંપતીભાવમાં જોડી દીધા છે. અને એના દ્વારા એ સહજાનંદને ભોગવનારા બની ગયા છે. સર્વભાવોમાં આ શૂન્યતા અને પ્રતિભાસનો પ્રવેશ છે. અને તેનાથી આ વિશ્વનો અલૌકિક વિભ્રમ ચાલી રહ્યો છે.

બુદ્ધે બુદ્ધત્વ છેવટે તારાના માધ્યમથી જ પ્રાપ્ત કરી લીધું. એને સમજાયું કે શૂન્યનું નિર્માણ જ તારા શક્તિના અભાવમાં થાય છે, અને શૂન્યની સ્થિતિ દૂર કરે છે તારા. અભાવને દૂર કરે છે તારા. તારા નથી તો સર્વકાંઈ શૂન્ય અને તારા છે તો શૂન્યમાંથી મુક્તિ. સર્વ કંઈ દૃશ્યમાન, સર્વકંઈ પ્રત્યક્ષ સાક્ષાત્ વિરાજમાન અપ્રાપ્તિની સ્થિતિ, ગુમ થવાનો ડર અને દૃશ્યવિહીનતા ઈત્યાદિનું નિર્મૂલમ છે. તારા એટલા માટે અવલોકિતેશ્વર બુદ્ધ કહેવાયા. બુદ્ધે તારાતંત્રની સ્થાપના કરી. પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે- તારા એવી દેવી છે હું ક્યારેક ગુમ થઈ જાઉં તો તારાના માધ્યમ્ વડે મને શોધી શકો છો. પરંતુ 'કહ્યું- કંઈને સાંભળ્યું કશું અને આંખનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું.' આ અખાની ઉક્તિ અહીં ખરી ઉતરી અને તારાની જગ્યાએ બુદ્ધને સ્થાન મળ્યું અને બુદ્ધના માધ્યમથી તારાને શોધવા લાગ્યા. તેના શિષ્યો એટલે કોઈ શિષ્ય બુદ્ધત્વને પામી શક્યા નહીં અને તારા પણ મળી નહીં. દર્શનની મહાયાત્રા દૃશ્ય જગતનો મૂલ સ્રોત તારા સુધી જઈને અટકી જાય છે. બુદ્ધે પુરાણો, ગુરુઓ, પંડિતો, મહાનુભાવો ઈત્યાદિના ઉદાહરણને નકારીને પોતાની દૃષ્ટિનો વિકાસ કરીને દૃષ્ટિક્રમના વિકાસના ચરમોત્કર્ષને આત્મ કર્યો. એટલે જ તેઓ સંપૂર્ણ પરિવર્તન, સંપૂર્ણ માર્ગદર્શન અને જ્ઞાનના સંપૂર્ણ પ્રકાશને ઉત્સર્જિત કરવામાં સક્ષમ થયા. આ બુદ્ધત્વની પ્રાપ્તિના મૂળમાં છે તારાની શક્તિ.

***

૮ અન્ય ધર્મો અને દેશોમાં તારા ઉપાસના

તારાની લોકપ્રિયતાની આથી ખાતરી થાય છે કે એની પૂજા કેવળ હિંદુ ધર્મમાં જ નહીં અન્ય ધર્મો અને સંપ્રદાયોમાં પણ થાય છે. ભારતમાં તો ખરું પરંતુ વિદેશોમાં પણ તારાનું ઉચ્ચ સન્માન પ્રાપ્ત હતું.

બ્રહ્માંડ પુરાણના લલિતોપાખ્યાનમાં તારાનું જે વર્ણન પ્રાપ્ત છે, તેનાથી સ્પષ્ટ પ્રતીતિ થાય છે કે ભગવતી તારા મુખ્યતયા જલૌધ વા જલાપ્લાવજન્ય દુઃખોનો નાશ કરનારી દેવી છે-

મનોનામ મહાશાલ : ....

તન્મધ્યક ક્ષ્યાભાગસ્તુ સર્વાપ્યમૃત વાપિકા ।
ન તત્ર ગન્તુ માર્ગોડસ્તિ નૌકાવાહનમન્તરા ॥
તારા નામ મહાશક્તિર્વર્ત્તતે તારણેશ્વરી ।
બહ્વસ્તત્રોત્પલશ્યામાસ્તારાયાઃ પરિસ્વારિકાઃ ॥
રત્ન નૌકા સહસ્રેણ ખેલન્ત્યસ્સરસી જલે ।
અપરં પારમાયાન્તિ પુનર્યાન્તિ પરંતટમ્ ॥
કોટિશસ્તત્ર તારાયા નાવિક્યો નવ યૌવનાઃ ।
મુહુર્ગાયન્તિ નૃત્યન્તિ દેવ્યાઃ પુણ્યતમં યશઃ ॥
અરિત્ર પાણયઃ કાશ્ચિત્કાશ્ચિચ્છૂગામ્બુ પાણયઃ ।
પિબન્ત્યસ્તત્સુધાતોથં સઞ્ચરન્ત્યસ્તરી શતૈઃ ॥
તાસાં નૌકા વાહિકાનાં શક્તિનાં શ્યામલત્વિષામ્ ।
પર્ધાનભૂતા તારામ્બા જલૌધશમનક્ષમા ॥
આજ્ઞાં વિના તયોસ્તારા મન્ત્રિણી દણ્ડનાથયોઃ ।
ત્રિનેત્રસ્યાપિ નો દત્તે વાપિકામ્ભસિ સાન્તરમ્ ॥
તારા-તરણિશક્તિનાં સમવાયીડતિસુન્દરઃ ।
ઈત્યં વિચિત્રરૂપાભિર્નૌકાભિઃ પરિવેષ્ટિતા ॥
તારામ્બા મહતીં નૌકામધિગમ્ય વિરાજતે ॥

આનો ભાવાર્થ એ છે કે તારા ભગવતી મનસ્ નામક મહાશાલસ્થિત એક અમૃતવાપિકાના દ્વારનું રક્ષણ કરે છે. ત્યાં વિના નૌકા અને તારાની આજ્ઞા વગર કોઈ જઈ શકતું નથી. ત્યાં તારાની અનેક પરિચાયિકાઓ રહે છે, જે આ વાપી (વાવ) ની આરપાર જતી રહે છે. તે ભગવતીના પુણ્યકારક યશનું ગાન કરે છે. નૃત્ય કરે છે અને પ્રસન્ન રહે છે. તરણ શક્તિઓ અને તારાનું મિલન અદ્‌ભુત છે. અતીવ સુંદર છે અને તારામ્બા જ જલોઘાજન્ય દુઃખ (જળસંકટ રેલસંકટથી આવનારાં દુઃખ આપત્તિઃ દૂર કરવામાં સમર્થ છે. એનાથી આગળ કુરુકુલ્લાનું વર્ણન આવે છે. તેને નૌકેશ્વરી, (નૌકાની ઈશ્વરી) હોડી, નાવ, સ્ટીમર, દરિયાઈ જહાજ વગેરેનું રક્ષણ કરનારી, નિયંત્રણ કરનારી દેવી કહેવામાં આવે છે. તેના ધ્યાનમાં તેના હાથમાં 'અરિત્ર' એટલે કે ડાંગ-લાઠી આપવામાં આવેલ છે. જેના વડે શત્રુથી રક્ષણ કરવાનું સૂચિત થાય છે. બૌદ્ધ સાધનોમાં કુરુકુલ્લાને તારાનું રૂપાન્તર કહેલ છે. આ બંને વર્ણનોથી તારાનો જળયાત્રા યા Navigation સાથે સ્પષ્ટ સંબંધ હોવાનું સમજાય છે. કન્હેરીમાં તારાની જે મૂર્તિ છે, તેમાં જહાજ પણ બનાવેલ છે.

બ્રહ્માંડ પુરાણમાં તારાને તારામ્બા કહેવામાં આવે છે. તે મહાવિદ્યા નહીં એક વિશેષ. દેવતારૂપમાં છે, વિક્રમની પાંચની શતાશબ્દીની આસપાસ આ પુરાણનો રચનાકાળ માનવામાં આવે છે. એના પછી સાતમી શતાબ્દીમાં આ શક્તિનું મહાવિદ્યાના રૂપમાં દર્શન થાય છે એવો પણ વિદ્વાનોનો મત છે. અઢાર પુરાણોમાં એનો અભાવ હોય તેવું પ્રતીત થાય છે. એટલા માટે તારાની પૂજા અતિ પ્રાચીન નથી એવું કેટલાક વિદ્વાનો માને છે.

પરંતુ 'દેવી ભાગવત' સપ્તમ સ્કંધ અધ્યાય આડત્રીસમાં આ શ્લોક છે-

મદાલસા પરંસ્થાનં યોગેશ્વર્યા તથૈવ ચ ।
તથા નીલ સરસ્વત્યાઃ સ્થાનં ચીનેષુ વિનેશ્રુ વિશ્રુતમ્ ॥૧૩॥
કનખલે ભવેદુગ્રા વિશ્વેશા વિમલેશ્વરે ।
અટ્ટહાસે મહાનંદા મહેન્દ્ર તુ મહાન્તકા ॥૨૫॥

અહીં નીલ સરસ્વતી (તારા) નું સ્થાન ચીનમાં બતાવ્યું છે. અને કનખલમાં 'કનખલે ભવેદ્રુગા' યાને 'ઉગ્રતારા' ના સ્થાનનો નિર્દેશ છે.

દ્વિતીયા મહાવિદ્યા 'તારા' ની વાચક નીલ સરસ્વતી વાગ્દેવતા જ છે. જુઓ તંત્રસારનું આ પ્રમાણ-

"તારાદ્યા પઞ્ચવર્ણેયં શ્રીમન્નીલ સરસ્વતી ।
સર્વભાષામયી શુદ્ધા સર્વદેવૈર્નમસ્કૃતા ॥"

તંત્રસારમાં આગળ નીલ સરસ્વતીની વ્યુત્પત્તિ આ પ્રમાણે આપવામાં આવી છે.

"નીલા ચ વાક્પ્રદા ચેતિ તેન નીલસરસ્વતી ।"

શતપથ ઈત્યાદિ બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમાં વાગ્દેવતાના રૂપમાં સ્વીકૃત સરસ્વતીનો સંબંધ ઋગ્વેદ સંહિતામાં બુદ્ધિની સાથે બતાવેલ છે. વૈદિક વાઙ્મયની વાગ્દેવતા આ સરસ્વતી તંત્ર આદિ વાઙ્મયનો સ્રોત છે. આર્યોની રસપરિપ્લુત રસના પર· નર્તન કરનારી વાગ્દેવતા સરસ્વતીનું અભિનંદન-વંદન પ્રારંભથી જ કરી દેવામાં આવ્યું હતું- "શં સરસ્વતી સહ ધીમિસ્તુ" (ઋગ્વેદ સંહિતા ૭/૩૫) - 'સરસ્વતી બુદ્ધિ-શક્તિઓનો સાથ આપી કલ્યાણ કરે.' દેવી ભાગવત્ (૯, ૫, ૧૩,-૧૪ઃ) ના સરસ્વતી સ્તોત્રમાં સરસ્વતીને સ્મૃતિશક્તિ, જ્ઞાનશક્તિ, બુદ્ધિશક્તિ, પ્રતિભાશક્તિ, અને કલ્પનાશક્તિ બતાવેલ છે.

'બ્રહ્મવૈવર્તપુરાણ' અનુસાર

"આવિર્બભુવ તત્પશ્ચાન્મુખતઃ પરમાત્મનઃ ।
એકાદેવી શુક્લવર્ણા વીણાપુસ્તકધારિણી ।।૫૩।।
કોટિપૂર્ણેન્દુ શોભાઢ્યા શરત્પંકજલોચના ।।૫૪।।
વાગધિષ્ઠાતૃ દેવી સા કવીનાભીષ્ટ દેવતા ।
શુદ્ધ સત્વસ્વરૂપા ચ શાન્તરૂપા સરસ્વતી ।।૫૬।।

આ વાત મનનીય છે કે આ સ્વરૂપ શારદા સરસ્વતીનું છે. શારદાકાળમાં હોવાને કારણે શારદા કહેવાય છે. વર્ષનો એ ઉદયકાળ છે. ફલતઃ શુભ્ર છે. વસન્ત વર્ષનો સાયંકાળ છે. સાયં ગાયત્રીના સંધ્યાદેવતા શ્યામવર્ણા સરસ્વતી વિદિત છે.

ધ્યાનં પ્રકુર્યાત્ સંધ્યાયાં સાયંકાલે વિચક્ષણઃ ।
વૃદ્ધાં સરસ્વતીં દેવીં કૃષ્ણાંગી કૃષ્ણવાસસમ્ ।।"

(દે. ભા ૧૧/૨૦/૩૬)

આ પીતામ્બરા શ્યામ સરસ્વતી શ્રી પંચમી અથવા વસન્ત પંચમીની ઉપાસ્ય દેવતા છે. એનું સિદ્ધ સ્થાન 'ચીન' છે. જેને આપણે ભારતવાસીઓ લાંબા વખતથી ભૂલી ગયા છીએ.

શ્યામ સરસ્વતીના સિદ્ધસ્થાન ચીનનું અપર (બીજું) નામ 'નીલરમ્યક્' પણ ઉપલબ્ધ થાય છે. (લિંગ પુરાણ પૂર્વાર્ધ ૪૯/૯)

"ઈલાપૃત્તાત્ પરં નીલં રમ્યક્ નામ વિશ્રુતમ્ ।"

ઈલાવૃત્ત (તિબેટ) પર 'નીલ રમ્યક' વર્ષ છે. સુનીલ અને શ્વેત પર્વતોની મધ્યમાં રમ્યક વર્ષ અવસ્થિત છે.

"સુનીલશ્વેતયોર્મધ્યે ખણ્ડમાહુશ્ચ રમ્યકમ્ ।"

(સ્કન્દપુરાણ ૧/૩૭/૫૪)

- સુપાર્શ્વ પર્વત તિબેટની ઉત્તરમાં છે. આ સુપાર્શ્વ પર્વતની બગલમાં સ્થિત નીલ પર્વત પર સરસ્વતી વિરાજમાન છે. નીલરમ્ય વર્ષથી પર શ્વેત (હિરણ્મય) પર્વત છે. આ શ્વેત પર્વત દૈત્યોનું નિવાસસ્થાન છે. એવું કુરુવર્ષ દક્ષિણોત્તર ભાગમાં ધનુરાકારમાં વિદ્યમાન છે.

આ કુરુ = કુરુવર્ષ >(કુલીપ) > રૂવર્ષ > રૂપ = રૂસ (રશિયા) છે. નિષ્કર્ષથી સાત થાય છે કે- "નીલરમ્યક" (ચીનનું નામાન્તર) વિશાલ દેશ છે. શ્યામ સરસ્વતીનું સિદ્ધસ્થાન હોવાના કારણે આ પર્વતનું નામકરણ "નીલ" થયું છે. અને દેશનું નામ "નીલરમ્યક" (ચીન). દેવી ભાગવત (૭/૩૮/૧૮) અનુસાર આજપર્યંત ત્યાંની ભૂમિ "તત્રાત્યા પૃથ્વી સર્વાદેવીરૂપા સ્મૃતા બુધૈઃ।" અનુસાર 'નીલરમ્યક્' (ચીન) ની સંપૂર્ણ ભૂમિ દેવીરૂપ હોવાના કારણે અમારી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય (પ્રાપણીય) છે, અધિકરણીય (અધિકારમાં આવે) છે. છતાં પણ અભિવ્યાપ્તિ પૂર્વક સીમા નિર્ણય અનુસાર ઉક્ત સીમા પર્વત તો ભારતનો જ છે. આ અમારી સરસ્વતીનું સાયં સંધ્યાની ઉપાસ્યદેવતા શ્યામ (નીલ) સરસ્વતીનું સિદ્ધ સ્થાન છે.

અમાવાસ્યા કૃષ્ણ પક્ષની હોવાને કારણે શ્યામ (નીલ) હોય છે.-

ગોપથ બ્રાહ્મણ (ઉ. ૧/૧૨) માં સરસ્વતીને અમાવસ્યા કહેવામાં આવી છે.- "અમાવાસ્યા વૈ સરસ્વતી।"

આ છે તારાનું 'નીલ સરસ્વતી' સ્વરૂપ અને વિવેચન કરવામાં આવે છે તારાના અન્ય સ્વરૂપોનું.

✧ જૈન ધર્મમાં તારાની ઉપાસના :

જૈન ધર્મ ઈશ્વરવાદી નથી, પરંતુ તીર્થંકરવાદી છે. જે તીર્થંકરોની પૂજા-ભક્તિ હિન્દુઓના દેવતાની માફક જ કરે છે. જૈનીઓના તીર્થસ્થાનોમાં દેવીની મૂર્તિઓનું સ્થાપન ઘણા ખરા ભાગોમાં જોવામાં આવે છે. જૈનોમાં તીર્થંકરની શાસન દેવતાના રૂપમાં માનવામાં આવતી દેવીઓ નીચે દર્શાવ્યા અનુસાર છે-

(૧) ચક્રેશ્વરી, (૨) અજિત બલા, (૩) દુરિતારી, (૪) કાલિકા, (૫) મહાંકાલી, (૬) શ્યામા, (૭) શાન્તા, (૮) જ્વાલા, (૯) સુતારકા, (૧૦) અશોકા, (૧૧) શ્રીવત્સા, (૧૨) ચણ્ડા, (૧૩) વિજયા, (૧૪) અંકુશા, (૧૫) પન્નગા, (૧૬) નિર્વાણી, (૧૭) બલા, (૧૮) ધારિણી, (૧૯) ધરણપ્રિયા, (૨૦) નરદન્તા, (૨૧) ગાંધારી, (૨૨) અંબિકા, (૨૩) પદ્માવતી, અને (૨૪) સિદ્ધાયિકા.

આ ઉપરાંત સરસ્વતી ઉપાસનાનું પણ જૈન ધર્મમાં બહુ જ મહત્ત્વ છે. આનું અનુમોદન કરનારા સિદ્ધસારસ્વતાચાર્ય શ્રી બાલચંદ્રસૂરિના ‘વસન્ત વિલાસ’ મહાકાવ્યનો એક શ્લોક પ્રસ્તુત છે -

ચેતોઽઞ્ચલં ચઞ્ચલતાં વિમોચ્ય
સંકોચ્ય પઞ્ચાપિ સમં સમીરાન્ ।
પશ્યન્તિ યન્મૂર્ધનિ શાશ્વતશ્રિ-
સારસ્વતં જ્યોતિરુપાસ્મહે તત્ ॥
જ્યોતિસ્તડિદ્પડવતી સુષુમ્ણા
કાદમ્બિની મૂર્ધ્નિ યદાભ્યુદેતિ ।
વિશારદાનાં રસનાપ્રણાલી
તદા કવિત્વામૃત મુદ્ગુણાતિ ॥

ચિત્ત સ્વરૂપ વસ્ત્રની ચંચળતા ત્યાગીને તથા પ્રાણાદિ પંચવાયુના વ્યાપારને સ્તંભિત કરીને, મૂર્ધ-પ્રદેશમાં જે શોભાવતી સરસ્વતીનું તેજો મંડળ જુએ છે, તે જ્યોતિમંડળની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ. જ્યારે સુષુમ્ણા નામની નાડીરૂપી વાદળી (નીલ) સરસ્વતીના તેજોમય વીજળીના દંડથી ભેદન થઈને મૂર્ધામાં આવીને નિવાસ કરે છે, તે સમયે વિદ્યારહિત મનુષ્યોની પણ રસના અર્થાત્ જિહ્વારૂપી નાલિમાં કવિત્ત્વનું જળ વહેતું થઈ જાય છે.

જૈન ધર્મમાં પણ સુતારા અને સુતારકા નામ મળી આવે છે. જો કે શ્વેતામ્બર-મત અનુસાર સુવિધિનાથની એક યક્ષિણી યા શાસનદેવી છે. તારી નામની એક દેવીની પૂજા ભારતની આદિમ જાતિઓમાં પ્રાપ્ત થાય છે. પરન્તુ આ બંને તારા-મહાવિદ્યાથી ભિન્ન છે. જૈન સુતારા યા સુતારકા કદાચ હિન્દુ તારાનું જ રૂપાન્તર છે. એ ઘણું ખરું જોવામાં આવે છે. ધર્માન્તરમાં કોઈ અન્ય ધર્મના દેવી-દેવતાને જ્યારે અન્તર્હિત કરવામાં આવે છે ત્યારે તેને ગૌણ પદવી યા સ્થાન આપીને તેના નામ અને સ્વરૂપમાં પણ કંઈ ને કંઈક પરિવર્તન થઈ જાય છે.

તારાની ઉપાસના તિબેટમાં પણ પ્રચલિત હતી. મંગોલિયામાં પણ તારા ઉપાસનાનું પ્રવર્તન હતું. ત્યાં તેનું નામ ‘દર-એકે’ (Dara-eke) છે. જાવા યા યવદ્વીપમાં પણ આ તારાની ઉપાસનાના લેખ પ્રાપ્ત થાય છે.

✦ બૌધ્ધ ધર્મમાં તારા ઉપાસના :

હિંદુ ગ્રંથોના અવલોકનથી એ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે તારા મહાવિદ્યાનો બૌદ્ધધર્મના એક બોધિસત્વ વિશેષ અથવા બૌધમત સાથે અવશ્ય સંબંધ છે,

અથવા એ તેનું રૂપાંતર છે. બૌદ્ધ ધર્મના બે સંપ્રદાય હિનયાન અને મહાયાન છે. હિનયાનમાં તો દેવી-દેવતાઓનો અથવા બોધિસત્વોનો અભાવ જેવો જ છે. મહાયાનમાં જ બોધિસત્વો અને દેવી-દેવતાઓની ભરમાર છે.

બૌદ્ધોની વજ્રવારાહી દેવી ઘણું કરીને બ્રાહ્મણોની વારાહી અથવા દંડિનીની સાથે હળતી-મળતી આવે છે. ઉપાસના ક્રમ પણ લગભગ એક સમાન જેવો જ છે. બૌદ્ધોની વિશેષદેવીનું બીજું રૂપ તારા છે. તારાની ઉપાસના હિન્દુઓમાં પણ પ્રચલિત છે, જેનું વિસ્તૃત વર્ણન આગળ કરવામાં આવ્યું છે, બ્રાહ્મણ અને બૌદ્ધ ૐ કાર અથવા પ્રણવને તાર કહે છે. તે દેવતાની પત્નીનું નામ તારા છે. બૌદ્ધોની તારા દેવીના સંબંધમાં વિપુલ સંસ્કૃત સાહિત્ય ઉપલબ્ધ છે. મારી જાણકારીમાં તારાના લગભગ તેત્રીસ ગ્રંથના નામ છે. પ્રાપ્ત માહિતી અનુસાર આ સર્વગ્રંથોમાં તારાના દિવ્ય સ્વરૂપ સિવાય ઉપાસનાના પંચાંગોનો અર્થાત્ પટલ, પદ્ધતિ, કવચ સ્તોત્ર અને સહસ્રનામનું સવિસ્તર વર્ણન છે. હિન્દુ ધર્મના બ્રાહ્મણોના શ્રીવિદ્યા અને કાલી વિદ્યાનું વિપુલ સાહિત્ય છે. તેવી જ રીતે બૌદ્ધોમાં તારાનું વિપુલ સાહિત્ય છે. મહાયાનની તારાદેવી જેવી હિનયાનની 'મણિમેખલા' દેવી છે. શ્રી લંકા, સિયામ આદિ દેશોમાં તે સમુદ્રની દેવીના રૂપમાં પૂજવામાં આવે છે. મહાજનક જાતક (મહા નિપાત્) અને શંખજાતક (દશનિપાત્) માં આ સમુદ્ર દેવતાનો ઉલ્લેખ છે. આ સમુદ્રના તોફાનથી રક્ષણ કરનારી દેવી માનવામાં આવે છે.

આપણા તંત્રગ્રંથોમાં શિવનું નામ 'અક્ષોભ્ય' આપવામાં આવ્યું છે અને તારાને તેની શક્તિ અથવા 'ભાર્યા' કહેવામાં આવી છે. તારાતંત્ર અથવા તોડલતંત્રના આ શ્લોકોથી એનું પ્રમાણ પ્રાપ્ત થાય છે.

સમુદ્રમથને દેવિ ! કાલકૂટ સમુત્થિતમ્ ।
સર્વે દેવાશ્ચ દેવ્યશ્ચ મહાક્ષોભમવાપ્નુયુઃ ॥
ક્ષોભાદિ રહિતં યસ્માત્ પીતં હલાહલં વિષમ્ ।
અતએવ મહેશાનિ ! અક્ષોભ્યઃ પરિકીર્તિતઃ ॥
તેન સાર્દ્ધ મહામાયા તારિણી રમતે સદા ।

'શિવ-સર્જન તન્ત્ર' માં તો 'અક્ષોભ્ય' અને 'શિવ' પર્યાય વાચી નામ છે.

તારા-તારકા યુગ્મ શિવ-શક્તિના યુગ્મ સમાન છે. બૌદ્ધોમાં શૂન્યતા અને કરુણાનું સામરસ્ય વજ્રયાનના 'પ્રેમપંચક' નામ સ્તોત્રમાં વર્ણન થયું છે. સમ્યક્બોધિ અથવા નિરાભાસ ચિત્તિનું નામ શૂન્યતા છે. આ શૂન્યતાને કામિની માનવામાં આવે અને તેનો પ્રતિભાસ માનો કાન્ત છે. જો પ્રતિભાસ નામક વર ન

હોય તો શૂન્યતા નામની કામિની મૃતક સમાન છે અને જો શૂન્યતા વિના પ્રતિભાસ નામક કાન્ત-નાયક હોય તો તેને બદ્ધદશાનો સમજવો જોઈએ. શૂન્યતાના વિના પ્રતિભાસનું જીવન નહીં અને પ્રતિભાસના વિના શૂન્યતા નિરર્થક છે, આ વસ્વધૂને ગુરુજનોએ દંપતીભાવમાં જોડી દીધા છે અને તેના દ્વારા એ સહજાનંદના ભોક્તા બની ગયા. સર્વભાવોમાં આ શૂન્યતા અને પ્રતિભાસનો પ્રવેશ છે. તેનાથી આ વિશ્વનો અલૌકિક વિભ્રમ ચાલતો રહે છે. જગતની અંતહીન ભુલભુલામણી ચાલતી રહી છે. આ પ્રકારનો ભાવ આ પ્રેમ પંચકમાં છે.

'સ્વતંત્ર તંત્ર' નામક ગ્રંથમાં કથન છે કે -

મેરોઃ પશ્ચિમેકૂલે તુ ચોલનાખ્યો હ્રદી મહાન્ ।
તત્ર જજ્ઞે સ્વયં તારા દેવી નીલ સરસ્વતી ॥

અર્થાત્ તારા મેરુપર્વતની પશ્ચિમમાં ઉત્પન્ન થઈ છે. આધાર પર કહી શકાય છે કે એની ઉપાસનાનો પ્રારંભ લદ્દાખની આસપાસ ક્યાંક થયો હશે. ત્યાં અને તિબેટમાં આજે પણ તારાની પૂજાનો બહુ જ પ્રચાર છે. લામા લોકો ત્યાંથી જ આવે છે અને પ્રસિદ્ધ બૌદ્ધ સ્થાન કસયા, બુદ્ધગયા આદિના મંદિરોમાં તારાની પૂજા કરતા જોવામાં આવે છે.

હિન્દુ ધર્મમાં જે પ્રતિષ્ઠા તારા અથવા દુર્ગાની છે, તે બૌદ્ધધર્મના મહાયાનમાં તારાની છે. જેવી રીતે શિવની શક્તિ દુર્ગા કહેવાય છે, તેવી રીતે બૌદ્ધ ધર્મમાં તારા અવલોકિતેશ્વરની શક્તિ છે. તારાને ત્યાં દેવમાતાના નામથી સન્માન પ્રાપ્ત છે.

જ્યારે વસિષ્ઠમુનિ તારાની ઉપાસના કરતાં કરતાં થાકી ગયા અને નિરાશ થઈ ગયા ત્યારે આકાશવાણીથી તેમને 'ચીના ચાર' પદ્ધતિ અનુસાર તારાની ઉપાસના કરવાનો આદેશ પ્રાપ્ત થયો. તેમણે ત્યારપછી તે પ્રમાણે જ આરાધના કરી અને તેને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ. ચીનાચાર તંત્રના નિમ્નલિખિત શ્લોકોથી આ વિગત પ્રાપ્ત થાય છે.

મદીયારાધનાચારં બૌદ્ધરૂપી જનાર્દનઃ ।
એકએવ વિજાનાતિ નાન્યઃ કશ્ચન તત્ત્વતઃ ॥
વૃથૈવાક્લેશ બહુના કાલોડયં ગમિતસ્ત્વયા ।
વિરુદ્ધાચારશીલેન મમ તત્ત્વમજાનતા ॥
તબ્દોરૂપિણી વિષ્ણોઃ સન્નિધિં યાહિ સમ્પ્રતિ ।
તેનોપદિષ્ટાચારેણ માનારાધય સુવ્રત ॥
તદૈવાશુ પ્રસન્ના સ્યાં ત્વયિ વત્સ ન સંશયઃ ॥

આ મંત્રથી એ પણ ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે કે મુનિ વશિષ્ટ ચીન ગયા હતા. ત્યાં તેમણે બુદ્ધ પાસેથી તારા આરાધનાનો પ્રકાર શીખીને તે મુજબ અર્ચના કરીને ભગવતીને પ્રસન્ન કર્યાં. અન્ય પણ એના ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત છે. પરંતુ અધિક ઉદાહરણની આવશ્યકતા નથી. પછી એ પણ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે રઘુકુળના દશરથ આદિ રાજાઓના કુલગુરુ વસિષ્ઠનું ચીનમાં જઈને મળવું અસંભવિત માનું છું. કારણ કે ગૌતમબુદ્ધના અવતારને વિષ્ણુનો અવતાર માનવામાં આવે તો રામના કુલગુરુ વસિષ્ઠ સાથે આ વાતનો મેળ બેસતો નથી. જો કોઈ વિદ્વાન પોતાની વિશેષ સમજદારીથી ઉચિત પ્રમાણ આપવામાં સમર્થ હોય તો હું તેમનું અવશ્ય સ્વાગત કરીશ.

'સાધનમાલા' નામક બૌદ્ધ ગ્રંથમાં 'એકજટા' સાધનાનો ઉલ્લેખ આ રીતે પ્રાપ્ત છે.

'એકજટા સાધનં સમાપ્તમ્ - આર્યનાગાર્જુન પાદૈ ભેટિંપ્બૂદ્ધતા ઈતિ ।

આથી એમ અનુમાન થાય છે કે પ્રથમ તારાની પૂજા ભોટદેશ અર્થાત્ તિબેટ (તિબ્બત) માં પ્રચલિત હતી, ત્યારે જ તો નાગાર્જુને તેનો ઉદ્ધાર કર્યો. 'એકજટા' તારા દેવીનું જ રૂપાંતરિત નામ છે.

'મહા ચીનાચાર તંત્ર' માં શાક્ત રીતિનું પૂર્ણ વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે. આ તંત્રમાં ભગવાન બુદ્ધને વિષ્ણુરૂપમાં પ્રદર્શિત કરવામાં આવેલ છે. ''બુદ્ધ ઉવાચ'' વાક્ય ત્યાં સ્પષ્ટપણે મળે છે. ત્યારે પ્રશ્ન થાય છે કે - બૌદ્ધ ધર્મના પહેલાં ચીનમાં નીલ સરસ્વતીનું સ્થાન હતું નહીં? ઉત્તર છે- અવશ્ય હતું. તારાનો પર્યાયવાચી શબ્દ 'શ્રી' છે. 'શ્રી' બુદ્ધની પશ્ચાદ્વર્તિની દેવી માનવામાં આવી છે. શીત પ્રધાન દેશમાં જઈને બૌદ્ધ ધર્માનુયાયીને પણ તદનુસાર શાક્ત બની ગયા. અહીંથી બૌદ્ધધર્મમાં એક પ્રકારનો મોડ આવ્યો. તિબેટ આદિ પ્રદેશોના બૌદ્ધ ધર્માવલંબીઓ 'અહિંસા પરમો ધર્મ:'' નો સૂત્રોચ્ચાર કરતા રહેવાની સાથોસાથ માંસ ભક્ષણ ઈત્યાદિને હેય નથી સમજતા. મહા ચીનાચાર તંત્ર 'દેવ્યુવાચ'' અને ''શિવ ઉવાચ'' ''બુદ્ધ ઉવાચ'' પ્રાપ્ત થાય છે. બૌદ્ધ ધર્મધર્માનુયાયીઓનો પોતાનામાં શાક્ત સંપ્રદાયને સમાવિષ્ટ કરવાનો આ બૌદ્ધિક પ્રયાસ તર્ક કરવા યોગ્ય છે.

હવે 'મહાચીનચાર' અને 'તારા' નામક પ્રકરણમાં વધુ વિચારણા કરવામાં આવશે. અહીં આ વાતનો વિરામ.

❋ ❋ ❋

૯ અથર્વવેદમાં ભગવતી તારા

ભગવતી કાલીને જ નીલરૂપા હોવાને લીધે તારા પણ કહેવાય છે. વચનાન્તરથી તારા નામનું રહસ્ય એ પણ છે કે સર્વદા મોક્ષ આપનારી, તારનારી છે એટલે એને તારા કહેવામાં આવે છે. દસ મહાવિદ્યાઓમાં એ તારા દ્વિતીય સ્થાન પર પરિગણિત છે એટલે દ્વિતીયા છે. બૃહન્નીલ - તંત્રાદિ ગ્રંથોમાં ભગવતી તારાના સ્વરૂપની વિશેષ ચર્ચા છે. હયગ્રીવનો વધ કરવાને માટે એને નીલ - વિગ્રહ પ્રાપ્ત થયો હતો.

અથર્વવેદ (કાંડ - ૬, સુક્ત - ૧૧૦) ત્રણ ઋચાઓ દ્વારા જ્યેષ્ઠા, મૂલ, રેવતી, અશ્વિની, આશ્લેષા અને મઘા આ (૬) નક્ષત્રોને પાપ નક્ષત્રો કહેવામાં આવેલ છે. આ છ નક્ષત્રો પૈકી કોઈપણ એક નક્ષત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ બાળક અનિષ્ટકારક હોય છે. અથર્વવેદમાં જ્યેષ્ઠાની (જ્યેષ્ઠા) તથા (વિચૃતી ભૂલ) નક્ષત્રનો ઘનિષ્ઠ રૂપમાં સંબંધ હોવાનું જણાવેલ છે.

જ્યેષ્ઠા, અલક્ષ્મી એ ધૂમાવતીના સ્વરૂપ છે, એટલે ભગવતી ધૂમાવતી જયેષ્ઠા સાથે સંબંધિત છે. આશ્લેષા, મઘા, જયેષ્ઠા, મૂલ આદિ મૂલ સંજ્ઞક નક્ષત્રોને અથર્વવેદમાં ક્ષય, કુષ્ઠ, અપસ્માર, આદિ રોગો સાથે સંબંધિત હોવાનું માનવામાં આવેલ છે.

અથર્વવેદ (૧૪/૧-૧૩) માં જયેષ્ઠા નક્ષત્રમાં ઉત્પન્ન બાળકને પોતાના પિતા યા મોટાભાઈના ઘાતક તરીકે જણાવેલ છે. જયેષ્ઠા નક્ષત્રને અથર્વવેદમાં પાપ નક્ષત્ર અને વાઘ સમાન ક્રૂર બતાવેલ છે. એટલા માટે એ નક્ષત્રમાં ઉત્પન્ન બાળકને અપશુકન રૂપ માનવામાં આવેલ છે.

મૂલબર્હણી યાને મૂલ નક્ષત્રને અથર્વવેદ (૨/૮) માં તેજસ્વી 'વિચૃતિ' ઉપનામ આપવામાં આવેલ છે. વિચૃતી (મૂલ નક્ષત્ર) ને અશુભ-અપશુકનિયાળ માનવામાં આવેલ છે. ખાસ કરીને શિશુના જન્મકાલમાં 'વિચૃતિ' (મૂળ) નક્ષત્રથી ઉપસ્થિતિ અત્યંત અશુભ માનવામાં આવેલ છે. આ નક્ષત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ બાળક પણ સંપૂર્ણ કુલનો નાશ કરનાર હોય છે. અથર્વવેદ (૬/૧૧/૧૧૦/૨) તથા (૬/૧૧/૧૧૦/૩) માં વિચૃત્તિથી માતા-પિતાના અંગોથી સંતાનના શરીરમાં

આવેલ વંશીય રોગો ક્ષય, કુષ્ઠ, અપસ્માર આદિ ક્ષેત્રિય રોગ બીજોથી મુક્તિ માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવેલ છે.

અથર્વવેદમાં 'વિચૃતિ' દ્વિવચનના રૂપમાં ત્રણ સ્થળે જોવામાં આવે છે. એનું તાત્પર્ય બે સંયુક્ત ૧. મૂલ (જડ) ૨ મૂલ બર્હણી (ઉન્મૂલન) નક્ષત્રો સાથે છે. તૈત્તરીય સંહિતામાં 'વિચૃતી' નો અર્થ મૂળ નક્ષત્ર માનવામાં આવેલ છે. મૂળ નક્ષત્રને 'વિચૃતી' નામથી એટલા માટે ઓળખવામાં આવે છે કે સૂર્યથી વિપરીત તેનો ઉદય અસ્ત થાય છે. તે સમય વર્ષના આરંભનો સૂચક છે, જ્યારે વસંત સમ્પાત મૃગશિરાઓની નજીક હતો.

અથર્વવેદીય કૌશિક સૂત્ર અને વૈતાન સૂત્રમાં મૂલજનિતારિષ્ટ નિવારણ માટે જે વિધાન બતાવેલ છે, તે કર્મકાંડ પ્રધાન છે. અહીં સરળ, સાધ્યવિધિ એક જ દિવસમાં થઈ શકે તેવી અલ્પસમય સાધ્યવિધિ વર્ણવેલ છે. જેનાથી પાપ નક્ષત્ર-જન્ય દોષનું નિવારણ થાય છે અને બાળક દીર્ઘાયુ, મેધાવી અને વંશ-વિસ્તારક બને છે.

વિધિ- અથર્વવેદ કાંડ-૬, સૂક્ત-૧૧૦ ની એકથી ત્રણ ઋચાઓથી વિનિયોગ પૂર્વક બાળકનું કુશ (દર્ભ) અને અપામાર્ગ (જંજેઠા) યુક્ત જળ વડે જલાવસેચન કરવું. ત્યાર પછી અથર્વવેદ કાંડ-૨, સૂક્ત-૮ ની એકથી પાંચ ઋચાઓ દ્વારા વિનિયોગપૂર્વક કુશઅપામાર્ગથી જલાવસેચન કરી આ ઋચાઓ વડે સૂર્યોપસ્થાન કરાવી, હવન કરાવવો. (જલાવસેચન સિવાયની અન્ય ક્રિયાઓ શિશુના માતા-પિતાએ કરવી. ઉપર નિર્દિષ્ટ સૂક્તો નીચે મુજબ છેઃ

૧. વિનિયોગ : ૐ અસ્ય અથર્વવેદસ્ય ષષ્ઠ કાણ્ડસ્ય દશધિકશતં સૂક્તસ્ય અથર્વા ઋષિ। અગ્નિઃ દેવતા। ત્રિષ્ટુપ્, પંક્તિશ્છન્દસી। મૂલજાત મૂલાદિજનિત દોષોપશમનાર્થે જલાવસેચને, રક્ષોહણે ચ વિનિયોગઃ।

✧ **મંત્ર :**

ૐ પ્રત્નો હિ કમીડ્યો અધ્વરેષુ સનાચ્ચ હોતા નવ્યશ્ચ સત્સિ ।
સ્વાં ચાગ્ને તન્વં પિપ્રાયસ્વાસ્મભ્યં ચ સૌભગમા યજસ્વ ॥૧॥
જ્યેષ્ઠઘ્ન્યાં જાતો વિચૃતાર્યમસ્ય મૂલબર્હણાત્પરિ પાહ્યેનમ્ ।
અત્યેનં નેષદ્દુરિતાનિ વિશ્વા દીર્ઘાયુત્વાય શતશારદાય ॥૨॥
વ્યાઘ્રેડહ્નાયજનિષ્ટ વીરો નક્ષત્રજા જાયમાનઃ સુવીરઃ ।
સ મા વધીત્પિતરં વર્ધમાનો મા માતરં પ્ર મિનીઝ્જનિત્રીમ્ ॥૩॥

✦ **વિનિયોગ :**

ૐ અસ્ય અથર્વવેદસ્ય દ્વિતીય કાણ્ડસ્ય અષ્ટમ સૂક્તસ્ય ભૃગ્વઙ્ગિરાઃ ઋષયઃ। વનસ્પતિઃ, યક્ષ્મનાશનં દેવતે। અનુષ્ટુપ્, પથ્યાપંક્તિ, વિરાટ્, નિચૃત્પથ્યા પંક્તિશ્છન્દાંસિ। મૂલજાત, મૂલાદિજનિત દોષોપશમનાર્થે જલાવસેચને, સૂર્યોપસ્થાને, રક્ષોહણાર્થે, હોમે ચ વિનિયોગઃ।

✦ **મંત્ર :**

ૐ ઉદ્ગાતાં ભગવતી વિચૃતૌ નામ તારકે ।
વિક્ષેત્રિયસ્ય મુચ્ચતામધમં પાશમુત્તમમ્ ॥૧॥
અપેયં રાત્ર્યુચ્છત્વપોચ્છન્ત્વભિકૃત્વરીઃ ।
વીરુત્ક્ષેત્રિય નાશન્યપ ક્ષેત્રિયનુચ્છતુ ॥૨॥
બભ્રોરર્જુનકાણ્ડસ્ય યવસ્ય તે પલાલ્યાતિલસ્ય તિલપિઞ્જ્યા ।
વીરુત્ક્ષેત્રિય નાશન્યપ ક્ષેત્રિયમુચ્છતુ ॥૩॥
નમસ્તે લાઙ્ગલેભ્યઃ નમઃ ઽષાયુગેભ્યઃ ।
વીરુત્ક્ષેત્રિય નાશન્યપ ક્ષેત્રિયમુચ્છતુ ॥૪॥
નમઃ સનિસ્રસાક્ષેભ્યો નમઃ સન્દેશ્યેભ્યઃ ।
નમઃ ક્ષેત્રસ્ય પતયે વીરુત્ક્ષેત્રિયનાશન્યપ ક્ષેત્રિયમુચ્છતુ ॥૫॥

હવે આપણે મૂળ વાત ઉપર આવીએ. આ ગ્રંથનો પતિપાદ્ય વિષય છે ભવતારિણી ભગવતી તારાની ઉપાસના-સાધના અને સિદ્ધિ. અહીં અથર્વવેદના ઉપર્યુક્ત સૂક્તના પ્રથમ મંત્રમાં શબ્દો છે-

ૐ ઉદ્ગાતાં ભગવતી વિચૃતૌ નામ તારકે ।
વિક્ષેત્રિયસ્ય મુચ્ચતા-અધમં પાશમુત્તમમ્ ॥

અર્થાત્ - ''પ્રથમ તારક મંત્ર પ્રણવ (ૐ) નો ઉચ્ચાર કરીને વેદના ઋષિ ભૃગુ-અંગિરા કહે છે- હે વિચૃતિ નામ ભગવતિ ભગવતી તારકે! (વિચૃતિ નામક ભગવતી તારા દેવી) ધર્મથી વિરુદ્ધ એવા અધમ પાશ (અધોગતિ કરાવનારા બંધનોથી) મંત્રના ઉદ્ગાતા (મંત્રનું ઉચારણ કરનારા) ને તમે મુક્ત કરો.''

આ અથર્વવેદના મંત્રમાં ભગવતી તારાદેવીનું મને સ્પષ્ટ દર્શન થાય છે. તારા ભવતારિણી મોક્ષપ્રદા તો છે જ પરંતુ મૂલાદિ નક્ષત્ર જનિત દોષોમાંથી મુક્ત કરવાનું કામ તારા દેવી કરે છે. એનું આથી પ્રતિપાદન થાય છે.

***

૧૦ મહાચીનાચાર અને તારા

ભવતારિણી ભગવતી શ્રીતારાની ઉપાસનામાં 'મહાચીનાચાર' ક્રમનું અત્યંત મહત્ત્વ છે, જે ક્રમથી ઉપાસના કરવાથી તારા પ્રસન્ન થાય છે. આ વાતનું રહસ્યોદ્‌ઘાટન મહેશ્વર શિવે શ્રીદેવી સમક્ષ પ્રશ્ન પૂછવાથી કર્યું હતું. આ મહાચીનાચાર અતિપ્રાચીન અને સિદ્ધિપ્રદ છે.

બ્રહ્માજીના માનસ પુત્ર વસિષ્ઠજીએ પ્રાચીન કાળમમં કામાખ્યા યોનિમંડળ પીઠક્ષેત્રમાં સ્થિત નીલાચલ પર્વત પર હજારો વર્ષો સુધી ભગવતી તારાની આરાધના કરી, પરંતુ એ તેમના પર પ્રસન્ન ન થવાથી મંત્ર જપ છોડીને બ્રહ્માજીની પાસે આવ્યા. ત્યારે બ્રહ્માજીએ કહ્યું- 'ભુવનતારિણી તારા વિદ્યાતત્ત્વ જ્ઞાનમય છે. તેની કૃપાથી હું ચૌદ (૧૪) ભુવનોની સૃષ્ટિ કરું છું. એની આરાધનાથી ફળસ્વરૂપ તત્ત્વજ્ઞાની બનીને વિષ્ણુ તે ભુવનોનું પાલન કરે છે. અને રુદ્રમૂર્તિ ધારણ કરીને શિવ જગતનો સંહાર કરે છે.'

હજારો વર્ષ સુધી નીલાચલ પર નિવાસ કર્યો, હવિષ્યાન્ન ભોજન કર્યું, અહીં સુધી કે માત્ર જલપાન કરીને એક પગ પર ઉભા રહીને નિરાહાર રહીને વસિષ્ઠજીએ શ્રીતારાની ઉપાસના કરી, મંત્ર જપ કર્યા, દસ હજાર વર્ષ વીતી જવા છતાં પણ તેને સફળતા મળી નહીં. ત્યારે વસિષ્ઠજીના કહેવાથી બ્રહ્માજીએ ફરીથી વસિષ્ઠજીને નીલાચલ પર્વત પર જઈને તારાની ઉપાસના દૃઢતાપૂર્વક વ્રતપાલનની સાથે કરવાની આજ્ઞા કરી. બ્રહ્માજીએ કહ્યું -આ વિદ્યા સમાન અન્ય કોઈ વિદ્યા ત્રણેય લોકમાં નથી. એને છોડીને તમે કઈ વિદ્યાને ગ્રહણ કરશો?

એતસ્યાઃ સદશી કાચિદ્ વિદ્યા નાસ્તિ જગત્-ત્રયે ।
ઈમાં ત્યક્ત્વા પુનર્વિદ્યામન્યાં કાં સંગ્રહિષ્યા સિ ॥૩૩॥

(મહાચીનાચાર તંત્રમ્ ૧/૩૩)

વિવશ થઈને પુનઃ બ્રહ્માજીને પ્રણામ કરીને મુનિવસિષ્ઠ કામાખ્યા આવ્યા, પૂજા સામગ્રી એકત્રિત કરી, જિતેન્દ્રિય રહીને વર્ષો સુધી આરાધના કરવા છતાં પણ તારા પ્રસન્ન ન થઈ, ત્યારે તેઓ હાથમાં જળ લઈ તારિણીની વિદ્યાને શ્રાપ

આપવા માટે તત્પર થયા. તેમના શ્રાપથી પૃથ્વી કંપી ઉઠી અને હાહાકાર મચી ગયો. ત્યારે તારા દેવીએ પ્રગટ થઈને વસિષ્ઠને કહ્યું-

શેષેણ દારુણ-મનાઃ કથં મામશવદ્ ભવાન?।
મદીયારાધનાચારં બુદ્ધ-રૂપી જનાર્દનઃ ।।૪૩।।
એકમેવ વિજાનાતિ નાન્યઃ કશ્ચન તત્ત્વતઃ ।
વૃથૈવ યામ-બહુલઃ કાલોઽયં ગમિત ત્વયા ।।૪૪।।

(મહાચીનચાર સાર તંત્રમ્)

તમે ક્રોધમાં આવીને મારી વિદ્યાને શ્રાપ કેમ આપ્યો? આ વિદ્યાની આરાધનાનો આચાર કેવળ બુદ્ધરૂપી જનાર્દન જ જાણે છે. તે આચારને જાણ્યા વિના તમે વર્ષો સુધી શ્રમ કર્યો છે. મારા તત્ત્વને જાણ્યા વિના વિરુદ્ધાચારનું પાલન કરીને તમને સિદ્ધિ કેવી રીતે મળે! એટલે તમે બુદ્ધ રૂપમાં વિદ્યમાન વિષ્ણુની પાસે જાઓ, અને તેમના બતાવેલ આચાર મુજબ મારી આરાધના કરો. ત્યારે હું તમારા પર પ્રસન્ન થઈશ, આમાં સંદેહ નથી.

મુ વિસિષ્ઠજીને રોમાંચ થયો. તેમણે તારાદેવીને દંડવત્ પ્રણામ કર્યા. સૂચના અનુસાર હિમાલયની પાર્શ્વમાં સ્થિત મહાચીન (પ્રાચીન?) દેશમાં જઈને બુદ્ધરૂપી વિષ્ણુની પાસે વસિષ્ઠજી પહોંચ્યા. ભગવાન બુદ્ધ હજારો સ્ત્રીઓથી ઘેરાયેલા ધ્યાનમગ્ન બેઠા છે, મદિરાપાનથી તેઓના નેત્ર મતવાલા બની રહ્યાં છે, અને કોઈપણ પ્રકારના ભય કે લજ્જા વગર ત્યાં શ્રૃંગારમય ક્રિયાકલાપ ચાલી રહ્યો છે. વસિષ્ઠએ આશ્ચર્યચકિત બનીને વિચાર્યું કે બુદ્ધરૂપી વિષ્ણુ સ્વયં વેદમતથી વિરુદ્ધ આ કેવા પ્રકારનું આચરણ કરી રહ્યા છે! ત્યારે આકાશવાણી થઈ કે 'હે સુવ્રત! આ પ્રકારનો વિચાર કરો નહીં. ભગવતી તારિણીની સાધનાને માટે આ જ આચાર સાર્થક છે. જો તમે એની પ્રસન્નતા ચાહતા હોય તો આ ચીનાચાર (પ્રાચીન આચાર?) નું પાલન કરો.'

મુનિ વસિષ્ઠજી બુદ્ધરૂપી જનાર્દનની પાસે ગયા ત્યારે વસિષ્ઠને જોઈને મદિરાના આનંદમાં મતવાલા બુદ્ધ સ્વરૂપ વિષ્ણુએ કહ્યું- 'તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો?'

વસિષ્ઠજીએ ભક્તિપૂર્વક હાથ જોડીને કહ્યું કે- 'હું દેવી તારિણીના નિર્દેશાનુસાર તેમની આરાધનાના વિષયમાં જાણવા માટે આવ્યો છું.'

શ્રી બુદ્ધે કહ્યું કે - 'ભગવતી તારિણીનો આ આચાર ગોપનીય છે, આમ છતાં તમારી ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈને હું એને બતાવી રહ્યો છું. તારાદેવીના આ આચારથી સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. એના અનુષ્ઠાન માત્રથી ભવસાગરમાં ડૂબવું

પડતું નથી. સાક્ષાત્ વિશેષ મોક્ષરૂપી ફળની પ્રાપ્તિ કરાવનારો આ આચાર છે. આ આચારથી સર્વપ્રકારના દુઃખનું નિવારણ થાય છે.

આ આચારમાં સ્નાનાદિક શૌચ-કર્મ માનસિક હોય છે. જપ-પૂજન-તર્પણ આદિ સર્વકર્મ માનસિક હોય છે. આ આચારમાં સર્વ સમય શુભ માનવામાં આવેલ છે. શુભ મુહૂર્ત જોવામાં આવતું નથી. કોઈ સમય અશુભ હોતો નથી. દિવસ-રાત્રિ, સંધ્યા યા મહાનિશા કોઈને વિશેષ મહત્ત્વ નથી. વસ્ત્ર, આસન, સ્થાન ગૃહ, શરીર આદિ કોઈની શુદ્ધિ આવશ્યક માનવામાં આવી નથી. મન નિર્વિકલ્પ થવાથી શુદ્ધિની આવશ્યકતા જ હોતી નથી.

આ આચારમાં સ્નાન કર્યા વિના અને ભોજન કરીને પણ હરેક અવસ્થામાં દેવીનું પૂજન કરવામાં આવે છે. મદ્યાદિ પદાર્થોનો પણ દોષ માનવામાં આવતો નથી. મહાનિશાકાળમાં અપવિત્ર સ્થાનમાં મંત્ર દ્વારા બલિપ્રદાન દેવીનું થાય છે.

આ આચારમાં સ્ત્રીઓ દેવતા છે. પ્રાણ સ્વરૂપ છે. સ્ત્રીઓ વિભૂષણ પણ છે. આ રીતે સ્રીઓના હાથથી ચૂંટલા પુષ્પો, તેના હાથે લવાયેલ જળ અને તેમના હાથથી પ્રસ્તુત દ્રવ્ય દેવતાઓને નિવેદિત કરવું જોઈએ. વૃક્ષથી લપેટાયેલી વેલી લતાની માફક જો રાત્રિમાં મંત્રનો જપ કરે છે તો તેને કંઈપણ દુર્લભ રહેતું નથી.

મહાચીન-દ્રુમલતા-વેષ્ટિતઃ સાધકોત્તમઃ ।
રાત્રૌ યદિ જયેન્મન્ત્રં દુર્લભં ન તસ્ય કિં ભવેત્? ॥૨૫॥

(મ. ચી. સા. તં. ૨/૨૫)

આ પદ્ધતિથી જપ કરવા શબાસન પર બેસીને જપ કરવાથી અધિક છે. સ્મશાન ગૃહમાં જઈને મુક્ત અને દિગમ્બર થઈ સ્ત્રીઓની સાથે જપ કરવાથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

મહાચીનાચારથી તારિણીનું સદા ભજન-સ્મરણ કરે છે, તે ધન્ય છે, જ્ઞાની છે, કવિ અને પંડિત છે, કુલીન છે, પુણ્યાત્મા અને સાક્ષાત્ શિવ-સ્વરૂપ છે, સાધક છે, બ્રાહ્મણ છે, વેદજ્ઞ છે, અગ્નિહોતા અને દીક્ષિત છે, તીર્થવાસી છે, સન્યાસી અને યોગી છે, મુક્ત છે, વૈષ્ણવ, શૈવ, ગાણપત્ય અને બ્રહ્મવિત છે, સુંદરી અને ભૈરવી સાધનાની અન્ય પદ્ધતિ પણ છે. પરંતુ તારિણી અને દક્ષિણા કાલીની સાધનામાં ચીનક્રમ વિના સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતી નથી.

જે કુલ (પરિવાર) માં 'કુલ' અર્થાત્ શક્તિ તત્ત્વનો જ્ઞાતા છે તે પરિવારના પિતૃજન આનંદમાં રહીને તેના ગુણગાન કરે છે. કુલ-ધર્મ-શાસ્ત્રને જાણીને સાધના કરનારો શ્રેષ્ઠ સાધક છે. કુલશાસને સમજ્યા વિના સાધના કરે છે તે પાપી હોય છે.'

બુદ્ધરૂપી વિષ્ણુનું વચન સાંભળીને મુનિ વસિષ્ઠએ હાથ જોડીને પૂછ્યું કે- 'મહાચીનાચાર ક્રમમાં મદિરા અને યોષિદ્ (સ્ત્રી) ની પ્રધાનતા બતાવી છે. કૃપા કરીને એ સ્પષ્ટ કરો કે આ બંનેમાં કોણ પ્રધાન (મુખ્ય) છે?'

ભગવાન બુદ્ધે કહ્યું,- 'એ બંનેય સમાનરૂપથી પ્રધાન છે, પરંતુ સ્ત્રીઓની વિશેષતઃ પ્રધાનતા છે, કારણ કે તેના શરીરમાં જગદંબાની અને સર્વ દેવતાઓની અવસ્થિતિ છે. એટલે સર્વપૂજામાં તેમની પ્રધાનતા રહી છે.

યતો હિ યોષિતાં દેહિ સર્વ-દેવસ્ય સંસ્થિતિઃ ।
અતઃ પૂજાસુ સર્વાસુ તાસાં પ્રાધાન્યમુચ્યતે ॥

(મ. ચી. સા. તં. ૩/૫)

મુનિ વસિષ્ઠના પૂછવાથી ભગવાન બુદ્ધે મહામાયાની પૂજન વિધિમાં યોનિપીઠ, મન્ત્રપીઠ અને મનઃપીઠ (પાઠાંતરથી યંત્ર પીઠ) આ ત્રણ પીઠો પર કરવામાં આવે છે. આ ત્રણ પીઠોમાં યોનિપીઠની પ્રધાનતા છે. તેની પૂજા કરવાથી દેવી શીઘ્ર પસન્ન થાય છે. અણિમાદિ અષ્ટસિદ્ધિઓ તેનાથી પ્રાપ્ત થાય છે. યોનિપૂજનમાં નવ પ્રકારની કન્યાનો નિર્દેશ છે. આ સર્વગુરુ દ્વારા મંત્રથી દીક્ષિત હોવી જોઈએ, ત્યારે તે સાધનાને માટે યોગ્ય માનવામાં આવે છે. દીક્ષા રહિત કન્યાની સાથે સાધના કરવાથી સાધક નરકગામી થાય છે, એ સર્વથા નિશ્ચિત છે.

પૂજાકાળ સિવાય અન્ય સમયમાં દિગમ્બરી શક્તિને જોવાથી અને સુરાપાન કરવાથી આયુષ્યનો ક્ષય થાય છે અને નરકમાં જવું પડે છે. સુખની ઇચ્છાથી જે દર્શન યા પાલન કરે છે, તેને નપુંસકતા પ્રાપ્ત થાય છે. શક્તિના ઉચ્છિષ્ટ (પ્રસાદ) વગર જે પાન કરે છે, તે નરાધમ હોય છે.

આથી આગળ ચાલીને બુદ્ધે કુલદ્રવ્યનું નિર્માણ અને સેવનનું વિધાન પણ બતાવ્યું અને તેમાં કેટલીક વાત પરમ ગોપનીય છે, તેના માટે સાધકે યોગ્ય ગુરુ પાસેથી જાણી લેવું અતિ આવશ્યક છે.

શ્રી વસિષ્ઠએ બુદ્ધને પૂછ્યું કે- 'સર્વધર્મોમાં ઉત્તમ 'કુલધર્મ' ના સંબંધમાં હું જાણવા ઇચ્છું છું.'

ભગવાન બુદ્ધે કહ્યું- સામાન્ય જન સમુદાયમાં 'વેદાચાર' વાળા ઉત્તમ હોય છે. તેમનાથી ઉત્તમ 'વૈષ્ણવ', વૈષ્ણવથી ઉત્તમ 'વામમાર્ગ', 'વામ'થી ઉત્તમ છે 'સિદ્ધાંત' અને સિદ્ધાંતથી પણ સર્વોત્તમ 'કૌલ' હોય છે. કૌલથી ઉત્તમ કોઈ નથી. કૌલ ધર્મમાં યોગ અને ભોગ આ બંનેયનું સામંજસ્ય છે. એની સર્વશ્રેષ્ઠતા આથી સ્વયંસિદ્ધ છે. આ છે ભગવાન બુદ્ધનું કથન તે જુઓ-

યોગી ચેન્નૈવ ભોગી સ્યાદ્ ભોગી ચૈન્ન તુ યોગ-વિત્ ।
યોગ-ભોગાત્મકં કૌલં તસ્માત્ સર્વાધિકં સ્ત્વિદમ્ ॥૪૫॥

(મ. ચી. સા. ત. ૪/૪૫)

અંતમાં એક મહત્ત્વની વાત બતાવવા ઇચ્છું છું કે જૈન ધર્મમાં 'લઘુવિદ્યાનુવાદ' નામક ગ્રંથમાંથી પ્રાપ્ત "પદ્માવતી સ્તોત્ર વૃત્યાષ્ટક" શ્લોક-૨૦ માં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે કે -

તારા ત્વં સુગતાગમે ભગવતી ગૌરીતિ શૈવાગમે
વજ્રા કૌલિક શાસને જિનમતે પદ્માવતી વિશ્રુતા ।
ગાયત્રી શ્રુત શાલિનાં પ્રકૃતિરિત્યુક્તાસિ સાંખ્યાગમે
માતર્ભારતી ! કિં પ્રભૂતં ભણિતૈર્વ્યાપ્તં સમસ્તં ત્વયા ॥૨૦॥

હે માતા, હે સરસ્વતી, તમારી પ્રત્યેક ધર્માવલંબી આરાધના કરે છે, તમે પ્રત્યેક જગ્યાએ વ્યાપ્ત છો, બૌદ્ધમતાવલંબી તમને તારા (યા-નીલ સરસ્વતી યા નીલતારા) નામથી પોકારે છે, શૈવમતાવલંબી સાધક આપને ગોરી માનીને પૂજે છે, કૌલિક મતવાળા આપને વજ્રા કહીને આરાધન કરે છે. અને જૈનદર્શનવાળા આપની પદ્માવતી નામથી આરાધના કરે છે, વૈદિક સંપ્રદાયવાળા ગાયત્રી કહે છે, સાંખ્યામતવાલા આપને પ્રકૃતિ નામથી પૂજે છે. હે ભગવતી દેવી! આપ સર્વની માન્ય દેવી છો.

આ રીતે ભવતારિણી તારા, દસ મહાવિદ્યાઓમાં દ્વિતીયા હોવા છતાં પણ અદ્વિતીયા છે. અન્ય ધર્મોએ પણ તેનો સ્વીકાર કર્યો છે.

જૈન ધર્મ પણ આ દેવીની કોઈને કોઈ રૂપમાં ઉપાસના કરે છે. તારાની ઉપાસના સનાતન ધર્મને બૌદ્ધો તરફથી મળી છે યા બૌદ્ધ ધર્મએ આ ઉપાસના સનાતન ધર્મમાંથી પ્રાપ્ત કરી છે એ બાબતમાં વર્ષોથી લાંબી ચર્ચા થતી રહી છે. એક વાત વિશ્વસનીય અવશ્ય છે કે મા તારાની ઉપાસનાનું પ્રચલન લદ્દાખ, તિબેટ (તિબ્બેટ અથવા ત્રિવિષ્ટપ), ચીન અને નેપાળમાં ઘણું જ હતું. આજે પણ 'તારા તંત્રના' ના દુર્લભ પુસ્તકો તિબેટની ભાષામાં મળે છે. બૌદ્ધ લામાઓ આ મહાશક્તિના અનન્ય ઉપાસકો છે.

તારા તંત્રની સાધનાને માટે ચીનાચારનો રસ્તો અપનાવવો માનવા જેટલો સરળ અને સહેલો નથી. આ રસ્તો આમ સાધકો માટે કોઈ પણ રીતે ઉચિત નથી. આ માર્ગ તો જે વિરલા યોગીઓ છે તેઓ માટેનો છે. જેઓએ ઈન્દ્રિયોને પૂર્ણરૂપથી વશમાં કરી લીધી છે. આપણા દેશમાં એવા અનેક સિદ્ધયોગી, તાંત્રિક અને શાક્ત

થયા છે, જેમણે આ ચીનાચાર (કૌલાચાર) થી ઉપાસના કરી સિદ્ધિઓ મેળવી છે, પરંતુ એની સંખ્યા આંગળીઓના વેઢા ઉપર ગણી શકાય તેટલી જ છે. સામાન્ય ઉપાસક યા સંસારીને માટે આ રસ્તા પર ચાલવું મુશ્કેલ જ નહીં અસંભવ પણ છે.

શાસ્ત્રમાં પશુભાવ અને વીરભાવનું વર્ણન ઉપલબ્ધ થાય છે. પશુભાવ તે છે જે પાશ-ફંદામાં બંધાયેલા છે. સંસારમાં પાશ આઠ પ્રકારના છે- ઘૃણા, લજ્જા, ભય, શંકા, કોઈ ચીજને છૂપાવવી, કુળ, માન અને શીલ. સામાન્ય સંસારીજન -આ આઠ પ્રકારના બંધન (ફંદાઓ) માં ફસાયેલ છે, બંધાયેલ છે, આ બંધનથી મુક્ત થઈ જાય છે તે સદાશિવનું રૂપ છે, તે સિદ્ધ, યોગી, પરમજ્ઞાની અને તપસ્વી છે. આ બંધનોથી મુક્ત થનાર ખરેખર, તમામ વિકારોથી મુક્ત થાય છે. કામ, ક્રોધ જેવા ભાવ તેને સ્પર્શી શકતા નથી. તેના માટે કોઈ સુંદરીનું શરીર અને બળતા અંગારામાં કોઈ અંતર હોતું નથી. તે બંનેયનો કોઈપણ વિકાર વગર સ્વીકાર કરે છે. તે ખરા અર્થમાં વીર છે. તે જ વીરોના માર્ગ પર ચાલી શકે છે. તલવારની ધાર પર ચાલવા અને વાઘને ગળે લગાડવા સમાન વીરોનો માર્ગ છે. આ માર્ગ પર ચાલવું, માયા, મોહથી ઘેરાયેલા સંસારી મનુષ્યનું કામ નથી. આ તો જે પુણ્યતયા આત્મા છે તે ચાલીસ કે તેવો માર્ગ છે, ભૈરવરૂપ હોય તેને ચાલવાનો માર્ગ છે.

આટલા માટે જ ચીનાચારની સાધનાની પસંદગી સમયે સાધકે સારી રીતે વિચાર કરવો આવશ્યક છે. આ સાધના ખૂબ જ ઊંચા પ્રકારની છે. તે નૈતિક માન્યતાઓથી આગળ વધેલી લાગે છે. જે ખાવાનું માનો કે અખાદ્ય મનાતું હોય, તે આ પૂજામાં ખાવામાં આવે છે. આ સાધનામાં સર્વકાળ શુભ છે. મુહુર્તની આવશ્યકતા નથી હોતી. એટલા માટે કે મા તારાના ચરણોમાં સ્વયંકાળ બંધાયેલ છે. આ સાધનામાં શુદ્ધ-અશુદ્ધ, પવિત્ર-અપવિત્રતાનો વિચાર પણ કરવામાં આવતો નથી. સ્નાન કર્યા વગર ભોજન કરી શકાય છે અને ભોજન કર્યા પછી પણ દેવીની પૂજા ચાલતી રહે છે. સત્ય હકીકત એ છે કે સાંસારિક સુખોની પ્રાપ્તિ માટે આ પૂજા કરવામાં આવતી નથી. આ તો મોક્ષનો માર્ગ છે. જે સિદ્ધયોગી આ આચારના માધ્યમથી મા તારિણીની કૃપા પ્રાપ્ત કરી લે છે, તેમના એક સંકેત માત્ર પર આઠ સિદ્ધિઓ અને નવનિધિઓ પોતે જ હાજર થઈ જાય છે. સંસારની કોઈ પણ વસ્તુ એવા સિદ્ધ યોગીઓ માટે અસંભવ બનતી નથી.

❋❋❋

૧૧ શ્રી વશિષ્ઠમુનિ આરાધિતા તારા

નાનભૂષણભૂષિતાં ભગવતીં તારાં જગત્તારિણીમ્

શ્રી તારા દેવીનો મૂર્તિ-વિગ્રહ (તારાપીઠ મંદિર-વીરભૂમિ-બંગાળ)

બંગાળના વીરભૂમિ જિલ્લામાં આવેલ તારાપુરનું મહસ્મશાન, કે જ્યાં સતીનાં ત્રીજા નેત્રનો તારો પડ્યો હતો. અશ્વિનના કૃષ્ણ પક્ષની ચતુર્દશતિથિ, અર્ધરાત્રિના પહેલાનો કંઈક સમય. ચારે બાજુ કાજળ છાયો અંધકાર, કલકલ નિનાદિની દ્વારકાનદીના તટની ઝાડીઓમાંથી રહી રહીને આવતો શિયાળવાનો સમવેત સ્વર.

શીત ઋતુની આવી ભયાવહ રાત્રિમાં વશિષ્ઠમુનિ શ્વેત સેમલવૃક્ષ નીચે પંચમુંડી આસન ઉપર વાઘામ્બર (વાઘનું ચામડું) બિછાવી વિરાજમાન હતા. તેમણે આ પંચમુંડી આસનનું નિર્માણ મહાસ્મશાનની પૂર્વમાં શિયાળ, સર્પ, સારમેય (કૂતરો), વૃષભ (બળદ) અને નરમુંડ (માનવ ખોપરી) થી કર્યું હતું. આમ પાંચ પ્રકારની ખોપરીઓથી બનાવેલ આસન પંચમુંડી આસન કહેવાય છે. તે સમયે તેઓ ચીન દેશના હીનયાન બૌદ્ધ સંપ્રદાયની ચીનચાર પદ્ધતિ મુજબની તંત્ર સાધના કરી રહ્યા હતા. પંચમકારની સાધનાવાળી તંત્રવિદ્યા સાધનાને ચીનાચાર કહેવાય છે. જે મત્સ્ય, માંસ, મદિરા, મહિલા અને મૈથુનથી સિદ્ધિ થાય છે.

ધ્યાનસ્થ સાધકની.સન્મુખ હતી એક વિશાળ યજ્ઞવેદી, જેમાં સ્મશાનમાં બળતી ચિતાઓમાંથી અર્ધા બળેલા લાકડાઓ જે વણીને લાવ્યા હોય તેનાથી સજાવેલી હતી. યજ્ઞભૂમિની સમીપમાં એક શબ (મુડદું) પહેલું હતું. ડાબી બાજુ પર બેઠી હતી આજના અનુષ્ઠાનની ભૈરવી અને નખ-શિખ સુંદરીનો જાણે એક અખંડ દીપ, જેમાં ઓછામાં ઓછું એક શેર કડવું તેલ (સરસવનું તેલ) ભરેલું હશે. સાધકની જમણી બાજુએ વાંસની બનાવેલી ત્રણ નાની નાની ટોપલીઓ હતી. જેમાં બીલીપત્ર, અપરાજિતાના નીલરંગના ફૂલ, અને રક્તજવા (લાલ જાસુદ) ના લાલ ફૂલ અલગ અલગ રાખવામાં આવેલ હતાં. આ ટોપલીઓની બાજુમાં મદિરાથી (દારૂથી) લબાલબ ભરેલા પાંચ નર-કપાલોની વચ્ચે રાખેલી હતી, બકરા, મરઘા અને માછલીઓના શેકેલા માંસથી ભરેલી થાળી.

ચૌદશ (કૃષ્ણ-ચતુર્દશી) અને અમાવાસ્યાની સંધિવેળામાં વશિષ્ઠમુનિએ ઉચ્ચ સ્વરમાં ''ૐ હ્રીં પ્રાણતોષિણિ ઉગ્ર તારાયૈ નમઃ ।'' મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરતા રહી ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, ધૂપ, દીપથી પૂજાનો આરંભ કર્યો. પછી વિભિન્ન રંગોથી રંગેલા ચોખા અને લોટ વડે નાના બે ત્રિકોણ બનાવી તેના ઉપર મદિરાપૂર્ણ નરકપાલો અને માંસથી ભરેલી થાળીઓ સ્થાપિત કરી દીધી. તેમણે મંત્રોચ્ચારનો ક્રમ ચાલુ રાખતાં યજ્ઞદેવીના લાકડાઓ ઉપર એક નરકપાલમાંનો બધો શરાબ (દારૂ) અને થોડું એવું માંસ પધરાવી દીધું. પછી પાતળી એવી એક સૂકી લાકડીના સ્પર્શથી દીવાની જ્યોતમાંથી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરી અને તેનાથી યજ્ઞવેદીના લાકડાં સળગાવ્યાં. જોતજોતાં લાકડાં ભળભળાટ સળગી ઉઠ્યાં.

આ પછી તેમણે આંગળીના ઈશારે ભૈરવીને પોતાની સામે આવી ઉભા રહેવાનો સંકેત કર્યો. તંત્રવિદ્યામાં ઉભા રહેવાનું છે. તે નિઃસંકોચ નિર્વસ્ર મુદ્રામાં કરબદ્ધ થઈને તેમની સામે ઉભી રહી. ત્યારે સ્વયં દિગંબર થઈને મુનિ વસિષ્ઠએ

ભૈરવીના બંને ભ્રમરોની વચ્ચે મસ્તક પર સિન્દુરનું ગોળ તિલક કરી દીધું. જેમાં તારાના તૃતીય નેત્રનું પ્રતીક હતું. પછી નાભિથી મસ્તક સુધી એક સિંદૂરની લાંબી રેખા અંકિત કર્યા પછી તેમણે ભૈરવીને પોતાના ખોળામાં બેસાડી દીધી અને પિશાચ જાગૃત કરવાની સાધના આરંભ કરી દીધી.

ચીન દેશમાં પ્રશિક્ષિત થયેલ મુનિ વસિષ્ઠજી જાણતા હતા કે ચીનાચાર પદ્ધતિથી સંપન્ન થઈ રહેલી આ સાધના પૂર્ણ થતાં જ સામે પડેલા મુડદામાં પ્રાણ સંચાર થશે અને તે નરપિશાચ ભીષણ ચિત્કાર કરીને બેઠા થઈ જશે. ત્યારે ભગવતી તારામાની કૃપાથી તેમના શરીરમાં એક અતિવિશિષ્ટ અલૌકિક શક્તિનો સંચાર થશે. અને મા ના દર્શનની સાથે જ ઇહલૌકિક અને પારલૌકિક સમસ્ત સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ જશે.

વિચારની આ ધારા મનમાં પ્રવાહિત થતાં જ તેમના ચહેરા ઉપર સૂર્યના જેવું તેજ અને આંખોમાં વીજળી જેવી ચમક છવાઈ ગઈ અને તેમણે મંત્રોચ્ચાર બંધ કરી દીધો. પછી તો ખાવા-પીવાનું કામકાજ શરૂ થઈ ગયું. તેમણે એક પછી એક મદ્યપૂર્ણ નર કપાલ ઉઠાવીને અડધી મદિરા સ્વયં પી જતા હતા અને અડધી શેષ ભૈરવીને પીવડાવતા હતા. પીવા-પીવડાવવાની વચ્ચે વચ્ચે માંસ ભક્ષણની ક્રિયા પણ ચાલુ હતી.

જ્યારે ભૈરવ બનેલા વશિષ્ઠ મુનિની આંખોના ડોળા લાલઘૂમ બની ગયા અને ભૈરવી પણ ભારી બનેલી આંખોની પલક બંધ કરી રહી હતી. ત્યારે સાધનાનું આગળનું સોપાન આરંભ થયું. વસિષ્ઠમુનિ અપરાજિતા અને રક્તજબા (લાલ જાસૂદ) નાં પુષ્પો અને બીલીપત્રોને ઘીમાં ડૂબાવીને ભૈરવીના શરીર પર ચોળવા લાગ્યા. મદિરા સેવનથી મત્ત ભૈરવીના શરીરમાં રહી રહીને જાણે ઝંકાર ઉઠવા લાગ્યો. ત્યારે તેમણે તેને પોતાની સામે પડેલા મૃતશરીર પર સુવડાવી દીધી. અને મા તારાના બીજ મંત્ર જપતા રહી પોતાના શરીરથી તેનું શરીર ઢાંકી દીધું. ત્યારે તેમની નાભિમાંથી એક લહેર ઉઠી જે ધીરે-ધીરે ઊર્ધ્વમુખી થઈને એક ઝટકાની સાથે મસ્તિષ્કમાં સમાઈ ગઈ. તેઓ સમજી ગયા કે એમની કુંડલિની સંપૂર્ણ જાગ્રત થઈ ગઈ છે. ઠીક તે સમયે બીજી બે ઘટનાઓ ઘટિત થઈ. ભૈરવી એચતન બનીને શબના પડખામાં જમીન ઉપર ખોલી દીધું. વસિષ્ઠમુનિએ જીવિત કુંડના જળથી ભરેલ માટીના પાત્રને મુડદાના મુખમાં ઠાલવી દીધું અને પોતા વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર પૂર્વતઃ વિરાજમાન થઈને બુલંદ અવાજથી 'જય તારા - જય તારા' જપવા લાગ્યા. તેમના આસનારૂઢ થતામાં તો શબ જીવિત થઈને ઉભું થઈ

બેસી ગયું. તેમણે તેના મસ્તક પર સિંદૂરનું તિલક કર્યું. શરીર પર પુષ્પ-અક્ષત-સોપારી ગ્રહણ કરીને યજ્ઞવેદીની બળતી જ્વાળામાં કૂદી પડ્યું. યજ્ઞાહુતિ પ્રાપ્ત થતાં જ્વાળા વધુ જોરથી પ્રજ્વલિત થઈ ગઈ. જોત-જોતામાં યજ્ઞવેદીની જ્વાળામાં એક દાનવાકૃતિ ઉભરી આવી અને યજ્ઞવેદીથી પાંચ હાથની ઊંચાઈ પર કોઈ પણ જાતના આધાર વગર હવામાં સ્થિર થઈ ગઈ.

પછી અમાસની તે ભયંકર કાલી અંધારી રાતમાં દસ દિશાઓ "જય તારા જય તારા" ના નાદ સાથે ગુંજી ઉઠી. અને મહાસ્મશાનમાં આજુબાજુ વિખેરાયેલી પડેલી ખોપરીઓમાંથી અટ્ટહાસથી ભરેલો અવાજ આવવા લાગ્યો. હસતી હસતી ખોપરીઓ હવામાં ઉછળીને લાસ્યનૃત્ય કરવા લાગી. તેમના સામૂહિક પૌશાચિક અટ્ટહાસ્ય કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ જો સાંભળી લે તો તેના શરીરમાંનું ફરતું લોહી ઠરીને બરફની માફક જામી જાય. પરંતુ મુનિ વસિષ્ઠજી તો ચીનાચારની પંચમકાર સાધના ભોગ અને કામના માધ્યમથી સફળતાપૂર્વક સંપન્ન કરી ચૂક્યા હતા. ભલા, તેને હવે કોનો ડર હોઈ શકે?

મુનિ વસિષ્ઠજી તારાપુરમાં ઉત્તરવાહિની દ્વારકા નદીના તટ ઉપર મહાસ્મશાનના પૂર્વ છેડા ઉપર પંચ મુંડાસન સ્થાપિત કરીને ચીનાચાર પદ્ધતિથી પંચમકાર સાધના કરી. સાધના પૂર્ણ થઈ ગયા પછી અચેતન પડેલી ભૈરવીને તેઓએ ભાનમાં લાવી અને પંચમુંડી આસન ઉપર તે ભૈરવીને પડખે બેસાડી સિદ્ધ બીજ મંત્રનો જપ કરવા લાગ્યા. ત્યારે એક અલૌકિક સુગંધથી વાતાવરણ મઘમઘી ઉઠ્યું. અને આકાશમાં નીલા (ભૂરા) રંગનો તીવ્ર પ્રકાશ ફેલાઈ ગયો. બીજી ક્ષણે તે પ્રકાશ પુંજ ભેદીને માતા નીલ સરસ્વતીમા ઉગ્રતારા મુનિ વસિષ્ઠજીની સામે પ્રગટ થઈ ગઈ.

મુનિ વસિષ્ઠજીએ જોયું તેમનું વ્યાઘ્ર ચર્મથી આવૃત્ત હતું. તેમણે વિષયુક્ત નાગરાજને યજ્ઞોપવીતની માફક ધારણ કરેલ હતો. તેમના વામ હસ્તમાં રક્તથી લબાલબ ભરેલું નર કપાલ અને જમણા હાથમાં ચમકાર મારતી તીક્ષ્ણ કટાર હતી. તેના લાંબા કાળા વાળ કટિપ્રદેશને સ્પર્શતા ઉન્મુક્ત હતા. ગળામાં રક્ત જપાકુસુમ (લાલ જાસુદ) ની માળા અને ચાલતાં રંજિત પાદયુગ્મમાં રણઝણ રણઝણ કરતા પાયલ (ઝાંઝર) સુશોભિત હતાં. તે મંદ-મંદ હાસ્ય કરી રહી હતી. પરંતુ જીભ ક્યારેક બહાર નીકળતી હતી. ભગવતી તારામાના આ અતિદિવ્ય સ્વરૂપના દર્શન કરી મુનિ વસિષ્ઠજી આનંદાતિરેકથી ગદ્‌ગદ્ બની ગયા. તેમણે દેવીના ચરણોમાં પોતાનું મસ્તક ટેકવી દીધું.

દેવીએ મધુર વાણીમાં કહ્યું- 'સાધક શ્રેષ્ઠ ! હું તમારી સાધનાથી અતિપ્રસન્ન છું. વરદાન માંગો.' મુનિ વસિષ્ઠજીએ મસ્તક નમાવી, હાથ જોડીને નમ્ર સ્વરમાં નિવેદન કર્યું- ''મા, આપનું દર્શન કરીને મને સર્વસ્વ મળી ગયું છે, હવે મને કંઈ જ જોઈતું નથી. મારી કંઈપણ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા નથી.''

દેવીએ કહ્યું- ''તને સિદ્ધ લાભનો વર તો વિના માંગ્યે મળી ચૂક્યો છે. હવે તું જે કંઈ માંગશે તે હું અવશ્ય આપીશ.''

કેટલીક ક્ષણો વિચાર્યા બાદ વસિષ્ઠમુનિએ કહ્યું- ''હે માતા! જ્યારે આપ વરદાન આપવા માટે વ્યગ્ર છો, તો મને આપના માતૃ સ્વરૂપના દર્શન કરાવો, જેમાં શિવ, તમારું સ્તનપાન કરી રહ્યા હોય.''

દેવીએ ઝટ ઉત્તર આપ્યો- ''ભક્ત! તેં આ કેવો વર માંગી લીધો? શિવ મારા પતિ છે. તેમને સ્તનપાન કરતા બતાવવા ધર્મની મર્યાદા વિરુદ્ધ છે. તું બીજો કોઈ વર માંગ.''

પરંતુ જ્યારે મુનિ વસિષ્ઠએ હઠ છોડી નહીં એટલે દેવીને ઝૂકવું પડ્યું.

''તથાસ્તુ!'' કહીને તેમણે મુનિ વસિષ્ઠને આદેશ આપ્યો કે - **''પોતાની બંને આંખો બંધ કરો, જ્યાં સુધી હું કહું નહીં ત્યાં સુધી આંખ ખોલવી નહીં.''**

મુનિ વસિષ્ઠજીએ તેમના કહ્યા પ્રમાણે કર્યું. દેવીનો આદેશ પ્રાપ્ત થતાં તેણે આંખો ખોલી તો જોવામાં આવ્યું દેવી અદશ્ય અને તે સ્થાન પર એક બ્રહ્મશીલા છે, જેના ઉપર શિવને ડાબા ખોળામાં લઈને સ્તનપાન કરાવતી દેવીની પ્રતિમા અંકિત હતી!''

તેઓ પ્રતિમાની તરફ ધ્યાનથી જોઈ રહ્યા હતા ત્યાં આકાશવાણી થઈ, 'હું સદા ભક્તોને આધીન રહું છું. એટલા માટે આજે પણ તમારી અપ્રિય વાતને ઈચ્છા ન હોવા છતાં સ્વીકારી છે. મારી આ પ્રતિકાત્મક બ્રહ્મશીલા પર અંકિત પ્રતિમાનું રહસ્ય એ છે કે- ''દેવતાઓ પ્રાર્થના કરવાથી સમુદ્રમંથનમાંથી નીકળેલું હળાહળ વિષ જ્યારે ભોળા શંકરે પી લીધું ત્યારે અસહ્ય જલનને કારણે શિવનો કંઠ નીલવર્ણનો થઈ ગયો. શિવ-મહાકાલ બેહોશ બની ગયા ત્યારે મહાકાળને બેચેનીમાંથી ઉગારવા માટે મહાકાલીરૂપા (તારા) એ માતૃત્વ રૂપથી પોતાના સ્તન વડે અમૃત તુલ્ય સ્તન્ય (દૂધ) નું પાન કરાવ્યું એટલે શિવના શરીરમાં વ્યાપ્ત પ્રચંડ વિષની જ્વાળા શાંત થઈ.

તમે આ મહાસ્મશાનમાં એક મંદિરનું નિર્માણ કરાવી મારી પ્રતીક આ બ્રહ્મશીલાને સ્થાપિત કરી દો. જે કોઈ મારા આ અનન્ય રૂપની સાધના કરશે તેને થોડા જ સમયમાં સિદ્ધિ લાભ થશે.''

મુનિ વસિષ્ઠએ દેવીમા નીલસરસ્વતી ઉગ્રતારાની આકાશવાણીનું પાલન કર્યું અને હજારો વર્ષ વીતી જવા છતાં તે બ્રહ્મશીલા આજે પણ તારાપીઠ મંદિરમાં વિદ્યમાન છે. લેખક આ સ્વરૂપના તારાપીઠમાં દર્શન કરવા ભાગ્યશાળી થયા છે. જેની નિત્ય પૂજા અર્ચના કરવામાં આવે છે. પરંતુ ગતિશીલ સમયચક્રની સાથે ઘણા ફેરફાર થયા છે. હાલમાં તે બ્રહ્મશીલા પર સોનાનું પતરું મઢી લેવામાં આવ્યું છે. જેના કારણે શ્રદ્ધાળુ ભક્ત ગણ મા તારાના સુવર્ણથી આવૃત્ત રૂપનાં જ દર્શન કરી શકે છે. માતાના સ્નાન અને શયન સમયે જ્યારે સુવર્ણાવરણ હટાવી લેવામાં આવે છે. ત્યારે બ્રહ્મશીલા પર અંકિત મહાદેવને સ્તનપાન કરાવતી માના અદ્‌ભૂત સ્વરૂપના દર્શન થાય છે. બીજો ફેરફાર એ છે કે તારાપુરનું પ્રાચીન નામ પરિવર્તિત થઈને તારાપીઠ થઈ ગયું છે.

જનસંખ્યાના અતિક્રમણને કારણે મહાસ્મશાનનું કદ થોડું નાનું થયું છે. પરંતુ વસિષ્ઠમુનિ દ્વારા સ્થાપિત પંચમુંડિ આસન આજે પણ પોતાની જગ્યા પર સલામત છે. જેના ઉપર વિરાજમાન થઈને કેટલાક સ્વનામ ધન્ય સાધકોએ ચીનાચાર સાધના વડે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે.

હકીકતમાં અહીં વર્ણવેલ કથા પ્રસંગ ત્રેતા યુગના અયોધ્યા નરેશ દશરથ આદિ રાજાઓના કુલગુરુ મહર્ષિ વસિષ્ઠનો નથી, પરંતુ રુદ્રયામલ તંત્ર અને કાલિકાપુરાણ અનુસાર સૃષ્ટિકર્તા બ્રહ્માના માનસપુત્ર મુનિ વસિષ્ઠનો છે. પ્રજાપિતા બ્રહ્મા પાસે 'હ્રીં' મંત્ર પ્રાપ્ત કરીને મુનિ વસિષ્ઠએ કઠોર આધ્યાત્મિક સાધના પદ્ધતિથી તેના જપ કર્યા કિંતુ તેઓને ન તો સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ અને ન તો માતારાના દર્શન થયાં. તેઓ ક્રોધિત થઈને આ મંત્રને શ્રાપ આપી રહ્યા હતા ત્યાં તો આકાશવાણી થઈ, ''હે સાધક! આ સિદ્ધ બીજ મંત્રથી આધ્યાત્મિક સાધના કરી શકાતી નથી. આ મંત્ર વડે હજારો જન્મો સુધી સાધના કરવાથી પણ તું નીલ સરસ્વતી ઉગ્રતારાને સિદ્ધ કરી શકશે નહીં. એટલા માટે તું ચીન દેશના કોઈ હીનયાન બૌદ્ધમઠમાં જઈને તંત્ર સાધના કોઈ તાંત્રિક લામા પાસેથી ચીનાચાર પદ્ધતિની પંચમકાર યુક્ત તંત્ર સાધના શીખો. આ તંત્ર વિદ્યામાં નિપુણતા પ્રાપ્ત કરી જ્યારે તું સ્વદેશ આવીને એ વિધિ અનુસાર સાધના કરશે ત્યારે તેને તારા દર્શનની સાથે સિદ્ધિ પણ પ્રાપ્ત થશે.''

વસિષ્ઠમુનિએ ચીનદેશમાં જઈને જોયું, હીનયાન બૌદ્ધ તાંત્રિક કૂતરો, બિલાડી, સર્પ, શિયાળ અને મનુષ્યના મુંડો (ખોપરીઓ) ના વિધિવત્ બનાવેલ આસન ઉપર વામાચારી તંત્ર સાધના કરી રહ્યો હતો. વૈદિક પદ્ધતિની સાત્ત્વિક સાધનાની વિરુદ્ધ એવી સાધના જોઈને વસિષ્ઠ ઘૃણા સભર બની ગયા. એક સિદ્ધ લામા તાંત્રિક તેમના મનોભાવને સમજીને જાણી ગયો. અને તેના ઉપર ગુસ્સે થઈ શ્રાપ આપ્યો- વસિષ્ઠ! તેં અત્યાર સુધી આ પંચમકાર સાધનાના બહારના સ્વરૂપની ઓળખ કરી છે. આ વામમાર્ગ તંત્ર સાધનાના આંતરિકસ્વરૂપને જે દિવસે સમજી શકશોં તે દિવસે તમારો મનોવિકાર સ્વયં દૂર થઈ જશે અને તને તારા દર્શન સહિત ૧૦૮ સિદ્ધિઓ પણ પ્રાપ્ત થઈ જશે. આગલા જન્મમાં એક દાસીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થઈ તું તે સાધના સફળતા પૂર્વક સંપન્ન કરી શકીશ, અને તને સિદ્ધિ લાભ પણ થશે.''

અભિશપ્ત મુનિ વસિષ્ઠ ચીનદેશથી સ્વદેશ પરત આવ્યા અને એક દિવસ મહાસમાધિમાં લીન થઈને પ્રાણ ત્યાગ કરી શરીર છોડી દીધું.

બ્રહ્મ વૈવર્ત પુરાણાનુસાર વીરભૂમિની મહારાણી તારામતી દાસી હારાવતી અને તપસ્વી કુબુદ્ધના સમાગમથી એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો જે અન્ય કોઈ નહીં, સ્વયં બ્રહ્માના માનસપુત્ર વસિષ્ઠમુનિ જ હતા. આ રીતે ચીનદેશના બૌદ્ધ તાંત્રિકના અભિશાપથી મુનિ વસિષ્ઠને બીજા જન્મમાં દાસીની કૂખથી જન્મ લેવો પડ્યો.

જ્યારે વસિષ્ઠએ યુવાનાવસ્થામાં પદાર્પણ કર્યું તો તારા સિદ્ધિને માટે પંચમકારયુક્ત સાધના શીખવા માટે ચીનદેશમાં જતા રહ્યા. તે વખતે સર્વશ્રેષ્ઠ લામા તાંત્રિક જનાર્દને તેમને વીરચક્ર, ભૈરવીચક્ર આદિનું વર્ષો સુધી પ્રશિક્ષણ આપ્યું ત્યાર બાદ તેમણે તેને સ્વદેશ પરત જવાનો આદેશ આપ્યો. અને કહ્યું- ''હે વત્સ! તું હવે પંચમકાર સાધનામાં પારંગત થઈ ગયો છે. પોતાની જન્મભૂમિમાં પારંગત થઈ ગયો છે. પોતાની જન્મભૂમિમાં જઈને એના થકી સર્વસિદ્ધ પ્રાપ્ત કર અને એનો પ્રચાર-પ્રસાર પણ કર.''

સ્વદેશ પરત આવેલ વસિષ્ઠમુનિએ તારાપુરમાં ઉત્તરવાહિની દ્વારકા નદીના તટે મહાસ્મશાનના પૂર્વ છેડા પર પંચમુડી આસન સ્થાપિત કરી ચીનાચાર પદ્ધતિથી પંચમકાર સાધના કરી જેની કથા આપણે આ અગાઉ જાણી તે મુજબની છે. સાધના સફળ થતાં -

''વસિષ્ઠારાધિતા તારા યેન તારા શીલામયી।''

વસિષ્ઠને તારાએ પ્રત્યક્ષ દર્શન આપ્યાં અને તેમણે માંગેલ વરદાન પૂર્ણ કરવા શિવજીને સ્તનપાન કરાવતી શીલામયી તારામૂર્તિ પ્રગટ કરી તે હાલમાં તારાપુરમાં મોજુદ છે. જેનું સ્વરૂપ દર્શન સ્નાન અને શયનના સમયે કરી શકાય છે.

ગૌરીહરના વીરભૂમિ ઈતિહાસના કથન અનુસાર વસિષ્ઠ, વિશ્વામિત્ર, ભૃગુ પ્રભૃતિ મુનિના નામોલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે તે મુજબ એક પણ સફળ વ્યક્તિનો આની સાથે સંબંધ મળતો નથી. પરંતુ તેઓ પોતપોતાના ગોત્રના નામથી પરિચિત છે. આદિશુરના સમયમાં કનોજથી પાંચ બ્રાહ્મણ તે સમયે બંગલાદેશમાં આવ્યા હતા. તે પૈકીના એકનું નામ વેદગર્ભ હતું. તેઓ પરાશર નામે પણ ઓળખાતા. ભુવનેશ્વર કુલ પ્રશસ્તિ અનુસાર એ સ્વર્ણમુનિના વેશધર હતા. વેદગર્ભ કૌપાઈ નદી તટ પર કંકાલીતલામાં તંત્ર સાધના કરતા હતા. તેનો પુત્ર વસિષ્ઠ તારાપીઠમાં ચીનાચાર તંત્ર સાધનાનો પ્રવર્તક હતો. એવું પ્રમાણ શ્રી વિદ્યાભૂષણ મહાચાર્ય કૃત હુગલી હાવડા ઈતિહાસમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

ગમે તે હકીકત હોય પરંતુ તારાપીઠમાં રહસ્યમય ચીનાચાર પદ્ધતિની સાધનાના આદિગુરુ વસિષ્ઠમુનિ હતા અને તેની પદ્ધતિ મુજબ આજે પણ મંદિરમાં મા-તારાની પૂજા થાય છે. એમાં બે મત નથી.

ચીનાચાર સાધનાના એવા જ એક વિખ્યાત ગુરુ તારાપુરમાં થઈ ગયા તેનું નામ છે મહાન તારાસાધક વામા ખેપા કે જેના હાથે પ્રતિદિન તારા પ્રત્યક્ષ ભોજન સ્વીકારતી હતી એવું કહેવાય છે. આવા સિદ્ધ સાધક વામા ખેપાએ ઓગણીસમી સદીના પ્રારંભિક દશકમાં કહ્યું હતું કે- 'જ્યાં સુધી તારાપીઠ રહેશે ત્યાં સુધી ચીનાચાર સાધના જીવિત રહેશે. અસ્તુ.

"ચૈત્રે માસિ નવમ્યાંતુ શુક્લપક્ષે તુ ભૂપતિ ।
ક્રોધરાત્રિ મહેશાનિ તારા રૂપાં ભવિષ્યતિ ।।"

અર્થાત્ વસિષ્ઠમુનિને દર્શન આપ્યા પછી ચૈત્ર માસની શુક્લપક્ષની નવમી તિથિની રાત્રિમાં તારામાની ઉપાસનાનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. તે ક્રોધરાત્રિ પણ છે અને તારારાત્રિ પણ છે. એટલા માટે તારા સાધકો નવરાત્રિમાં ઉપાસના માટે ભેગા થાય છે.

***

૧૨ પ્રસિદ્ધ પાંચ તારાપીઠ

દસ મહાવિદ્યામાં દ્વિતીયા મહાવિદ્યા તારાની સાધના મુખ્યત્વે ત્રણ રૂપોમાં કરવામાં આવે છે. (૧) ઉગ્રતારા, (૨) એકજટા અને (૩) નીલ સરસ્વતી. ભગવતી તારા સદા મુશ્કેલીઓમાંથી ઉગારનારી તથા સુખ-મોક્ષ પ્રદાન કરનારી છે. ઉગ્ર આપત્તિઓથી રક્ષણ કરવાને લીધે 'ઉગ્ર-તારા' કહેવાય છે. કૈવલ્ય પ્રદાન કરનારી દેવી તારાની સાધના એકજટાના રૂપમાં કરવામાં આવે છે. તથા જ્ઞાન પ્રાપ્તિને માટે ભગવતી તારાની પૂજાનીલ સરસ્વતીના રૂપમાં કરવામાં આવે છે.

જે સ્થાનો પર ભગવતી તારાના સાધકોએ દેવીની સાધના કરી અને તેમના વિગ્રહની સ્થાપના કરી તે સ્થાન 'તારાપીઠ' ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. ભગવતી તારાની એવી પાંચ પ્રસિદ્ધ પીઠ આ પ્રમાણે છે-

(૧) બિહાર પ્રાન્તના ભાગલપુર જિલ્લામાં સહરસા જનપદના મહિષી નામક ગામમાં ઉગ્રતારાની સિદ્ધપીઠ છે. જે બી. એન. ડબલ્યુ રેલવેના સહર્ષા જંક્શનથી પશ્ચિમની તરફ ૮ માઈલ દૂર છે. પ્રાચીન પ્રદેશ વિભાગ અનુસાર આ સ્થાન મિથિલામાં પડે છે. એટલા માટે મિથિલામાં એ સ્થાનનું નામ વધારે પ્રસિદ્ધ છે. આ સ્થાન એક પ્રાચીન શક્તિપીઠ માનવામાં આવે છે. કહેવાય છે કે, આ સ્થાન પર સતીના શબનો નેત્ર ભાગ પડ્યો હતો. તાંત્રિક સાધકોનું કહેવું છે કે આ સ્થાન ઉપર મહર્ષિ વસિષ્ઠજીએ દ્વિતીયા મહાવિદ્યા શ્રીતારાની આરાધના કરી હતી. અને મા તારાને પ્રસન્ન કરીને અભીષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. નીલતંત્રના મહાચીન ક્રમાન્તર્ગત તારાચારદર્શના બાવીસમા પટલમાં આ સ્થાનનો વિસ્તૃત ઉલ્લેખ છે. આ સ્થળે શ્રી તારા, શ્રી એકજટા, અને નીલ સરસ્વતીના વિગ્રહો એક સ્થળે સ્થાપિત છે અને તે તંત્રોક્ત યંત્ર પર સ્થિત છે. મૂર્તિઓ અંદરથી પોલાણવાળી માલૂમ પડે છે. અને તેમના પ્રત્યેક અવયવ પોતપોતાના સ્થાન ઉપર અલગ અલગ રીતે બનાવીને જોડેલા માલૂમ પડે છે. શ્રી તારા દેવીના શીર્ષસ્થાને અક્ષોભ્ય ગુરુની પ્રતિમા પણ સુશોભિત છે તથા તેના ઉપર સર્પની ફેણ બનાવેલી છે. મહાશક્તિની આ પાષાણ મૂર્તિ-વિગ્રહોમાં અસાધારણ કોમળતા અને કાન્તિ

જોવામાં આવે છે. આ ત્રણે દેવીઓ અહીં કુમારી રૂપમાં છે. આ સિવાય વધારામાં અહીં મહિષમર્દિની દુર્ગા, કાલી, ત્રિપુર સુંદરી દેવીઓ તથા તારાનાથ અને તારકેશ્વરની મૂર્તિઓ પણ છે. તંત્ર ગ્રંથોના વર્ણનો મુજબ અહીં બીજાં દેવસ્થાનો અને કુંડ વગેરે હતાં. પરન્તુ આજકાલ તે જોવા મળતા નથી. કેટલાક ભગ્નાવશેષ પડેલા છે.

આ સ્થળ ઉપર પહેલા કોઈ મંદિર હતું નહીં. મૂર્તિઓ ઝાડ નીચે જ હતી. પરંતુ લગભગ પોણા બસો વર્ષ પૂર્વે દરભંગાની મહારાણી પદ્માવતીએ આ સ્થળે એક વિશાળ મંદિર અને તળાવનું નિર્માણ કરાવ્યું. મહારાણીનું પિયર (પિતૃગૃહ) આ સ્થાને હતું. તેમના પતિદેવને કૃષ્ઠરોગ હતો. તેના શમન માટે તેમણે માતા તારાદેવીનું શરણ લીધું અને તેની સેવામાં તત્પર થઈ. ભૂકંપના કારણે આજકાલ મંદિર અને તળાવની દશા ઘણી જ ખરાબ છે. પુનર્નિર્માણની આવશ્યકતા છે. અહીં સાધકોને રહેવા માટે કોઈ સ્થાન નથી. પ્રથમ કહેવામાં આવ્યું છે આ એક સિદ્ધપીઠ છે અને એનો મહિમા મોટો છે. શ્રીદેવીના ચમત્કારની અનેક વાતો સાંભળવામાં આવે છે. કહેવાય છે કે સ્વ. દરભંગા નરેશ મહારાજાધિરાજ રામેશ્વરસિંહજી પણ આ દેવીના ભક્ત હતા અને કોઈ કોઈ વાર આ સ્થાન પર દર્શન તથા પૂજાપાઠ માટે આવતા હતા.

(૨) પશ્ચિમ બંગાળ પ્રાન્તના વીરભૂમિ જનપદના રામપુરહાટ સ્ટેશનથી લગભગ ચાર-પાંચ કિ. મીટર દૂર તારાપીઠ છે. આ સ્થાન પર ઉત્તર વાહિની દ્વારકાનદીના તટ પર સ્થઆપિત મહાસ્મશાનમાં સ્થિત છે. આ સ્થાન પર મહર્ષિ વસિષ્ઠજીને ભગવતી તારાની સાધના કરીને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હતી. આ સ્થાન ઉપર આજે પણ વસિષ્ઠ આસન (પંચમુંડી આસન) સ્થાપિત છે. વર્તમાનમાં આ સ્થાન મહાન અઘોર સાધક સંત વામા ખેપાજીના સાધના સ્થળના રૂપમાં પ્રસિદ્ધ છે.

(૩) 'જાલન્ધર પીઠ' પીઠમાં વજ્રેશ્વરી (તારા) ની પૂજા થાય છે. 'કાંગડાકા ભવન' નામથી આ સ્થળ પ્રસિદ્ધ છે.

(૪) આસામ પ્રાન્તના ગુવાહાટી નગરની સમીપ શ્રીકામાંખ્યા યોનિમંડલ અંતર્ગત મહોગ્રા સિદ્ધપીઠના નામથી વિખ્યાત પરમ દુર્લભ 'તારાપીઠ' છે.

(૫) રામ ગયા ઘાટ, વિન્ધ્યાચલ સ્થિત 'તારાપીઠ' પણ એક વિલક્ષણ સ્થાન છે. 'શ્રી તારા-કર્પૂર-રાજ સ્તોત્ર' ના દશમા શ્લોકમાં ભગવતી તારાના સ્થાન સંબંધમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે -

તટે નદ્યાઃ સિન્ધોર્ગિરિ શિરસિ માલૂર ગહને ।
સ્મશાને ગોષ્ઠે વા ગિરીશ-ભવને શૂન્ય-સદને ॥
હવિષ્યાશી લક્ષં પ્રજપતિ વશી-ભાવન-પરઃ ।
સ સર્વજ્ઞો વાગ્મી ભવતિ સુ-જનો પીન-જઘને ॥૧૦॥

હે વિશાળ નિતંબવાળી! જે હવિષ્ય ભોજન કરીને, જિતેન્દ્રિય થઈ ધ્યાનમાં લીન હોય, નદી યા સમુદ્રના તટ પર યા પર્વત શિખર, બીલીવૃક્ષનું વન, સ્મશાન, ગૌશાળા અથવા શિવાલયમાં અથવા એકાન્તમાં એક લાખ મંત્ર જપ કરે છે તે સર્વ કંઈ જાણવાવાળો, વક્તા અને સુંદર પુરુષ થાય છે.

રામ ગયા ઘાટ (વિંધ્યાચલ) ની તારાપીઠમાં આ તમામ વિશેષતાઓનો સમાવેશ એક સાથે થાય છે. આ સ્થાન પર ત્રિ-લપિ-નાશિની પતિતપાવની ગંગાનદીનો તટ છે, વિંધ્યપર્વતનું સાન્નિધ્ય છે, અનેક બિલ્વવૃક્ષો છે, સ્મશાન છે, ગૌશાળા છે, શિવાલય છે તથા સદૈવ કોલાહલ મુક્ત એકાન્ત છે. કદાચ આ તમામ વિલક્ષણતાઓ કોઈપણ અન્ય 'તારા સ્થાન' માં એક સાથે જોવા મળતી નથી.

'રામ ગયા ઘાટ' (વિન્ધ્યાચલ) ની 'તારપીઠ' નિરન્તર સાધનાને લીધે આજે પણ અત્યંત જાગ્રત અને ચૈતન્યપૂર્ણ છે. આ સ્થાન પર ભગવતી તારાનો અત્યંત જાગ્રત દક્ષિણમુખી વિગ્રહ સ્થાપિત છે. શાંત મનથી ઉક્ત વિગ્રહની સમીપ બેસવાથી ચૈતન્ય ઊર્જાના નિરન્તર પ્રવાહનો આભાસ થાય છે. મંદિરની બારીઓ સદૈવ ખુલી રહે છે, આથી ચિતામાંથી નીકળતો ધૂમાડો દેવીના વિગ્રહને સ્પર્શ કરતો રહે છે.

ઉત્તર પ્રદેશના મિર્જાપુર જનપદનો કસબો વિન્ધ્યાચલ પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ 'વિન્ધ્ય - પર્વત' ની ગોદમાં વસેલો છે. આ 'તીર્થરાજ પ્રયાગ' તથા ભગવાન શિવની નગરી 'કાશી' ની મધ્યમાં સ્થિત છે. પીઠસ્થાન હોવાને લીધે આ સ્થાન ઘણું જ પ્રસિદ્ધ છે. સાધારણ જન માનસ આ સ્થાનના મહિમા અને શક્તિથી સારી રીતે પરિચિત છે. અને શક્તિ ઉપાસકોમાં આ સ્થાન પ્રતિ પ્રબળ આકર્ષણ છે. ભગવાન રામે આ સ્થાન પર પોતાના પિતૃઓનું પિંડદાન કર્યું હતું. ભગવતી તારાના દર્શન માત્રથી અગણિત પુણ્યનો લાભ મળે છે. આથી પાઠકોને નિવેદન છે કે - એકવાર ત્યાં જઈને મા ના દર્શન અવશ્ય કરે.

***

૧૩ તારા મન્ત્ર

'મંત્રકોષ'માં ભગવતી તારા તારિણી અથવા ઉગ્રતારાના ૩૮ મંત્ર આ પ્રમાણે આપવામાં આવેલ છે.

	મન્ત્ર	અક્ષર
૧.	સ્ત્રીં	એક અક્ષર
૨.	હૂં સ્ત્રીં હું	તીન અક્ષર
૩.	હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્	ચાર અક્ષર
૪.	ૐ હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્	ચાર અક્ષર
૫.	ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્	પાંચ અક્ષર
૬.	ૐ ત્રીં હ્રીં હું ફટ્	પાંચ અક્ષર
૭.	ત્રીં હું ફટ્ ક્લીં ઐં	પાંચ અક્ષર
૮.	શ્રીં હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્	પાંચ અક્ષર
૯.	હ્રીં હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્	પાંચ અક્ષર
૧૦.	ઐં હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્	પાંચ અક્ષર
૧૧.	હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ફટ્	પાંચ અક્ષર
૧૨.	ૐ તારે સ્વાહા	પાંચ અક્ષર
૧૩.	ત્રીં હું હ્રીં હું ફટ્	પાંચ અક્ષર
૧૪.	ઐં ૐ હ્રીં ક્રીં હૂં ફટ્	છઃ અક્ષર
૧૫.	ૐ હ્રીં હું હ્રીં હૂં ફટ્	છઃ અક્ષર
૧૬.	ઐં હ્રીં ૐ ફટ્ સ્વાહા	છઃ અક્ષર
૧૭.	ૐ ત્રીં હ્રીં હૂં હ્રીં હું ફટ્	સાત અક્ષર
૧૮.	ૐ ત્રીં હ્રીં હું હ્રીં હું ફટ્	સાત અક્ષર
૧૯.	ૐ હું હ્રીં ક્લીં હસૌં હું ફટ્	સાત અક્ષર
૨૦.	ૐ હું હ્રીં ક્લીં સૌઃ હું ફટ્	સાત અક્ષર
૨૧.	ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ સ્વાહા	સાત અક્ષર
૨૨.	ખં હૂં હ્રૌં ૐ ઐં શ્રીં હ્રીં	સાત અક્ષર

૨૩.	હંસઃ ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં હંસઃ	આઠ અક્ષર
૨૪.	હંસઃ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ હંસઃ	આઠ અક્ષર
૨૫.	ઐં સ્ત્રીં ૐ ઐં હ્રીં ફટ્ સ્વાહા	આઠ અક્ષર
૨૬.	ક્રીં ક્લીં કૃષ્ણદેવિ હ્રીં ક્રીં ઐં.	નવ અક્ષર
૨૭.	ૐ તારે તારે તત્-તારે સ્વાહા	દસ અક્ષર
૨૮.	ૐ તારે તારે તત્તારે સુરે સ્વાહા	દસ અક્ષર
૨૯.	ૐ તારે તુત્તારે તુરે સ્વાહા	દસ અક્ષર
૩૦.	ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં હસૌઃ હું ઉગ્રતારે હું ફટ્	બાર અક્ષર
૩૧.	ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં હસૌઃ હું ઉગ્રતારે હું ફટ્	બાર અક્ષર
૩૨.	ત્રીં હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌઃ હું ઉગ્રતારે હું ફટ્	બાર અક્ષર
૩૩.	ૐ ઉગ્ર-તારે મા઼ં તારય તારય સ્વાહા	ચૌદ અક્ષર
૩૪.	ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ક્રીં ઈં ઉગ્રતારે ઐં ક્લીં હ્રીં શ્રીં હ્રૌં ક્રોં	સત્તર અક્ષર
૩૫.	ૐ પદ્મે પદ્મે મહા-પદ્મે પદ્માવતિ માયે સ્વાહા	સત્તર અક્ષર
૩૬.	ૐ હ્રીં હાં હૂં નમસ્તારાયૈ સકલ-દુસ્તરં તારય તારય ૐ ૐ સ્વાહા	પચીસ અક્ષર
૩૭.	ત્રીં હ્રીં હ્રાં હું નમસ્તારાયૈ મહા-તારાયૈ સકલ-દુસ્તરાત્ તારય તારય તર તર સ્વાહા	બત્રીસ અક્ષર
૩૮	ૐ ત્રીં હ્રાં હું નમસ્તારાયૈ મહા-તારાયૈ સકલ દુસ્તારાંસ્તારાય તારય તર તર સ્વાહા	બત્રીસ અક્ષર

'મંત્ર કોષ' માં ઉક્ત મંત્રોના 'મંત્રોદ્ધાર' પણ આપવામાં આવેલ છે. ભગવતી તારાના એકાક્ષર બીજ મંત્ર 'સ્ત્રીં' નો અર્થ 'વરદા-તંત્ર' માં આ પ્રમાણે બતાવવામાં આવેલ છે.

✧ **'સ્ત્રીં' :**

દુર્ગોત્તારણ-વાચ્યઃ સ તારકાર્થસ્તકારઃ ।
મુક્ત્યર્થો રંફ ઉક્તોડત્ર મહા-માયાર્થકશ્ચ ઈ ॥
વિશ્વ-માતાર્થકો નાદો બિન્દુર્દુઃખ-હરાર્થકઃ ।
બધુ-બીજાર્થ ઉક્તોડત્ર તવ સ્નેહાન્મહેશ્વરિ ॥

અર્થાત્ - 'સ' નો અર્થ છે - મુશ્કેલી - કઠિન પરિસ્થિતિમાંથી છૂટકારો. 'ત' નો અર્થ છે - ત્રાણ (રક્ષણ) કર્તા, 'ર' નો અર્થ અહીં મોક્ષ થાય છે. 'ઈ' નો અર્થ છે. મહામાયા 'નાદ' નો અર્થ છે. વિશ્વમાતા. બિંદુનો અર્થ છે - દુઃખને દૂર કરનાર.

ગુપ્તાવતાર બાબાશ્રીના મંતવ્ય અનુસાર 'સ્ત્રીં' બીજ 'સ્+ત્+ર્+ઈ+મ્' નો બનેલો છે. એ સર્વનો અર્થ આ પ્રમાણે છે-

'સ્'- શક્તિવાચક છે. 'ત્'- ત્રાણાત્મક (રક્ષણાત્મક) અર્થાત્ બચાવ કરનાર છે. 'ર્' અગ્નિબીજ છે, અગ્નિની બે ક્રિયાઓ છે- (૧) ઉત્પત્તિ અને (૨) લય. 'ઈ' ગતિ છે. 'મ્' લય ભાવ છે. મ -કારમાં શબ્દ માત્ર લય પામે છે.

આ પ્રકારે જે શક્તિ (સ), ગતિ (ઈ), જન્મ-મરણની વિશ્વક્રિયા (ર્), થી સાધકને બચાવે છે. (ત્) તેની સંજ્ઞા 'સ્ત્રીં' બીજ છે. આ અતિદિવ્ય બીજ છે. આ બીજથી 'તારિણી મા' ની ઉપાસના કરવાવાળો સાધકને વિષય વાસનાનો ત્યાગ કરી ઉચ્ચ ભાવનાની જાગૃતિ હેતુ સાધના કરવી જોઈએ. બાબાશ્રીના કથનાસાર જો સાધક એવો ભાવ ગ્રહણ ન કરી શકે, તો 'સ્ત્રીં' ના સ્થાન પર 'ત્રીં' બીજના જપ કરવા જોઈએ.

'હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્'- આ તારનો ચાર અક્ષરવાળો મંત્ર છે. આ મંત્ર સંબંધમાં લખવામાં આવ્યું છે કે- પ્રથમ આ મંત્ર 'હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્' - આ પ્રમાણે હતો. વસિષ્ઠમુનિને આની સાધનાથી ફળ પ્રાપ્ત થયું નહીં, ત્યારે તેમણે એને શાપ આપ્યો, જેનાથી એની ફળ આપવાની શક્તિ નષ્ટ થઈ ગઈ. ત્યારબાદ 'ત્રીં' બીજમાં 'સ' કાર યોગ કરીને મંત્રનો ઉદ્ધાર કરવામાં આવ્યો અને શાપમુક્ત થઈને તે મંત્ર સાધકને માટે ફળપ્રદ બની ગયો.

શ્રી તારાદેવીની સાધનાથી સાધક કવિત્વ, પાંડિત્ય અને વિપુલ ધન લાભ પ્રાપ્ત કરે છે. એના ફળથી તેને સભામાં અને વાદ-વિવાદમાં સર્વત્ર જય લાભ થાય છે. આ મંત્રના આદિમાં 'શ્રીં' બીજનો યોગ કરીને પાંચ અક્ષર 'શ્રીં હ્રીં ત્રીં હું ફટ્' નો જપ કરવાથી 'શ્રીં ની વૃદ્ધિ થાય છે. અથવા આદિમાં 'ઐં'- બીજનો યોગ કરીને- 'ઐં હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્' ની ઉપાસના કરવાથી સર્વ વશીકરણની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત છે. આદિમાં ૐ નો યોગ કરવાથી પાંચ અક્ષર 'ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્' નો કરવાથી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ રૂપી ચારેય પુરુષાર્થોની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભગવતી તારાનો ષડક્ષર મંત્ર નીચે પ્રમાણે છે.

"ૐ હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્"

ઉક્ત મંત્રના આદિમાંથી ૐ ને હઠાવી દેવાથી 'હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્' આ એક જટા મંત્ર થઈ જાય છે. તથા ઉક્ત મંત્રની આદિમાંથી ૐ અન્તમાંથી 'ફટ્' બીજ હઠાવી દેવાથી 'હ્રીં ત્રીં હૂં"- એ પ્રમાણે નીલ સરસ્વતીનો મંત્ર બની જાય છે.

આ વિદ્યા (મંત્ર) દ્વારા સાધના કરવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો ત્યારથી આ વિદ્યા વધૂ (વહુ) ની માફક યશસ્વિબીજ બની ગઈ તથા તારાનું આ બીજ 'સ્ત્રીં' વધૂબીજ તરીકે પ્રચલિત બન્યું.

'નીલ-તંત્ર' અનુસાર પ્રણવયુક્ત માયાબીજ, વધૂબીજ, કૂર્ચ બીજ અને અસ્રવાળો પંચાક્ષર મંત્ર - ''ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ।'' દિવ્ય તથા અત્યંત પવિત્ર છે. આ વિદ્યા સાધકને બુદ્ધિ, જ્ઞાન, શક્તિ, વિજય તથા કલ્યાણ દાયક અને ભય, મોહ તથા અપમૃત્યુનું નિવારણ કરનારી માનવામાં આવે છે.

✧ ભગવતી તારાના આઠ મંત્ર :

'મંત્ર મહોદધિ' અનુસાર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ-ચતુર્મુખ તથા નારાયણોપાસિત તારાના આઠ પ્રમુખ મંત્રભેદ નીચે મુજબ છે.-

(૧) ''ૐ ત્રીં હ્રીં હૂં ફટ્ ।''

આ બ્રહ્મોપાસિત તારા મંત્ર છે.

(૨) ''ઐં' હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌંઃ હું ઉગ્રતારે ફટ્ ।''

(૩) ''ૐ હું હ્રીં ક્લીં સૌંઃ હું ફટ્ ।''

ઉક્ત બંને મંત્ર વિષ્ણુ દ્વારા ઉપાસિત તારા મંત્ર છે.

(૪) ''ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં હસૌંઃ હું ઉગ્રતારે હું ફટ્ ।''

(૫) ''ૐ હું હ્રીં ક્લીં હસૌંઃ હું ફટ્ ।''

ઉક્ત બંને મંત્રો ચતુર્મુખ ઉપાસિત તારા મંત્ર છે.

(૬) ''ૐ હ્રીં હું હ્રીં હું ફટ્ ।''

(૭) ''ત્રીં હું હ્રીં હું ફટ્ ।''

ઉક્ત બંને મંત્રો એકજટાના મંત્ર છે.

(૮) ''ત્રીં હું ફટ્ ક્લીં ઐં ।''

ઉક્ત આઠ મંત્રોના વિનિયોગ, ઋષ્યાદિ ન્યાસ, કરાંગન્યાસ આદિ નીચે દર્શાવ્યા મુજબ છે.

વિનિયોગ : ''ૐ અસ્યાસ્તારા વિદ્યા યાઃ વસિષ્ઠજી-શક્તિ ઋષિઃ ગાયત્રી છન્દઃ તારકા દેવતા, હ્રીં બીજં, હું શક્તિ, સ્ત્રીં કીલકં મમાભીષ્ટ સિદ્ધયે જપે વિનિયોગઃ ।''

✧ ઋષ્યાદિ ન્યાસ :

ૐ વસિષ્ઠજ શક્તિર્ઋષયે નમઃ (શિરસિ) ।

✧ ઋષ્યાદિ ન્યાસ :

ૐ ગાયત્રી છન્દને નમઃ (મુખે)।
ૐ તારકા દેવતાયૈ નમઃ (હૃદિ) ।
ૐ હ્રીં બીજાય નમઃ (ગુહ્યે) ।
ૐ હું બીજાય નમઃ (પાદયોઃ) ।
ૐ સ્ત્રીં કીલકાય નમઃ (સર્વાંગે) ।

✧ કરાઙ્ગ ન્યાસ :

ષડઙ્ગ-ન્યાસ	કર-ન્યાસ	અઙ્ગ-ન્યાસ
હ્રાં	અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ	હૃદયાય નમઃ
હ્રીં	તર્જનીભ્યાં નમઃ	શિરસે સ્વાહા
હ્રૂં	મધ્યમાભ્યાં નમઃ	શિખાયૈ વષટ્
હ્રૈં	અનામિકાભ્યાં નમઃ	કવચાય હું
હ્રૌં	કનિષ્ઠાભ્યાં નમઃ	નેત્ર-ત્રયાય વૌષટ્
હ્રઃ	કરતલ-કર પૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ	અસ્ત્રાય ફટ્

✧ ધ્યાન મન્ત્ર :

શ્વેતામ્બરા શારદચન્દ્ર કાંતિ સદ્ભૂષણાં ચન્દ્રકલાવતંસામ્ ।
કત્રીકપાલાન્વિત પાણિપદ્નાં, તારાં ત્રિનેત્રાં પ્રભજેસ્વિલદ્વેયેર ॥

"શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરનારી, શરદ ઋતુની પૂર્ણિમાના ચંદ્રમા જેવી, શોભાયમાન કાંતિ સમાન આભાવાળી, સુંદર આભૂષણ અને ચંદ્રકળાથી સુશોભિત મસ્તકવાળી બંને હાથોમાં કાતર તથા કપાલ ધારણ કરવાવાળી, ત્રિનેત્રા (ત્રણ આંખોવાળી), અખિલ વિશ્વની ધારિણી માતા તારાદેવીનું હું અભીષ્ટ-સિદ્ધિ હેતુ ધ્યાન કરું છું."

વશીકરણ કર્મમાં લાલવર્ણ યુક્ત, સ્તંભન કર્મમાં સુવર્ણવર્ણા, મારણકર્મમાં કૃષ્ણવર્ણા, ઉચ્ચાટન કર્મમાં ધૂમ્રવર્ણા તથા શાંતિ પૌષ્ટિક કર્મમાં શ્વેતવર્ણ યુક્ત દેવીનું સ્મરણ ચિંતન કરવું અતિ આવશ્યક છે. ઉક્ત વિધિથી ઉપાસના કરવાથી સાધકના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે.

સત્ત્વ, રજસ અને તમસ ધ્યાનના મંત્રો 'વિદ્યારાજ્ઞી સાધના' માં આપવામાં આવેલ છે. તેનો ભાવાર્થ અહીં આપવામાં આવે છે.

સાત્ત્વિક ધ્યાન : 'શ્વેત વસ્ત્ર પરિધાના દેવી હંસ ઉપર વિરાજીત છે. મોતીઓના આભૂષણોથી સુશોભિત દેવી આઠ હાથોમાં ક્રમશઃ (૧) કમંડળ

(૨) કમળ (૩) વર (૪) અભય (૫) પાશ (૬) શક્તિ (૭) અક્ષમાતા અને (૮) પુષ્પમાતા ધારણ કરેલ છે. આ પ્રકારે ભગવતીનું સૃષ્ટિ ધ્યાન છે.

રાજસ ધ્યાન : 'રક્ત વસ્ત્ર પરિધાના દેવી રક્ત સિંહાસનની ઉપર વિરાજમાન છે. સુવર્ણના આભૂષણોથી સુશોભિત છે. એકમુખ તથા ચાર ભુજાધારી છે. પોતાના ચારેય હાથોમાં ક્રમશઃ (૧) અક્ષમાલા, (૨) પાન પાત્ર, (૩) અભય તથા (૪) 'વરમુદ્રા' ધારણ કરેલ છે. એવી શ્વેતદ્વીપમાં સ્થિત દેવીનું ધ્યાન સ્થિતિ ધ્યાન છે.'

તામસ ધ્યાન : કાળા વસ્ત્રો ધારણ કરનારી, નૌકા પર આરૂઢ, હાડકાંના આભૂષણોથી સુશોભિત નૌમુખ અને અઢાર ભૂજાઓ ધારણ કરેલ દેવી છે. જેના પોતાના હાથોમાં ક્રમશઃ (૧) અભય, (૨) પરશુ, (૩) કાતર (કર્ત્રી), (૪) ખડ્ગ, (૫) પાશુપત (૬) હલ, (૭) ભિંડી, (૮) શૂલ, (૯) મુસલ, (૧૦) કર્તૃકા, (૧૧) શક્તિ, (૧૨) ત્રિશૂળ, (૧૩) સંહારાસ્ત્ર, (૧૪) વજ્ર, (૧૫) પાશ, (૧૬) ખટ્વાંગ તથા (૧૭) ગદા ધારણ કરેલ છે. અને રક્ત સમુદ્રમાં સ્થિત છે. દેવીના આ પ્રકારના ધ્યાનને સંહારધ્યાન કહેવામાં આવ્યું છે.

✧ શ્રી તારાના ધ્યાન મંત્રો :

'નીલ તંત્ર' માં વર્ણિત ભગવતી તારાના ધ્યાન મંત્ર :

પ્રત્યાલીઢ-પદાં ઘોરાં, મુણ્ડ-માલા-વિભૂષિતામ્ ।
સર્વાં લમ્બોદરીં ભીમાં, વ્યાઘ્ર-ચર્માવૃતાં કટૌ ॥
નવ-યૌવન-સમ્પન્નાં, પઞ્ચ-મુદ્રા-વિભૂષિતામ્ ।
ચતુર્ભુજાં લલજ્જિહ્વાં, મહા-ભીમાં વર-પ્રદામ્ ॥
ખડ્ગ-ગદા-ધરાં સવ્યે, વામે મુણ્ડોત્પલાન્વિતામ્ ।
પિઙ્ગોગ્રૈક-જટાં ધ્યાયે, માલાવક્ષોભ્ય-ભૂષિતામ્ ॥
બાલાર્ક-મણ્ડલાભાસાં, લોચન-ત્રય-ભૂષિતામ્ ।
પ્રજ્વલત્-પિતૃ-ભૂ-મધ્યે, ગતાં દંષ્ટ્રા-કરાલિનીમ્ ॥
સા વૈ સસ્મેર-વદનાં, સર્વાલઙ્કાર-ભૂષિતામ્ ।
વિશ્વ-વ્યાપક-તોયાન્તઃ, શ્વેત-પદ્મોપરિ-સ્થિતામ્ ॥

✧ કામકલાનું ધ્યાન :

જે સાધક-પ્રવર આ પ્રમાણે કામકલા યુક્ત ધ્યાનમાં સર્વત્ર મગ્ન રહેવાનો અભ્યાસ કરી લે છે, તેને સંસારમાં કંઈ પણ દુર્લભ રહેતું નથી.

મુખં વિન્દુ-વદાકારં, તદધઃ કૂર્ચ-યુગ્મકમ્ ।
સર્વ-વિદ્યામૃતાપૂર્ણ, સર્વ-ગો-વિભવ-પ્રદમ્ ॥
સર્વાથે-સાધકં દેવં, સર્વ-વશ્ય-પ્રવર્ત્તકમ્ ।
તદધઃ સપરાર્દ્ધં ચ, પરિષ્કૃત્ય સુ-મણ્ડલમ્ ॥
સર્વ-દેવાદિ-ભૂતં ચ, સર્વ- દેવ-નમસ્કૃતમ્ ।
સર્વાહ્લાદન-સમ્પૂર્ણ, સર્વ-રઞ્જન-કારકમ્ ॥

જે રીતે વિના પ્રકૃતિ (શક્તિ) સંસારમાં કંઈ જ નથી, તેવી જ રીતે વિના પુરુષ (શિવ) વિદ્યાની સફળતા મળતી નથી. શિવ અને શક્તિના એકત્ર પૂજન વિના સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતી નથી. શ્રીજગત્-તારિણી સાથોસાથ 'શ્રીં અક્ષોભ્ય' પણ સર્વદા પૂજ્ય છે. તેમનું ધ્યાન નિમ્ન પ્રકાર છે-

સહસ્રાદિત્ય-સઙ્કાશં, નાગ-રૂપ-ધરં શિવન્ ।
વિદ્યુત્-કોટિ-સમં વકત્રં, વહ્નિ-ભાસ્વર-લોચનમ્ ॥
સાર્ધ-ત્રિવલયોપેતં, જટા-કોટયુગ્ર-સંયુતમ્ ।
મહા-લાવણ્ય-સંયુક્તં, સુરાસુર-નમસ્કૃતમ્ ॥
સૂર્ય-વિદ્યુત્-સમં ભાસ્વન્, મહા-મણિ-શિરોપરિ ।
એતદ્ રૂપં મહા-કાયં, દેવૈરપિ સુ - પૂજિતમ્ ॥

✧ 'મંત્ર ચૂડામણિ' માં વર્ણિત ભગવતી તારાના ધ્યાન મંત્ર :

"તસ્યોપરિગૃહે દેવીં ખર્વાં નીલમણિ પ્રભામ્ ।
લમ્બોદરીં વ્યાઘ્રચર્મસમાવૃત નિતમ્બિનીમ્ ॥
પીનોન્નતપયોભારાં રક્તવર્ત્તુ લલોચનામ્ ।
લલજ્જિહ્વાં મહાભીમાં દંષ્ટ્રાકોટિ સમુજ્જ્વલામ્ ॥
નીલોત્પલલસન્માલાં બદ્ધજૂટાં ભયંકરીમ્ ।
શ્વેતાસ્થિપટ્ટિકાયુકતપાલઞ્ચશોભિતામ્ ॥
લલાટે રકતનાગેન કૃતકર્ણાવતંસકામ્ ।
અતિશુભ્રં મહાનાગકૃત હારમહોજ્જ્વલામ્ ॥
દુર્વાદલ શ્યાન માગકૃત યજ્ઞોપવીતિનીમ્ ।
ચતુર્ભુજાં રક્તમાંસખણ્ડ મણ્ડિતમુષ્ટિના ॥
જટાજૂટાક્ષ સૂત્રેણ શોભિતાં તીક્ષ્ણધારયા ।
ખડ્ગેન દક્ષિણસ્યોર્ધ્વે શોભિતાં વીરનાદિનીમ્ ॥

તદધઃ સ્થાદ્વીજવૃન્તકર્તુકાલંકૃતાં પરામ્ ।
વામોર્ધ્વે રક્તનાલેન દિગમ્બર મનોહરામ્ ॥
દધતીં નીલપદ્મઞ્ચ તદધઃ સ્થાત્ કપાલકમ્ ।
જગતાં જાડ્ય સંયુક્તં દધતીં કુન્દસન્નિભામ્ ॥
ધૂમ્રાભનાગ સન્દોહ કૃત કેયૂર સત્વરામ્ ।
સુવર્ણવર્ણનાગેન કંકણોજ્જ્વલપાણિકામ્ ॥
શુભ્રવર્ણમહાદેવ કૃતસદ્ વિમલાસનામ્ ।
નિર્યન્ત્રણભિયા તદ્વત્ સંકુચત્ પ્રપદાત્મિકામ્ ॥
શવાપાદદ્વયા રૂઢવામપાદાં હસન્મુખીમ્ ।
કુન્દાભનાગસંશોભિ કટિ સૂત્રાં ત્રિલોચનામ્ ॥
અસૃગ્રક્તેન નાગેન કૃતનૂપુર પલ્લવામ્ ।
સદ્યશ્છિન્નગલદ્રક્તં મુણ્ડૈરક્ત વિભૂષણૈઃ ॥
અન્યોન્યકેશગ્રથિતૈઃ પાદપદ્મવિલમ્બિતૈઃ ।
પઞ્ચાશદ્ભિર્મહામાલા શોભિતાં પરમેશ્વરીમ્ ॥
જ્વલચ્ચિતામધ્યસંસ્થાં દ્વીપિચર્મોત્તરાં શુકામ્ ।
અક્ષોભ્યનાગસમ્બદ્ધ જટાજૂટાં વરપ્રદામ્ ॥
એવંભૂતાં મહાદેવીમાત્માનં યાગવસ્તુ ચ ।
વિજ્ઞાપયેન્મહદેવ પણ્ડિતોન્હે મહા કવિઃ ॥"

✧ 'તારોપનિષદ્'માં વર્ણિત ભગવતી તારાના ધ્યાન-મંત્ર :

"વિરુદ્ધવાક્યાર્થ શરીરમણ્ડેલ"
નવામ્બુ દાભાંગુરુમુન્નતોદરીમ્ ।
અતીવખર્વાં નવયૌવનસ્થા
મધઃસ્થશાર્દૂલક કૃત્તિમૂર્ધજામ્ ॥૧॥
અનૈક્યમાહત્ય શવોપરિસ્થિતાં
શવાર્ધમાલીપઢ઼પરીતમધ્યમામ્ ।
વિશીર્ણવર્ણાં નૃશિરઃ સ્રાજોદ્ભવાં
ત્રયી વિવર્ત્તારુણ લોચનાત્રયામ્ ॥૨॥
અભેદ પિઙ્ગૈક જટાવિરાજિતાં
વિભૂષણાચ્છિન્ન સિતાસ્થ ભીષણામ્ ।

મહાષ્ટસિદ્ધિ પ્રકરાહિભૂષણા
મટ્ટાટ્ટહાસૈર્જગતામભીતિદામ્ ।।૩।।
જટાસ્વનન્તઃ શ્રવસોશ્ચ તક્ષાકો
મહાહિપદ્મોહૃદિહારભૂષણામ્ ।
તથૈવ કર્કોટકૃતોપવીતિકાં
સુમેખત્યાયામથ દેવવાસુકિઃ ।।૪।।
સશંખપાલઃ કિલ કંકણો મતઃ
પદ્મેષુ પદ્મઃ કિલ નૂપુરશ્રિયમ્ ।
ભુજેષુ નાગઃ કુલિકાઙ્ગદોમતો
ભુજો ડર્ધમાલામહતા સ્થિતિઃ સ્થિતા ।।૫।।
સિતશ્ચ રકતો ધવલશ્ચ મેચક
સ્તથૈવ નામોડથ સિતશ્ચપાણ્ડુરઃ ।
ભુજઙ્ગમાનામિહ વર્ણાજાતયો
ભવન્તિ સર્વે મુનિભિર્જ્વલર્ચ્યિતામ્ ।।૬।।
કપાલકર્ત્રીં ગ્રથિતોગ્રભૂર્ધજાં
સનાલ મિન્દીવર કાન્તિમાલામ્ ।
વિકોષખડ્ગં સતતં ચ દક્ષિણો
સ્વપૌરુષાર્ત્થૈર્દધતીં ભુજૈઃ સદાઃ ।।૭।।"

***

૧૪ શ્રીતારા પૂજા પ્રણાલી

શ્રીતારાની પૂજાનો પ્રારંભ કરતાં પંહેલાં ષોડશ વર્ષીયા, મદોનમત્તા, સુવેશી, રસાભિલાષિણી, સર્વાભરણભૂષિતા, સર્વ-શૃંગારયુક્તા, દીક્ષિતા યા પૂર્ણાભિષિકતા સ્વશક્તિ, તદાભાવે તાદશી અન્ય શક્તિને, જેને દેવ તથા સાધક પર પૂર્ણ પ્રેમ તથા શ્રદ્ધા હોય, વામ ભાગમાં સ્થાપિત કરીને સાધનાર્ચનમાં પ્રવૃત્ત થવું અતિ ઉત્તમ છે. જો વિશેષાર્ધ સ્થાપન તે શક્તિ દ્વારા થાય. સદીક્ષિતા હોય તો સાધક સ્વયં તેને વિધિવત્ શોધન કરી દીક્ષિત કરી લે તથા તેના શરીરમાં સર્વન્યાસ કરવા.

પૂજાની પહેલાં જ શ્રી જગજ્જનીની પૂજાર્થે સર્વ-દ્રવ્ય ઉપસ્થિત હોવાં જોઈએ. શ્રી જગત્ - તારિણી દ્રવ્યાનુરક્તા છે. એટલે તેમનું પૂજન સર્વ દ્રવ્યોથી થવું શ્રેયસ્કર છે. સ્વયં પણ કારણાદિથી તૃપ્ત હોય અને શ્રીમાતાને પણ સર્વદ્રવ્ય નિવેદન કરીને ભોગ તથા મોક્ષ બંનેના ભાગીદાર બને.

કુલામૃતાદિ સર્વ દ્રવ્યો વિના શ્રી જગત્-તારિણી, શ્રીનીલ-સરસ્વતીના જપ- પૂજન-ધ્યાનાદિ સર્વ વર્જિત છે. આનું ધ્યાન ન રાખવાથી શ્રી વસિષ્ઠ દેવને દેશ-દેશાન્તરમાં ભટકવું પડ્યું અને એનાથી મુક્ત થયા પછી અલભ્ય સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શક્યા.

શ્રીતારાની સાધના માટે એકલિંગ-મંદિર, એકાંત ઘર, યા ચાર રસ્તા વગેરે મુખ્ય સ્થાન છે. તથા રાત્રિનો એક પ્રહર વીત્યા પછી ત્રીજા પ્રહર સુધીનો સમય મુખ્યત્વે તેમની સાધનાનો પ્રશસ્તકાળ છે.

✦ જલ પાત્ર, ગ્રહણ, હાથ-પગ પ્રક્ષાલન, શિખાબંધન, રક્ષાગ્રંથિ તથા સામાન્ય અર્ધ્યપાત્ર-સ્થાપના :

સ્નાન સંધ્યા કર્યા પછી સાધના સ્થાન પર જો કોઈ 'મંડપ વિશેષ' યા 'ગૃહ' હોય તો તેના દ્વાર-દેશ પહોંચવું અને જો સ્મશાન યા ચતુષ્પથ (ચાર રસ્તા) હોય તો તે સ્થાનની નજીક પહોંચવું.

ત્યાં -'ૐ વજ્રોદકે હૂં ફટ્ સ્વાહા ।' મંત્રથી જલપાત્ર ગ્રહણ કરવું.

'હૂં સ્વાહા।' મંત્રથી હાથમાં જળ લેવું.

'ૐ હ્રીં વિશુદ્ધે સર્વ પાપાનિ શમયાશેષ-વિકલયમપનય હૂં ફટ્ સ્વાહા।' મંત્રથી હાથ પગ ધોવા.

'ૐ હૂં ફટ્ સ્વાહા।' મંત્રથી આચમન કરવું. આ પછી -

ૐ મણિ-ધારિણી, વજ્રિણી, શિખરિણી, સર્વ-વશંકરિ! હૂં ફટ્ સ્વાહા।' મંત્ર બોલી 'શિખા-બંધન' કરવું. તથા- 'ૐ મણિ-ધારિણિ, વજ્રિણિ, મહાપ્રતિસરે! રક્ષરક્ષ માં હૂં ફટ્ સ્વાહા।' મંત્રથી શિખામાં રક્ષા ગ્રંથિ બાંધીને દ્વારદેશ પર સામાન્ય અર્ઘ્ય માત્રની સ્થાપના કરવી.

✧ ચતુરસ્રાત્મક મંડળનું નિર્માણ, પૂજન અને તેના પર ત્રિપદાધારની સ્થાપના:

પ્રથમ ભૂમિ પર સિંદૂર અથવા ફક્ત જળથી 'બિન્દુ-ત્રિકોણ-વૃત્ત-ચતુરસ્રાત્મક મંડલ' બનાવવું. 'આધારશક્તયે નમઃ।' તછા ૐ હ્રીં આધારશક્તિ કમલાસનાય નમઃ।' મંત્રોથી મંડળનું ગંધાક્ષત, પુષ્પ દ્વારા પૂજન કરવું અને તેના પર ત્રિપદાધાર સ્થાપિત કરો.

✧ અર્ઘ્યપાત્રની સ્થાપના, પૂજન અને નમન :

અર્ઘ્યપાત્રને 'ફટ્' મંત્રથી પ્રક્ષાલિત કરી ઉપર્યુક્ત 'ત્રિપદાધાર' પર સ્થાપિત કરવું. 'નમઃ' મંત્રથી ગંધાક્ષત-પુષ્પ દ્વારા 'અર્ઘ્યપાત્ર' નું પૂજન કરવું. પ્રણવ (ૐ) નું ઉચ્ચારણ કરી અર્ઘ્યપાત્રમાં તીર્થ-ગંધ-જલાદિ ભરીને, ધેનુમુદ્રા કરવી અને નમન કરવું.

✧ સાધના સ્થળનું અભ્યક્ષણ અને પૂજન સહિત પ્રવેશ :

ફરીથી અર્ઘ્યજળથી 'ફટ્' મંત્ર વડે 'દ્વાર-દેશ' અથવા 'ચતુષ્પથ' યા 'સ્મશાન' ક્ષેત્ર જે પણ સાધના સ્થળ હોય તેનું અભ્યુક્ષણ કરવું અર્થાત્ જળ છાંટવું, ગંધ-પુષ્પાક્ષત સહિત 'નમઃ' મંત્રથી તેનું પૂજન કરવું.

'ૐ હ્રીં ગં ગણેશાય નમઃ ।' મંત્રથી દ્વારના સ્થાનના ઉપાસના ભાગમાં, ૐ હ્રીં બં બટુકાય નમઃ ।' થી વામ (ડાબા ભાગમાં) ભાગમાં 'ૐ હ્રીં ક્ષં ક્ષેત્ર-પાલાય નમઃ।' મંત્રથી જમણી બાજુ (દક્ષ ભાગમાં) એ અને 'ૐ હ્રીં યાં યોનિનીભ્યા નમઃ।' મંત્રથી અધોભાગમાં (નીચે) ક્રમશઃ ગણેશ, બટુક, ક્ષેત્રપાલ તથા યોગિનીઓનું પૂજન કરવું. પછી આ પ્રકાર નામ બીજયુક્ત મંત્રો દ્વારા ગંગા, યમુના, લક્ષ્મી તથા સરસ્વતીનું પૂજન કરી ઉંબર (ઉંભરો) ઉપર નીચેના મંત્રથી પૂજન કરવું- ૐ હ્રીં અષ્ટમાતૃભ્યો નમઃ ।' બોલી ગંધ, પુષ્પાદિ દ્વારા બ્રાહ્મી આદિ

અષ્ટમાતૃકાઓનું પૂજન કરી, યત્નપૂર્વક (જમણું અંગ સંકોચીને વામશાખાનો સ્પર્શ કરતા રહી) જમણો પગ આગળ ધરી પૂજાગ્રહ યા મંડપમાં પ્રવેશ કરવો.

✧ ભૂમિશોધન અને આસન શોધન :

સાધના સ્થળમાં પ્રવેશ કરી- 'ૐ રક્ષ-રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।' મંત્રથી ચારે બાજુ જળનો છંટકાવ કરવો. 'ૐ પવિત્ર-વજ્ર-ભૂમે! હૂં ફટ્ સ્વાહા।' મંત્રથી ભૂમિને અભિમંત્રિત કરવી, અને તેને 'શબાશન' સમજીને સાધકે સુખાસન, સ્વસ્તિક યા પદ્માસન આદિ કોઈપણ આસન મુદ્રાથી તેના ઉપર બેસી જવું.

✧ પૃથ્વીની પ્રાર્થના :

હવે નીચેના મંત્ર વડે પૃથ્વીની પ્રાર્થના કરવી.

ૐ પૃથ્વિ! ત્વયા ધૃતા લોકાઃ દેવિ! ત્વં વિષ્ણુના ધૃતા ।
ત્વં ચ ધારય માં નિત્યં, પવિત્રં કુરુ ચાસનમ્ ॥

✧ ગણેશ, દુર્ગા, સરસ્વતી, ક્ષેત્રપાલ અને ગુરૂદેવને નમસ્કાર :

પછી સાધકે પોતાની જમણી બાજુએ 'ગં ગણેશાય નમઃ ।' ડાબી બાજુએ 'સં સરસ્વત્યૈ નમઃ ।' ક્ષં ક્ષેત્રપાલાય નમઃ।' અને સન્મુખ 'ગં ગુરવે નમઃ' મંત્રોથી ગણેશ, દુર્ગા, સરસ્વતી, ક્ષેત્રપાલ અને ગુરુદેવને નમસ્કાર કરવા.

✧ સર્વ વિઘ્નોનું ઉત્સારણ :

ત્યારબાદ 'ૐ સર્વ-વિઘ્નાનુત્સારય, હૂં ફટ્ સ્વાહા ।' મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરતા રહી ડાબા પગની એડીથી પૃથ્વી પર ત્રણવાર ઘાત (પ્રહાર) કરવો. પછી ચંદનવાળાં પુષ્પો હાથમાં લઈ ફટ્ મંત્રોચ્ચારણ પૂર્વક મસ્તક પર ઘૂમાવી 'ૐ' મંત્રથી તેને સૂંઘી 'હોં ૐ તે સર્વે વિલયં યાન્તિ, યે માં હિંસન્તિ હિંસકાઃ । મૃત્યુ-રોગ ભયં ક્લેશાઃ પતન્તુ રિપુ મસ્તકે ॥ હૂં ફટ્ સ્વાહા' । મંત્ર બોલી 'નારાચ મુદ્રા' બતાવવી, અને ઈશાન ખૂણામાં એ ફૂલ દૂર સુધી ફેંકી દેવું. ત્યારે

અપસર્પન્તુ તે ભૂતા, યે ભૂતા ભૂવિ સંસ્થિતાઃ ।
યે ભૂતાઃ વિઘ્ન કર્તારસ્તે નશ્યન્તુ શિવાજ્ઞયા ॥'

એ મંત્રથી ચારે બાજુએ એકાગ્રતાથી ક્રૂર-દૃષ્ટિથી જોઈને 'સર્વ વિઘ્નોનું ઉત્સારણ' કરીને પોતાની ચારે બાજુ અગ્નિ-પ્રકારનું ચિંતન કરવું અને સર્વથા નિર્ભીક બનીને સાધનામાં પ્રવૃત્ત થવું.

✧ ભૂત – શુદ્ધિ :

સર્વપ્રથમ 'ભૂત-શુદ્ધિનો ક્રમ છે, જે શ્યામા પદ્ધતિ અનુસાર જ છે. વિશેષતા કેવળ એટલી જ છે કે મણિપુર (નાભિ) ચક્રમાં 'હ્રીં' બીજને જપા-કુસુમ

સમાન રક્ત વર્ણનું ચિંતન કરી તેનાથી ઉદ્ભૂત અગ્નિ વડે પાપોનું દહન કરી અનાહત (હૃદય) ચક્રમાં 'સ્ત્રીં' બીજનું સુવર્ણ-સન્નિભ ધ્યાન કરી તદુદ્ભૂત વાયુથી દગ્ધ પાપની ભસ્મ બહાર ફેંકી દેવી. તદુપરાંત આજ્ઞા (ભ્રૂમધ્ય) ચક્રમાં 'હૂં' બીજનું કુન્દેન્દુવર્ણ ધ્યાન કરતા રહી તેનાથી ઉદ્ભવેલ અમૃતથી દેવ-નિભ પુણ્ય પુરુષનું નિર્માણ કરી સ્વદેહમાં સ્થાપન કરવું. જે પ્રકારના દેવનિભ પુણ્ય પુરુષનો સ્થાપના ક્રમ અહીં બતાવવામાં આવ્યો છે, તેનું વિવરણ નીચે મુજબ છે-

ભૂત-શુદ્ધિ વિધાયેત્થં, શૂન્યં વિશ્વં વિચિન્તયેત્ ।
નિર્લેપં નિર્મલં શુદ્ધં, ત્વાત્માનં દેવતા-મયમ્ ॥
અન્તરિક્ષ તતો ધ્યાયેદાકારાદ્ રક્ત-પઙ્કજમ્ ।
ભૂયસ્તસ્યોપરિ ધ્યાયેટ્ટાકારાચ્છ્વેત - પઙ્કજમ્ ॥
તસ્યોપરિ તતો ધ્યાયેત્, હૂઁકારં નીલ-સન્નિભમ્ ।
તસ્યોપરિ પુનર્ધ્યાયેત્, કર્તુ કાં વોજ-ભૂષિતામ્ ॥
તસ્યોપરિ મહાદેવીં, ખર્વાં નીલ-ઘન-પ્રભામ્ ।
પ્રત્યાલીઢ-પદાં ઘોરાં, મુણ્ડ-માલા-વિભૂષિતામ્ ॥
ખર્વાં લમ્બોદરીં ભીમાં, વ્યાઘ્ર-નર્માવૃતાં કટૌ ।
નવ-યૌવન-સમ્પન્નાં, પઞ્ચ-મુદ્રા-વિભૂષિતામ્ ॥
પીનોન્નત-પયો-ભારાં, રક્ત-વર્તુલ-લોચનામ્ ।
પિઙ્ગોગ્રૈક-જટાં નીલ-નાગ-યજ્ઞો-વિભૂષિતામ્ ॥
નીલોત્પલ-લસન્મૌલિ-બદ્ધ-જૂટાં ભયઙ્કરીમ્ ।
શ્વેતાસ્થિ-પટ્ટિકા-યુક્ત-કપાલ-પઞ્ચ-શોભિતામ્ ॥
લલાટે રક્ત-નાગેન, કૃત-કર્ણાવતંસિનોમ્ ।
અતિ શુભ્ર-મહા-નાગ-કૃત-હાર-મહોજ્જ્વલામ્ ॥
દૂર્વા-દલ-શ્યામ-નાગ-કૃત-યજ્ઞોપવીતિનીમ્ ।
ચતુર્ભુજાં રક્ત-માંસ-ખણ્ડ-મણ્ડિત-તુષ્ટિના ॥
જટા-જૂટાક્ષ-સૂત્રેણ, શોભિતાં તીક્ષ્ણ-ધારયા ।
ખડ્ગેન દક્ષિણસ્યોર્ધ્વે, શોભિતાં વીર-નાદિનીમ્ ॥
તદધસ્તાદ્ વીજ-રૂપા-કર્તુ કાડલંકૃતાં પરાસ્ ।
વામોર્ધ્વ-રક્ત-માલેન, વિકટેશ્વર-મનોહરમ્ ॥
દધતીં નીલ-પદ્માં ચ, તદધસ્તાત્ કપાલકમ્ ।
જગતાં જાડ્ય- સંયુક્તં, દધતીં કુન્દ- સન્નિભમ્ ॥

ધૂમ્રાભ-નાગ-સન્દોહ-કૃત-કેયૂર-સદ્-ભુજામ્ ।
સુવર્ણ-વર્ણ-નાગેન, કઙ્કણોજ્જ્વલ - પાણિકામ્ ॥
શુભ્ર - વર્ણ-મહા-દેવ-શવ-હૃદિ સમાસનામ્ ।
નિયન્ત્રણ-ભિયા તદ્વત્ સઙ્કોચ-પ્પદાઞ્ચલામ્ ॥
શવસ્ય હૃદયારૂઢા, વામ-પાદા હસન્મુખીમ્ ।
કુન્દાભ-નાગ-સંશોભિ-કટિ-સૂત્ર-ત્રિલોચનામ્ ॥
ઈષદ્-રક્તેન નાગેન, કૃત- નૂપુર- પલ્લવામ્ ।
સદ્યશ્છિન્ન-ગલદ્-રક્ત - નૃ મુણ્ડૈરાત્મ - ભૂષણૈઃ ॥
અન્યોન્ય-કેશ-ગ્રથિતૈઃ, પાદ પદ્મ-પ્રલમ્બિતૈઃ ।
પઞ્ચાશદ્ભિર્મહા-માલા-શોભિતાં પરમેશ્વરીમ્ ॥
જ્વલચ્ચિતા-મધ્ય-ગતાં, દ્વેપિ-ચર્મોત્તરાંશુકામ્ ।
અક્ષોભ્ય-નાગ-સમ્બદ્ધ-જટા-જૂટાં વર-પ્રદામ્ ॥
સા વૈ સસ્મેર - વદનાં, લલજ્જિહ્વાં વર-પ્રદામ્ ॥

✧ આચમન, હસ્તપ્રક્ષાલન, ઓષ્ઠ માર્જન ને દિગ્ - બંધન :

આ પ્રમાણે ઈષ્ટદેવતા અને આત્મતત્ત્વ અને યાગ-વસ્તુની ધ્યાનગર્ભિત ભૂતશુદ્ધિ કર્યા બાદ- 'હ્રીં તારાયૈ નમઃ આત્મતત્ત્વાય સ્વાહા, સ્ત્રીં એકજટાયૈ નમઃ વિદ્યા તત્ત્વાય સ્વાહા, હૂં નીલસરસ્વત્યૈ નમઃ શિવ-તત્ત્વાય સ્વાહા ।' ત્રણ મંત્રો વડે ત્રણ આચમન કરી, 'હ્રીં' બીજથી હસ્ત પ્રક્ષાલન અને 'સ્ત્રીં' તથા 'હૂં' બીજોથી બંને હોઠો (ઓષ્ઠદ્વય) નું માર્જન કરી, ફરી 'ફટ્' મંત્રથી હસ્ત શોધન કરવું. 'હું અસ્ત્રાય ફટ્ ।' મંત્રથી ચુટકી વગાડતા દિગ્-બંધન કરવું. 'ૐ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।' મંત્રથી શરીર વાક્ય-શોધન તથા 'રક્ષ-રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।' મંત્રથી આત્મરક્ષા કરી કૃતાંજલિ-પૂર્વક ફરીથી ડાબી બાજુએ ગુરુ, જમણી બાજુએ ગણેશ તથા સામે દેવને નમસ્કાર કરવા. પછી ફરીથી પ્રાણાયામ કરી ગુરુથી પ્રાપ્ત મંત્ર હોય તેના વિનિયોગાદિ કરી ન્યાસ કરવા પ્રવૃત્ત થવું 'આં હ્રીં ક્રોં' આ મંત્રનો ૧૧ વાર જપ કરી પોતાના હૃદયમાં ઈષ્ટદેવતા ભગવતી તારાની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી તેમના સ્વરૂપનું આ પ્રમાણે ધ્યાન કરો.

"પ્રત્યાલીઢપદાં ઘોરા મુણ્ડમાલા વિભૂષિતામ્ ।
ખર્વાં લમ્બોદરી ભીમાં વ્યાઘ્રચર્માવૃતાં કટૌ ॥
નવયૌવન સમ્પન્ના પઞ્ચમુદ્રાવિભૂષિતામ્ ।
ચતુર્ભુજાં લલજ્જિહ્વાં મહાભીમાં વરપ્રદામ્ ॥

ખડ્‌ગકર્ત્રીધરાં સવ્યે વામે મુણ્ડોત્પલાન્વિતામ્ ।
પિઙ્ગોગ્રૈકજટાં ધ્યાયેન્મોલાવક્ષોભ્યભૂષિતામ્ ॥
બાલાર્કમણ્ડલાકારં લોચનત્રય ભૂષિતામ્ ।
પ્રજ્વલત્ પિતૃભૂમધ્યગતાં દંષ્ટ્રાકરાલિનીમ્ ॥
સાવેશસ્યેરવદનામસ્થ્યાલંકાર વિભૂષિતામ્ ।
વિશ્વવ્યાપકતોયાન્તઃ શ્વેતપદ્મોપરિ સ્થિતામ્ ॥"

✧ પ્રાણાયામ :

ધ્યાન કર્યા પછી જમણા અંગૂઠાથી જમણું નાક બંધ કરી, મૂલ મંત્રનું વારંવાર સ્મરણ કરતા રહી ડાબા નાકથી વાયુ ભરી લઈ (પૂરક) પછી કનિષ્ઠા અને અનામિકા દ્વારા ડાબા નાકને બંધ કરી મૂલમંત્રનો ૧૬ વાર જપ કરતા રહી વાયુને રોકવો (કુંભક), ત્યાર બાદ જમણા નાક વડે મૂલમંત્રનું આઠવાર સ્મરણ કરી વાયુને બહાર કાઢવો (રેચક). આ પછી આ પ્રમાણે ફરીથી જમણા નાકથી પૂરક કરી, કુંભક કરતા રહી, ડાબા નાકથી રેચક કરવો અને ફરીથી ડાબા નાક વડે પૂરક કરી કુંભક અને જમણા નાકથી રેચક કરવો. આ પ્રમાણે પ્રાણાયામ કર્યા બાદ ઋષ્યાદિન્યાસ કરવા.

✧ આચમન :

જમણા હાથની હથેળીને ગાયના કાન જેવી આકૃતિ બનાવી લેવી, જેમાં અડદની દાળ રાખવાથી ડૂબી શકે, એવી હથેળીની આકૃતિ બની જાય એટલે તેમાં જળ લેવું અને આચમન કરતાં બોલવું- ૐ વિષ્ણુઃ, ૐ વિષ્ણુઃ, ૐ વિષ્ણુઃ । આ પછી ઓષ્ઠ (ઓઠ) વગેરેનો સ્પર્શ કરવો. જેમ કે-અંગૂઠાથી મુખનો સ્પર્શ કરવો, તર્જની અને મધ્યમા દ્વારા બંને ઓઠો, પછી અંગૂઠા દ્વારા બંને નેત્રો અને બંને કાનને, પછી અંગૂઠા નાભિનો સ્પર્શ કરવો. ત્યારપછી કરબદ્ધ (હાથ જોડીને) પાઠ કરવો. ૐ તદ્ વિષ્ણોઃ પરમં પદમ્ સદા પશ્યન્તિ સૂરયઃ દિવીવ ચક્ષુરાતતમ્ । ૐ વિષ્ણુઃ- ૐ વિષ્ણુઃ ૐ વિષ્ણુઃ । સર્વ મઙ્ગલં માઙ્ગલ્યં વરેણ્યં વરદં શુભમ્ । નારાયણં નમસ્કૃત્યં, સર્વકર્માણિ કારયેત્ ॥ ૐ માધવો માધવો વાચિ માધવો માધવો હૃદિ । સ્મરન્તિ સાધનો સર્વે સર્વકાર્યેષુ માધવમ્ ॥

✧ તર્પણ :

હવે અહીં દીક્ષિત વ્યક્તિગણે તત્ત્વમુદ્રા દ્વારા તર્પણ કરવું. આ પ્રમાણે-
ૐ દેવાંસ્તર્પયામિ, ૐ ઋષિસ્તર્પયામિ, ૐ પિતૃસ્તર્પયામિ, ૐ ગુરુસ્તર્પયામિ, ૐ પરમગુરુસ્તર્પયામિ, ૐ પરાત્પરગુરુસ્તર્પયામિ, ૐ પરમેષ્ઠિ ગુરુસ્તર્પયામિ॥

ઉક્ત મંત્ર દ્વારા પ્રત્યેક (ભક્ત) મનુષ્યને શ્રદ્ધાંજલિ આપ્યા પછી પોતપોતાના ઈષ્ટદેવતાના મૂલમંત્રનો ઉચ્ચાર કરતા રહી- ૐ અમુકી દેવી, (દેવતા જ્યારે હોય ત્યારે) અમુક દેવં તર્પયામિ સ્વાહા । એમ બોલી જલાંજલિ આપવી.

આ પછી આસન પર કુશના અગ્રભાગ વડે આ અભ્યુક્ષણ કરતાં કહેવું- ૐ વજ્રોદકે હૂં ફટ્ સ્વાહા । મંત્ર પાઠ કરવાના અંતિમ સમય પર- ૐ વિશુદ્ધ ધર્મ પાપાનિ સમયાશેષ વિકલ્પમપનય હૂં ।

આ મંત્ર પાઠ પછી પોતાના હાથનું પ્રક્ષાલન કરતાં હાથ જોડીને પાપહરણ મંત્રનું પઠન કરવું આ પ્રમાણે-

ૐ દેવિ તવં પ્રાકૃતં ચિત્તં પાપાક્રાન્તમભૂન્મમ। તન્નિસારય ચિત્તાન્મે પાપં હૂં ફટ્ ચ તે નમઃ ॥ ૐ સૂર્યઃ સોમો યમઃ કાલઃ મહાભૂતાનિ પઞ્ચ વૈ। એતે શુભાશુભસ્યેહ કર્મણી નવ સાક્ષિણઃ । ત્યારપછી તાંત્રિક આચમન કરવું.

✧ તાંત્રિક આચમન :

પૂર્વાનુરૂપ ગોકર્ણાકુલિ (ગાયના કાન જેવી) હથેળી કરીને હથેળીમાં સ્વલ્પ માત્રામાં જળ ગ્રહણ કરી મંત્ર બોલવો- ૐ હ્રીં આત્મતત્ત્વાય સ્વાહા । ૐ હ્રીં વિદ્યાતત્ત્વાય સ્વાહા । ૐ હ્રીં શિવતત્ત્વાય સ્વાહા । અથવા મૂલ મંત્ર 'હ્રીં' ના ઉચ્ચારણ પૂર્વક ત્રણવાર આચમન કરવું અને મુખમાર્જન (મુખ ધોવું) કરવું. આ પ્રમાણે- ૐ કાલૈ નમઃ (ઉપરોષ્ઠ), ૐ કપાલિનૈ નમઃ (નિમ્નોષ્ઠ), ૐ કુલ્વાયૈ (દક્ષિણ કર્ણ), ૐ કુરુકુલાયૈ નમઃ (તત્ત્વમુદ્રા દ્વારા મુખમંડલ), ૐ વિરોધિનૈ નમઃ (દક્ષિણ નાસિકા) ૐ વિપ્રચિત્તાયૈ નમઃ (વામ નાસિકા) ૐ ઉગ્રાયૈ નમઃ (દક્ષિણ નેત્ર), ૐ ઉગ્રપ્રભાયૈ નમઃ (વામનેત્ર), ૐ દીપ્તયે નમઃ (દક્ષિણ કર્ણ), ૐ નીલાયૈ નમઃ (વામ કર્ણ), ૐ ધનાયૈ નમઃ (નાભિ) ૐ બલાકાયૈ નમઃ (વક્ષ), ૐ માત્રાયૈ નમઃ (લલાટે), ૐ મુદ્રાયૈ નમઃ (દક્ષિણ સ્કંધ) ૐ મિત્રાયૈ નમઃ (વામ સ્કંધ) ।

આ પછી સૂર્યને અર્ઘ્યપ્રદાન કરવું.

✧ સૂર્યને અર્ઘ્ય દાન :

કુશી (એક પ્રકારનું તાંબાનું પાત્ર) માં હરિ, જાસુદનું ફૂલ, તલ, સેકેલા, ચોખા (આતપ તંડુલ), દરોઈ (દુર્વા), લાલ ચંદન, એક ગુચ્છ નાગકુશ (દર્ભ), અને જળ લઈને ડાબા હાથથી પકડીને અર્ઘ્યની અર્ચના પૂજા કરીને સૂર્યને અર્ઘ્ય આપવો. આ પ્રમાણે- ''બં એતસ્મૈ અર્ઘ્યાય નમઃ ।'' આ પ્રમાણે ત્રણવાર એક કુશાગ્ર સાથે લાલ ફૂલ ગ્રહણ કરીને બોલવું- ''એતે ગંધ પુષ્પે એતસ્મૈ બં અર્ઘ્યાય નમઃ ।'' બોલીને, ફરીથી એક પુષ્પ શાલીગ્રામ પર અર્પણ કરતાં બોલવું- એતદર્પિતયે

ૐ શ્રી વિષ્ણવે નમઃ ।'' બોલીને અર્ચના કરતાં રહી- એતત્ સંપ્રદાનાય ૐ શ્રી સૂર્યાય નમઃ ।'' બોલી કુશોદકથી અર્ઘ્ય આપી બંને હાથોમાં તે પકડીને પઠન કરવું- ''એષોડર્ઘ્યઃ'' (સામવેદીઓ 'ઈદમર્ઘ્યં' કહેશે) ૐ હ્રીં હંસઃ માર્તણ્ડિ ભૈરવાય પ્રકાશશક્તિ સહિત સહિતાય, ૐ શ્રી સૂર્ટ્યાય સ્વાહા।'' આ મંત્રનો જપ કરતા રહી લલાટનો સ્પર્શ કરી પાત્રમાં આપવું. આ પછી પ્રણામ આ રીતે કરવાં.

''ૐ જપાકુસુમશઙ્કાશં કાશ્યપેયં મહાદ્યુતિમ્ ।
ધ્વાસ્તારિ સર્વપાપઘ્નં પ્રણતોસ્મિ દિવાકરમ્ ॥''

અનુરૂપ અન્ય પણ અર્ઘ્યની રચના કરી પૂર્વોક્ત નિયમથી તેમની અર્ચના કરતાં- ''એતત્ સમ્પ્રદાનાય હ્રીં શ્રીં તારાદેવ્યૈ નમઃ ।'' આ મંત્રથી કુશ (દર્ભ) થી મંત્ર બોલીને દેવીને ઉદ્દેશીને તામ્રપાત્રમાં અર્ઘ્ય પ્રદાન કરવું. મંત્ર આ પ્રમાણે છે-

ૐ ઉદ્યદાદિત્યસ્ય મણ્ડલ મધ્યવર્તિને ઈદમર્ઘ્ય (યજુર્વેદીયએષોડર્ઘ્ય) ૐ હ્રીં શ્રીં તારાદેવ્યૈ સ્વાહા ।'' આ પછી તંત્રોક્ત સ્વસ્તિવાચન કરવું.

✦ તંત્રોક્ત સ્વસ્તિ વાચન :

તામ્રપાત્રમાં આતપ (તપાવેલા) ચોખા, દરોઈ (દુર્વા) અને લાલપુષ્પ લઈને ડાબા હાથની હથેળીમાં રાખીને જમણો હાથ ઢાંકીને આ પ્રમાણે પઠન કરવું.

ૐ હ્રીં હૂં સ્વસ્તિ નઃ કાત્યાયની અપર્ણાશ્રવા સ્વસ્તિ નઃ કાલી હ્રીં મેધા અમૃતમયી હૂં સ્વસ્તિ નઃ પ્રત્યઙ્ગિરા દેવતા દધાતુ હ્રીં શ્રીં હૂં ફટ્ સ્વાહા ।

આ મંત્રથી કુશ (દર્ભ) ને તામ્રપત્રની ઉપર મૂકીને પછી તંત્રોક્ત સ્વસ્તિ સૂક્તનો પાઠ કરવો.

તંત્રોક્ત સ્વસ્તિ સૂક્તઃ ''ૐ સર્વાશ્ચ દેવાશ્ચ વિભીતકશ્ચ પ્રભજતાં મેરુસુવર્ણદાયી કાલોદ્ધ મામા સવેન્દ્રિયાંશ્રિયો વિવિક્તરાજાય પુનર્ભાવાય વૈ।'' મન્ત્ર પાઠાન્ત વૈદિક આચમનં ।

આ મંત્રના પઠન પછી વૈદિક આચમન કરવું. અને પછી સ્વ સ્વ વેદોક્ય સ્વસ્તિ વાચન અને સ્વસ્તિ સૂક્ત પઠન કરવું. આ પછી સાક્ષ્ય મંત્રનું પઠન કરવું.

સાક્ષ્ય મંત્ર : ૐ સૂર્ય્યઃ સોમો યંમઃ કાલઃ સંધ્યે ભૂતાન્યેડક્ષપાઃ । પવનો દિક્પતિર્ભૂમિરાકાશં ખચરામરાઃ । બ્રાહ્મં શાસનમાસ્થાય કલ્પધ્વમિહ સન્નિધમ્ । પાઠના અંતમાં સંકલ્પ આ પ્રમાણે કરવો.

સંકલ્પ : તાંબાના ચમચા યા પાત્રમાં દર્ભ, તલ, હરિ, જાસુદનું ફૂલ અથવા કોઈ પણ લાલ ફૂલ, બીલીપત્ર, તપાવેલા ચોખા, લાલ ચંદન અને જળ ગ્રહણ કરી, ડાબા હાથમાં રાખી જમણા હાથ વડે ઢાંકી, ઉત્તરાભિમુખે બેસીને અર્થાત્ જમીન પર બેસીને દક્ષિણ દિશા તરફ ઝૂકીને (નમીને) મગ્નચિત્ત થઈને પાઠ કરવો. આ પ્રમાણે

"વિષ્ણુ રોમ્ શૂદ્ર પક્ષે- (વિષ્ણુમોહદા) અમુક માસે, અમુક રાશિસ્થિતે ભાસ્કરે અમુક પક્ષે અમુક તિથૌ, અમુક ગોત્ર અમુક શર્મા (વર્મા, ગુપ્ત, દાસ) અહં (પરાર્થે-ગોત્રસ્ય શ્રી અમુક દેવ શર્મણઃ) જીવવેદતં સ્થૂલ શરીરાવિરોધન સર્વાપચ્છાન્તિ પૂર્વકં ધનધાન્ય અતુલ ઐશ્વર્ય-ધર્માર્થ-કામ-મોક્ષ ચતુર્વર્ગ સિદ્ધિ લાભઃ ગણેશાદિ નાના દેવતા પૂજાપૂર્વક શ્રી શ્રી તારા દેવ્યાઃ સપરિવારાન્ આવાહન પૂર્વક સંકલ્પ સિદ્ધયે પૂજાં કરિષ્યે (પરાર્થે-કરિષ્યામિ)"

આ પછી સંકલ્પ સૂક્તનો પાઠ કરવો.

✧ સંકલ્પસૂક્ત :

"ૐ ઈન્દ્રયાદ્યાનો વિદેશી પુષ્ટાં માં કૃણોતિ સતાં સિઞ્ચધ્વં પ્રહિતામરોભિઃ સ્વર્ગ નાદવત્ કૃષ્ણાયુર્દેવ ઓહતે।"

આ પછી પંચગવ્ય હોય તેનું સ્વ સ્વ વેદોક્ત મંત્રનું પઠન કરી શોધન કરવું.

સામાન્ય અર્ઘ્ય સ્થાપન : જળ દ્વારા સામે ચાર ખૂણાવાળો ચોરસ બનાવવો, તેમાં એક વૃત (વર્તુળ) અને તેમાં ત્રિકોણ,-ચોરસનું નિર્માણ કરી તેમાં પૂજા કરવી. આ પ્રમાણે- "એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ આધાર શક્તયે નમઃ, એતે ગન્ધપુષ્પે કૂર્માય નમઃ, એતે ગન્ધપુષ્પે નમઃ, અનન્તાય નમઃ, એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ પૃથિવ્યૈ નમઃ" આ પછી કોશા એટલે કે એક પ્રકારનો તાંબાનો ચમચો કે જે મોટો હોય તેનું પ્રક્ષાલન 'ફટ્' મંત્રથી કરવું અને તેમાં જળ ભરવું. તે જળથી પૂજા કરવી. આ પ્રમાણે.

"એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ અઃ અર્કમણ્ડલાય દ્વાદશ કલાત્મને નમઃ। એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ ઉં સોમમણ્ડલાય ષોડશકલાત્મને નમઃ । એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ વહ્નિમણ્ડલાય દશકલાત્મને નમઃ ।

બોલીને પૂજા કરીને બીલીપત્ર, અક્ષત અને ચંદન-પુષ્પ અર્પણ કરી લોટાના મસ્તક પર સ્થાપન કરી અંકુશ મુદ્રા વડે સૂર્યમાંથી તીર્થોનું આવાંહન કરવું.

✧ તીર્થોનું આવાહન :

**"ૐ ગંગે ચ યમુને ચૈવ ગોદાવરી સરસ્વતી ।
નર્મદે સિન્ધુ કાવેરી જલેડસ્મિન સન્નિધિં કુરુ ॥"**

આ મંત્રના પઠન પછી એક પુષ્પ લઈ 'ૐ જલાય નમઃ ।' બોલી જળમાં અર્પણ કરવું. આ પછી 'હૂં' મંત્રથી અવગૂંઠનમુદ્રા, 'વં' મંત્રથી ધેનુમુદ્રા દ્વારા અમૃતીકરણ કરીને યોનિમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. અને મત્સ્ય મુદ્રાથી આચ્છાદન કરવું. આ પછી 'હ્રીં' મંત્રનો દસવાર જપ કરી 'ફટ્' મંત્રથી પોતાના ઉપર તેમજ પૂજા સામગ્રી ઉપર જળનો છંટકાવ કરવો. ત્યાર બાદ પીઠપૂજા અને દ્વારપૂજા કરવી.

દ્વારપૂજા અને પીઠપૂજા : 'ફટ્' મંત્રથી તામ્રપત્રના જળ વડે અભ્યુક્ષણ કરી દ્વાર દેવતાઓનું આવાહન કરવું. આ પ્રમાણે- ૐ દ્વારદેવતાઃ ઇહાગચ્છત્ ઇહાગચ્છત્ ઇહતિષ્ઠત ઇહત્ઠિત, ઇહસન્નિધત્ત, ઇહસન્નિરુધ્યધ્વમ્, અત્રાધિષ્ઠાનં કુરુત મમ પૂજા ગૃહીતા'' આ પ્રમાણે ગંધ પુષ્પથી પૂજા કરવી.

પૂર્વ દ્વારે ૐ હ્રીં ગાં ગણેશાય નમઃ । પશ્ચિમદ્વારે- ૐ હ્રીં ક્ષાં ક્ષેત્રપાલાય નમઃ । દક્ષિણે-ૐ હ્રીં વાં બટુકાય નમઃ । ઉત્તરે-ૐ હ્રીં યાં યોગિનીભ્યો નમઃ । ઇશાન કોણે-ૐ ગાં ગઙ્ગાયૈ નમઃ । અગ્નિકોણે-ૐ યાં યમુનાયૈ નમઃ । નૈર્ઋત્યકોણે ૐ શ્રીં લક્ષ્મણાયૈ નમઃ । વાયુકોણે - ૐ ઐં સરસ્વત્યૈ નમઃ । મધ્ય ભાગે - ૐ સ્મશાનાય નમઃ । ૐ કલ્પવૃક્ષાયૈ નમઃ । તમ્મૂલે ૐ મણિપીઠાય નમઃ, નાના લંકારેભ્યો નમઃ, નાના મુનિભ્યો નમઃ । નાનાદેવેભ્યઃ નમઃ । બહુમાંસાસ્થિભ્યઃ ૨ તૈ નમઃ, મોદમાન શિવાભ્યઃ નમઃ । ચતુર્દિક્ષુ શવમુણ્ડચિતાઙ્ગરાસ્થિભ્યઃ નમઃ, ૐ સૈ નમઃ પ્રીતૈ નમઃ, ૐ કીર્તૈ નમઃ । ૐ શાન્ત્યૈ નમઃ । ૐ તુષ્ટ્યૈ નમઃ । ૐ પુષ્ટ્યૈ નમઃ । મધ્યે-હેસૌઃ સદાશિવ મહાપ્રેત પદ્માસનાય નમઃ ।''

અશક્ત પક્ષમાં ''ૐ દ્વારદેવતા ગણેભ્યો નમઃ।'' બોલીને પૂજન કરવું. આ પછી ભૂમિશોધન કરવું.

ભૂમિશોધન : ભૂમિ ઉપર કુશોદક દ્વારા- ૐ પવિત્ર વ્રજભૂમિ ફટ્ સ્વાહા।'' મંત્રથી ભૂમિશોધન કરીને, પોતાના ડાબા અંગનો કુશ વડે સ્પર્શ કરીને બોલવું.- 'ૐ વજ્રોદકે હૂં ફટ્ સ્વાહા ।' આ પછી પૂજા કરી વસ્ત્રમાં ગ્રંથિ અને શિખા (ચોટલી) નો ગાંઠ મારવો.

✧ વસ્ત્રાંચલ ગ્રંથિ અને શિખાબંધન :

''ૐ મણિધરિવજ્રિણિ મહાપ્રતિસરે રક્ષઃ રક્ષઃ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।'' આ પછી વિઘ્નાપસારણ કરવું.

✧ વિઘ્નાપસારણ :

'હ્રીં' મંત્ર દ્વારા દિવ્યદૃષ્ટિ પૂર્વક દિવ્ય વિઘ્ન ''ૐ અસ્ત્રાય ફટ્'' મંત્રથી અંતરિક્ષના વિઘ્ન અને ભૂમિ પર વામ પાદ (ડાબા પગ) ની એડી દ્વારા ત્રણવાર આઘાત કરી ભૂમિના વિઘ્નને હઠાવવું. અને કહેવું. આ પ્રમાણે- ''ૐ સર્વાન્ વિઘ્નાયુસારય હૂં ફટ્ સ્વાહા ।'' ત્યારબાદ માષ ભક્ત બલિ ચઢાવવો.

માસભક્ત બલિ : પોતાની ડાબી બાજુએ એક ત્રિકોણ વેદી બનાવી, કેળના પાનમાં અથવા નવા માટીના પાત્રમાં અડદ, બાફેલા ચોખા, દહીં એક સાથે મેળવીને તે વેદી પર સ્થાપના કરી પંચમુદ્રા થકી ભૂત-પ્રેતોનું આવાહન કરવું. આ પ્રમાણે-

"ૐ ભૃતાદર ઈહાગચ્છ ઈહાગચ્છ ઈહતિષ્ઠત ઈહતિષ્ઠત, ઈહસન્નિધત્ત ઈહસન્નિરુધ્વમ્, અધિષ્ઠાનં કુરુત, મમપૂજા ગૃહીત ।" બોલીને- "વં એતસ્મૈ માષમક બલયૈ નમઃ ।" મંત્રથી ત્રણવાર કુશ વડે અભ્યુક્ષણ કરવું. અને ગંધ પુષ્પથી પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે- "એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ માપભક્તબલયે નમઃ ।, એતે ગન્ધપુષ્પે એતદધિપતયે ૐ શ્રી વિષ્ણવે નમઃ એવ માષભક્ત બલિઃ ૐ ભૂતાદિભ્યો. નમઃ ।" બોલીને બલિરેષ પ્રસાદિતઃ ।। પૂજિતાગન્ધપુષ્પાદૈ- ર્બલિભિસ્તર્પિતાસ્તથા। દેશાદ્સ્માત્ વિનિસૃત્ય પૂજા પશ્યન્ત મત્કૃતામ્ । એવ માપભક બલિઃ ૐ ભૂતાદિભ્યો નમઃ ।" ઉક્તનું પઠન કર્યા પછી એક અંજલિજળ લઈને 'ૐ ભૂતાદય ક્ષમધ્વમ્' બોલીને જમીન ઉપર જળ છોડતી વખતે સરસવ અને તેના અભાવમાં સેકેલા ચોખા લઈ 'ફટ્' મંત્રથી સાતવાર અભિમંત્રિત કરી આ પ્રમાણે મંત્ર પાઠ કરવો.

ૐ અપસર્પન્તુ તેભૂતા યે ભૂતા ભુવિઃ સંશ્રિતાઃ ।
ભૂતાનામ વિરોધેન શ્રી શ્રી તારાપૂજા કરોસ્યહમ્ ।।
ૐ વૈતાલાશ્ચ પિશાચાશ્ચ રાક્ષસાશ્ચ સરિસૃપાઃ ।
અપસર્પન્તુ તે સર્વે ચણ્ડિકાસ્ત્રેણ તાડિતાઃ ।।

પૂજા માટે ઉપયોગી કેટલીક મુદ્રાઓ નીચે પ્રમાણે છે તેનો ઉચિત ઉપયોગ કરવો.

યોની મુદ્રા

ગાલિની મુદ્રા

સમ્મુખીકરની મુદ્રા

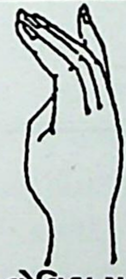
લોલિહા મુદ્રા

સંવોધની મુદ્રા

સન્નિધાપની મુદ્રા

આવાહની મુદ્રા

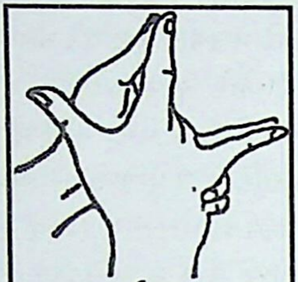

કુર્મ મુદ્રા

નારાજ મુદ્રા

અવગુન્ઠન મુદ્રા

ધેનૂ મુદ્રા

પરમીકરન મુદ્રા

અંકૂશ મુદ્રા

મત્સ્ય મુદ્રા

વિનિયોગ : ॐ અસ્ય શ્રીઉગ્ર-તારા-મન્ત્રસ્ય શ્રીઅક્ષોભ્ય ઋષિ:, બૃહતી છન્દઃ, શ્રીઉગ્રતારા દેવતા, હૂં બીજં, ફટ્ શક્તિ:, સ્ત્રીં કીલકં, ધર્માર્થ-કામ-મોક્ષાર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

ઋષ્યાદિ-ન્યાસ : શ્રી અક્ષોભ્ય-ઋષયે નમઃ શિરસિ, બૃહતી-છન્દસે નમઃ મુખે, શ્રીઉગ્રતારા દેવતાયૈ નમઃ હૃદિ, હૂં બીજાય નમઃ ગુહ્યે, ફટ્ શક્તયે નમઃ પાદયોઃ, સ્ત્રીં કીલકાય નમઃ સર્વાઙ્ગે, ધર્માર્થ-કામ-મોક્ષાર્થે જપે વિનિયોગાય નમઃ અઞ્જલૌ।

માતૃકા-ન્યાસ : અં આં ઇં ઈં ઉં ઊં ઋં ૠં લૃં લૄં નમઃ હૃદિ । એં ઐં ઓં ઔં અં અઃ કં ખં ગં ઘં નમઃ દક્ષ-ભુજે । ઙં ચં છં જં ઝં ઞં ટં ઠં ડં ઢં નમઃ વામ-ભુજે । ણં તં થં દં ધં નં પં ફં બં મં નમઃ દક્ષ-જઙ્ઘાયાં । મં યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં નમઃ વામ-જઙ્ઘાયાં ।

કર-ન્યાસ : હ્રાં અખિલ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ । હ્રીં અખણ્ડ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ તર્જનીભ્યાં સ્વાહા । હૂં બ્રહ્મ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ મધ્યમાભ્યાં વષટ્ । હૈં વિષ્ણુ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ અનામિકાભ્યાં હું । હ્રૌં રુદ્ર-વાગ્-રૂપિણ્યૈ કનિષ્ઠાભ્યાં વૌષટ્। હ્રઃ સર્વ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ કરતલ-કરપૃષ્ઠાભ્યાં ફટ્ ।

ષડઙ્ગ-ન્યાસ : હ્રાં અખિલ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ હૃદયાય નમઃ । હ્રીં અખણ્ડ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ શિરસે સ્વાહા । હૂં બ્રહ્મ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ શિખાયૈ વષટ્ । હૈં વિષ્ણુ-વાગ્-રૂપિણ્યૈ કવચાય હું । હ્રૌં રુદ્ર-વાગ્-રૂપિણ્યૈ નેત્ર-ત્રયાય વૌષટ્ । હ્રઃ સર્વ-વાગ્-અસ્ત્રાય ફટ્ ।

ષોઢાન્યાસ : ભગવતી તારાના ષોઢાન્યાસના વિષયમાં સ્વયં શિવજીએ કહ્યું છે કે આ અત્યંત ગોપનીય છે. એના કરવાથી સાધક વિઘ્નો, પાપો અને મહાદારિદ્રય આદિ દોષોથી મુક્ત થઈને, અભીષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત કરીને અતુલ સંપત્તિનો અધિકારી થાય છે. અત્યંત ભક્તિયુક્ત, વિનીત અને સદાચારી થઈને ગુરુદેવની અનુમતિથી એને કરવાથી સિદ્ધિ અવશ્ય મળે છે. તારાદેવીના ષોઢા ન્યાસમાં ૧. રુદ્રન્યાસ, ૨ ગ્રહન્યાસ, ૩. દિક્પાલ ન્યાસ, ૪. શિવ-શક્તિ ન્યાસ, ૫. તારાદિ ન્યાસ, જુઓ.

ષોઢાન્યાસની બીજી વિધિ- શ્રી તારાદેવીના ષોઢાન્યાસ કરવાનો અન્યવિધિ આ છે કે- અ થી ક્ષ પર્યંત ૫૧ વર્ણોની મૂલ મંત્રથી પુટિત કરીને 'માતૃકા ન્યાસ' ના સ્થાનમાં ૬ (છ) વાર ન્યાસ કરવા. ત્રણવાર અનુલોમ ક્રમથી અને ત્રણવાર વિલોમ ક્રમથી. અનુલોમ ક્રમ આ પ્રમાણે છે. ''લલાટે હ્રીં સ્ત્રીં હૂં અં હ્રીં સ્ત્રીં હૂં નમઃ ।' મુખે હ્રીં સ્ત્રીં હૂં આં હ્રીં સ્ત્રીં નમઃ । મુખાદિ બ્રહ્મ-રન્ધ્રે 'હ્રીં સ્ત્રીં હૂં લં હ્રીં સ્ત્રીં હૂં નમઃ ।' ઇત્યાદિ

ષોઢાન્યાસ કરવાથી સાધકના સર્વ પાપ નષ્ટ થઈ જાય છે. અને તે દેવતાઓ માટે પણ પૂજ્ય બની જાય છે. તે જેને મસ્તક ઝુકાવે છે તેનું આયુષ્ય ક્ષીણ થઈ જાય છે. આ ન્યાસ સૃષ્ટિ સ્થિતિ અને સંહારક્રમથી કરવા જોઈએ. સૃષ્ટિન્યાસમાં માતૃકા વર્ણોમાં વિસર્ગ, સંહારન્યાસમાં અનુસ્વાર અને સ્થિતિ ન્યાસમાં વિસર્ગ તથા અનુસ્વાર બંનેના યોગ કરવામાં આવે છે. સંહાર ન્યાસથી દોષોનો વિનાશ થાય છે. સૃષ્ટિ ન્યાસથી સંતાનની વૃદ્ધિ થાય છે. અને સ્થિતિ ન્યાસથી શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. વાનપ્રસ્થાદિ માટે સૃષ્ટિ, સ્થિતિ અને સંહાર ત્રણેય ન્યાસ, ગૃહસ્થાદિ માટે સૃષ્ટિ અને સ્થિતિ - બે ન્યાસ તથા બ્રહ્મચારીને માટે કેવળ સૃષ્ટિન્યાસ વિહિત છે. તંત્રમાં ૫૧ રુદ્રોનું કથન છે એટલે તારાદેવીના બીજત્રય યુક્ત વર્ણમાલાના અક્ષરો જોડીને નીચે પ્રમાણે ન્યાસ કરવા જોઈએ.

✧ **રૂદ્રન્યાસ (શ્રીકણ્ઠાદિન્યાસ) :**

✧ **ધ્યાન :**

નીલવર્ણાં ત્રિનયનાં શવાસન સમાયુતામ્ ।
વિભ્રતીં વિવિધાં ભૂષામર્ધેન્દુ શેખરાં વરામ્ ॥

ઉક્ત પ્રકારે ધ્યાન કર્યા બાદ ષોઢાન્યાસ અંતર્ગત પ્રથમન્યાસ રુદ્રન્યાસને નીચે પ્રમાણે કરવા.

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રોં) હું અં શ્રીકણ્ઠેશાય નમઃ (લલાટે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું આં અનન્તેશાય નમઃ (મુખવૃત્તે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઇં સૂક્ષ્મેશાય નમઃ (દક્ષનેત્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઈં ત્રિમૂર્તીશાય નમઃ (વામનેત્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઉં અમેશાય નમઃ (દક્ષકર્ણે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઊં અર્ઘીશાય નમઃ (વામ કર્ણે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ૠં ભારભૂતીશાય નમઃ (દક્ષ નાસાયામ્) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ૠૄં અતિ શ્રીશાય નમઃ (વામ નાસાયામ્) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ૠં સ્થાણુ કેશાય નમઃ (દક્ષગણ્ડે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું લૃં હરેશાય નમઃ (વામ ગણ્ડે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું એં ઝિણ્ટીશાય નમઃ (ઊર્ધ્વોણ્ઠે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઐં ભૌતિકેશાય નમઃ (અધરોષ્ઠે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઓં સદ્યોજાતાય નમઃ (ઊર્ધ્વદન્તપંક્તૌ) હું ।

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઔં અનુગ્રહેશાય નમઃ (અધોદન્ત્ય પંક્તૌ) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં અક્રૂરેશાય નમઃ (બ્રહ્મરન્ધ્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અઃ મહાસનેશાય નમઃ (મુખે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું કં ક્રોધીશાય નમઃ (દક્ષબાહુમૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ખં ચણ્ડેશાય નમઃ (દક્ષ મણિબન્ધે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ગં પઞ્ચાન્ત્રકાય નમઃ (દક્ષ કૂર્પરે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઘં શિવોત્તમેશાય નમઃ (દક્ષકરાંગુલિમૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઙં એક રુદ્રેશાય નમઃ (દક્ષકરાંગુલ્યગ્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ચં કૂર્મેશાય નમઃ (વામ બાહુમૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું છં એક નેત્રેશાય નમઃ (વામ કૂર્પરે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું જં ચતુરાનનેશાય નમઃ (વામ મણિબન્ધે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઝં અજેશાયઃ નમઃ (વામ કરાંગુલિ મૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઞં સર્વેશાય નમઃ (વામકરાંગુલ્યગ્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ટં સોમેશાય નમઃ (દક્ષોરુમૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઠં લાઙ્ગુલીશાય નમઃ (દક્ષ જંઘામૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ડં દારુકેશાય નમઃ (દક્ષપાદ મૂલ સન્ધીં) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઢં અર્ધનારીશ્વરાય નમઃ (દક્ષપાદાંગુલિમૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ણં ઉમાકાન્તેશાય નમઃ (દક્ષપાદાંગુલ્યગ્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું તં આષાઢીશાય નમઃ (વામોરુમૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું થં દણ્ડીશાય નમઃ (વામ જંઘામૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું દં અદ્રીશાય નમઃ (વામ પાદમૂલસન્ધૌ) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ધં મીનેશાય નમઃ (વામ પાદાંગુલિ મૂલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું નં મેષેશાય નમઃ (વામ પાદાંગુલ્યગ્રે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું પં લોહિતેશાય નમઃ (દક્ષ પાર્શ્વે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ફં શિખીશાય નમઃ (વામ પાર્શ્વે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું બં છાગલણ્ડેશાય નમઃ (પૃષ્ઠે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ભં દ્વિરણ્ડેશાય નમઃ (નાભૌ) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું મં મહાકાલેશાય નમઃ (ઉદરે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું યં વાલીશાય નમઃ (વક્ષે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું રં ભુજઙ્ગેશાય નમઃ (દક્ષસ્કન્ધે) હું ।

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું લં પિનાકીશાય નમઃ (કકુદિ) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું વં ખડ્ગીશાય નમઃ (વામ સ્કન્ધે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું શં બકેશાય નમઃ (હૃદયાદિ દક્ષ હસ્તે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ષં શ્વેતેશાય નમઃ (હૃદયામિ વામહસ્તે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું સં ભૃગ્વીશાય નમઃ (હૃદયામિ દક્ષ પદે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું હં નકુલીશાય નમઃ (હૃદયાદિ વામ પદે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ળં શિવેશાય નમઃ (હૃદયાદિ ઉદરે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ક્ષં સમ્વર્ત કેસાય નમઃ (હૃદયાદિમુખે) હું ।

આ પ્રમાણે રુદ્ર ન્યાસ પછી પૂર્વોક્ત દેવીનું સ્મરણ કરતા રહી ષોઢાન્યાસની અંતર્ગત બીજાન્યાસ ગ્રહન્યાસ નીચે મુજબ કરવા.

✧ ગ્રહન્યાસ :૧

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં આં ઇં ઈં ઉં ઊં ઋં ૠં લૃં
લૄં એં ઐં ઓં ઔં અં અઃ રક્તવર્ણ સૂર્ય (હૃદિ) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું યં રં લં વં શુક્લવર્ણ સોમં (ભ્રુવ દ્વયે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું કં ખં ગં ઘં ઙં રક્તવર્ણ મંગલ (લોચન ત્રયે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ચં છં જં ઝં ઞં શ્યામવર્ણ બુધં (વક્ષસ્થલે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ટં ઠં ડં ઢં ણં પૂતવર્ણ બૃહસ્પતિં (કણ્ઠ કૂપે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું તં થં દં દં નં શ્વેતવર્ણ ભાર્ગવં (ઘણ્ટિકાયામ્) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું પં ફં બં ભં મં નીલવર્ણ શનૈશ્ચરં (નાભિદેશે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું શં ષં સં હં ધૂમ્રવર્ણ રાહુ (મુખે) હું ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું હં ળં ધૂમ્રવર્ણ કેતું (નાભૌ) હું ।

ગ્રહન્યાસ પછી ષોઢાન્યાસની અંતર્ગત તૃતીયન્યાસ લોકપાલ ન્યાસ નીચે મુજબ કરવા જોઈએ. એને દિક્પાલન્યાસ પણ કહેવાય છે.

✧ લોકાપાલન્યાસ :

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં ઈં ઉં ઋં લૃં એં ઓં અં ઈન્દ્રાય નમઃ લલાટ પૂર્વે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું આં ઈં ઊં ૠં લૄં ઐં ઔં અઃ અગ્નેય નમઃ લલાટાગ્નોય્યામ્।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું કં ખં ગં ઘં ઙં યમાય નમઃ લલાટ દક્ષિણે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ચં છં જં ઝં ઞં નિર્ૠતયે નમઃ લલાટ નૈર્ૠત્યામ્ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ટં ઠં ડં ઢં ણં વરુણાય નમઃ લલાટ પશ્ચિમાયામ્ ।

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું તં થં દં ધં નં વાયવે નમઃ લલાટ વાયવ્યામ્ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું પં ફં બં ભં મં સોમાય નમઃ લલાટોત્તરસ્યામ્ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું યં રં લં વં ઈશાનાય નમઃ લલાટેશાન્યામ્ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું શં ષં સં હં બ્રહ્મણે નમઃ લલાટોર્ધ્વાયામ્ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ળં ક્ષં અનન્તાય નમઃ લલાટાધોદિશિ ।

(ઈતિ ષોઢાન્યાસાન્તર્ગત તૃતીય લોકપાલ ન્યાસઃ)

લોકપાલ ન્યાસ પછી ષોઢાન્યાસની અંતર્ગત ચતુર્થન્યાસ શિવશક્તિ ન્યાસ નીચે મુજબ કરવા જોઈએ. જેને ષટ્ચક્રન્યાસ પણ કહેવામાં આવે છે.

✧ શિવશક્તિ ન્યાસ :

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું વં શં ષં સં ડાકિની સહિત બ્રહ્મણે નમઃ મૂલાધારે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું વં ભં મં યં રં લં ટાકિની વિષ્ણવે નમઃ, સ્વાધિષ્ઠાને ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ડં ઢં ણં તં થં દં ધં નં પં ફં લાકિની સહિત રુદ્રાય નમઃ મણિપૂરકે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું કં ખં ગં ઘં ઙં ચં છં જં ઝં ઞં ટં ઠં કાકિની સાહિતાય ઈશ્વરાય નમઃ, અનાહતે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં આં ઈં ઈં ઉં ઊં ૠં ૠં લૃં લૄં એં ઐં ઓં ઔં અં અઃ શાકિની સહિત શિવાય નમઃ વિશુદ્ધારકે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું લં (હં) ક્ષં હાનિ સહિત પરમશિવાય નમઃ, આજ્ઞાચક્રે ।

(ઈતિ ષોઢાન્યાસાન્તર્ગત ચતુર્થ શિવશક્તિ ન્યાસઃ)

✧ તારાદિન્યાસ :

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં આં કં ખં ગં ઘં ઙં તારાયૈ નમઃ, બ્રહ્મરન્ધ્રે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઇં ઈં ચં છં જં ઝં ઞં ઉગ્રાયૈ નમઃ, લલાટે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઉં ઊં ટં ઠં ડં ણં મહોગ્રાયૈ નમઃ, ભ્રૂમધ્યે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ૠં ૠં તં થં દં ધં નં વજ્રાયૈ નમઃ, કણ્ઠદેશે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું લૃં લૄં પં ફં બં ભં મં મહાકાલ્યૈ નમઃ, હૃદિ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું એં ઐં યં રં લં વં સરસ્વત્યૈ નમઃ, નાભૌ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ઓં ઔં શં ષં સં હં કામેશ્વર્યૈ નમઃ, લિઙ્ગમૂલે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં અઃ ળં ક્ષ ચામુણ્ડાયૈ નમઃ, મૂલાધારે ।

(ઈતિ ષોઢાન્યાસાન્તર્ગત પઞ્ચમ તારાદિ ન્યાસઃ)

તારાદિ ન્યાસ પછી ષોઢાન્યાસ અંતર્ગત સર્વસિદ્ધિદાયક છઠ્ઠા ન્યાસ પીઠન્યાસ નીચે મુજબ કરવા જોઈએ.

✦ પીઠન્યાસ :

હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું અં ઇં ઉં ઋં લૃં એં ઓં અં કામરૂપ પીઠાય નમઃ, આધારે।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું આં ઈં ઊં ૠં લૄં ઐં ઔં અઃ જાલંધર પીઠાય નમઃ, હૃદિ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું કં ખં ગં ઘં ઙં પૂર્ણાગિરિ પીઠાય નમઃ, લલાટે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ચં છં જં ઝં ઞં ઉડ્ડિયાન પીઠાન નમઃ, કેશસન્ધૌ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ટં ઠં ડં ઢં ણં વારાણસી પીઠાય નમઃ, ભ્રુવોઃ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું તં થં દં ધં નં અવન્તિ પીઠાય નમઃ, નેત્રદ્વયે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું પં ફં બં ભં મં માયાપુરી પીઠાય નમઃ, મુખે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું યં રં લં વં મથુરા પીઠાય નમઃ, કણ્ઠે ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું શં ષં સં હં અયોધ્યા પીઠાય નમઃ, નાભૌ ।
હ્રીં ત્રીં (સ્ત્રીં) હું ળં ક્ષં કાંચીપુરી પીઠાય નમઃ, કટ્યૌઃ ।

(ઈતિ ષોઢાન્યાસસન્તર્ગત ષષ્ઠ પીઠ ન્યાસઃ)

***

૧૫ યંત્રરાજનું નિર્માણ અને પૂજન

પૂર્વોક્ત પ્રકાર ન્યાસ અતોપરાંત તામ્રપત્ર, કપાલ, સ્મશાનકાષ્ટ અથવા શનિવાર-મંગળવારના દિવસે મૃત પુરુષના વિહિત શબ ઉપર યા તેના અભાવમાં સુવર્ણ, ચાંદી અથવા અષ્ટધાતુ નિર્મિત પીઠ ઉપર ચક્રરાજનું નિર્માણ કરી વિધિવત્ પૂજન કરવું. સ્વયંભૂ-કુસુમ, કુંડ-ગોલોત્થ દ્રવ્ય, ગોરોચન, કુમકુમ, અગર, કસ્તૂરી તથા ચંદન-દ્રયયુક્ત અષ્ટગંધ દ્વારા- ૐ આઃ સુરેખે વજ - રેખે હું ફટ્ સ્વાહા ।' એ મંત્રના ઉચ્ચારણ પૂર્વક ઉક્ત કોઈ પીઠ ઉપર યંત્ર રાજનું નિર્માણ કરવું.

શ્રી દ્વિતીયા માતા ભગવતી તારાના પૂજા યંત્ર કેટલાક પ્રકારના છે. પરંતુ મુખ્ય બે પ્રકાર છે- ૧ બિંદુ-ત્રિકોણાષ્ટ દલ - વજાંકિત ભૂપુર, ૨. બિંદુ-ત્રિકોણ-ષટ્કોણ-વૃત્તત્રય-ચતુરસ્ર, પછી વૃત્ત અને અષ્ટદળ, ત્યારપછી ત્રણ વર્તુળ, પછી ત્રિશૂલાંકિત ભૂપુરત્રય. આ બંને પૈકી કોઈ પણ યંત્ર બનાવી લેવું.

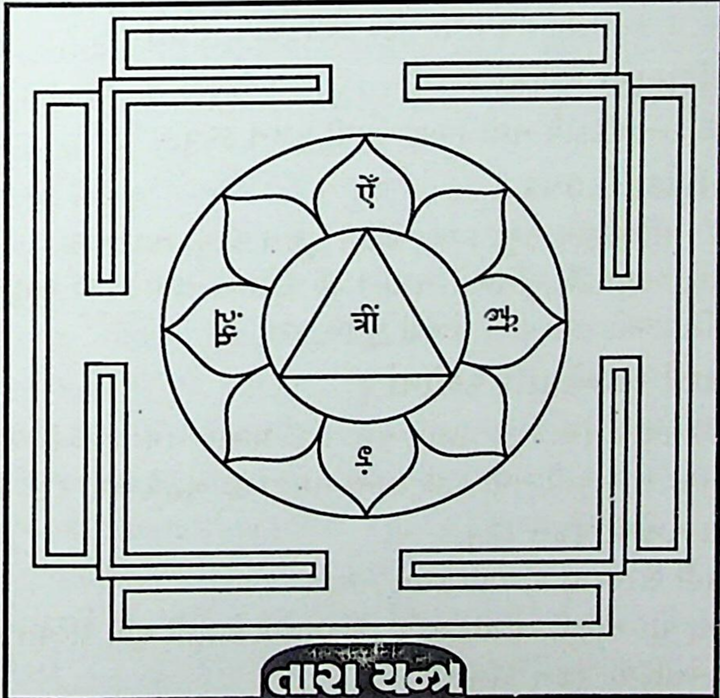

તારા યન્ત્ર

મતભેદ વશ અન્ય યંત્ર પણ છે, પરંતુ જે કોઈના કલ્પ અને ક્રમમાં જે પણ યંત્ર છે, તેને માટે આ જ પ્રશસ્ત છે.

મંત્ર અને યંત્રનો સંયોગ આ પ્રમાણે છે, કે પ્રણવ 'ૐ' બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. 'હ' પ્રકાશ સ્વરૂપ, 'ર' તેજ-સ્વરૂપ, તત્ત્વસ્વરૂપ-બધું મળીને 'હ્રીં' બીજ સર્વ-તત્ત્વપ્રકાશક છે. 'સ' શીલ સ્વરૂપ, 'ત' સર્વપાપઘ્ન 'રેફ'- 'ર' તત્ત્વ પ્રકાશક, 'ઈ' શક્તિ બીજ મળવાથી કુલબીજ 'સ્ત્રીં' શબ્દ બ્રહ્મનો પ્રકાશક છે. 'હૂં' બીજ પ્રબોધ સ્વરૂપ છે તથા અસ્રબીજ 'ફટ્' જાડ્ય વિનાશક છે. આ પ્રકારે સંપૂર્ણ મંત્ર શબ્દ બ્રહ્મનું પ્રબોધ સ્વરૂપ, જાડ્ય નાશક, દેવમય છે. અને તેનું નિવાસ સ્થાન યંત્રસ્થ બિંદુ જ બ્રહ્મ છે. સાધનાનો મૂલાધાર યંત્ર જ છે. અંતર્યજનમાં આ યંત્ર દેહસ્થ છે. તથા બ્રહ્મમાં સુવર્ણાદિ પત્રો પર અંકિત છે. બ્રાહ્માભ્યન્તર બંને જ પૂજાઓનો મુખ્ય આધાર છે. એટલે સાવધાનીથી એનું નિર્માણ કરી પૂજન કરવું. પછી પીઠ પૂજન નીચે મુજબ કરવું.

✦ કર્ણિકામાં :

ૐ આધાર શક્તયે નમઃ । ૐ પ્રકૃત્યૈ નમઃ । ૐ કમઠાય નમઃ । ૐ શેષાય નમઃ । ૐ સુધામ્બુધયે નમઃ । ૐ મણિદ્વીપાય નમઃ । ૐ ચિન્તામણિ ગૃહાય નમઃ । ૐ સ્મશાનાય નમઃ । ૐ કલ્પવૃક્ષાય નમઃ ।

✦ કણિકાના મૂળમાં :

ૐ રત્નવેદિકાયૈ નમઃ । આ મંત્રથી પૂજન કરવું.

✦ કર્ણિકાની ઉપર :

ૐ મણિપીઠાય નમઃ । આ મંત્રથી પૂજન કરવું. ત્યારબાદ

ચારે બાજુ ૐ મુનિભ્યો નમઃ । ૐ દેવેભ્યો નમઃ । ૐ બહુમાંસાસ્થિ મોદયાન શિવાભ્યો નમઃ । એ મંત્રથી પૂજન કરવું.

✦ પછી આગ્નેયાદિ દળોમાં :

ૐ મેધાયૈ નમઃ । ૐ પ્રજ્ઞાયૈ નમઃ । ૐ પ્રભાયે નમઃ । ૐ વિદ્યાયૈ નમઃ। ૐ ધિયૈ નમઃ । ૐ ધૃત્યૈ નમઃ । ૐ સ્મૃત્યે નમઃ । ૐ બુદ્ધયૈ નમઃ । ૐ વિદ્યેશ્વર્યૈ નમઃ । આ મંત્રોથી પૂજન કરવુ.

સહૌં સરસ્વતી યોગપીઠાત્મને નમઃ ।

આ પીઠ મંત્રથી આસન આપી, મૂલમંત્રથી દેવીની મૂર્તિ કલ્પિત કરી તથા આવાહન આદિથી પૂજન કરવું.

પછી અંજલિમાં દૂર્વા, અક્ષત અને રક્તચંદન મિશ્રિત પુષ્પ લઈને દેવીને પોતાના આત્માથી અભિન્ન સમજીને નીચે મુજબના મંત્રથી ધ્યાન કરવું.

✧ ધ્યાન મંત્ર :

પ્રત્યાલીઢ પદાર્પિતાંઘ્રિશવહૃદ ઘોરાટ્ટહાસા પરા,
ખડ્ગેન્દીવરકર્તુખર્પરભુજા હૂંકારબીજોદ્ભવા ।
ખર્વાનીલ વિશાલપિઙ્ગલ જટા જૂટૈકનાગૈર્યુતા,
જાડ્યં ન્યસ્ય કપાલિકે ત્રિજગતાં હન્ત્યુગ્રતારા સ્વયમ્ ॥

ભાવાર્થ : ભગવતી તારાદેવી પ્રત્યાલીઢ સ્થિતિમાં શબરૂપી શિવના હૃદય ઉપર બંને પગ રાખીને ઉભેલી છે. તથા અત્યંત ભયંકર ઉચ્ચસ્તરથી હાસ્ય કરી રહી છે. તેણે પોતાના ચારેય હાથોમાં ક્રમશઃ ખડ્ગ, નીલકમળ, કાતર તથા ખર્પર (ખપ્પર) ધારણ કરેલ છે. તે હૂંકાર બીજથી ઉદ્ભૂત ઠીંગણા કદવાળી તથા નીલવર્ણયુક્ત છે. તેમના શિર ઉપર લાંબી તથા પિંગલવર્ણવાળી એકજટા તથા અનેક સર્પો છે. આવી ઉગ્રતારા દેવી ત્રણે લોકની જડતા સ્વયં નષ્ટ કરી દે છે.

આ પ્રકારે ધ્યાન કરી હાથની પુષ્પાંજલિમાં માતૃકા મંત્રની ભાવના કરવી. પછી મૂલ મંત્રથી ષટ્ચક્ર ભેદન કરીને, ચૈતન્યમયા દેવીને શિરસ્યા સહસ્રદળ કમણની કર્ણિકાની મધ્યમાં વિરાજમાન પરમશિવથી સંયોજિત કરી, સહસ્રાર સ્થિત સુધાસાગરમાં વિશ્રામને માટે સ્થાપિત કરવી. તદુપરાંત અમૃત લોલુપા ચૈતન્યમયી દેવીને પ્રવહણશીલ નાસાપુટ દ્વારા પોતાની પુષ્પજિંલિમાં લાવીને તેમની મૂર્તિ કલ્પિત કરતા રહી આવાહન કરવું.

ઉક્ત વિધિથી અંજલિ સ્થિત પુષ્પોમાં દેવીનું આવાહન કરીને, તે ફૂલોને પ્રતિમા અથવા યંત્રો પર અર્પણ કરી નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરવી.

ૐ દેવેશિ ભક્તિ સુલભે પરિવાર સમન્વિતે ।
યાવત્ત્વાં પૂજયિષ્યામિ તાવત્ત્વં સુસ્થિરા ભવ ॥

આ પછી 'હૂં' થી અવગુંઠન, અંગન્યાસ મંત્રથી સકલીકરણ, ધેનુમુદ્રાથી અમૃતીકરણ, પરમીકરણ મુદ્રાથી પરમીકરણ તથા ભૂતિની, આકર્ષણી, યોનિ આદિ પાંચ મુદ્રાઓ પ્રદર્શિત કરી- "ૐ આં હ્રીં ક્રૌં સ્વાહા ।" ઈત્યાદિ મંત્રથી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી ષોડશોપચાર અથવા પંચોપચાર પૂજન કરવું.

પૂજનમાં આસન આદિ ઉપચાર નિમ્નલિખિત મંત્રોથી સમર્પિત કરવા જોઈએ.

સ્ત્રીં હ્રીં ફટ્ । શ્રીમદેકજટે વજ્ર પુષ્પ પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ ઈદમાસનં શ્રીમદેકજટાયૈ નમઃ ।

સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ એતત્પાદ્યં શ્રીમદેક જટાયૈ નમઃ ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ ઈદમર્ઘ્યં શ્રીમદેકજટાયૈ સ્વધા ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ । ઈદમાચમનીયં શ્રીમદેકજટાયૈ સ્વધા ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ એષં મધુપર્કઃ શ્રીમદેકજટાયૈ સ્વાહા ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ સ્નાનીયં શ્રીમદેકજટાયૈ નિવેદયામિ ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ પુનરાચમનીયં શ્રીમદેકજટાયૈ સ્વધા ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ એષ ગન્ધઃ શ્રીમદેકજટાયૈ નમઃ ।
સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ એતાનિ પુષ્પાણિ શ્રીમદેક જટાયૈ વૌષટ્ ।

આ પછી મૂલમંત્રથી પાંચ પુષ્પાંજલિઓ પ્રદાન કરવી.

સ્ત્રીં હ્રીં હું ફટ્ શ્રીમદેકજટે વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા એષ ધૂપોમદેક જટાયૈ નમઃ ।

આ મંત્રથી ધૂપ અર્પણ કરી 'ૐ જયધ્વનિ મંત્રમાત સ્વાહા।' બોલીને ઘંટાનું પૂજન કરવું. અને ઘંટા વગાડર્તા

હ્રીં હું ફટ્ શ્રીમદેકજટે વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા એષ દીપ શ્રીમદેકજટાયૈ નમઃ

એ મંત્રથી દીપકને દૃષ્ટિ સુધી ઉપર ઉઠાવી દેવીને બતાવવો અને પછી મૂલમંત્ર દ્વારા ત્રણ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરી નૈવેદ્ય સમર્પણ કરવો.

પૂજા ઉપચાર સમર્પિત કરવાના મંત્ર નિમ્નલિખિત છે.

ૐ ભગવત્યેકજટે હ્રીં વિશુદ્ધધર્મગાત્રિ સર્વપાપાનિ શમય સર્વ વિકલ્પાનપનય હૂં ફટ્ સ્વાહા પાદ્યં નમઃ । ઈતિ પાદ્યમ્ ।

ૐ હ્રીં મણિધરિ વજ્રિણિ મહાપ્રતિસરે ઈદમર્ઘ્ય સ્વાહા । ઈતિ અર્ઘ્યમ્ ।

ૐ તારિણી હ્રીં ઈદમાચમનીયં સ્વધા । ઈતિ આચમનીયમ્ ।

ૐ હ્રીં કપાલિકે મધુપર્કઃ સ્વધા । ઈતિ માધુપર્કઃ ।

ૐ શ્રીમદેકજટે ઈદમાચમનીયં સુગન્ધિજલં નમઃ । ઈતિ સુગન્ધિ જલમ્ ।

ૐ તારિણી હ્રીં પુનરાચમનીયં સ્વધા । ઈતિ પુનરાચમનીયમ્ ।

ૐ પરમાનન્દસૌરભ્યપરિપૂર્ણ દિગન્તરમ્ । ગૃહાણ પરમં ગન્ધં કૃપયા પરમેશ્વરિ । શ્રીમદેકજટે એવં ગન્ધો નમઃ । ઈતિ ગન્ધમ્ ।

ૐ તુરીયવન સમ્ભૂતં નાનાગુણ મનોહરમ્ । આનન્દ સૌરભં પુષ્પં ગુહ્યતાં પરમેશ્વરિ ॥

શ્રીમદેકજટે એતાનિ પુષ્પાણિ વૌષટ્ । ઈતિ પુષ્પમ્ ।

ઉક્ત મંત્રો વડે પાદ્યથી પુષ્પપર્યંત ઉપચારોથી દેવીનું પૂજન કરીને, મૂલમંત્ર દ્વારા પાંચ પુષ્પાંજલિઓ આપીને વનસ્પતિ શ્રીમદેકજટે એષ ધૂપો નમઃ। આ મંત્રથી ધૂપ દાન કરી, વિધિવત્ ઘંટાનું પૂજન કરી, નીચેના મંત્ર વડે દીપક પ્રદર્શિત કરવો.

ॐ સુપ્રકાશ મહાદીપઃ સર્વતસ્તિમિરાપહઃ ।
સ્વાહ્યાભ્યન્તરં જ્યોતિર્દીપોડ યં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥
શ્રીમદેકજટે એષ દીપો નમઃ ।

✧ માનસ - પૂજન :

ॐ લં પૃથ્વી-તત્ત્વાત્મકં ગન્ધં શ્રીઉગ્રતારા-પ્રીતયે સમર્પયામિ નમઃ ।
ॐ હં આકાશ-તત્ત્વાત્મકં પુષ્પં શ્રીઉગ્રતારા-પ્રીતયે સમર્પયામિ નમઃ ।
ॐ યં વાયુ-તત્ત્વાત્મકં ધૂપં શ્રીઉગ્રતારા-પ્રીતયે ઘ્રાપયામિ નમઃ ।
ॐ રં અગ્નિ-તત્ત્વાત્મકં દીપં શ્રીઉગ્રતારા-પ્રીતયે દર્શયામિ નમઃ ।
ॐ વં જલ-તત્ત્વાત્મકં નૈવેદ્યં શ્રીઉગ્રતારા-પ્રીતયે નિવેદયામિ નમઃ ।
ॐ સં સર્વ-તત્ત્વાત્મકં તામ્બૂલં શ્રીઉગ્રતારા-પ્રીતયે સમર્પયામિ નમઃ ।

✧ આવરણ પૂજા વિધિ :

આ પછી - દેવી આજ્ઞાપય આવરણં તે પૂજયામિ । બોલીને દેવીની આજ્ઞા લઈને નીચે મુજબ આવરણ પૂજા આરંભ કરવી.

✧ અથ પ્રથમાવરણ પૂજા :

પાશાંકુશૌ કપાલાંચ ત્રિશૂલં દધતં કરૈઃ ।
અલંકાર ચયોપેતં ગણેશં પ્રાક્સ્થિતં ભજે ॥
ॐ ગં ગણેશાય નમઃ । ગણેશદૂહાગચ્છ દૂહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી પીઠના પૂર્વદ્વાર પર શ્રીગણેશજીનું આવાહન કરી પંચોપચારથી પૂજન કરવું તથા -

ગં ગણેશં વજપુષ્પં પ્રતીચ્છ ફટ્ સ્વાહા ।
આમ બોલી પુષ્પ ચઢાવવું. પછી-
કપાલશૂલે હસ્તાભ્યાં દધતં સર્પભૂષણમ્
શ્વયૂથ વેષ્ટિતં રમ્યં બટુક દક્ષિણે ભાજે ।
ॐ હ્રીં બં બટુકાય નમઃ બટુક ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી પીઠના દક્ષિણદ્વાર પર બટુક ભૈરવનું ધ્યાન કરી પંચોપચારથી પૂજન કરવું
બં બટુકં વજ પુષ્પં પ્રતીચ્છ ફટ્ સ્વાહા ।
આમ બોલી પુષ્પ ચઢાવવું. પછી -

અસિશૂલ કપાલાનિ ડમરૂં દધતં કરૈઃ । કૃષ્ણં દિગમ્બરં ક્રૂરં ક્ષેત્રયં પશ્ચિમં ભજે । ૐ ક્ષં ક્ષેત્રપાલાય નમઃ । ક્ષેત્રપાલ ઇહાગચ્છ ઇહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી પીઠની પશ્ચિમ દ્વાર પર ક્ષેત્રપાલનું ધ્યાન કરીને પંચોપચારથી પૂજન કરવું

ક્ષં ક્ષેત્રપાલં વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ ફટ્ સ્વાહા ।

આમ બોલીને પુષ્પ ચઢાવો. પછી-

કપાલં ડમરૂં પાશં લિઙ્ગં સંબિભ્રતી કરૈઃ ।
અન્ત્રાવલ્યા રક્તવસ્ત્રા યોગિનીરુત્તેર ભજેત્ ॥
ૐ યં યોગિનીભ્યો નમઃ । યોગિન્ય ઇહાગચ્છ ઇહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી પીઠના ઉત્તરદ્વાર પર યોગિનીઓનું ધ્યાન કરીને પંચોપચારથી પૂજન કરવું

ૐ યં યોગિન્યો વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ ફટ્ સ્વાહા ।

આમ બોલીને પુષ્પ અર્પણ કરો.

ઉક્ત દ્વાર દેવતાઓના ધ્યાનનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે-

પૂર્વદ્વાર પર સ્થિત શ્રીગણેશજી પોતાના ચાર હાથોમાં ક્રમશઃ પાશ, અંકુશ, કપાલ તથા ત્રિશૂળ ધારણ કરી રહેલા છે. તથા વિવિધ આભૂષણોથી શોભાયમાન છે.

દક્ષિણદ્વાર પર સ્થિત બટુક ભૈરવ હાથમાં કપાલ તથા ત્રિશૂળ ધારણ કરી રહેલા છે. તેઓ સર્પોના આભૂષણોથી સુસજ્જિત તથા શ્વાન દળ (કૂતરાઓ) થી ઘેરાયેલા છે.

પશ્ચિમદ્વાર પર સ્થિત ક્ષેત્રપાલ પોતાના ચારેય હાથોમાં અતિ અર્થાત્, તલવાર, શૂલ, કપાલ અને ડમરૂ, પાશ તથા લિંગને ધારણ કરેલ છે. અને લાલ વસ્ત્રો પરિધાન કરેલ છે.

ઉક્ત દ્વાર દેવતાઓનું પૂજન કરીને દેવીના મસ્તક પર (નાગરૂપમાં) સ્થિત ઋષિ અક્ષોભ્યની પૂજા કરી, ષટ્કોણોમાં ષડ્ંગ-પૂજા કરવી. મંત્ર આ પ્રમાણે છે.

ૐ અક્ષોભ્ય ઇહાગચ્છ ઇહાતિષ્ઠ ઇત્યાવાહ્ય અક્ષોભ્યં વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા।

આ પ્રકારે અક્ષોભ્યની પૂજા કર્યા બાદ ષટ્કોણ કેસરોમાં, આગ્નેય આદિ દિશાઓમાં તથા મધ્ય દિશાઓમાં ષડંગોની પૂજા નિમ્નાનુસાર કરવી-

ૐ એકજટાયૈ હૃદયાય નમઃ- આગ્નેયે ।
ૐ તારિણ્યૈ શિરસે સ્વાહા-ઈશાન્યે ।
ૐ વજ્રોદકાયૈ શિખાયૈ વષટ્-વાયવ્યૈ ।
ૐ ઉગ્રજટાયૈ કવચાય હું - નૈર્ઋત્યે ।
ૐ મહાપરિસરાયૈ નેત્રત્રયાય વૌષટ્-મધ્યે ।
ૐ પિઙ્ગોગ્રૈક જટાયૈ અસ્ત્રાય ફટ્-ચતુર્દિક્ષુ ।

આથી ષડંગોની પૂજા કરવી. પછી હાથમાં પુષ્પાંજલિ લઈને મૂલ મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરતા રહી.

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ભક્તયા સમર્પયે તુભ્યં પ્રથમાવરણાર્ચનમ્ ।

આમ કહીને પુષ્પાંજલિ આપી, વિશેષ અર્ઘ્યનું જળબિંદુ અર્પવું.

''પૂજિતા સ્તર્પિતાસ્સન્તુ ।''. એમ બોલવું.

'તારા તંત્ર' અને 'ફેત્કારિણી તંત્ર' અનુસાર અક્ષોભ્ય ઋષિના પૂજનોપરાન્ત પીઠના ઉત્તરભાગમાં વાયુકોણથી ઈશાનકોણ સુધી દિવ્યગુરુ સિદ્ધગુરુ તથા માનવગુરુ પંક્તિઓનું પૂજન નિમ્ન મંત્રોથી કરવું.

✦ **દ્વિવ્યૌધ :**

(૧) ૐ ઉર્ધ્વકેશાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા । (વાયુકોણ)

(૨) ૐ વ્યોમકેશાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા । (નૈર્ઋત્ય)

(૩) ૐ નીલકણ્ઠનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા । (અગ્નિકોણ)

(૪) ૐ વૃષભધ્વજનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા । (ઈશાનકોણ)

✦ **સિદ્ધૌધ :**

(૧) ૐ વશિષ્ઠનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૨) ૐ કૂર્મનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૩) ૐ મીનનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૪) ૐ મહેશ્વરનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૫) ૐ હરિનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

✦ **માનવૌધ :**

(૧) ૐ તારાવત્યામ્બા વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૨) ૐ ભાનુમત્યામ્બા વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૩) ૐ જયામ્બા વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૪) ૐ વિદ્યામ્બા વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૫) ૐ મહોદર્યામ્બા વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૬) ૐ સુખાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૭) ૐ પરાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૮) ૐ પારિજાતાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૯) ૐ કુલેશ્વરાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૧૦) ૐ વિરૂપાક્ષાનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૧૧) ૐ ફેરવીનન્દનાથ વજપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

આ સર્વ તારાદેવીના કુલગુરુ માનવામાં આવ્યા છે. 'તારાતંત્ર' ના કથનાનુસાર તારાકુલના એ ગુરુજન દૃષ્ટાદૃષ્ટ ફલના દાતા છે. એટલે એમનું પૂજન આવશ્યક છે. અસમર્થ હોય તો અક્ષોભ્ય ઋષિનું પૂજન કરવું અતિ-આવશ્યક છે, અક્ષોભ્ય ઋષિ તારાદેવીના મસ્તક પર સ્થિત છે.

✧ દ્વિતીયાવરણ :

પ્રથમાવરણ પૂજન પછી અષ્ટદળમાં પૂજ્ય તથા પૂજકની મધ્ય પૂર્વમાં અંતરાલ સમજીને, તદનુસાર અન્ય દિશાઓની કલ્પના કરીને પ્રાચીન ક્રમથી દિશાઓમાં નિમ્નલિખિત મંત્રોથી 'વૈરોચન' આદિનું પૂજન કરવું જોઈએ.

(૧) ૐ વૈં વેરોચનાય નમઃ । વૈરૌચન ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરવું અને પુષ્પ અર્પણ કરવું.

(૨) ૐ અં અમિતાભાય નમઃ । અમિતાભ ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

ૐ અં અમિતાભ વજપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

(૩) ૐ પં પદ્મનાભાય નમઃ પદ્મનાભ ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

(૪) ૐ પં પદ્મનાભ વજપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

ૐ શં શઙ્ખપાણ્ડુરાય નમઃ । શઙ્ખપાણ્ડુર ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

ૐ શં શઙ્ખપાણ્ડુર વજપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

આ પછી ઉક્ત પ્રકારથી દિશાઓમાં પૂજન કર્યા બાદ વિદિશાઓમાં આગ્નેયાદિકોણોના દલો પર 'લામકા' આદિનું પૂજન કરો.

(૧) ૐ લાં લાભકાયૈ નમઃ । લામકે ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન બાદ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી.

ૐ લાં લામકે વજપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

ૐ માં મામકાયૈ નમઃ । મામકે ઈહાગચ્છ ઈહાતિઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન બાદ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી.

ૐ માં માત્રકે વજપુષ્પં પ્રતીક્ષ સ્વાહા ।

ૐ પાં પાણ્ડુરાયૈ નમઃ । પાણ્ડુરે ઈહાગચ્છ ઈહાતિઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન બાદ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી.

ૐ પાં પાણ્ડુરે વજપુષ્પં પ્રતીક્ષ સ્વાહા ।

ॐ તાં તારકાયૈ નમઃ તારકે ઇહાગચ્છ ઇહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન બાદ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી.

ॐ તાં તારકે વજ્રપુષ્પં પ્રતીક્ષ સ્વાહા ।

આ પ્રકારે આઠેય દળોમાં પૂજા કરીને પુષ્પાંજલિ આપવી જોઈએ. આ પછી પૂર્વાદિ દિશાઓના દળોના મૂળમાં નિમ્નોક્ત ક્રમથી આઠ યોગિનીઓનું પૂજન કરવું જોઈએ.

(૧) ॐ મહાકાલ્યૈ નમઃ । (૫) ॐ ઘોરાયૈ નમઃ ।
(૨) ॐ રુદ્રાપયૈ નમઃ । (૬) ॐ ભ્રામરીયૈ નમઃ ।
(૩) ॐ ઉગ્રાયૈ નમઃ । (૭) ॐ મહારાત્ર્યૈ નમઃ ।
(૪) ॐ ભીમાયૈ નમઃ । (૮) ॐ ભૈરવ્યૈ નમઃ ।

આ પ્રમાણે બોલીને પ્રત્યેકને પુષ્પાર્પણ કરવું. ત્યારબાદ અભીષ્ટ સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।

ભક્ત્યા સમર્પયૈ તુભ્યં દ્વિતિયા વરણાર્ચનમ્ ॥ આમ બોલી પુષ્પાર્પણ કરવું. અને 'પુજિતા સ્તપિતા સન્તુ ।' બોલી જળ અર્પણ કરવું (ઇતિ દ્વિતીયા વરણમ્)

✧ તૃતીયાવરણ :

દ્વિતીયાવરણ પૂજા બાદ તૃતીયાવરણની પૂજા હેતુ ભૂપુરની અંદર પૂર્વાદિ ચારેય દિશાઓમાં ક્રમશઃ -

ॐ પં પદ્માન્તકાય નમઃ । ઇહાગચ્છ ઇહાતિઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

પદ્માન્તક શ્રીપાદુકૌ પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આનાથી પંચોપચાર પૂજન કરવું. પછી-

પં પદ્માન્તક વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

એમ કહી પુષ્પાંજલિ પ્રદાન કરવી.

ॐ યં યમાન્તકાય નમઃ । ઇહાગચ્છ ઇહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

યમાન્તક શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આનાથી પંચોપચાર પૂજન કરવું. પછી-

ॐ યં યમાન્તક વજ્રપુષ્પ પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

એમ કહી પુષ્પાંજલિ પ્રદાન કરવી.

ૐ વિં વિઘ્નાન્તકાય નમઃ । ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

વિઘ્નાન્તક શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આનાથી પંચોપચાર પૂજન કરવું. પછી

ૐ વિં વિઘ્નાન્તક વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

એમ કહી પુષ્પાંજલિ પ્રદાન કરવી.

ૐ નં નરકાન્તકાય નમઃ । ઈહાગચ્છ ઈહાતિષ્ઠ ।

આ મંત્રથી આવાહન કરીને પુષ્પાર્પણ કરવું.

નરકાન્તક શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આનાથી પંચોપચાર પૂજન કરવું. પછી-

ૐ ન નરકાન્તક વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

એમ કહી પુષ્પાંજલિ પ્રદાન કરવી.

(પાઠાન્તરમાં 'નરકાન્તક' ના સ્થાન પર 'નારાન્તક' શબ્દ ઉપલબ્ધ થાય છે. 'નરકાન્તક' નો અર્થ સ્પષ્ટ છે નરક (નર્ક) નો અંત કરનારા અને 'નારાન્તક' શબ્દનો અર્થ નારીથી જન્મધારણ કરવામાં મુક્તિ આપનાર થાય છે. અહીં 'નરકાન્તક' શબ્દ અધિક ઉપયુક્ત સમજવો જોઈએ.' આ પછી

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલ ।
ભક્તયા સમર્પયે તુભ્યઃ તૃતીયા વરણાર્ચનમ્ ॥

આમ બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી -

'પૂજિતાસ્તર્પિતાઃ સન્તુ' બોલી વિશેષ અર્ઘ્ય માટે જલબિંદુ અર્પણ કરવું.

(ઈતિ તૃતીયાવરણમ્)

✦ ચતુર્થાવરણ :

તૃતીયાવરણ પૂજા પછી ચતુર્થાવરણની પૂજા હેતુ ભૂપુરની બહાર પૂર્વ આદિ દિશાઓમાં યથાક્રમમાં ઈન્દ્ર આદિ લોકપાલોની પૂજા નિમ્નલિખિત મંત્રોથી કરવી.

ૐ લાં ઈન્દ્રાય દેવાધિપતયે નમઃ (પૂર્વે) ।
ૐ રાં અગ્ન્યે તેજોધિપતયે નમઃ (આગ્નેયે) ।
ૐ યાં યમાંય પ્રેતાધિપતયે નમઃ (દક્ષિણે) ।
ૐ ક્ષાં નિર્ઋતયે રક્ષોધિપતયે નમઃ (નૈર્ઋતયે) ।
ૐ વાં વરુણાય જલાધિપતયે નમઃ (પશ્ચિમે) ।
ૐ યાં વાયવે પ્રાણાધિપતયે નમઃ (વાયકે) ।
ૐ સાં સોમાય તારાધિપતયે નમઃ (ઉત્તારે) ।

ॐ હાં ઈશાનાય ગણાધિપતયે નમઃ (ઈશાને: ।
ॐ આં બ્રહ્મણે પ્રજાધિપતયે નમઃ (પૂર્વેશાનયોર્મધ્યે) ।
ॐ હ્રીં અનન્તાય નગાધિપતયે નમઃ (નિર્ઋતિવરુણયોર્મધ્યે) ।

અંતમાં ચતુરસ્રની બહાર પૂર્વ આદિ દિશાઓમાં દિક્પાલોના આયુધોનું નિમ્નલિખિત મંત્રો વડે પૂજન કરવું.

ॐ વજ્રાય નમઃ । ॐ શક્તયે નમઃ । ॐ દણ્ડાય નમઃ । ॐ ખડ્ગાય નમઃ। ॐ પાશાય નમઃ । ॐ અંકુશાય નમઃ । ॐ ગદાયૈ નમઃ । ॐ શૂલાય નમઃ । ॐ પદ્માય નમઃ । ॐ ચક્રાય નમઃ ।

આ પછી - અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્તયા સમર્પયે તુભ્યં ચતુર્થાવરણાર્ચનમ્ ॥

આમ બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. ત્યારબાદ- 'પૂજિતાસ્તર્પિતાઃ સન્તુ' બોલી વિશેષ અર્ઘ્ય માટે જલબિંદુ અર્પણ કરવું.

(ઇતિ ચતુર્થાવરણમ્)

ઉક્ત પ્રકારે આવરણ પૂજન કરીને પાંચ પુષ્પોની અંજલિ પ્રદાન કરવી. ત્યારબાદ વિધિવત્ જપ કરવા જોઈએ. આ પ્રમાણે પૂજન કરનાર સાધક ધન, ધાન્ય, પુત્ર, પરિવારનું સુખ, પાંડિત્ય અને કીર્તિને પ્રાપ્ત કરે છે. લોકોને વશમાં કરી લે છે.

તારામંત્રના જપમાં કુલ્લિકાનું જ્ઞાન અને ન્યાસ અતિઆવશ્યક છે. કુલ્લિકાના શિરમાં ન્યાસ કર્યા વિના તારા મંત્રના જપ કરનાર સાધકને ઉન્માદ થવાની શક્યા છે અથવા મૃત્યુ થવાની સંભાવના છે, એટલે જપનો આરંભ કરતાં પહેલાં શિર ઉપર કુલ્લિકા ન્યાસ અવશ્ય કરી લેવા જોઈએ. કુલ્લિકા આ પ્રમાણે- "ॐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ।"

જપને માટે 'રહસ્યમાતા' અથવા 'શંખમાલા' પ્રશસ્ત અને ઉપયુક્ત માનવામાં આવેલ છે. મનુષ્યનું લલાટાસ્થિથી નિર્મિત માલાને શંખમાલા કહેવામાં આવી છે. નીલતંત્રમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે શંખમાલાના અભાવમાં પ્રવાલની ૫૦ દાણાની માલા અથવા સ્ફટિકમાલા દ્વારા જપ કરી શકાય છે.

મૂલાધારમાં 'હ્રીં' સ્વાધિષ્ઠાનમાં 'સ્ત્રીં' અને મણિપુરચક્રમાં 'હૂં'- આ ત્રણેય બીજ કોટિ વિદ્યુતના સમાન ઉજ્જ્વળ તથા પરસ્પર એકબીજા સાથે ગ્રથિત છે. હૃદયમાં સર્વતેજોમય વિશ્રાંતિ સ્વરૂપ 'ફટ્' બીજ છે. એવું ચિંતન અને ધ્યાનની સાથે જપ કરવાથી સાધક મહાપાપોથી મુક્ત થઈને સિદ્ધિ અને સર્વજ્ઞતા પ્રાપ્ત કરી લે છે.

✦ બલિદાનનું વિધાન :

'ફેત્કારિણી તંત્ર' ના કથનાનુસાર આવરણપૂજન પછી ધૂપદાન અને નમસ્કાર પર્યન્ત પૂજન સંપાદન કરીને સાધકે ભોજન દ્રવ્ય નિવેદિત કરતાં પહેલાં પ્રતિદિન બલિદાન કરવું જોઈએ. બલિદાન કરતી વખતે સાધક પોતાના વામ ભાગમાં અષ્ટદળની ઉપર ત્રિકોણવૃત્ત તથા ચતુરસ્રનું મંડળ બનાવી, પુષ્પો દ્વારા તેનું પૂજન કરી બલિદ્રવ્યથી પૂર્ણપાત્ર આધાર સાથે ગોઠવવું. પછી ડાબા હાથના અંગૂઠા તથા અનામિકા આંગળી દ્વારા પાત્રનો સ્પર્શ કરતા રહી નિમ્ન લિખિત મંત્ર ત્રણવાર બોલીને દેવીને બલિદાન નિવેદિત કરવું. સાત્ત્વિક બલિદાનમાં કુષ્માંડ (કોળું) અથવા લીંબુ અર્પણ કરી શકાય.

✦ બલિદાન મંત્ર :

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે નીલ સરસ્વતિ મહોગ્રતારે દેવિ ખખ સર્વભૂત પિશાચ રાક્ષસાન્ ગ્રસ ગ્રસ મમ જાડ્યં છેદય છેદય શ્રીં હ્રીં ફટ્ સ્વાહા ।

તારાની ઉપાસનામાં પૂજનોપરાન્ત બલિદાનથી અતિરિક્ત મધ્યરાત્રિના સમયે ચાર રસ્તાની ચોકડી (ચોરાહા) ઉપર જઈને બલિ આપવો અનિવાર્ય હોય છે. મધ્યરાત્રિએ ચાર રસ્તા ઉપર જઈને ત્રિકોણ ગર્ભિત મંડળ પર બલિદાન દ્રવ્ય સહિત પાત્રનું સ્થાપન કરી નીચે લખેલા મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરીને દેવીને બલિદાનનું સમર્પણ કરવું.

ૐ હ્રીં એક-જટે મહા-યક્ષાધિપતયે મયોપનીતં બલિં ગુહ્ણ ગૃહ્ણાપય, મમ શાન્તિં કુરુ કુરુ, પર-વિદ્યામાકૃષ્યાકૃષ્ય ત્રુટ ત્રુટ, છિન્ધિ, સર્વ-જગદ્ વશમાનય હ્રીં સ્વાહા ॥

સુરા, માંસ, ખીર, અડદ તથા ભાતની ગણના બલિદ્રવ્યમાં કરવામાં આવી છે.

વિશેષ કરીને તારા મંત્રનું પુરશ્ચરણ કરતી વખતે રાત્રિના સમયે આ પ્રકારનું બલિદાન અવશ્ય કરવું જોઈએ.

મૂલ મંત્ર જપ : મૂલાધારમાં આદિ બીજ 'હ્રીં' નું કરોડો સૂર્ય સમાન તેજવાન, સ્વાધિપઠનમાં દ્વિતીય બીજ 'સ્ત્રીં' નું પીળા વર્ણમાં અને નાભિદેશમાં તૃતીય બીજ 'હૂં' મેઘ વર્ણનું અત્યંત પ્રભાવશાળી ધ્યાન કરવું. સાથે જ હૃદય પ્રદેશમાં 'ફટ્' કારનું કાલાગ્નિ સમાન ધ્યાન કરવું. આ પ્રમાણે મૂલાધારથી બ્રહ્મરંધ્ર સુધી સર્વ મંત્રોનું ધ્યાન કરતા રહી યથાશક્તિ જપ કરવા. જપનું સમર્પણ અર્ઘ્યોદક દ્વારા દેવીના ડાબા હાથમાં નીચેના મંત્ર વડે કરવું-

ગુહ્યાતિ-ગુહ્ય-ગોપ્ત્રી ત્વં, ગૃહાણાસ્મત્-કૃતં જપમ્ । સિદ્ધિર્ભવતુ મે દેવિ! ત્વત્-પ્રસાદાન્મહેશ્વરિ!

***

૧૬ એક જટા મંત્ર સાધના

શ્રી મહીધરના અનુસાર તારાના મંત્ર નિમ્ન લિખિત છે -

(૧) તારાનો મંત્ર - 'ૐ હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્ ।'

(૨) એકજટાનો મંત્ર - 'હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્ ।'

(૩) નીલ સરસ્વતીનો મંત્ર - 'હ્રીં ત્રીં હૂં ।'

પરંતુ 'એકવીશ કલ્પ' 'વિશ્વસાર તંત્ર' અને 'નીલતંત્ર' આદિ ગ્રંથોમાં, ઉક્ત મંત્રોમાં ત્રી ના સ્થાન પર વધૂ બીજ 'સ્ત્રીં' નો સ્વીકાર કરવામાં આવેલ છે.

તારાના ઉપરોક્ત સર્વ મંત્રોના અક્ષોભ્ય ઋષિ છે, બૃહતી છંદ છે, તારા દેવતા છે, તથા પંચાક્ષર મંત્રના દ્વિતીય અને ચતુર્થ વર્ણ 'હ્રીં' તથા 'હૂં' ને સિદ્ધિદાયક બીજ તથા શક્તિ માનવામાં આવેલ છે.

કેટલાક આચાર્યો 'ક્રોધ-બીજ ('હૂં') તથા અસ્ત્ર (ફટ્) ને સિદ્ધિદાયક બીજ અને શક્તિ માને છે.

કૈવલ્ય પ્રદાન કરનારી દેવીની તારાની સાધના 'એકજટા' ના રૂપમાં કરવામાં આવે છે.

ભગવતી તારાના એક ભેદ એકજટાનો બાવીસ અક્ષરનો મંત્ર આ પ્રમાણે છે.

ૐ હ્રીં નમો ભગવત્યેકજટે મમ વજપુષ્પં પ્રતીચ્છ સ્વાહા ।

આ એક જટા મંત્રના પતંજલિ ઋષિ, ગાયત્રી છન્દ, તથા એકજટા દેવતા છે, ષડ્દીર્ઘ સહિત માયાબીજથી ષડઙ્ગ ન્યાસ કરવા જોઈએ. તથા વિનિયોગ નીચે મુજબ કરવા જોઈએ.

✧ વિનિયોગ :

ૐ અસ્ય શ્રીમદેકજટા મંત્રસ્ય પતંજલિર્ઋષિઃ ગાયત્રી છન્દઃ, એકજટા દેવતા મમાભીષ્ટ સિદ્ધયે જપે વિનિયોગઃ ।

✧ ઋષ્યાદિન્યાસ :

ૐ પતંજલિ ઋષયે નમઃ (શિરસિ) ।

ૐ ગાયત્રી છન્દસે નમઃ (મુખે) ।

ૐ એકજટા દેવતાયૈ નમઃ (હૃદિ) ।
ૐ વિનિયોગાય નમઃ (સર્વાઙ્ગે) ।

✧ કરન્યાસ :

હ્રાં એકજટાયૈ અઙ્ગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
હ્રીં તારિણ્યૈ તર્જનીભ્યાં નમઃ ।
હ્રૂં વજ્રોદકે મધ્યમાભ્યાં નમઃ ।
હ્રૈં ઉગ્રજટે અનામિકાભ્યાં નમઃ ।
હ્રૌં મહાપ્રતિસરે કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ ।
હ્રઃ પિઙ્ગોગ્રૈકજટે કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।

પ્રકારાન્તર કરન્યાસ નીચે પ્રમાણે છે :

✧ કરન્યાસ :

હ્રાં ત્રાં હાં એક જટાયૈ અઙ્ગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
હ્રીં ત્રીં હ્રીં તારિણ્યૈ તર્જનીભ્યાં સ્વાહા ।
હ્રૂં ત્રૂં હ્રૂં વજ્રોદકાયૈ મધ્યમાભ્યાં વષટ્ ।
હ્રૈં ત્રૈં હ્રૈં ઉગ્રતારાયૈ અનામિકાભ્યાં હુમ્ ।
હ્રૌં ત્રૌં હ્રૌં મહાપરિસરાયૈ કનિષ્ઠિકાભ્યાં વૌષટ્ ।
હ્રઃ ત્રઃ હ્રઃ પિઙ્ગોગ્રૈકજટાયૈ કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં ફટ્ ।

✧ હૃદયાદિષડઙ્ગન્યાસ :

ૐ હ્રાં એકજટાયૈ હૃદયાય નમઃ ।
ૐ હ્રીં તારિણ્યૈ શિરસે સ્વાહા ।
ૐ હ્રૂં વજ્રોદકે શિખાયૈ વષટ્ ।
ૐ હ્રૈં ઉગ્રજટે કવચાય હુમ્ ।
ૐ હ્રૌં મહાપ્રતિસરે નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ।
ૐ હ્રઃ પિઙ્ગોગ્રૈકજટે અસ્ત્રાય ફટ્ ।

પ્રકારાન્તર હૃદયાદિ શડઙ્ગ ન્યાસ નીચે પ્રમાણે છે :

✧ હૃદયાદિ શડઙ્ગન્યાસ :

ૐ હ્રાં ત્રાં હાં એકજટાયૈ હૃદયાય નમઃ ।
હ્રીં ત્રીં હ્રીં તારિણ્યૈ શિરસે સ્વાહા ।
હ્રૂં ત્રૂં હ્રૂં વજ્રોદ કાયૈ શિખાયૈ વષટ્ ।

હ્રૈં ત્રૈં હ્રૈં ઉગ્રતારાયૈ કવચાય હું ।
હ્રૌં ત્રૌં હ્રૌં મહાપરિસરાયૈ નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ।
હ્રઃ ત્રઃ હ્રઃ પિઙ્ગોગ્રૈક જટાયૈ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

(ઇતિ હૃદયાદિ ષડઙ્ગ ન્યાસ)

✧ ધ્યાન :

વિશ્વવ્યાપક વારિમધ્ય વિલાસચ્છ્વેતામ્બુ જન્મસ્થિતાં ।
કર્ત્રીખડ્ગકપાલનીલનલિનૌ રાજત્કરાં નીલભામ્ ॥
કાચ્ચીકુણ્ડલ હાર કંકણ લસત્ કેયૂરમંજીરતા ॥
ભાપ્તૈર્નાગવરૈર્વિભૂષિતન્ મારક્ત નેત્ર ત્રયામ્ ॥
પિઙ્ગોગ્રૈકજટાં લસત્સુરસનાં દંષ્ટ્રા કરાલાનનાં ।
ચર્મદ્વૈપિવરંકટૌ વિડધતીં શ્વેતાસ્થિ પટ્ટાલિકમ્ ॥
અક્ષોભ્યેણ વિરાજમાન સિર સં સ્મેરાનનાંભોરુહાં ।
તારાં શાવ હૃદાસનાં દૃઢકુચામ્બાંત્રિલોક્યાઃ સ્મેરત્ ॥

✧ પૂજા પ્રયોગ વિધિ :

આ મંત્ર વિધાનની પૂજા તથા પ્રયોગ વિધિ સર્વ ભગવતી તારાની પૂર્વકથિત ષડક્ષર મંત્રની માફક જ સમજવી જોઈએ.

મંત્ર આ પ્રમાણે છે :

મન્ત્ર : ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ।(૫ અક્ષર)।

✧ વિશેષાર્ધ્ય સ્થાપન :

પોતાની ડાબી બાજુએ એક ત્રિકોણ મંડળ બનાવી તેની બહાર એક વર્તુળ અને તેની બહાર ચતુષ્કોણ બનાવી સુગન્ધી પુષ્પે આધારશક્તયે નમઃ । આ જ ક્રમથી એતે ગન્ધપુષ્પે અનન્તાય નમઃ। એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ કૂર્માય નમઃ। એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ પૃથિવ્યૈ નમઃ ।

આ પછી કુશોદક (અ) બંગાળની પૂજા પદ્ધતિમાં તાંબાનો બનાવેલ ચમચાના આકાર હોય છે અથવા સીપની બનેલી રકાબી જેવું પાત્ર છે. પરંતુ હિન્દીના આચાર્ય, પંડિત એના અભાવમાં માના પાલવને (માઁકા પલ્લવ) વ્યવહારમાં લાવે છે. જે ગરીબ અને ધનવાન સર્વને માટે સસ્તો અને સુલભ પ્રાપ્ય છે. આટલા માટે આ (કુશોદકનો હિન્દી શબ્દ ઉપલબ્ધ નથી) થી ત્રિપદીનું પ્રક્ષાલન કરીને મંડળની ઉપર ગોઠવવી. આ પછી મૂલ મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરી વિલોમમાતૃકાના પઠન પૂર્વક શંખના ત્રિભાગને જળથી ભરી દેવો. આ પ્રમાણે ૐ હ્રીં ક્ષં હં સં પં શં

યં લં રં યં મં મં બં કં પં નં ધં દં થં તં ઢં ઠં ટં ઞં ઝં જં છં ચં ઙં ઘં ગં ખં કં અઃ ઔં ઓં ઐં અં ૠં ત્રં ઊં ઉં ઈં ઇં આં અં હ્રીં ।

આ પછી સુગંધીત ફૂલથી પૂજા કરવી. આ પ્રમાણે - ત્રિપદિકા એ તે ગન્ધ પુષ્પે ૐ મં વહ્નિમણ્ડલાય દશકલાત્મને નમઃ । શંખે- એવે ગન્ધ પુષ્પે ૐ અં સૂર્ય્યમણ્ડલાય દ્વાદશ કલાત્મને નમઃ । જલે - એતે ગન્ધપુષ્પે ૐ ઉં સોમ મણ્ડલાય ષોડશકલાત્મને નમઃ ।

આ પ્રમાણે બોલી પૂજા કરતા કરતા મૂલ મંત્રં દ્વારા દરોઈ (દુર્વા) અક્ષત, ચંદન-પુષ્પ અને બીલી પત્ર આદિ દ્વારા અન્નની ઉપર એક અર્ઘ્ય અર્પવો. આ પછી અંકુશ મુદ્રા વડે સૂર્યમંડળમાંથી તીર્થોનું આવાહન આ પ્રમાણે કરવું.

ૐ ગંગે ચ યમુને ચૈવ ગોદાવરી સરસ્વતી ।
નર્મદે સિંધુ કાવેરી જલેઽસ્મિન્ સન્નિધિ કુરુ ॥

આ પછી મૂલ મંત્રના ઉચ્ચારણ પૂર્વક :

ૐ શ્રી તારાદેવી ઈહાગચ્છત, ઈહાગચ્છત... । ઈત્યાદિ મંત્રથી પંચમુદ્રા પ્રદર્શન પૂર્વક તેજોમયીદેવીનું સુષુમ્ણા પથથી આનયન પૂર્વક ચિંતન કરતા રહી ઉક્ત શંખ વડે દેવીનું અંગન્યાસ ક્રમથી પૂજન કરવું. આ પછી 'હૂં' મંત્ર દ્વારા અવગુંઠન મુદ્રા, 'ફટ્' મંત્રથી ગાલિની મુદ્રા, ૐ મંત્રથી શંખસ્થ જલદર્શન કરતા રહી મત્સ્યમુદ્રા દ્વારા આચ્છાદન પૂર્વક મૂલ મંત્રનો દસ વાર જપ કરવો. આ પછી ધેનુમુદ્રાથી અમૃતીકરણ કરવું. 'અસ્ત્રાય ફટ્' મંત્રથી સંરક્ષણ કરેલું આ જળને સામાન્ય અર્ઘ્યપાત્ર (કોશા)માં લઈને પુનઃ મૂલ મંત્ર દ્વારા પૂજાના ઉપકરણો તથા પોતાના શરીર ઉપર છાંટવું. આ પછી ઘટ (કલશ)નું સ્થાપન કરવું.

✧ ઘટ સ્થાપન :

અક્ષત વડે એક અષ્ટદળની રચના કરી તેના ઉપર એક છિદ્ર વગરનો કળશ માટી વડે સાફ કરી, સ્થાપિત કરવો. તેમાં 'કલીં' મંત્રથી પાંદડા વડે જળ છાંટવું. 'ઐં' મંત્રથી કુશોદક વડે શોધન કરવું. 'હ્રીં' મંત્રથી ઉક્ત મંડળમાં સ્થાપન કરવું. આ પછી ફરીથી 'હ્રીં' મંત્રથી કળશને જળથી પૂર્ણ કરી ઉક્ત કળશના જળમાં તીર્થોનું આવાહન કરવું. આ પ્રમાણે :

ૐ ગંગાદ્યાઃ સરિતઃ સર્વા સમુદ્રાશ્ચ સરાંસિ ચ ।
સર્વે સમુદ્રાઃ સરિતઃ સરાંસિ જલદા નદાઃ ॥
હ્રદાઃ પ્રસવણાઃ પુનઃ સ્વર્ગ - પાતાલભૂગતાઃ ।
સર્વતીર્થાનિ પુણ્યાનિ ઘટે કુર્વન્ત સન્નિધિમ્ ॥

આ પછી 'સ્ત્રીં' મંત્ર વડે કળશ ઉપર પલ્લવ (પાંદડાં), 'હૂં' મંત્ર વડે નારિયેળ, 'રં' મંત્ર વડે સિંદૂર, 'યં' વડે પુષ્પ, 'હ્રીં' મંત્રથી દુર્વા (દરોઈ) અને ૐ મંત્રથી કુશોદક અર્પણ કરવું. આ પછી 'હૂં ફટ્ સ્વાહા' મંત્રથી કુશ વડે તાડન પૂર્વક કળશનો સ્પર્શ કરીને "ૐ હ્રીં સ્હાં સ્હીં સ્થિરો ભવ" મંત્રથી કળશને એક સ્થાન ઉપર ગોઠવી દેવો.

✧ કાણ્ડરોપણ :

વાંસની લાકડીનો સ્પર્શ કરીને બોલવું.

ૐ કાણ્ડાત્ કાણ્ડાત્ પ્રરોહન્તિ પુરુષઃ ।
પરુષસ્પતિ એવાનો દુર્વે પ્રતનુ સહસ્રેણ શતેન ચ ।

આ પ્રમાણે બોલી ગંધ-પુષ્પ અર્પણ કરી કાંડ (લાકડી)નું રોપણ કરવું. અને નીચે પ્રમાણે બોલી સૂત્રવેષ્ટન કરવું.

✧ સૂત્રવેષ્ટન :

ૐ સૂત્રામાનં પૃથિવીદ્યામનેહસં સુશર્મ્માણમદિતિ સુપ્રણીતમ્ ।
દૈવીં નાવં સ્વરિત્રામનાગ સ્રવન્તિ મા રુહે મા વસ્તયે ॥

આ પછી ગણેશાદિ પાંચ દેવતાઓની પૂજા કરવી.

✧ શ્રીગણેશ પૂજા :

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ગણપતે ઈહાગચ્છ ... ઈત્યાદિ મંત્રથી પાંચ મુદ્રા પ્રદર્શિત કરી આવાહન કરવું. અને પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે ધ્યાન - ૐ સર્વ સ્થૂલતનં ગજેન્દ્રવદનં લંબોદરં સુન્દરં ।

પ્રસ્યન્દન્મગન્ધ લુબ્ધ મધુપૂર્વાલોન ગણ્ડસ્થલમ્ ॥
દન્તા ઘાતવિદારિતારિરુધિરૈઃ સિન્દૂર શોભાકરમ્ ॥
વન્દે શૈલસુતં ગણપતિં સર્વ સિદ્ધિપ્રદં કામદમ્ ॥

ધ્યાનાન્તે પંચોપચાર પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે -
એષ ગોન્ધ ૐ ગં ગણપતયે નમઃ । એષ પુષ્પં - ૐ ગં ગણપતયે નમઃ ।
એષ ધૂપઃ ૐ ગં ગણપતયે નમઃ । એષ દીપઃ ૐ ગંગણપતયે નમઃ ।
એતન્નૈવેદ્યમ્ ૐ ગં ગણપતયે નમઃ ।
આ પ્રમાણે પંચોપચાર પૂજન કરીને પ્રણામ કરવા.

ૐ એકદન્તં મહાકાયં લમ્બોદરં ગજાનને ।
વિઘ્નનાશકરં દેવં હેરમ્બં પ્રણમામ્યહમ્ ॥

✧ આવાહન :

પંચમુદ્રા પ્રદર્શન પૂર્વક દેવીનું આવાહન કરવું અને બોલવું-

ૐ હ્રીં ભગવતી એકજટા તારે સ્વકીય સહિત ઈહાગચ્છ ઈહાગચ્છ (આવાહની મુદ્રા). ઈહતિષ્ઠત ઈહતિષ્ઠત (સ્થાપીની મુદ્રા), ઈહ સન્નિદિભવ (સન્નિધાપિની મુદ્રા) ઈહસન્નિરૂધસ્વ (સન્નિરોધિની મુદ્રા) અત્રાદિષ્ઠાનંકુરુ (સમ્મુખીકરણ મુદ્રા). આ પછી હાથ જોડીને કહેવું- 'મમ પૂજા ગૃહાણ ।'

ત્યારબાદ હાથ જોડીને બોલવાનું.

ૐ દેવેશિ ભક્તિ સુલભે પરિવાર સમન્વિતે ।
યાવત્ ત્વાં પૂજયિષ્યામિ તાવત્ત્વં સુસ્થિરાભવ ॥

આ પછી 'હૂં' મંત્રથી સવગુંઠનમુદ્રા પ્રદર્શનપૂર્વક દેવીના અંગન્યાસ કરવા. ત્યારબાદ ધેનુમુદ્રા દ્વારા અમૃતીકરણ અને પરમીકરણ મુદ્રા વડે પરમીકરણ કરીને ચક્ષુદાન અને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી.

✧ ચક્ષુદાન :

એક બીલીપત્ર ઉપર ઘી સાથે કાજળ લગાડી તૈયાર કરવું. આ પછી કુશાગ્ર દ્વારા પ્રથમ નેત્રના ઉપરના ભાગમાં, પછી ડાબા નેત્રમાં, આ પછી જમણા નેત્રમાં ચક્ષુદાન કરવું. મંત્ર આ પ્રમાણે બોલવો.

ૐ કયાનશ્ચિત્રા આભૂવદ્રતી સદાવૃધ યથા કયાસચિષ્ટયા વૃતા (નેત્રનો ઉપરનો ભાગ) ૐ આપાસ્સય સખેતુ તે વિશ્વતઃ સોમવૃષયમ્, ભવા વાજસય સંગથે (ડાબી આંખ) । ૐ ચિત્રંદેવાના મુદ ગાનિકમ્ ચક્ષુર્મિત્રસ્ય વરુણસ્યાને આપ્રાદાથવા પૃતિવી અંતરિક્ષાં સૂર્ય આત્મા જગતસ્તસ્તુષશ્ચ ॥ ત્યારબાદ આ પ્રમાણે બોલવું-

ૐ ઈદં નેત્રત્રયં દિવ્યં ચન્દ્ર સૂર્યાનલ પ્રભં ।
તારકારમયં દેવી પશ્યત્વં ભુવનત્રયં ॥

- આટલું કર્યા પછી પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી જોઈએ.

✧ પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા :

સર્વ પ્રથમ દેવીની સામેનો ભાગ વસ્ત્ર વડે આચ્છાદિત કરવો. અને મૂલમંત્ર 'હ્રીં'નો ૧૦૮ વાર જપ કરવો. આ પછી લેલિહાન મુદ્રા બતાવી અક્ષત અને દુર્વા હાથમાં ગ્રહણ કરી દેવીને હૃદયમાં ધારણ કરી પ્રેમ અને ભક્તિપૂર્વક બોલવું.

અસ્ય પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા મંત્રસ્ય બ્રહ્મા - વિષ્ણુ - મહેશ્વરા ઋષયઃ ઋક્યજુઃ સામાનિ છન્દાંસિ ચૈતન્યરૂપ પ્રાણ-શક્તિર્દેવતા પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠાયને વિનિયોગઃ ।

પુનરાય - ''ૐ આં હ્રીં ક્રીં યં રં લાં વં શં ષં સં હૌં હંસઃ શ્રીમદેકજટાસ્તારે પ્રાણઈહ પ્રાણાઃ । ૐ આં હ્રીં કોં યં રંલાં વં શં પં સં હૌં હંસઃ શ્રીમદેકજટાસ્તારે વાઙ્મન ચક્ષુત્વક્શ્રોત્ર ઘ્રાણપ્રાણાઃ ઈહાગત્ય સુખં ચિરં તિષ્ઠન્તુ સ્વાહા ॥''

✧ ત્યારબાદ :

ૐ મનોજ્યોતિજુષેતામાજ્યસ્ય બૃહસ્પતિર્યજ્ઞમિમં તન્નોત્વરિષ્ટં યજ્ઞ સમિમં દધાતુ । વિશ્વેદેવાસ ઈહ માદયન્તામોમ્ પ્રતિષ્ઠ ॥

ૐ અસ્યૈ પ્રાણાઃ પ્રતિષ્ઠન્તુ અસ્યૈ પ્રાણાઃ ક્ષરન્તુ ચ । અસ્યૈ દેવત્વ સંખ્યાયૈ સ્વાહા । ૐ હંસઃ શૂચિષદ્વસુરન્તરિક્ષસદ્ધોતા વેત્તિસદતિ પ્રાણાઃ ક્ષરન્તુ ચ । અસ્યૈ દેવત્વ સંખ્યાયૈ સ્વાહા । ૐ હંસઃ સૂચિષદ્વસુરન્તરિક્ષ સદ્ધોતા વેદિસદતિર્દુરોણસત્। નૃષદ્વરસદંત સદ્યોમ સદૂષ્ના ગોજા ઋતં બૃહત્ । ૐ પ્રતિવિષ્ણુઃ સ્તવતે વીર્ય્યેન મૃગો ન ભીમઃ કુબેરો ગિરિષ્ઠાઃ । અસ્યોરૂષુ વિક્રમણેનધિક્ષયન્તિ ભુવનાનિ વિશ્વા॥ ૐ વિષ્ણુર્યોનિં કલ્પયત્તુ ત્વષ્ટારૂપાણિ પિબતુ । આસિગ્ચતુ પ્રજાપતિધાતા ગર્ભં દધાતુ તે ॥ ૐ ત્ર્યમ્બકં યજામહે સુગન્ધં પુષ્ટિવર્ધનમ્ । ઉર્વારૂકમિવ બન્ધનાન્મૃતો મૃક્ષીયમામૃતાત્ સ્વાહા ॥ ૐ ભગવતેકજટે ચ વિદ્મહે વિકટ દંષ્ટ્રે ચ ધીમહિ તન્નસ્તારે પ્રચોદયાત્ ॥''

આ રીતે દેવી મૂર્તિ અને યંત્રની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી. ત્યારબાદ પંચોપચાર, દસોપચાર, ષોડશોપચાર, અષ્ટાદશોપચાર, ષટ્ત્રિંશોપચાર પૂજનના ક્રમો છે તે પૈકી યથાવકાશ કોઈપણ એક ક્રમથી દેવીનું પૂજન કરી શકાય છે.

અહીં આગળ દેવીના પૂજનનો ષોડશોપચાર ક્રમ અને અન્યોપચાર ક્રમે પૂજાના મંત્રો ક્રમશઃ આપવામાં આવેલ છે. તેને અનુસરીને પૂજન કરવું. પૂજનમાં કોઈ ઉપચાર દ્રવ્યનો અભાવ હોય તો ચિંતિત થવાની જરૂર નથી. ભાવપૂર્વક પૂજા કરી દેવીની ક્ષમા યાચના કરવી. અને પૂજાનો માનસોપચાર પૂજન પણ કરવું. જેથી દેવી પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે.

હવે કૂર્મમુદ્રા વડે પુષ્પ - બીલીપત્ર આદિ લઈને દેવીનું ધ્યાન કરીને ગંધ-પુષ્પાદિ દ્વારા પૂજા કરીને ક્રમાનુસારથી ઉપચારના સર્વ દ્રવ્યોનું નિવેદન કરવું.

પ્રથમ નીચે પ્રમાણે એક જટા તારાનું ધ્યાન કરવું.

✧ ધ્યાન :

પ્રત્યાલીઢ - પદાર્પિતાંઘ્રિ - શવ - હૃત્ - ઘોરાટ્ટ - હાસાં પરાં,
ખડ્ગેન્દીવર - કર્તૃ - ખર્પર - ભુજા - હૂઙ્કાર - વીજોદ્ભવાં ।

✦ સિન્દુર :

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।

ઈદમ્ સિન્દુરં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ નમઃ (હાથ જોડીને બોલવું.)

ૐ રજનં સર્વ્વજોકામં ક્રિયા પરમયા યુતમ્ ।

સિન્દુર તિલકં તે હસ્ત લલાટ તટમણ્ડલમ્ ॥

✦ આભરણ :

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।

ઈદં આભરણં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ નિવેદયામિ (એ પ્રમાણે બોલી આભૂષણો - અલંકાર અર્પણ કરીને બોલવું) -

ૐ વિશ્વાભરણભૂતાયૈ વિશ્વશૌભૈક યોનયે ।

માયા વિગ્રહ ભૂષાર્થે ભૂષણાનિ સમર્પયે ॥

✦ ગંધોપચાર :

(લાલ ચંદન સાથે એક પુષ્પ ગ્રહણ કરીને બોલવું.)

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા । એષઃ ગન્ધં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ નમઃ । (હાથ જોડીને બોલવું)-

ૐ ગંધ તન્માત્રયા સુષ્ટ્યા યથા ગન્ધરા ધરા ।

તસ્યૈ પરમેશ્પરિ ! તુભ્યં પરમં ગન્ધમર્પયે ॥

✦ પુષ્પોપચાર :

(ચંદનયુક્ત પુષ્પ ગ્રહણ કરીને બોલવું) ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા । એષ સવન્દન પુષ્પં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ વૌષટ્ । (હાથ જોડીને બોલવું)-

ૐ પુષ્પં મનોહરં રમ્યં સુગન્ધિ દેવ નિર્મિતમ્ ।

મયાવેદિતં ભક્ત્યા પુષ્પમેતત્ પ્રગૃહ્યતામ્ ॥

આ પ્રમાણે બોલી પુષ્પ અને બીલીપત્ર દેવીના ચરણમાં અર્પણ કરતાં અને પુષ્પમાળા ગળામાં પહેરાવવી.

✦ ધૂપોપચાર :

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।

એષઃ ધૂપં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ નિવેદયામિ । આ મંત્ર પાઠના અંતમાં "જયધ્વનિં મન્ત્રમાતઃ સ્વાહા ।" બોલીને પુષ્પ અર્પણ કરી વાદ્યથી ઘંટાવાદન કરીને આ પ્રમાણે બોલવું -

ૐ વનસ્પતિરસોત્પન્નો ગંધાઢ્યો સુમનોહર: ।
આઘ્રેય: સર્વ્વદેવાનાં ધૂપોયમ્ પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

✦ દીપમ્ :

(એક દીપક પ્રજ્વલિત કરવો) ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા । એષ: દીપ: ૐ હ્રીં શ્રીમદેકટાયૈ નમ: । (આમ હાથ જોડીને બોલવું)-

ૐ સુપ્રકાશો મહાદીપ: સર્વાસ્તિભિરાપહા: ।
સબાહ્યાભ્યંતર: જ્યોતિર્દીપોઽયં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

✦ નૈવેદ્યં :

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પ પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।
એષ: સોપકરણ નૈવેદ્યં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ નિવેદયામિ ॥

(હાથ જોડીને બોલવું)-

ૐ નૈવદ્યં સ્વાદ - સયુક્ત નાનાભક્ષ્ય સમન્વિતમ્ ।
નિવેદયામિ ભક્તોદં સ્વીકુરુ ત્વં પરમેશ્વરિ ॥

✦ પાનીયં :

(કર્પૂર મિશ્રિત જળ ગ્રહણ કરીને બોલવું)- ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા । ઈદં પાનોદકં ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટાયૈ નમ: । (હાથ જોડીને બોલવું)-

ૐ પાનાર્થં સલિલં દેવી કર્પુરાદિ સુવાસિતમ્ ।
સર્વ્વતૃપ્તિકરં સ્વમર્પયામિ નમોઽસ્તુતે ॥

(જ્ઞાતવ્ય - અહીં એક વાત યાદ રાખવાની આવશ્યકતા છે કે સર્વ પ્રકારના ઉપચાર દ્રવ્ય પાંચ પ્રકારથી લઈને સોળ પ્રકાર સુધીના થઈ શકે છે.

હવે કેટલાક વિશેષ ઉપચાર નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે છે. તેને યથોચિત પૂજામાં પ્રયોજવા જોઈએ.)

✦ શંખાભરણં :

ૐ મહોદધિ સમ્ભૂતા સર્વ્વ દેવી પ્રિયા સદા ।
મયા નિવેદિતા શંખવલય ભૂષણાય તે ॥

આ પ્રમાણે શંખના વલય (કંગન) અર્પણ કરવાં.

✦ લોહાભરણં :

ૐ હ્રીં ભગવત્યેકજટે વિદ્મહે ।
વિકટ દંષ્ટ્રે ધીમહિ તન્નો તારે પ્રચોદયાત્ ॥

આમ બોલી લોહના આભૂષણ અર્પણ કરવાં.

✦ મોદકં :

ૐ મોદકં સ્વાદ સંયુક્તં શર્કરાદિ વિનિર્મિતમ્ ।
સુરમ્યં મધુરં ભોજ્યં દેવિ દત્તં પ્રગૃહ્યતામ્ ॥

દેવીને મોદક (લાડુ) અર્પણ કરવા.

✦ તામ્બુલં :

ૐ પુગકર્પૂરખદિરલવઙ્ગૈલાદિસંયુતમ્ ।
તામ્બુલં મુખરાગાય કલ્પયામિ નમોઙસ્તુતે ॥

દેવીને પાનનું બીડું અર્પણ કરવું.

✦ પુષ્પાંજલિ :

ૐ હ્રીં શ્રીમદેકષટે વજ્રપુષ્પં પ્રતીચ્છ હૂં ફટ્ સ્વાહા ।
એષઃ પુષ્પાંજલિ ૐ હ્રીં ભગવત્યેકજટે વિહ્મહે ।
વિકટ દંષ્ટ્રે ધીમહિ તન્નસ્તારે પ્રચોદયાત્ ।

આ પ્રમાણે ત્રણ વાર પુષ્પાંજલિ પ્રદાન કરી પ્રણામ કરવાં.

✦ પ્રણામ મંત્ર :

ૐ સર્વમંગલ માંગલયે શિવે સવાર્થ સાધિકે ।
શરણ્યે ત્ર્યમ્બકે ગૌરી નારાયણિ નમોઙસ્તુતે ॥
ૐ સૃષ્ટિસ્થિતિ વિનાશાનાં શક્તિભૂતે સનાતનિ ।
ગુણાશ્રયે ગુણમયે નારાયણિ નમોઙસ્તુતે ॥
ૐ શરણાગતિ દીનાર્ત પરિત્રાણ પરાયણે ।
સર્વસ્યાર્તિ હરે દેવિ નારાયણિ મનોઙસ્તુતે ॥

✦ પ્રાચીન પદ્ધતિ :

ૐ હ્રીં ભગવત્યેકજટે વિશુદ્ધ ધર્મ્મગાત્રાણિ સર્વ્વપાપાણિ શમય સર્વ્વવિકલ્યામયમય હૂં ફટ્ સ્વાહા પાદ્યં નમઃ । ૐ હ્રીં તારિણીં ઈદમાચમનીયં સ્વધા । ૐ હ્રીં મણિધરી વજ્રિણિ મહાપ્રતિસરે ઈદં અર્ઘ્યં સ્વાહા । ૐ હ્રીં કપાલિકે મધુપર્કં સ્વધા । ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે ઈદમાચમનીયં સુગન્ધિ જલં નમઃ । ગન્ધ પુષ્પે યોર્વિશેષત્વયં ૐ પરમાનન્દ સૌરમ્ય પરિપૂર્ણ દિગન્તરમ્ । ગૃહાણ પરમં ગન્ધ કૃપયા પરમેશ્વરિ । ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે એષ ગન્ધં નમઃ । ૐ કૃપયા પરમેશ્વરિ । ૐ હ્રીં શ્રીમદેકજટે એષ ધૂપં નમઃ । ૐ તુરીય વન સમ્ભૂતં નાનાગુણ મનોહરમ્। આનન્દ પુષ્પં ગૃહ્યતાં પરમેશ્વરિ ॥ ઈત્યાદિ ॥

આ પછી દેવીની આજ્ઞા ગ્રહણ કરી સપરિવાર પૂજા કરવી.

✦ માનસોપચાર પૂજા :

ૐ હ્રીં હૃદ્ર પદ્માસનં એકજટા તારાયૈ નિવેદયામિ । ૐ હ્રીં એકજટા તારે સ્વાગત્ - સુસ્વાગતમિદં તવ ।

આ પ્રમાણે બોલી પોતાના વક્ષસ્થળ પર પ્રથમ જમણો હાથ, પછી ડાબો હાથ રાખીને દેવીનું ચિંતન કરી દેવીને ભાવપૂર્વક હૃદય કમળમાં સ્થાન આપવું.

ૐ હ્રીં એતત્ સહસ્ત્રારામૃતં પાદ્યં એકજટા તારાયૈ નમઃ ।

ૐ હ્રીં ઈદં સંકલ્પ - વિકલ્પાત્મકં રૂપં મનૌઙર્ઘ્યં એકજટા
તારાયૈ સ્વાહા । ૐ હ્રીં ઈદં સહસ્ત્રારામૃતઃ આચમનીયં એકજટા
તારાયૈ સ્વધા । ૐ હ્રીં ઈદં સહસ્ત્રારા મૃતઃ મધુપર્કઃ એકજટા
તારાયૈ વં સ્વધા । ૐ હ્રીં ઈદં સહસ્ત્રામૃતં પુનરાચમનીયં
એકજટા તારાયૈ સ્વધા । ૐ હ્રીં ઈદં સહસ્ત્રામૃતં સ્નાનીયં
એકજટા તારાયૈ નિવેદયામિ નમઃ ।

આ પ્રમાણે બોલીને મસ્તક સ્થિત સહસ્ત્રાર પદ્મથી ક્ષરિત (ટપકતા) અમૃત દ્વારા દેવીના પગ ધોવાની, હાથમાં અર્ઘ્ય પ્રદાનની, આચમનની, મધુપર્કની, સ્નાનીય જળની તેમજ પુનરાચમનીય અર્પણ કરવાની મનથી ભાવના કરવી.

ૐ હ્રીં આકાશાત્મકં વસ્ત્રં એકજટા તારાયૈ નિવેદયામિ

આકાશાત્મક વસ્ત્ર એકજટા તારાને અર્પણ કર્યાની મનથી ભાવના કરવી.

ૐ.હ્રીં સહસ્ત્રારાસ્થિતં ત્રિવલયમલંકારં એકજટા તારાયૈ નમઃ ।

સહસ્ત્રાર સ્થિત ત્રિવયાત્મક અલંકાર એકજટા તારાને અર્પણ કરવાની ભાવના કરવી.

ૐ હ્રીં એષઃ મનસ્તત્ત્વં ગંધં એકજટા તારાયૈ નિવેદયામિ ।

માનસ તત્ત્વ રૂપ ગંધ એક જટા તારાને અર્પણ કરું છું એવી ભાવના કરવી.

ૐ હ્રીં અનુસન્ધાન્તિકાન્તઃ કરણરૂપ ચિત્ત પુષ્પં એકજટા તારાયૈ વૌષટ્ ।

અહિંસા, વિજ્ઞાન, ક્ષમા, દયા, નિર્લોભ, અમાયા, અમોહ, નિરહંકાર, અરાગ, અદ્વેષ, ધૃતિ, મેધા, ઈત્યાદિ ૨૪ નિર્મળ ગુણોને પુષ્પરૂપે માનીને દેવીને અર્પણ કરવા જોઈએ.

ૐ હ્રીં વાયવ્યાત્મકં ધૂપં એકજટા તારાયૈ નમઃ ।

વાયુ સ્વરૂપ ધૂપ એકજટા તારાને અર્પણ કરવાની ભાવના કરવી. પ્રાણ (જીવ) રૂપ ધૂપ અર્પણ કરવો.

ૐ હ્રીં રં વરૂતિકમં દીપં એકજટા તારાયૈ નમઃ ।

કથા છે કે - સૃષ્ટિના નષ્ટ થઈ જવાથી સૂક્ષ્મ રૂપમાં ભગવાન વિષ્ણુ યોગનિદ્રામાં લીન થઈ ગયા, તેમની નાભિમાંથી બ્રહ્મા ઉત્પન્ન થયા અને તેમના લલાટમાંથી રુદ્ર અવતાર થયો. ત્યારે બ્રહ્માજીએ શ્રીવિષ્ણુને પૂછ્યું- 'અમે કઈ વિદ્યાની ઉપાસના કરવાથી સૃષ્ટિની રચના કરી શકીએ ?'

શ્રીવિષ્ણુજીએ કહ્યું - 'ભગવાન શંકર જ આનો ઉત્તર આપી શકે છે. જ્ઞાનની દેવી સરસ્વતી તો તેમના શરીરમાં જ લીન થઈ ગઈ છે.'

ભગવાન શંકરને એ જ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો તો તેઓ બોલ્યા - 'મેરુ પર્વતની પશ્ચિમમાં ચીલ નામનું સરોવર છે. માતા નીલ સરસ્વતીનો જન્મ ત્યાં જ થયો હતો. મેં મેરુ પર્વતના શિખર પર ત્રણ યુગો સુધી તપસ્યા કરી હતી. મારી તપસ્યાનું તેજ (જ્યોતિ) ચીલ સરોવરમાં પડીને નીલ વર્ણનું બની ગયું. આ તેજોમય જ્યોતિ જ નીલ સરસ્વતી છે. જે ભગવતી તારાનું સ્વરૂપ છે. એની ઉપાસનાથી સૃષ્ટિની રચના થઈ શકે છે. તેનું પાલન થઈ શકે છે. એ જ આદિ શક્તિ ભક્તોની વિપત્તિઓને દૂર કરે છે. એટલા માટે તે ઉગ્ર તારા કહેવાય છે. એની ઉપાસનાથી કોઈ વસ્તુ દુર્લભ રહેતી નથી. સરસ્વતી વર્ણરૂપા છે એટલા માટે નીલ સરસ્વતીની ઉપાસના વર્ણન્યાસ કર્યા વિના અપૂર્ણ છે. વર્ણન્યાસ આ પ્રમાણે છે.

✧ કાલીતન્ત્રોક વર્ણન્યાસ :

અં આં ઇં ઈં ઉં ઊં ઋં ૠં લૃં લૄં નમઃ હૃદિ ।
એં ઐં ઓં ઔં અં અઃ કં ખં ગં ઘં નમઃ દક્ષબાહૌ ।
ઙં ચં છં જં ઝં ઞં ટં ઠં ડં ઢં નમઃ વામબાહૌ ।
ણં તં થં દં ધં મં પં ફં બં ભં નમઃ દક્ષ પાદે ।
મં યં રં લં વં શં ષં હં લં ક્ષં નમઃ વામ પાદે ।
મં યં રં લં વં શં ષં હં લં ક્ષં નમઃ વામ પાદે ।

નીલ સરસ્વતીના પક્ષમાં કરાંગ ન્યાસ નીચે પ્રમાણે છે.

✧ કરાઙ્ગન્યાસ :

હ્રાં અખિલ વાગ્રુપિણ્યૈ હૃદયાય નમઃ ।
હ્રીં અખિલ વાગ્રુપિણ્યૈ શિરસે સ્વાહા ।
હ્રૂં અખિલ વાગ્રુપિણ્યૈ શિખાયૈ વષટ્ ।
હ્રૈં અખિલ વાગ્રુપિણ્યૈ કવચાય હુમ્ ।
હ્રૌં અખિલ વાગ્રુપિણ્યૈ નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ।
હ્રઃ અખિલ વાગ્ રુપિણ્યૈ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

✧ કરાઙ્ગન્યાસ :

ॐ હ્રાં અઙ્ગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
ॐ હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ ।
ॐ હ્રૂં મધ્યમાભ્યાં નમઃ ।
ॐ હ્રૈં અનામિકાભ્યાં નમઃ ।
ॐ હ્રૌં કનિષ્ઠકાભ્યાં નમઃ ।
ॐ હ્રઃ કરતલ કર પૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
(ઇતિ કરાઙ્ગન્યાસઃ)

✧ હૃદયાદિષડઙ્ગન્યાસ :

ॐ હ્રાં હૃદયાય નમઃ ।
ॐ હ્રીં શિરસે સ્વાહા ।
ॐ હ્રૂં શિખાયૈ વષટ્ ।
ॐ હ્રૈં કવચાય હુમ્ ।
ॐ હ્રૌં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ।
ॐ હ્રઃ અસ્ત્રાય ફટ્ ।
(ઇતિ હૃદયાદિ ષડઙ્ગન્યાસઃ)

આ ન્યાસોપરાન્ત દેવતા ભાવની સિદ્ધિ માટે ષોઢાન્યાસ કરવા જોઈએ. (૧) રુદ્રન્યાસ, (૨) ગ્રહન્યાસ (૩) લોકપાલ ન્યાસ, (૪) શિવ-શક્તિ ન્યાસ, (૫) તારાદિન્યાસ તથા (૬) પીઠન્યાસ આ છ પ્રકારના ન્યાસોને ષોઢાન્યાસ કહેવામાં આવે છે. આ ન્યાસ અત્યંત ગોપનીય અને ચમત્કારપૂર્ણ ફળદાયક માનવામાં આવે છે. સાધક અવશ્ય એને સાધનાકાળમાં અપનાવે તો શીઘ્ર ફળપ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. એનો ક્રમ આ ગ્રંથમાં પ્રથમ તારા ઉપાસનામાં આપવામાં આવેલ છે. તેનું અનુસરણ કરવું આવશ્યક છે. ન્યાસોપરાન્ત નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

✧ ધ્યાન મંત્ર :

"ઘષ્ટાં શિરઃ શૂલમસિ કરાગ્રૈઃ સંબિભ્રતીં ચન્દ્રકલાવતાંસામ્ ।
પ્રમથ્નતીં પાદતલે પશું તાં ભજે મુદા નીલસરસ્વતીં તામ્ ॥"

✧ અન્ય પૂજા પ્રયોગ વિધિ :

આ મંત્ર સાધનામાં પૂજનવિધિ તથા પ્રયોગવિધિ આદિ સર્વ ભગવતી તારાની સાધનામાં વર્ણિત ક્રમથી સંપાદન કરવી જોઈએ.

***

૧૮ વિદ્યારાજ્ઞી મંત્ર - સાધના

તારા સંસાર પ્રપંચથી પર પણ છે અને પ્રપંચની અંદર પણ છે. વાણીની અધિષ્ઠાત્રી તારા સૂર્ય સ્વરૂપા છે. તારાને 'પરાવાક્' કહેવાય છે. તે પૂર્ણહન્તા પણ છે. એ ભોગ અને મોક્ષ બન્ને પ્રદાન કરે છે. એ મહાવિદ્યા અજ્ઞાનરૂપી ઈંધણને માટે અગ્નિરૂપા છે. જેને પ્રાપ્ત કરવાથી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આદિ ચાર પુરુષાર્થ અનાયાસ સિદ્ધ થઈ જાય છે.

તારાના કુલ આઠ સ્વરૂપ છે. એના આઠ મંત્રો આ પ્રમાણે છે :

(૧) તારા - 'હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ।'

(૨) ઉગ્રા - 'સ્ત્રીં હ્રીં હૂં ફટ્ ।'

(૩) મહોગ્રા - 'હૂં સ્ત્રીં હ્રીં ફટ્ ।'

(૪) વજ્રા - 'હૂં હ્રીં સ્ત્રીં ફટ્ ।'

(૫) નીલા - 'હ્રીં સ્ત્રીં ફટ્ હૂં ।'

(૬) સરસ્વતી - 'સ્ત્રીં હ્રીં ફટ્ હૂં ।'

(૭) કામેશ્વરી - 'સ્ત્રીં હૂં સ્ત્રીં ફટ્ ।'

(૮) ભદ્રકાળી - 'સ્ત્રીં હૂં હ્રીં ફટ્ ।'

ઉપરોક્ત મંત્રો પૈકી પોતાની મનોકામના અનુસાર કોઈ વિદ્વાન તાંત્રિકની સલાહ લઈને સાધક સાધના અને પુરશ્ચરણ શરૂ કરી શકે છે.

આ ઉપરાંત તારાના અન્ય ત્રણ ભેદ બતાવવામાં આવ્યા છે. (૧) એક જટા, (૨) ઉગ્રતારા અને (૩) નીલ સરસ્વતી.

કૈવલ્ય પ્રદાન કરનારી હોવાથી 'એકજટા', ઉગ્ર વિપત્તિથી છૂટકારો અપાવી ભવસાગરથી તારનારી હોવાથી 'ઉગ્રતારા' તથા સરળતાપૂર્વક જ્ઞાન આપનારી હોવાથી તેને નીલ સરસ્વતી કહેવામાં આવે છે.

મહર્ષિ વસિષ્ઠ તારાના મુખ્ય આરાધક હતા. તેમણે શ્રીરામને તારા મહાવિદ્યાનો ઉપદેશ આપ્યો હતો. આ મહાવિદ્યાના પ્રભાવથી જ મહર્ષિ વ્યાસ મુનિ અનેક ગ્રંથોની રચના કરવા સમર્થ બન્યા હતા. શ્રી તારાનો સાધક કાવ્ય-કળામાં પ્રવીણ, ધારા પ્રવાહ સમાન કવિતા કરે છે. રાજાને વશમાં કરી શકે છે,

અને સભામાં વાદ ઉપસ્થિત થાય છે ત્યારે પ્રતિવાદીની વાણી સ્તંભિત કરી શકે છે. આ રીતે તારાને 'વિદ્યારાજ્ઞી' યા મહાવિદ્યા નામથી ઓળખવામાં આવે છે. આ વિદ્યા રાજ્ઞીની ઉપાસના દેવરાજ ઈન્દ્રને માટે પણ દુર્લભ છે. વિદ્યારાજ્ઞીનું તાત્પર્ય છે. વિદ્યાઓની સામ્રાજ્ઞી (મહારાણી).

અધિકાંશતઃ કવિ, લેખક ઈત્યાદિ ભાંડ હોય છે. રાજાઓની પ્રશંસાના ગીતો ગાય છે, રાજાની કીર્તિગાથાના ગ્રંથો લખે છે. રાજાને મહાનાયક બનાવે છે. મહાન વ્યક્તિના ગુણગાન અને પ્રશંસા કે ખુશામત કરતા ફરે છે.

રાજા ભોજ અને કાલિદાસ અભિન્ન મિત્ર હતા. અનેક વાર એ બંનેમાં અણબનાવની ઘટના સર્જાતી. અનેક વાર રાજાભોજે કાલીદાસ પાસે પોતાની પ્રશંસા કરાવવાની ઈચ્છા કરી. પરંતુ કાલીદાસે પોતાના જીવનકાળમાં ક્યારેય રાજા ભોજની પ્રશંસાના ગીતો ગાયાં નથી. રાજા સાથે કાલીદાસને અણબનાવ થયો. રાજ દરબારનો ત્યાગ કર્યો, દેશ છોડવો પડ્યો પણ કાલીદાસ ઝૂક્યા નહીં. કારણ કે તેઓ તારા (નીલ સરસ્વતી)ના ઉપાસક હતા. કોઈ રાજાના ભાંડ-ભવાયા ન હતા.

ભાંડ કોઈ દિવસ મેઘદૂત, કુમાર સંભવ કે અભિજ્ઞાન શાકુંતલ જેવા ગ્રંથ લખી નહીં શકે. વિશિષ્ટ વ્યક્તિવાળા લોકોનું જીવન ઘણું જ વિચિત્ર હોય છે. સ્ત્રી શક્તિ એમના જીવનમાં મહત્ત્વનો ભાગ ભજવતી હોય છે.

કાલીદાસ, તુલસીદાસ, શ્રીકૃષ્ણ, ગુરુ ગોવિંદસિંહ, વિવેકાનંદ, કૃષ્ણમૂર્તિ, શેક્સપિયર અને કવિ ગેટે જેવા અગણિત વિલક્ષણ અને અદ્‌ભૂત મહામાનવનો ઈતિહાસમાં ઉદય થયો. એક સ્ત્રી વ્યવસ્થા એના માટે અનુરૂપ નથી રહી. અનેકોના જીવનમાં અનેકો સ્ત્રીઓ આવી અને જતી રહી. વિલક્ષણ પુરુષ પૂર્ણ સ્વતંત્ર હોય છે. અને એનો સંબંધ દાત્રી શક્તિઓ સાથે જ ટક્યો છે. નારી (ઔરત) એક અલગ વ્યવસ્થા છે એમાં અસંતુષ્ટિ તેની પ્રવૃત્તિ છે; તે નિરન્તર માંગણી કરતી જ રહે છે. વિશિષ્ટ પ્રતિભાવાન વ્યક્તિ પૂર્ણ સ્વતંત્ર હોય છે. અને તેઓ વધુ સમય સુધી બંધનમાં રહી શકતા નથી. એક રીતે તેઓના જીવનમાં ઉગ્રતારાનો પ્રભાવ વર્તાય છે. તેઓ પોતે કોઈનું શોષણ કરતા નથી. એટલું જ નહીં તેઓ કોઈને વ્યર્થ બોજા રૂપ બનતા નથી. આવો હોય છે સાચો તારાનો ઉપાસક અને વિદ્યારાજ્ઞીનો સાધક.

આધિભૌતિક, આધિદૈવિક અને આધ્યાત્મિક ત્રિવિધ તાપમાંથી સાધકને તારનારી તારા જ છે. અનેક યોનિયોમાં અજ્ઞાનવશ ઘૂમતા એવા જીવોને

અનેક પ્રકારના ક્લેશોથી અનવરત સન્તપ્ત જોઈને પરમ કરુણામયી જગન્માતા શ્રી તારા રૂપથી તેમને ભાવ સિંધુમાંથી તારે છે. એટલે જ સાધક સમુદાય એને 'તરતિ અનયા સા તારા ।' અર્થાત્ ભવસાગરથી જે પાર ઉતારે છે તે 'તારા' છે એમ કહે છે.

'સા વિદ્યા યા વિમુક્ત યે ।' 'વિદ્યા તે છે જે મનુષ્યને (જીવ માત્રને) મુક્ત કરે.' આમ તારા તો મહાવિદ્યા અને વળી પાછી 'વિદ્યારાજ્ઞી' (વિદ્યાઓની મહારાણી) તે સર્વ રીતે મુક્તિદાતા એમ કહેવું જરા પણ અનુચિત નથી જ.

વિદ્યારાજ્ઞી મંત્ર તથા પૂજા સાધનવિધિ નીચે દર્શાવ્યા અનુસાર છે. આ મહાવિદ્યાનું સેવન કરવાથી ભોગ અને મોક્ષદાયક સિદ્ધ થાય છે.

✧ પુરશ્ચરણ :

આ વિદ્યાના મંત્ર જપની સંખ્યા ચાર લાખ છે. નિયત સંખ્યા ચાર લાખ મંત્ર જપ કરીને તથા પૂજન કરવાથી એનું પુરશ્ચરણ થાય છે. મધ તથા ઘીવાળાં પલાશ-પુષ્પો (ખાખરાના ફૂલ) દ્વારા દશાંશ હોમ, હોમનું દશાંશ તર્પણ, તર્પણનું દશાંશ માર્જન, અને માર્જનનું દશાંશ બ્રાહ્મણ ભોજન કરવું અને કરાવવું જોઈએ. આમ કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ થાય છે. તથા દેવીની કૃપાથી મનવાંછિત ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે.

✧ મંત્ર :

"ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌં ક્લીં હ્રીં ઐં બ્લૂં સ્ત્રીં નીલતારે
સરસ્વતિ દ્રાં દ્રીં ક્લીં બ્લૂં સઃ ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌંઃ સૌઃ હ્રીં સ્વાહા" ।

આ બત્રીસ અક્ષરોનો મંત્ર છે. એની વિનિયોગ, ન્યાસ તથા પૂજાવિધિ આદિ આગળ લખ્યા અનુસાર છે.

✧ વિનિયોગ :

અસ્ય મહાવિદ્યામંત્રસ્ય બ્રહ્મા ઋષિ, અનુષ્ટુપ્છન્દઃ, સરસ્વતી દેવતા મમાભીષ્ટ સિદ્ધાયર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

✧ ઋષ્યાદિન્યાસ :

ૐ બ્રહ્મ ઋષયે નમઃ (શિરસિ) ।
અનુષ્ટુપ્છન્દસે નમઃ (મુખે) ।
સરસ્વતી દેવતાયૈ નમઃ (હૃદિ) ।
વિનિયોગાય નમઃ (સર્વાઙ્ગે) ।

✧ **કરન્યાસ :**

ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌં અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
ક્લીં હ્રીં ઐં બ્લૂં સ્ત્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ ।
નીલતારે સરસ્વતિ મધ્યમાભ્યાં નમઃ ।
દ્રાં દ્રીં ક્લીં બ્લૂં સઃ અનામિકાભ્યાં નમઃ ।
એ હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌઃ કનિષ્ઠકાભ્યાં નમઃ ।
સૌઃ હ્રીં સ્વાહા કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।

✧ **હૃદયાદિષડઙ્ગન્યાસ :**

ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌં હૃદયાય નમઃ ।
ક્લીં હ્રીં ઐં બ્લૂં સ્ત્રીં શિરસે સ્વાહા ।
નીલતારે સરસ્વતિ શિખાયૈ વષટ્ ।
દ્રાં દ્રીં ક્લીં બ્લૂં સઃ કવચાય હુમ્ ।
ઐં હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌઃ નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ।
સૌઃ હ્રીં સ્વાહા અસ્ત્રાય ફટ્ ।

આ પ્રમાણે ન્યાસ કર્યા પછી ધ્યાન કરવું.

✧ **ધ્યાન :**

શવાસનાં સર્વવિભૂષણાઢ્યાં કર્ત્રીં, કપાલં ચષકં ત્રિશૂલમ્ ।
કરૈર્દધાના નરમુણ્ડમાલાં ત્ર્યક્ષાં ભજે નીલસરસ્વતીંતામ્ ॥

અર્થાત્- શબ ઉપર બેઠેલી, સર્પોના આભૂષણોથી સુશોભિત પોતાના ચારેય હાથોમાં ક્રમશઃ કર્તુકા (કાતર), કપાલ, ચષક (મધુપાત્ર) અને ત્રિશૂલ ધારણ કરનારી, નરમુંડ માળાથી અલંકૃત, ત્રણ નેત્રોવાળી ભગવતી નીલસરસ્વતીનું હું ધ્યાન કરું છું.

✧ **વિદ્યારાજ્ઞી પૂજન યંત્ર :**

સર્વ પ્રથમ ચિત્રમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે તે યંત્રનું નિર્માણ પૂજન માટે તામ્રપત્ર, સુવર્ણપત્ર યા ભોજપત્ર ઉપર કરાવીને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી જોઈએ. યંત્ર રચનામાં સર્વપ્રથમ મધ્યમાં ત્રિકોણ પછી ક્રમશઃ ષટ્કોણ, અષ્ટદલ, ષૌડશદલ, દ્વાત્રિંશત (૩૨) દલ અને ચતુષષ્ટિ (૬૪) દલ કમળનું નિર્માણ કરવું. આ વિધિથી યંત્ર લગાવી નિર્મિત યંત્રનું પૂજન તેના બાહ્યભાગથી આરંભ કરવું.

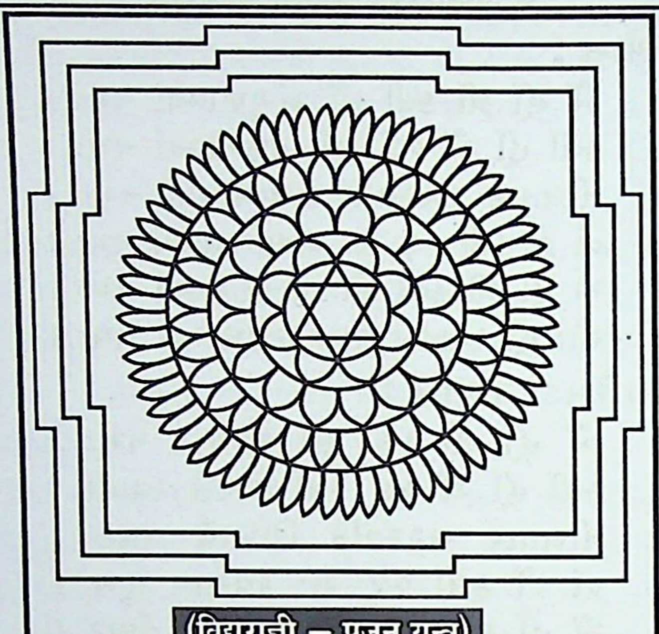

(વિઘરાજ્ઞી – પૂજન યન્ત્ર)

યંત્રના સાત આવરણનો પૂજન ક્રમ આગળ દર્શાવેલ છે. એ ક્રમથી ગંધ, પુષ્પ, અક્ષતાદિ વડે વિહીત પૂજન કરવું જોઈએ.

સપ્તમ આવરણના પૂજન પછી યંત્રના ભૂપુરની બહાર ઇન્દ્રાદિ ૧૦ દિક્પાલો તથા તેમના વજ્રાદિ આયુધોની પૂજા સંપન્ન કરવી. ઉક્ત વિધિથી પૂજન અને જપ કાર્ય કરવું જોઈએ.

પછી રોજ અર્ધરાત્રિના સમયે ચાર રસ્તા ભેગા થતા હોય ત્યાં ચોકડી પર ગણેશ, ક્ષેત્રપાલ, યોગિની, ભૈરવ તથા તારા એ પાંચ દેવતાઓને માટે માંસ તથા અડદથી નિર્મિત વસ્તુ (વડાં વગેરે) શાક, ઘી, ખીર, માલપૂડા આદિથી બલિ સમર્પણ કરવો આવશ્યક છે.

✧ આવરણ-પૂજા :

પીઠાદિમાં રચિત સર્વતોભદ્ર મંડળમાં મંડૂકાદિ પરતત્ત્વાન્ત પીઠ દેવતાઓની સ્થાપના કરી "ૐ મણ્ડૂકાદિ પરતત્ત્વાના પીઠદેવતાભ્યો નમઃ ।" આ મંત્રથી પીઠદેવતાઓનું પૂજન કરીને નવ પીઠશક્તિઓની નીચે મુજબ પૂજા કરવી.

✧ પ્રથમાવરણ :

(પૂર્વાદિક્રમથી આઠ દિશાઓમાં પૂજન કરવું.)

ૐ મેધાયૈ નમઃ । ૐ પ્રજ્ઞાયૈ નમઃ । ૐ પ્રભાયૈ નમઃ । ૐ વિદ્યાયૈ નમઃ ૐ ધિયૈ નમઃ । ૐ ધૃત્યૈ નમઃ । ૐ સ્મૃત્યૈ નમઃ । બુદ્ધયૈ નમઃ ।

✦ મધ્યે :

ૐ વિશ્વેશ્વર્યૈ નમઃ ।

આ પછી સુવર્ણાદિથી નિર્મિત યંત્રને તામ્રપાત્રમાં રાખીને ઘી વડે તેનું અભ્યંગ કરવું. અને તેના ઉપર દૂધ ચઢાવ્યા બાદ જળની ધારા કરવી અને સ્વચ્છ વસ્ત્રથી તેને લૂછીને.

'હ્રીં સરસ્વતી યોગપીઠાત્મને નમઃ ।'

એ મંત્રથી પુષ્પાસન અર્પણ કરી પીઠની મધ્યમાં સ્થાપિત કરવું. પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી ફરીથી ધ્યાન કરવું. તથા મૂળ મંત્રથી મૂર્તિની કલ્પના કરી પાદ્યથી પુષ્પાંજલિ પર્યન્ત વિધિપૂર્વક કરી યોનિમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. અને 'દેવિ આજ્ઞાપય આવરણં તે પૂજયામિ ।' એ પ્રમાણે બોલીને દેવીની આજ્ઞા લઈ વિધિવત્ આવરણ પૂજન કરવું.

પ્રથમ હાથમાં પુષ્પાંજલિ લઈને-

સંવિન્મયે પરે દેવિ પરામૃત રસપ્રિયે ।
અનુજ્ઞાં દેહિ મે માતઃ પરિવારાર્ચનાય મે ॥

એમ બોલી પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી. પછી -

"પૂજિતાસ્તર્પિતા સન્તુ ॥'

એમ બોલવું. ત્યારબાદ ભૂપુરની બહાર ચોરસના અગ્નિકોણમાં ગણપતિ, વાયવ્યકોણમાં ક્ષેત્રપાલ, ઈશાનકોણમાં ભૈરવ તથા નૈર્ઋત્યકોણમાં સમસ્ત યોગિનીઓનું અને ચોરસથી બહારના ભાગમાં ગુરુનું પૂજન નિમ્નલિખિત મંત્રોથી કરવું.

✦ અગ્નિકોણે :

ૐ વં વિઘ્નેશાય નમઃ।

વિઘ્નેશ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

✦ વાયવ્યકોણે :

ૐ ક્ષં ક્ષેત્રપાલાય નમઃ ।

ક્ષેત્રપાલયશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

✦ ઈશાનકોણે :

ૐ બં બટુકાય નમઃ ।

બટુક ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

✦ **નૈર્ઋત્ય કોણે :**

ૐ યં યોગિન્યૈ નમઃ ।

યોગિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

✦ **વામ ભાગે :**

ૐ શ્રી ગુરુવે નમઃ । ગુરુ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પછી ભૂપુરની પ્રથમ રેખામાં પૂર્વાદિ દિશાઓથી નીચે મુજબ આઠ યોગિનીઓનું પૂજન કરવું.

ૐ અણિમાયૈ નમઃ ।

અણિમા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ લઘિમાયૈ નમઃ ।

લઘિમા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ મહિમાયૈ નમઃ ।

મહિમા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ અસિતાયૈ નમઃ ।

અસિતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ વશિતાયૈ નમઃ ।

વશિતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કામપૂરિણ્યૈ નમઃ ।

ૐ કામપૂરણી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ગરિમાયૈ નમઃ ।

ગરિમા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ પ્રાપ્તયૈ નમઃ ।

પ્રાપ્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પછી ભૂપુરની દ્વિતીય રેખામાં, પૂર્વાદિ આઠ દિશાઓમાં નિમ્નલિખિત મંત્રો દ્વારા આઠ ભૈરવોનું પૂજન કરવું.

ૐ અસિતાઙ્ગ ભૈરવાય નમઃ ।

અસિતાઙ્ગ ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ રુરુ ભૈરવાય નમઃ ।

ૐ રુરુ ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમંઃ ।

ૐ ચણ્ડ ભૈરવાય નમઃ ।
ચણ્ડ ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ભૈરવ ક્રોધ ભૈરવાય નમઃ ।
ક્રોધ ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ઉન્મત્ત ભૈરવાય નમઃ ।
ઉન્મત્ત ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કપાલ ભૈરવાય નમઃ ।
કપાલ ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ભીષણ ભૈરવાય નમઃ ।
ભીષણ ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સંહાર ભૈરવાય નમઃ ।
સંહાર ભૈરવ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ત્યાર બાદ ભૂપુરની તૃતીય રેખામાં પૂર્વાદિ ક્રમથી નિમ્નલિખિત મંત્રો દ્વારા અષ્ટમાતૃકાઓનું પૂજન કરવું.

ૐ બ્રાહ્મૈ નમઃ ।
બ્રાહ્મી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ માહેશ્વર્યૈ નમઃ ।
માહેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કૌમાર્યૈ નમઃ ।
કૌમારી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વૈષ્ણવ્યૈ નમઃ ।
બ્રાહ્મી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ માહેશ્વર્યૈ નમઃ ।
માહેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કૌમાર્યૈ નમઃ ।
કૌમારી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વૈષ્ણવ્યૈ નમઃ ।
વૈષ્ણવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વારાહ્યૈ નમઃ ।
વારાહી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ઇન્દ્રાણ્યૈ નમઃ ।

ૐ ઇન્દ્રાણી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ચામુણ્ડાયૈ નમઃ ।

ૐ ચામુણ્ડા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।

મહાલક્ષ્મી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પછી પુષ્પાંજલિ લઈ મૂલં મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરવું, તથા-

અભીષ્ટં સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પ્રથમાવરણાર્ચનમ્ ।

આમ કહીને પુષ્પો અર્પણ કરવાં, વિશેષ અર્ધ્યથી જળબિંદુ સમર્પીને 'પૂજિતા સ્તર્પિતાઃ સન્તુ' બોલતા યોનિમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.

(ઇતિ પ્રથમાવરણ પૂજન)

હવે ૬૪ દળોમાં પૂજ્ય પૂજકની મધ્ય પ્રાચી દિશાને અંતરાલ માનીને તદ્અનુસાર અન્ય દિશાઓની કલ્પના કરીને પ્રાચી ક્રમથી નિમ્નલિખિત મંત્રો દ્વારા ૬૪ શક્તિઓનું પૂજન કરવું.

✦ દ્વિતીયાવરણ :

ૐ કુલેશ્યૈ નમઃ ।

કુલેશી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કુલનંદાયૈ નમઃ ।

કુલનન્દા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ વાગીશ્યૈ નમઃ ।

વાગીશી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ભૈરવ્યૈ નમઃ ।

ભૈરવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ઉમાયૈ નમઃ ।

ઉમા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શ્રિયૈઃ નમઃ ।

શ્રી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શાન્ત્યૈ નમઃ ।

શાન્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ચણ્ડાયૈ નમઃ ।
ચણ્ડો શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ધૂમ્રાયૈ નમઃ ।
ધૂમ્રા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કાલ્યૈ નમઃ ।
કાલી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કરાલિન્યૈ નમઃ ।
કરાલિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।
મહાલક્ષ્મી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કઙ્કાલ્યૈ નમઃ ।
કઙ્કાલી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ રુદ્રકાલ્યૈ નમઃ ।
રુદ્રકાલી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સરસ્વત્યૈ નમઃ ।
સરસ્વતી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વાગવાદિન્યૈ નમઃ ।
વાગ્વાદિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ નકુલ્યૈ નમઃ ।
નકુલી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ભદ્રકાલ્યૈ નમઃ ।
ભદ્રકાલી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ શશિપ્રભાયૈ નમઃ ।
શશિપ્રભા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ પ્રત્યઙ્ગિરાયૈ નમઃ ।
પ્રત્યંગિરા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સિદ્ધ લક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।
સિદ્ધ લક્ષ્મી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ અમૃતેશ્યૈ નમઃ ।
અમૃતેશી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ચણ્ડિકાયૈ નમઃ ।
ચણ્ડિકા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ખેચર્યૈ નમઃ ।
ખેચરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ભૂચર્યૈ નમઃ ।
ભૂચરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સિદ્ધાયૈ નમઃ ।
સિદ્ધા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ કામાક્ષ્યૈ નમઃ ।
કામાક્ષી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ હિંગુલાયૈ નમઃ ।
હિંગુલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ બલાયૈ નમઃ ।
બલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ જયાયૈ નમઃ ।
જયા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વિજયાયૈ નમઃ ।
વિજયા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ અજિતાયૈ નમઃ ।
અજિતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ નિત્યાયૈ નમઃ ।
નિત્યા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ અપરાજિતાયૈ નમઃ ।
અપરાજિતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ અઘોરાયૈ નમઃ ।
અઘોરા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ચિત્રાયૈ નમઃ ।
ચિત્રા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ મુગ્ધાયૈ નમઃ ।
મુગ્ધા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ધનેશ્વર્યૈ નમઃ ।
ધનેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સોમેશ્વર્યૈ નમઃ ।
સોમેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ મહાચણ્ડાયૈ નમઃ ।
મહાચણ્ડી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વિદ્યાયૈ નમઃ ।
વિદ્યા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ હંસ્યૈ નમઃ ।
હંસી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વિનાયકાયૈ નમઃ ।
વિનાયકા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વેદગર્ભાયૈ નમઃ ।
વિનાયકા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વેદગર્ભાયૈ નમઃ ।
વેદગર્ભા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ભીમાયૈ નમઃ ।
ભીમા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ઉગ્રાયૈ નમઃ ।
ઉગ્રા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વૈદ્યાયૈ નમઃ ।
વૈદ્યા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સદ્‌ગત્યૈ નમઃ ।
સદ્‌ગતિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ઉગ્રેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ચન્દ્રાગર્ભાયૈ નમઃ ।
ચન્દ્રગર્ભા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ જ્યોત્સ્નાયૈ નમઃ ।
જ્યોત્સ્ના શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ સત્યાયૈ નમઃ ।
સત્યા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ યશોવત્યૈ નમઃ ।

યશોવતી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કુલિકાયૈ નમઃ ।

કુલિકા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કામિન્યૈ નમઃ ।

કામિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કામ્યા નમઃ ।

કામ્યા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ જ્ઞાનવત્યૈ નમઃ ।

જ્ઞાનવતી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ડાકિન્યૈ નમઃ ।

ડાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ રાકિન્યૈ નમઃ ।

રાકિની ૐ બ્રાહ્મી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ લાકિન્યૈ નમઃ ।

લાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કાકિન્યૈ નમઃ ।

કાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શાકિન્યૈ નમઃ ।

શાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ હાકિન્યૈ નમઃ ।

હાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઉક્ત મંત્રો વડે ૬૪ શક્તિઓનું પૂજન કર્યા બાદ હાથમાં પુષ્પો ગ્રહણ કરી મૂલ મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરવું પછી-

અભીષ્ટં સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે

ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં દ્વિતીયાવરણાર્ચનમ્ ।

એ પ્રમાણે બોલી 'ખેચરી મુદ્રા' પ્રદર્શિત કરવી.

(ઇતિ દ્વિતીયાવરણ પૂજન)

✧ તૃતીયાવરણ :

તૃતીય આવરણમાં પ્રાચી ક્રમથી ૩૨ શક્તિઓનું નીચે દર્શાવેલ મંત્રોથી પૂજન કરવું

ॐ કિરાતાયૈ નમઃ ।
કિરાતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ યોગિન્યૈ નમઃ ।
યોગિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ વીરાયૈ નમઃ ।
વીરની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ વૈતાલાયૈ નમઃ ।
વૈતાલી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ યક્ષિણાયૈ નમઃ ।
યક્ષિણી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ હરાયૈ નમઃ ।
હરા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ ઊર્ધ્વકેશયૈ નમઃ ।
ઊર્ધ્વકેશી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ માતંગ્યૈ નમઃ ।
માતંગી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ મોહિન્યૈ નમઃ ।
મોહિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ વંશવર્દ્ધિન્યૈ નમઃ ।
વંશવર્દ્ધિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ માલિન્યૈ નમઃ ।
માલિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ લલિતાયૈ નમઃ ।
લલિતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ દૂત્યૈ નમઃ ।
દૂતી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ॐ મનોજાયૈ નમઃ ।
મનોજા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ પદ્મિન્યૈ નમઃ ।
પદ્મિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ
ૐ ધરાયૈ નમઃ ।
ધરા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વર્વર્યૈ નમઃ ।
વર્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ક્ષત્રહસ્તાયૈ નમઃ ।
ક્ષત્રહસ્તા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ રક્તાયૈ નમઃ ।
રક્તા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ નેત્રાયૈ નમઃ ।
નેત્રા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વિચર્ચિકાયૈ નમઃ ।
વિચર્ચિકાયૈ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ માતૃકાયૈ નમઃ ।
માતૃકા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ દૂરદર્શ્યૈ નમઃ ।
દૂરદર્શી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ ક્ષેત્રેશ્યૈ નમઃ ।
ક્ષેત્રેશી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ રઙ્જિન્યૈ નમઃ ।
રઙ્જિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ નટ્યૈ નમઃ ।
નટી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ શાન્ત્યૈ નમઃ ।
શાન્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ દીપ્તાયૈ નમઃ ।
દીપ્તા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ૐ વજહસ્તાયૈ નમઃ ।
વજહસ્તા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ધૂમ્રાયૈ નમઃ ।

ધૂમ્રા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શ્વેતાયૈ નમઃ ।

શ્વેતા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ સુમઙ્ગલાયૈ નમઃ ।

સુમઙ્ગલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પ્રમાણે ૩૨ શક્તિઓનું પૂજન કરીને, હાથમાં પુષ્પાંજલિ ગ્રહણ કરી મૂલમંત્રનું ઉચ્ચારણ કરવું. પછી - અભીષ્ટં સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગતવત્સલે ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં તૃતીયાવરણાર્ચનમ્

એમ બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવા, વિશેષ અર્ઘ્યના જલબિંદુ અર્પીને પૂજિતાસ્તર્પિતા સન્તુ બોલીને 'બીજમુદ્રા' પ્રદર્શિત કરવી.

(ઈતિ તૃતીયાવરણ પૂજન)

✦ ચતુર્થાવરણ :

ચતુર્થાવરણમાં ૧૬ દળો પર નિમ્નલિખિત મંત્રો વડે પ્રાચીનક્રમથી શક્તિઓનું પૂજન કરવું.

ૐ મુગ્ધાયૈ નમઃ ।

મુગ્ધા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શ્રીકુરુકુલ્લાયૈ નમઃ ।

શ્રીકુરુકુલ્લા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ત્રિપુરાયૈ નમઃ ।

ત્રિપુરા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ તોતલાયૈ નમઃ ।

તોતલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ ક્રિયાયૈ નમઃ ।

ક્રિયા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ રત્યૈ નમઃ ।

રતિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ પ્રીત્યૈ નમઃ ।

પ્રીતિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ બાલાયૈ નમઃ ।

બાલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ સુમુખ્યૈ નમઃ ।

સુમુખી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શ્યામલાયૈ નમઃ ।

શ્યામલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ બલાયૈ નમઃ ।

બલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ પિશાચ્યૈ નમઃ ।

પિશાચી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ વિદાર્યૈ નમઃ ।

વિદારી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શીતલાયૈ નમઃ ।

શીતલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ વજ્રયોગિન્યૈ નમઃ ।

વજ્રયોગિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ સર્વેશ્વર્યૈ નમઃ ।

સર્વેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પ્રમાણે ષોડશ શક્તિઓનું પૂજન કર્યા બાદ પુષ્પો અર્પણ કરવાં, ત્યારબાદ 'અંકુશ મુદ્રા' પ્રદર્શિત કરી નીચે પ્રમાણે બોલવું-

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં ચતુર્થાવરણાર્ચનમ્ । (ઇતિ ચતુર્થ આવરણ પૂજન)

આ પછી પંચમ આવરણના અષ્ટદળમાં પૂર્વાદિ દિશાઓના ક્રમથી નીચેના મંત્રો વડે - સરસ્વતીઓનું પૂજન કરવું.

ૐ નમઃ પદ્માસને શબ્દરૂપે ઐં હ્રીં ક્લીં વદ વદ વાગ્વાદિતિ સ્વાહા ।

વાગ્વાદિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

હ્ સ્ ક્ લ્ હ્રીં વદ વદ ચિત્રેશ્વરિ ઐં સ્વાહા ।

ચિત્રેશ્વરી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઐં કુલજે ઐં સરસ્વતિ સ્વાહા ।

કુલજા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઐં હ્રીં શ્રીં વદ વદ કીર્તીશ્વરિ સ્વાહા ।

કીર્તીશ્વરિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઐં હ્રીં અન્તરિક્ષ સરસ્વતી સ્વાહા ।

અન્તરિક્ષ સરસ્વતી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

હ્ સ્ ખ્ફ્રે હ્ સ્ત્રૌઃ હ્ ષ્ફ્રીં ઐં હ્રીં શ્રીં દ્રાં હ્રીં ક્લીં બ્લૂં સઃ હ્નીં ઘટ સરસ્વતિ ઘટે વદ વદ તર તર રુદ્રાજ્ઞયામમાભિલાષં કુરુ કુરુ સ્વાહા । ઘટ સરસ્વતી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ । બ્લૂં વે વદ વદ ત્રીં હૂં ફટ્ ।

નીલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઐં ઐં હ્રીં કિણ કિણિ વિચ્ચે ।

કિણિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઉક્ત પૂજનોપરાન્ત હાથમાં પુષ્પો લઈ મૂલમંત્ર બોલવો ને અર્પણ કરવાં, પછી

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પઞ્ચમાવરણાર્ચનમ્

આ બોલીને પછી વિશેષ અર્ઘ્યનું જળ અર્પણ કરવું અને પૂજિતાસ્તર્પિતારસન્તુ બોલીને 'ક્ષોભ મુદ્રા' પ્રદર્શિત કરવી.

(ઇતિ પંચમાવરણ પૂજન)

✦ ષષ્ઠાવરણ :

ષષ્ઠાવરણ પૂજા હેતુ ષટ્કોણ કેસરોમાં પૂર્વાદિ દિશા ક્રમથી નિમ્ન લિખિત મંત્રો દ્વારા ૬ યોગિનીઓની પૂજા કરવી.

ૐ ડાકિન્યૈ નમઃ ।

ડાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ રાકિન્યૈ નમઃ ।

રાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ લાકિન્યૈ નમઃ ।

લાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ કાકિન્યૈ નમઃ ।

કાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ શાકિન્યૈ નમઃ ।

શાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ૐ હાકિન્યૈ નમઃ ।

હાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

પૂજનોપરાન્ત હાથમાં પુષ્પો લઈ મૂલમંત્ર બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. પછી -

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પઞ્ચમાવરણાર્ચનમ્

- એ પ્રમાણે બોલી વિશેષ અર્ઘ્યનું જળ અર્પણ કરવું. ત્યારબાદ પૂજિતાસ્તર્પિતાસ્સન્તુ બોલીને 'વિદ્રાવિણીમુદ્રા' પ્રદર્શિત કરવી.

(ઇતિ ષષ્ટાવરણ પૂજન)

✧ સપ્તમાવરણ :

સપ્તમાવરણ પૂજા હેતુ ત્રિકોણમાં પૂર્વાદિક્રમથી નીચેના મંત્રો વડે ત્રણ ભૈરવીઓનું પૂજન કરવું.

ૐ પરાયૈ નમઃ ।
પરા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
ઐં ક્લીં સૌઃ બાલાયૈ નમઃ ।
બાલા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।
હ્ સ્રૈં હ્ ક્લીં હ્ સૌઃ ભૈરવ્યે નમઃ ।
ભૈરવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

ઉક્ત પ્રકારથી પૂજન કરતાં પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી. પછી-

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મેં દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં સપ્તમાવરણાર્ચનમ્ ॥

આમ બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવા, અને વિશેષ અર્ઘ્યનું જળ અર્પણ કરવું. 'પૂજિતાસ્તર્પિતાસ્સન્તુ' બોલીને 'આકર્ષણી મુદ્રા' પ્રદર્શિત કરવી.

(ઇતિ સપ્તમાવરણ પૂજન)

આ પછી મારણકર્મમાં તામસ, ઉચ્ચાટન અને વશીકરણ કર્મમાં રાજસ તથા શાંતિ અને પુષ્ટિ કર્મમાં સાત્ત્વિક ધ્યાન કરવું જોઈએ.

✧ તામસ ધ્યાન :

કૃષ્ણામ્બરાઢ્યાં નૌસંસ્થામસ્થ્યાભરણ ભૂષિતામ્ ।
નવવક્ત્રાં ભુજૈરષ્ટાદશભિર્દધતીં વરમ્ ॥
અભયં પરશું દર્વી ખડ્ગં પાશુપતં હલમ્ ।
ભિન્દિં શૂલં ચ મુશલં કર્ત્રી શક્તિં ત્રિશીર્ષકમ્ ॥
સંહારાસ્ત્રં વજ્રપાશૌ ખડ્ગં ગદયા સહ ।
રક્તામ્ભોધૌ સ્થિતાં ધ્યાયેત્સંહાર ધ્યાનમીદશમ્ ॥

✧ રાજસ ધ્યાન :

રક્તામ્બરાં રક્તસિંહાસનસ્થાં હેમભૂષિતામ્ ।
એકવક્ત્રાં વેદસંખ્યૈર્ભુજૈઃ સમ્બિભ્રતીં ક્રમાત્ ॥
અક્ષમાલાં પાનપાત્રં ભયં વરમુત્તમમ્ ।
શ્વેતદ્વીપ સ્થિતા ધ્યાયેત્સ્થિતિ ધ્યાનમિદં સ્મૃતમ્ ॥

✧ સાત્વિક ધ્યાન :

શ્વેતામ્બરાઢ્યસં હંસસ્થાં મુક્તાભરણ ભૂષિતામ્ ।
ચતુર્વક્ત્રામષ્ટ ભુજૈર્દધાનાં કુણ્ડિકામ્બુજે ॥
વરાભયે પાશશક્તિં અક્ષસ્ત્રકપુષ્પ માલિકે ।
શબ્દ પાથો નિધૌ ધ્યાયેત્સૃષ્ટિ ધ્યાનમુદીરિતમ્ ॥

***

૧૯ તારા મંત્ર સાધના વિધિ

✧ **પ્રયોગ :**

(૧) સાધક જ્યારે કોઈ સાધનાનો આરંભ કરે છે, તો તેની આસપાસની વિપરીત પરિસ્થિતિઓને કારણે ઘરમાં અચાનક કલહ થઈ જાય છે. પરિવારજનોમાંથી કોઈ બીમાર પડી જાય છે. આસપાસની પરિસ્થિતિ અવરોધ રૂપ બની જાય છે, જેના ફળસ્વરૂપ સાધક એકાગ્રચિત્ત બનીને સાધના સંપન્ન કરી શકતો નથી અને અપેક્ષિત સફળતા પ્રાપ્ત થતી નથી.

આના નિદાન માટે સાધકે શુક્રવારના દિવસે 'તારાયંત્ર' ને ચોખા ઢગલી બનાવી તેના ઉપર સ્થાપિત કરી દેવું. યંત્રની સમક્ષ ધૂપ-દીપ પ્રગટ કરી યંત્રનું પૂજન કરી ભગવતી તારાનું આ પ્રમાણે ધ્યાન કરવું-

શ્વેતામ્બરાં શારદચન્દ્ર-કાન્તિ સદ્‌ભૂષણાં ચન્દ્ર-કલાવતંસામ્ ।
કર્ત્રી કપાલાન્વિત પાણિ-પદ્માં તારાં ત્રિનેત્રાં પ્રભજેડખિલધર્યૈ ॥

ઉપરોક્ત ધ્યાન પછી નિમ્ન મંત્રનું અગિયાર દિવસ સુધી નિત્ય ૧૫ (પંદર) વાર ઉચ્ચારણ કરવું. અગિયાર દિવસ પછી તે યંત્રને કેળાના વૃક્ષ (કેળ) ના મૂળમાં દબાવી દેવું.

મંત્ર - "ઐં ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ॥"

✧ **પ્રયોગ :**

(૨) આપ લેખન પ્રતિભા અથવા કાવ્ય પ્રતિભાનો વિકાસ કરવા ઈચ્છતા હોય તો 'તારાયંત્ર' ને તામ્રપત્રમાં પાન મૂકી તેના ઉપર સ્થાપિત કરો. યંત્ર સ્થાપન બાદ યંત્રની ચારેબાજુ ચોખા વડે વર્તુળમાં બનાવી દો. યંત્રની સમક્ષ લોટ (આટા) માંથી બનાવેલ ત્રણ દીપક પ્રગટાવો. પ્રત્યેક દીપક પર ક્રમશઃ પૂર્ણ એકાગ્રતા- પૂર્વક ઉપરોક્ત મંત્રનો પંદર મિનિટ સુધી જપ કરવો. ત્રણ દીપકની સામે જપ કરવા માટે કુલ ૪૫ મિનિટનો સમય લાગશે. મંત્ર જપની સમાપ્તિ થયા બાદ ત્રણેય દીપક ચાર રસ્તા (ચોકડી) ઉપર મૂકી આવવા. આ જ ક્રમ પ્રમાણે દરરોજ નવા દીપક બનાવી અગિયાર દિવસ સુધી પૂજન અને જપનું કાર્ય સંપન્ન

કરવું. અગિયારમા દિવસે યંત્રને પણ દીપકોની સાથે ચારરસ્તા (ચોકડી) ઉપર મૂકી આવવું.

✧ પ્રયોગ :

(૩) 'તારાયંત્ર' ને ગુલાબી રંગના વસ્ત્ર ઉપર બીજ મંત્ર 'સ્ત્રીં' કેસરથી લખી તેના ઉપર સ્થાપિત કરવું. યંત્ર સમક્ષ તારાનું ધ્યાન કરી યંત્રનું પૂજન કરવું તથા નિમ્ન લિખિત મંત્રના ત્રણ દિવસ સુધી નિત્ય ૫૧ (એકાવન) વાર જપ કરવા.

મંત્ર : "ઐં ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ॥"

આ દિવસોમાં યંત્રને રોજ પોતાની સાથે ઑફિસ યા વ્યવસાયના કાર્ય સ્થળ પર સાથે લઈ જવું. ત્રણ દિવસ પછી યંત્રને નદીમાં વિસર્જિત કરી દેવું. આમ કરવાથી આપની ઑફિસમાં આપની વિરુદ્ધની પરિસ્થિતિ અનુકૂળતામાં પરિવર્તિત થઈ જશે. આપના વિરોધી આપના મિત્ર બની જશે. વાતાવરણમાં એટલું પરિવર્તન આવશે કે વાતાવરણ પૂર્ણતઃ આપને અનુકૂળ બની જશે.

✧ પ્રયોગ :

(૪) જે સાધક ભગવતી તારાના ઉપાસક છે, તારાનું પ્રત્યક્ષ બિંબાત્મક દર્શન કરવા ચાહે છે, તેણે નિમ્નોક્ત પ્રયોગ અવશ્ય સંપન્ન કરવો જોઈએ.

સફેદ વસ્ત્ર પર ઉપરોક્ત પ્રયોગમાં કથિત મંત્રને કુમકુમ (કંકુ) વડે લખીને તેના ઉપર 'તારાયંત્ર' સ્થાપિત કરીને ભગવતી તારાનું ધ્યાન કરવું. ત્યારબાદ ઉક્ત મંત્રના ૭૫ (પંચોતેર) વાર જપ કરવા. આ રીતે પ્રયોગ સાત દિવસ સુધી કરવો. સાત દિવસ પછી યંત્રને કોઈપણ વૃક્ષમાં મૂળમાં દબાવી દેવું.

✧ પ્રયોગ :

(૫) "તારયતિ અજ્ઞાનાન્ધતમસઃ સમૃદ્ધયતિ ભક્તાન્ યઃ સા તારા ॥" ભવસાગરથી તારનારી અને અજ્ઞાનરૂપી અંધકારથી જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ તરફ લઈ જનારી તારા પોતાના ભક્તોને સમૃદ્ધિ, યશ અને વૈભવ પણ પ્રદાન કરે છે. જો સાધક સાધનાને પૂર્ણતાની સાથે સંપન્ન કરે છે તો તારા પોતાના સાધકને નિત્ય સુવર્ણ (સોનું) પ્રદાન કરે છે. એવું શાસ્ત્રોમાં કથન છે. આ સાધના સર્વાર્થ સિદ્ધિ યોગમાં અથવા કોઈપણ મહિનાની શુકલ પક્ષની દ્વિતીયા (બીજ) પર સંપન્ન કરી શકે છે.

સાધકે સાધનામાં ગુલાબી વસ્ત્ર ધારણ કરવાં જોઈએ. ગુલાબી રંગ આસનનો ઉપયોગ કરવો અને સાધના ખંડનો રંગ પણ ગુલાબી હોવો જોઈએ. લાકડાના બાજઠ ઉપર ગુલાબી વસ્ત્ર બિછાવીને તેના ઉપર કોઈ પાત્રમાં અષ્ટગંધથી

'હ્રીં' બીજ લખીને તારાયંત્રનું સ્થાપન કરવું. યંત્રની ડાબી બાજુએ ચોખાની ઢગલી બનાવીને 'તારા-શંખ' સ્થાપિત કરવો. ભગવતી તારાનું ધ્યાન કરી યંત્ર પર પુષ્પો અર્પણ કરવાં.

✧ ધ્યાન :

પ્રત્યાલીઢપદાં ઘોરાં મુણ્ડમાલા વિભૂષિતાં,
પૂર્ણા લમ્બોદરીં ભીમાં વ્યાઘ્ર-ચર્માવૃતાં કટીં ।
નવયૌવન સમ્પન્નાં પંચમુદ્રા વિભૂષિતાં,
ચતુર્ભુજાં લોલજિહ્વાં મહાભીમાં વરપ્રદામ્ ॥

આ પછી તારામાલાથી નિમ્ન મંત્રનો ૭૫ માળા મંત્ર જપ નિત્ય કરવા. આ સાધના ઉત્તરાભિમુખ થઈને કરવી.

મંત્ર : "ૐ હ્રીં હ્રીં શ્રીં શ્રીં તુર્યૈ વિતુર્યૈ સિદ્ધિં ભવ સ્વર્ણપ્રદાયૈ તારાયૈ ફટ્॥"

૨૧ દિવસ સુધી નિત્ય તારાયંત્રનું પૂજન જપ નિયમિત રૂપથી તારામાળા વડે કરવા. અને માળા પહેરી લેવી. એકવીસ દિવસ પછી યંત્રમાળા તથા શંખને નદીના પ્રવાહમાં વિસર્જિત કરવા.

✧ પ્રયોગ :

(૬) ભોગ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે નીચે દર્શાવેલ સાધના કોઈપણ રવિવારે અમૃતકાલમાં સંપન્ન કરી શકાય છે. સાધક દિન યા રાત્રિમાં આ સાધના કરી શકે છે. પુરુષ યા સ્ત્રી કોઈપણ આ સાધના કરી શકે છે.

સાધના સ્નાનાદિક નિત્યકર્મથી નિવૃત્ત થઈને પીળા યા ગુલાબી વસ્ત્રો ધારણ કરીને શુદ્ધ આસન ઉપર ઉત્તર દિશા તરફ મુખ કરીને બેસી જવું. પોતાની સામે બાજઠ ઉપર ગુલાબી યા પીળું વસ્ત્ર પાથરી ગુરુચિત્ર યા ગુરુયંત્ર તથા 'તારાયંત્ર' નું ચોખાની ઢગલી બનાવી તેના ઉપર સ્થાપન કરવું. આ પછી ઘી અથવા તેલનો દીપક અક્ષતપુંજ (ચોખાની ઢગલી) પર સ્થાપિત કરી પ્રગટ કરવો.

યંત્ર સહિત સર્વ વસ્તુઓનું કંકુ-અક્ષત, પુષ્પ આદિથી સંક્ષિપ્ત પૂજન કરીને, ગુરુદેવ પાસે સાધનાની સફળતા માટે પ્રાર્થના કરવી. ત્યારબાદ તારા દેવીનું શ્રદ્ધાયુક્ત ધ્યાન કરવું, અને ત્રણ વાર "ૐ તારાયૈ નમઃ ।" મંત્ર બોલીને આચમન કરવું. પછી હાથ ધોવા અને નીચેના મંત્રોથી નિર્દિષ્ટ સ્થાનનો સ્પર્શ કરતા રહી ન્યાસ કરવા.

ૐ વૈરોચનાય નમઃ (વદને) ૐ શંખાય નમઃ (જમણા નાક પર) । ૐ પાણ્ડવાય નમઃ (ડાબા નાક પર) । ૐ। પદ્મનાભાય નમઃ (જમણી આંખે) । ૐ

અમિતાભાય નમઃ (ડાબી આંખે) । ૐ નામકાય નમઃ (જમણો કાન) । ૐ મામકાય નમઃ (ડાબો કાન) । ૐ તારકાય નમઃ (નાભિસ્થાન) । ૐ પદ્માન્તકાય નમઃ (છાતી ઉપર) । ૐ યમાન્તકાય નમઃ (શિરોભાગ-મસ્તકે) । ૐ વિઘ્નાન્તકાય નમઃ (જમણા ખભા ઉપર) । ૐ નરાન્તકાય નમઃ (ડાબા ખભા ઉપર) ।

આ પછી કમળબીજ (કમળ કાકડી) ની માળાથી નિમ્નમંત્રનો ૨૧ માળા મંત્ર જપ સંપન્ન કરવા.

મંત્ર - "ૐ હ્રીં ત્રીં હું ફટ્ ।"

સાધના કાળમાં દીપક પ્રજ્વલિત રહેવો જોઈએ. મંત્ર સમ્પન્ન થયા બાદ નૈવેદ્ય સમર્પણ અને આરતી કરવી. પ્રસાદ વહેંચવો. અન્તમાં 'તારા યંત્ર', માળા અને શંખને નદીમાં વિસર્જિત કરવા જોઈએ. સાધના સિદ્ધિ થવાથી મનોકામના પૂર્ણ થાય છે.

✧ પ્રયોગ :

(૭) નિમ્નની સાધનાથી દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે અને લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે.

મંત્ર : "ૐ તારા ત્રિપુરાયૈ નમઃ ઋદ્ધિં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।"

આ મંત્રની સાધના કરતી વખતે દીપક નિરન્તર બળતો રહેવો જોઈએ એવું વિધાન છે. એટલે કે સાધના સમયે અખંડ દીપક હોવો જરૂરી છે. આ સાધના દિવસે નહીં પરંતુ રાત્રિના સમયે ૧૦ વાગ્યા પછી કરી શકાય છે. શીઘ્ર સફળતા માટે ૧૧ માળા જપ નિત્ય પ્રતિ કરવા આવશ્યક છે. જપ કર્યા પછી નૈવેદ્ય ધરાવી પ્રસાદ વિતરણ કરી દેવો જોઈએ. આ ભોગ (નૈવેદ્ય) નું પ્રમાણ ત્રણ પાશેર એટલે કે પોણોશેરનું માનવામાં આવેલ છે.

'શ્રીં ભૈરવી તંત્ર' ના 'શ્રી ઉગ્રતારા હૃદય' માં વર્ણિત કેટલાક પ્રયોગ આ પ્રમાણે છે.

(૧) "ૐ સ્ત્રીં હ્રીં હૂં ત્રીં ફટ્ ।"

આ મંત્ર જળથી ભરેલા પાત્ર ઉપર હાથ રાખીને ૧૦૮ વાર જપ કરી અભિમંત્રિત કરેલ જળ રોગીને પાવાથી અથવા રોગી પર અભિષેક કરવાથી સર્વ પ્રકારના રોગ નાશ પામે છે.

(૨) "ૐ સ્ત્રીં હ્રીં હૂં ત્રીં સ્વાહા ।"

આ પ્રમાણે મંત્ર બોલતા રહી ચંદન ઘસીને તૈયાર કરવું અને ઉક્ત મંત્ર બોલીને સિદ્ધ ચંદનથી તિલક કરવાથી પ્રાજ્ઞ (બુદ્ધિશાળી) જનો પણ પોતાના વશમાં આવી જાય છે.

(૩) "ૐ સ્ત્રીં હ્રીં ત્રીં સ્વાહા ।"

આ પ્રમાણે મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરી સ્મશાનની ભસ્મ અભિમંત્રિત કરીને શત્રુના ઘરમાં નાંખવાથી શત્રુનું મૃત્યુ થાય છે.

(૪) "ૐ હ્રીં હૂં સ્ત્રીં ફટ્ ।"

આ મંત્ર વડે સાતવાર પુષ્પ અભિમંત્રિત (સંશોધન) કરીને શત્રુના ઉપર યા શત્રુના નિવાસમાં નાંખવાથી શત્રુનું ઉચ્ચાટન થાય છે.

(૫) "ૐ સ્ત્રીં ત્રીં હ્રીં ।"

આ એક શ્રેષ્ઠ મંત્ર છે. આ મંત્રથી અક્ષત (ચોખા) અભિમંત્રિત કરીને જે સ્ત્રી ઉપર નાંખવામાં આવે તે વશીભૂત થઈને શીઘ્ર પાસે આવી જાય છે.

(૬) "ૐ હંસઃ ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં હંસઃ ।"

આ મંત્ર વડે શોધિત કરેલ કાજળનું તિલક કરવાથી સમગ્ર જગત મોહિત થઈ જાય છે.

આ મંત્રોનો પ્રયોગ કોઈ તંત્રજ્ઞ યા ગુરુનો પરામર્શ કરીને પછી કરવો ઉચિત છે.

✧ શ્રી નાથ સંપ્રદાયનો તારા મંત્ર :

॥ દ્વિતીય જ્યૌતિ તારા ત્રિકૂટા તોતલા પ્રગટી ॥

(તારા)

ૐ આદિ યોગ અનાદિ માયા જહાં પર બ્રહ્માણ્ડ ઉત્પન્ન ભયા । બ્રહ્માણ્ડ સમાયા આકાશ મણ્ડલ તારા ત્રિકુટા તોતલા માતા તીનો બસૈ બ્રહ્મ કપાલિ, જહાં પર બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ ઉત્પત્તિ, સૂરજ મુખ તપે ચંદ મુખ અમિરસ પીવે, અગ્નિ મુખ, જલે, આદ કુંવારી હાથ ખણ્ડાગ ગલ મુણ્ડ માલ, મુર્દા માર ઊપર ખડ઼ી દેવી તારા નીલી કાયા પીલી જટા, કાલી દન્ત મેં જિહ્વા દબાયા । ઘોર તારા અઘોર તારા, દૂધ પૂત કા ભણ્ડાર ભરા । પંચ મુખ કરે હાં હાં ઙઃ ઙઃ કારા, ડાકની શાકિની ભૂત પલિતા સૌ સૌ કોસ દૂર ભગાયા । ચણ્ડી તારા ફિરે બ્રહ્માણ્ડી તુમ તો હોં તીન લોક કી જનની ।

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં ફટ્, ઓં ઐં હ્રીં સ્ત્રીં હૂઁ ફટ્ ॥

ખડ્ગમાલા

✧ વિનિયોગ :

ૐ અસ્ય શ્રીવાગ્વાદિનીશારદામન્ત્રસ્ય માર્કણ્ડેયાશ્વલાયનઋષિઃ । સ્રગ્ધરાડનુષ્ટુપ્છન્દઃ શ્રીસરસ્વતી દેવતા । શ્રી સરસ્વતીપ્રસાદસિધ્યર્થે જપે વિનિયોગઃ।

✦ અથ ધ્યાનં :

શુક્લાં બ્રહ્મવિચારસારપરમામાદ્યાં જગદ્વ્યાપિનીં વિણાપુસ્તકધારિણીમભયદાં જાડ્યાન્ધકારાવહામ્ । હસ્તે સ્ફાટિકમાલિકા વિદધતીં પદ્માસને સંસ્થિતાં વન્દે તાં પરમેશ્વરીં ભગવતીં બુદ્ધિપ્રદાં શારદામ્ ।

✦ મહાખડ્ગમાલા :

શશિરુચિકમલાકલ્પવિસ્પષ્ટશોભે ભવ્યે ભવ્યાનુકૂલે કુમતિવનદહે વિશ્વવંધાંઘ્રિપદ્મે । પદ્મે પદ્મોપવિષ્ટે પ્રણતજનમનોમોદસમ્પાદયિત્રિ પ્રોત્પ્લુષ્ટાજ્ઞાનકૂચે હરિનિજ દયિતે દેવિ સંસારસારે । ઐં ઐં ઐં ઈષ્ટમન્ત્રે કવલભવમુખાં ભોજરૂપે સ્વરૂપે રૂપારૂપપ્રકાશે સકલ ગુણમયે નિર્ગુણે નિર્વિકારે । ન સ્થલે નૈવ સૂક્ષ્મેપ્યવિદિતવિપયે નાપિ વિજ્ઞાનતત્ત્વે વિશ્વે વિશ્વાન્તરાલે સુરવરનમિતે નિષ્કલે નિત્યશુદ્ધે । હ્રીં હ્રીં હ્રીં જાપતુષ્ટે હિમરુચિમુકુટે વલ્લકીવ્યગ્રહસ્તે માતર્માતર્નમસ્તે દહ દહ જડ઼તાં દેહિ બુદ્ધિં પ્રશસ્તામ્ । વિદ્યે વેદાન્તગીતે શ્રુતિપરિપઠિતે મોક્ષદે મુક્તિમાર્ગે માર્ગાતીતપ્રભાવે ભવ મમ વરદા શારદે શુભ્રહારે । ધ્રીં ધ્રીં ધ્રીં ધારણાખ્યે ધૃતિમતિ નુતિભિર્નામભિઃ કીર્તનીયે નિત્યેનિત્યે નિમિત્તે મુનિભિર્નામભિઃ કીર્તનીયે નિત્યેનિત્યે નિમિત્તે મુનિગણનમિતે નૂતને વૈ પુરાણે । । પુણ્યે પુણ્યપ્રભાવે હરિહરનમિતે વર્ણશુદ્ધે સુવર્ણે મન્ત્રે માત્રાર્થતત્ત્વે મતિ-મતિદે માધવપ્રીતિનાદે । હ્રીં ક્ષીં ધીં હ્રીં સ્વરૂપે દહ દહ દુરિતં પુસ્તકવ્યગ્રહસ્તે સન્તુષ્ટા કારચિત્તે સ્મિતમુખિ સુભગે જમ્ભનિસ્તમ્ભવિદ્યે । મોહે મુગ્ધપ્રબોધે મમ કુરુ સુમતિં ધ્વાન્તવિધ્વંસનિત્યે ગીર્વાગ્ગૌર્ભારતી ત્વં કવિવૃષરસના સિદ્ધિદા સિદ્ધિસાધ્યા । સૌં સૌં સૌં શક્તિબીજે કમલભવમુખામ્ભોજભૂતસ્વરૂપે રૂપારૂપપ્રકાશે સકલગુણમયે નિર્ગુણે નિર્વિકારે । ન સ્થૂલે નૈવ સક્ષ્મેપ્યવિદિતવિભવે જાપ્યવિજ્ઞાનતત્વે વિશ્વે વિશ્વાન્તરાલે સુરગણનમિતે નિષ્કલે નિત્યશુદ્ધે । સ્તૌમિ ત્વાં ત્વાં ચ વન્દે ભજ મમ રસનાં મા કદાચિત્ત્યજેથાઃ મા સે બુદ્ધિર્વિરુદ્ધા ભવતુ ન ચ મનો દેવિ મેં જાતુ પાપમ્ । મા મે દુઃખ કદાચિદ્વિપદિ ચ સમ્યેપ્યસ્તુ મે નાકુલત્વં શાસ્ત્રે વાદે કવિત્ત્વે પ્રસરતુ મમ ધીનાસ્તુ કુણ્ઠા કદાચિત્ । ઈત્યેતઃ શ્લોકામુખ્યૈઃ પ્રતિદિનમુપસિ સ્તૌતિ યો ભક્તિનમ્રો દેવીં વાચસ્પતેરપ્યતિમતિવિભવો વાક્યટુર્નષ્ટપંકઃ । સ સ્યાદિષ્ટાર્થલાભઃ સુતમિવસતતં યાતિ તં સા ચ દેવી સૌભાગ્યં તસ્ય લોકે પ્રસરતિ કવિતા વિઘ્નમસ્તં પ્રયાતિ । બ્રહ્મચારી વ્રતી મૌની ત્રયોદશ્યાં નિરામિષઃ સારસ્વતો નરઃ પાઠાત્સ સ્યાદિષ્ટાર્થલાભવાન્ । પક્ષદ્વયેપિ યો ભક્ત્યા ત્રયોદશ્યેકવિંશતિમ્ ।

અવિચ્છેદં પઠેદ્ધીમાન્ધ્યાત્વા દેવીં સરસ્વતીમ્ । શુક્લામ્બરધરાં દેવીં શુક્લાભરણભૂષિતામ્ । વાંછિતં ફલમાપ્નોતિ સ લોકે નાત્ર સંશયઃ । ઈતિ બ્રહ્મા સ્વયં પ્રાહ સરસ્વત્યાઃસ્તવં શુભમ્ । પ્રયત્નેન પઠેન્નિત્યં સોમૃત્યં પ્રયચ્છતિ । ઈતિ બ્રહ્મપુરાણે બ્રહ્મણા કૃતં સરસ્વત્યાં: સ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ।

ઈતિ શ્રીમન્ત્રમહાર્ણવે દ્વિતીયખણ્ડે તારાતન્ત્રે પઞ્ચમસ્તરઙ્ગ ।

(૧) શ્રી તારા કવચમ્ :

અસ્ય તારાકવચસ્ય અક્ષોભ્ય ઋષિઃ ત્રિષ્ટુપે છન્દઃ, ભગવતી તારા દેવતા, સર્વમન્ત્રસિદ્ધિસમૃદ્ધયે જપે વિનિયોગઃ ।

પ્રણવો મે શિરઃ પાતુ બ્રહ્મરૂપા મહેશ્વરી ।
લલાટે પાતુ હ્રીંકારો બીજરૂપા મહેશ્વરી ॥
સ્ત્રીંકારો વદને નિત્યં લજ્જારૂપા મહેશ્વરી ।
હૂંકારઃ પાતુ હૃદયે ભવાનીરૂપશક્તિધૃક્ ॥
ફટ્કારઃ પાતુ સર્વાઙ્ગે સર્વસિદ્ધિફલપ્રદા ।
ખર્વા માં પાતુ દેવેશી ગણ્ડયુગ્મે ભયાપહા ॥
નિમ્નોદરી સદા સ્કન્ધયુગ્મે પાતુ મહેશ્વરી ।
વ્યાઘ્રચર્માવૃતા કટ્યાં પાતુ દેવી શિવપ્રિયા ॥
પીનોન્નતસ્તની પાતુ પાર્શ્વયુગ્મે મહેશ્વરી ।
રક્તવર્તુલનેત્રા ચ કટિદેશે સદાઽવતુ ॥
લલજ્જિહ્વા સદા પાતુ નાભૌ માં ભુવનેશ્વરી ।
કરાલાસ્યા સદા પાતુ લિઙ્ગે દેવી હરપ્રિયા ॥
પિઙ્ગોગ્રૈ કજટા પાતુ જંઘાયાં વિઘ્નનાશિની ।
પ્રેતખર્પરભૂદ્દેવી જાનુચક્રે મહેશ્વરી ॥
નીલવર્ણા સદા પાતુ જાનુની સર્વદા મમ ।
નાગકુણ્ડલધર્ત્રી ચ પાતુ પાદયુગે તતઃ ॥
નાગકઙ્કધરા દેવી સર્વાઙ્ગ પાતુ સર્વદા ।
નાગકઙ્કધરા દેવી પાતુ પ્રાન્તરદેશતઃ ॥
ચતુર્ભુજા સદા પાતુ ગમને શત્રુનાશિની ।
ખડ્ગહસ્તા મહાદેવી શ્રવણે પાતુ સર્વદા ॥
નીલામ્બરધરા દેવી પાતુ માં વિઘ્નનાશિની ।
કર્ત્રિહસ્તા સદા પાતુ વિવાદે શત્રુમધ્યતઃ ॥

બ્રહ્મરૂપધરા દેવી સંગ્રામે પાતુ સર્વદા ।
નાગકઙ્કણધર્ત્રી ચ ભોજને પાતુ સર્વદા ॥
શવકર્ણી મહાદેવી શયને પાતુ સર્વદા ।
વીરાસનધરા દેવી નિદ્રાયાં પાતુ સર્વદા ॥
ધનુર્બાણધરા દેવી પાતુ માં વિઘ્નસંકુલે ।
નાગાશ્ચિતકટી પાતુ દેવી માં સર્વકર્મસુ ॥
છિન્નમુણ્ડધરા દેવી કાનને પાતુ સર્વદા ।
ચિતામધ્યસ્થિતા દેવી મારણે પાતુ સર્વદા ॥
દ્વીપિચર્મધરા દેવી પુત્રદારધનાદિષુ ।
અલઙ્કારાન્વિતા દેવી પાતુ માં હરવલ્લભા ॥
રક્ષ રક્ષ નદીકુંજે હૂં હૂં ફટ્ સુસમન્વિતે ।
બીજરૂપા મહાદેવી પર્વતે પાતુ સર્વદા ॥
મણિભૃદ્વજિત્રણી દેવી મહાપ્રતિસરે તથા ।
રક્ષ રક્ષ સદા હૂં હૂં ૐ હ્રીં સ્વાહા મહેશ્વરી ॥
પુષ્પકેતુરજાર્હેતિ કાનને પાતુ સર્વદા ।
ૐ હ્રીં વજ્રપુષ્પં હું ફટ્ પ્રાન્તરે સર્વકામદા ॥
ૐ પુષ્પે પુષ્પે મહાપુષ્પે પાતુ પુત્રાન્મહેશ્વરી ।
હૂં સ્વાહાશક્તિસંયુક્તા દારાન્ રક્ષતુ સર્વદા ॥
ૐ આં હૂં સ્વાહા મહેશાની પાતુ દ્યૂતે હરપ્રિયે ।
ૐ હ્રીં સર્વવિઘ્નોત્સારિણી દેવી વિઘ્નાન્માં સદાઽવતુ ॥
ૐ પવિત્રવજ્રભૂમે હૂઁ ફટ્ સ્વાહાસમન્વિતા ।
પૂરિકા પાતુ માં દેવી સર્વવિઘ્નવિનાશની ॥
ૐ આઃ સુરેખે વજ્ર રેખે હૂઁ ફટ્ સ્વાહાસમન્વિતા ।
પાતાલે પાતુ સા દેવી લાકિની નામસંજ્ઞિકા ॥
હ્રીંકારી પાતુ માં પૂર્વે શક્તિરૂપા મહેશ્વરી ।
સ્ત્રીંકારી પાતુ દેવેશી વધૂરૂપા મહેશ્વરી ॥
હૂં સ્વરૂપા મહાદેવી પાતુ માં ક્રોધરૂપિણી ।
ફટ્સ્વરૂપા મહામાયા ઉત્તરે પાતુ સર્વદા ॥
પશ્ચિમે પાતુ માં દેવી ફટ્સ્વરૂપા હરપ્રિયા ।
મધ્યે માં પાતુ દેવેશી હૂં સ્વરૂપા નગાત્મજા ॥

નીલવર્ણા સદા પાતુ સર્વતો વાગ્ભવા સદા ।
ભવાની પાતુ ભવને સર્વૈશ્વર્યપ્રદાયિની ।।
વિદ્યાદાનરતા દેવી વક્ત્રે નીલસરસ્વતી ।
શાસ્ત્રે વાદે ચ સંગ્રામે જલે ચ વિષમે ગિરૌ ।।
ભીમરૂપા સદા પાતુ શ્મશાને ભયનાશિની ।
ભૂતપ્રેતાલયે ઘોરે દુર્ગામા શ્રીઘનાઽવતુ ।।
પાતુ નિત્યં મહેશાની સર્વત્ર શિવદૂતિકા ।
કવચસ્ય ચ માહાત્મ્યં નાહં વર્ષશતૈરપિ ।।
શક્નોમિ ગદિતું દેવિ ભવેત્તસ્ય ફલં ચ યત્ ।
પુત્રદારેષુ વન્ધૂનાં સર્વદેશે ચ સર્વદા ।।
ન વિદ્યતે ભયં તસ્ય નૃપપૂજ્યો ભવેચ્ચ સઃ ।
શુચિર્ભૂ ત્વાઽશુચિર્વાપિ કવચં સર્વકામદમ્ ।।
પ્રપઠન્ વા સ્મરન્ મર્ત્યો દુઃખશોકવિવર્જિતઃ ।
સર્વશાસ્ત્રે મહેશાનિ કવિરાડ્ ભવતિ ધ્રુવમ્ ।।
સર્વવાગીશ્વરો મર્ત્યો લોકવશ્યો ધનેશ્વરઃ ।
રણે દ્યૂતે વિવાદે ચ જયસ્તત્ર ભવેદ્ ધ્રુવમ્ ।।
પુત્ર પૌત્રાન્વિતો મર્ત્યો બિલાસી સર્વયોષિતામ્ ।
શત્રવો દાસતાં યાન્તિ સર્વેષાં વલ્લભઃ સદા ।।
ગર્વી ખર્વી ભવત્યેવ વાદી સ્ખલતિ દર્શનાત્ ।
મૃત્યુશ્ચ વશ્યતાં યાતિ દાસાસ્તસ્યાવનીભુજઃ ।।
ઈદં કવચમજ્ઞાત્વાં તારાં યો ભજતે નરઃ ।
અલ્પાયુર્નિર્ધનો મૂર્ખો ભવત્યેવ ન સંશયઃ ।।
ધ્યાનધારણયોગેન ધારયેદ્યસ્તુ ભક્તિતઃ ।
અચિરાત્તસ્ય સિદ્ધિઃ સ્યાન્નાત્રકાર્યાવિચારણા ।।
।। ઈતિ શ્રી રુદ્રયામલે તન્ત્રે થી તારાકવચમ્ ।।

(૨) શ્રી તારા કવચમ્ :

અથ વક્ષ્યામહે દેવ્યાસ્તારાયાઃ કવચં શુભમ્ ।
ન સિધ્યતિ વિના યેન તારામન્ત્રઃ કદાપિ હિ ।।૧।।
પુરા કૈલાસશિખરે તારાં પપ્રચ્છ શઙ્કરઃ ।

✧ શઙ્કર ઉવાચ :

કેનોપાયેન સહસા શરીરં સુદૃઢં ભવેત્ ।।૨।।
કથં વા સિદ્ધિરતુલા તવ મન્ત્રવતાં પ્રિયે ।
અતિ ગુહ્યતરં વાક્યં નિઃસૃતં મુખપઙ્કજાત્ ।।૩।।

✧ શ્રી તારો ઉવાચ :

ઈદં રહસ્યં પરમં કથયામિ ત્વયિ પ્રભો ।
શ્રૂયતાં પરમં કવચં મન્મુખોદિતમ્ ।।૪।।
મધુકૈટભયોર્યુદ્ધે કથિતં પદ્મયોનિના ।
ત્વત્પ્રસાદાત્ત્રિદેવેશ લયં વિષ્ણુર્ન ઈચ્છતિ ।।૫।।
ભવત્સુકથિતં સર્વ તન્ન સ્મરસિ માયયા ।
કવચં સારભૂતાનામુદ્ધૃતં યોગિનીમતમ્ ।।૬।।
ન કસ્યચિત્ પ્રવક્તવ્યં ન પ્રકાશ્યં કથઞ્ચન ।
શપથં કુરુ મે નાથ યદિ સ્નેહોઽસ્તિ માં પ્રતિ ।।૭।।
શ્રૂયતાં સાવધાનેન લિખિતં સારવિગ્રહે ।
સત્યં સત્યં પુનઃ સત્યં સત્યં સત્યં પુનઃ પુનઃ ।।૮।।
કવચેન બિના દેવ યો મામર્ચયતિ ક્ષણં ।
તમશ્નાતિ મહોગ્રા સા યોગિનીભિઃ સુનિશ્ચિતમ્ ।।૯।।
દ્રીં સ્ત્રીં હૂ ફટ્ ચૈકજટાતારા માં પાતુ સર્વતઃ ।
ૐ બ્રહ્મવિષ્ણુમહેશાનાં બીજં રક્ષતુ મૂલકં ।।૧૦।।
તદેવ શક્તિબીજં તુ લિઙ્ગં રક્ષતુ યત્નતઃ ।
મણિપૂર સદા પાતુ વધૂબીજં અશેષતઃ ।।૧૧।।
અનાહતં કૂર્ચબીજં પાતુ મે સર્વસર્વતઃ ।
અસ્ત્રંતુ સર્વદા પાતુ વિશુદ્ધં કણ્ઠભૂષણમ્ ।।૧૨।।
શેષં તુ પાતુ મે નિત્યમાજ્ઞાસ્થાનં દ્વિપત્રકં ।
શીર્ષં પાતુ સદા તારૈકજટા પાતુ મે મુખં ।।૧૩।।
નીલા સરસ્વતી પાતુ હૃદયં મે સમન્તતઃ ।
મૂલાધારં સદા પાતુ ફટ્શક્તિર્મહાનીલસરસ્વતી ।।૧૪।।
અક્ષોભ્યઃ પાતુ સર્વાઙ્ગં વૃહતી પાતુ ભાલકં ।
ઉગ્રતારા દેવતા મે ગહ્વરં પાતુ સર્વદા ।।૧૫।।

ચરણૌ મે સદા પાતુ હૂઁ બીજં તદશેષતઃ ।
સ્તનદ્વયે સદા પાતુ ફટ્શક્તિર્વિઘ્નઘાતિકા ॥૧૬॥
રસનાં મે સદા પાતુ લક્ષ્મીદેવી ચ શાશ્વતી ।
રસનાગ્રં સદા પાતુ સરસ્વતી પ્રયત્નતઃ ॥૧૭॥
રતિઃ પાતુ સદા બીજં પ્રીતર્મે વદનં સદા ।
કીર્તિઃ કૃત્તિં સદા પાતુ શાંતિઃ શાંતિ સદાવતુ ॥૧૮॥
પુષ્ટિર્મે પાતુ પુષ્ટિઞ્ચ તુષ્ટિસ્તુષ્ટિં સદાવતુ ।
વૈરોચનઃ સદા પાતુ શંખપૂર્વસ્તથૈવ ચ ॥૧૯॥
પાતુ વો મે સદા ગણ્ડં પાતુ નિત્યં ચ સર્વતઃ ।
પદ્મનાભઃ સદા પાતુ નાભિં મે દશપત્રિકાં ॥૨૦॥
અસિતાઙ્ગ પાતુ લિઙ્ગં કામિની પાતુ કર્ણકં ।
મામેકૌ મે સદા હસ્તૌ પાતુ વઃ પાતુ કણ્ઠકં ॥૨૧॥
તારકઃ પાતુ સતતમષ્ટાઙ્ગ પરમેશ્વરઃ ।
ઈતીદં કવચં દેવ કથિતં મન્મુખાત્ સૃતં ॥૨૨॥
પ્રમાદાદ્ યદિ દેવેશ યત્ર કુત્ર પ્રકાશ્યતે ।
યોગિનીભિઃ સદાહઞ્ચ સ્વયં હિ બધકારિણી ॥૨૩॥
યદિ ભાગ્યવશાલ્લબ્ધં કેનાપિ સાધકેન ચ ।
તદા તસ્ય મહાસિદ્ધિર્વપુષો જાયતે ધ્રુવમ્ ॥૨૪॥
નિષિદ્ધેભ્યો ન દાતાવ્યં ન પ્રકાશ્ય કથઞ્ચન ।
યદિ દદ્યાત્ નિષિદ્ધેભ્યસ્તદા મૃત્યુમવાપ્નુયાત્ ॥૨૫॥
દદ્યાચ્છાન્તાય શિષ્યાય તન્ત્રમન્ત્રયુતાય ચ ।
ગુરુભક્તિયુતાયૈવ તદા સિદ્ધિરનુત્તામા ॥૨૬॥
રહસ્યં કથિતં સર્વમનન્તફલમાપ્નુયાત્ ।
ગોપિતવ્યં સદા દેવ ન પ્રકાશ્યં કદાચન ॥૨૭॥
ઈતિ ભૈરવભૈરવીસંવાદે તારોક્તારાકવચમ્ ।

(૩) શ્રીત્રૈલોક્યવિજય તારાકવચમ્ :

✧ ભૈરવ ઉવાચ :

ઈત્થમભ્યર્થિતઃ શ્રીમાન્ શઙ્કરઃ પ્રિયયા પ્રભુઃ ।
કૃપયા કવચં પ્રાહ ચતુર્વર્ગફલપ્રદમ્ ॥

✦ શ્રી મહાદેવ ઉવાચ :

અસ્તિ ગુહ્યં મહાદેવિ કવચં બ્રહ્મસમ્મિતમ્ ।
તારિણ્યા બ્રહ્મરૂપિણ્યા ઉગ્રાપત્તારણં નૃણામ્ ॥
ત્રૈલોક્યવિજયં નામ કવચં મન્ત્રવિગ્રહમ્ ।
સર્વશક્તિમયં દેવિ સર્વારિષ્ટવિમર્દકમ્ ॥
સર્વકામપ્રદં સર્વ-વૈરિહૃદયશોષણમ્ ।
ૐ ત્રૈલોક્યવિજયસ્યાસ્ય ઋષિરક્ષોભ્ય ઉચ્યતે ॥
છન્દોઽનુષ્ટુપ્ દેવતા શ્રીદેવી મત્તોગ્રતારિણી ।
હ્લીં બીજં ત્રીં પરા શક્તિર્હૂમસ્ય કીલકં સ્મૃતમ્ ॥
અમુકવિજયકામે વિનિયોગઃ પ્રકીર્ત્તિતઃ ।
કુલ્લુકાં જાનતઃ પુંસશ્ચાજ્ઞાપાલનતત્પરાઃ ॥
બ્રહ્મવિષ્ણુમહેશાદ્યાસ્ત્રિદશાઃ સર્વસિદ્ધયઃ ।
માહેશ્વરી-ભયઙ્કર્યૌ નારસિહી તથૈવ ચ ॥
કુલ્લુકાઃ સ્યુર્મહોગ્રાયાઃ સર્વતંત્રેષુ ગોપિતાઃ ।
વાસુદેવો હરો બ્રહ્મા તારિણો પ્રકૃતિઃ સદા ॥
એકમૂર્તિઃ સદા ચિન્ત્યા એકમૂર્તિસ્તુ સંસ્થિતા ।
તાં ચ શ્રીમૂતિમૂર્ધાથઃ સંયોજ્ય મધ્યદેશતઃ ॥
કુલ્લુકા વિવિધા ચર્યા પ્રત્યેકં ત્ર્યક્ષરી સદા ।
માહેશ્વરીતિ વિખ્યાતા શ્રીમત્કુલ્લુકતારિણી ॥
ઊર્ધ્વં રક્ષતુ સા નિત્યં ચતુર્વર્ગફલાપ્તયે ।
મહામેઘપ્રભાં શ્યામાં કલાબાહુસમન્વિતામ્ ॥
ખડ્કર્ત્તુ ધરાં પીતવસ્ત્રાં શવાસનાં સ્મરેત્ ।
પ્રણવં ભુવનેશાનીમન્તાદ્યં શિવં તથા ॥
બિન્દુનાદસમાયુક્તં કૂર્મબીજં તદન્તરમ્ ।
નમસ્તારાયૈ સકલદુસ્તરાંસ્તારયદ્વયમ્ ॥
સ્વાહાન્તોઽયં ભયઙ્કરી શ્રીમદુભુવનતારિણી ।
શ્યામાં દ્વાદશહસ્તાં ચ રક્તવસ્ત્રાં શવાસનામ્ ॥
ખડ્ગકર્ત્તૃં ધરાં નિત્યાં સંસ્મરેદ્ હૃદયામ્બુજે ।
કૂર્ચં નૃસિંહં ક્રોં કૂર્ચં લજ્જામસ્ત્રં ચ કૂર્ચકમ્ ॥
નારસિંહીતિ વિખ્યાતા શ્રીમત્સઙ્કટતારિણી ।

શ્યામાં દશભૂજાં ખડ્ગકર્તૃ હસ્તાં શવાસનામ્ ॥
શુલ્કવસ્ત્રાં સદા ધ્યાયેન્ મૂલાધારનિવાસિનીમ્ ।
ૐ શિરો મે સતતં પાતુ હસ્રૌં કુલ્લુતારિણી ॥
શિખાં મે પાતુ કલહ્રીં દેવી યા બ્રહ્મતારિણી ।
શિરસો દક્ષિણે ભાગે હસસ્ત્રીં વજ્રતારિણી ॥
પાતુ માં વામભાગે તુ વં સહૂં દુર્ગતારિણી ।
શિરસઃ પશ્ચિમે ભાગે રક્ષ ફટ્ ઉગ્રતારિણી ॥
ષડક્ષારી કુલ્લુકેશી વિજયાનન્દતારિણી ।
ખડ્ગામ્ભોજવરાભીતિધારિણી માં સદાડવતુ ॥
મણિધરિ વજ્રિણિ હ્રીં હૂં ત્રીં સર્વવશઙ્કરિ ।
પ્રતિસરે રક્ષ રક્ષ માં હ્રીં હૂં હૂં ફટ્ સ્વાહયાવિન્તા ॥
શિખાગ્રન્થિસ્થિતાડવ્યાન્માં દેવી શ્રીમણિતારિણી ।

ૐ હ્રીં હૂં ક્ષ્રૌં સર્વ વિઘ્નાનુત્સાદય વિદારય હૂં ફટ્ સ્વાહા વિઘ્નતારા દિક્ષુ માં પાતુ સર્વદા ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં આઃ સુરેખે હૂં વજરેખે ઠઃ હૂં ફટ્ સ્વાહા પાતુ ભુવિ પ્રીતા માં સુરેખોગ્રતારિણી ॥

ઈત્યષ્ટૌ કુલ્લુકામન્ત્રાન્ વિન્યસ્ય સાધકોત્તમઃ ।
ચતુરશીતિભેદાંસ્તાન્ મૂલસ્થાન્ વિગ્રહે ન્યસેત્ ॥
ૐ શિરો મે હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ પાતુ માં પઞ્ચતારિણી ।
યા દેવ્યેકજટા નામ ત્રૈલોક્યે જાડ્યહારિણી ॥
નેત્રયો હ્રીં સ્ત્રીં હૂં પાતુ નીલા દેવી ત્રિલોચના ।
ભાલે શ્રીં હ્રીં સ્ત્રીં હંસઃ હૂં ફટ્ સ્વાહા ભોમતારિણી ॥
ભ્રુવોર્મધ્યં પાતુ નિત્યં ૐ હ્રીં હંસઃ સહીં સહૂં ।
ફટ્ સ્વાહા જ્ઞાનતારા યા અજ્ઞાનેન્વનદાહિની ॥
ૐ હ્રીં હંસઃ શ્રીં હંસઃ સ્ત્રીં હૂં ફટ્ શ્રીં પ્રાણતારિણી ।
પાતુ માં નાસિકામધ્યે સર્વાપતુક્ષયકારિણી ॥
ક્લીં હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ૐ ક્લીં હૂં ફટ્ પાતુ મોહનતારિણી ।
મુખપદ્મેડઙ્કુશામ્ભોજ-વરાભયકરામ્બુજા ॥
ૐ હ્રીં હૂં ફટ્ પાતુ ઓષ્ઠં લંબોષ્ઠી વિશ્વમોહિની ।
આં હ્રીં એં હૂં હૂં હસસ્ત્રીં ફટ્ અધરં પાતુ મે સવા ॥

અનન્તતારિણી દેવી ભોગમોક્ષફલપ્રદા ।
ઐં ૐ હૂં એં સ્ત્રીં હ્રીં ફટ્ હૂઁ ઐં વાક્તારિણી પરા ॥
માં પાતુ વાક્પ્રદા દેવી વચને મઙ્ગલપ્રદો ।
ૐ તારે સ્ત્રીં મહાતારે હૂં તારિણ્યુગ્રતારિણી ॥
રક્ષ રક્ષ જગત્તારે હૂં ફટ્ તારિણી પાહિ મામ્ ।
ૐ હ્રીં શ્રીં જીં સ્ત્રીં હ્રીં ફટ્ ઐં હ્રીં વદ્ વાગ્વિભવપ્રદે ॥
સર્વજ્ઞાજ્ઞાપય સ્ત્રીં હૂઁ જિહ્વાં મે રક્ષ તારિણી ।
ઐં હ્રીં હૂં સ્ત્રીં હસસ્ત્રીં ફટ્ ચાચી ચંડોગ્રતારિણી ॥
પાતુ મે ચિબુક દેવી ચણ્ડભીતિવિનાશિની ।
ૐ કલહ્રીં હૂં હસસ્ત્રીં ક્લીં ક્લીં ફટ્ કાલતારિણી ॥
કપોલૌ પાતુ મે ઉગ્રા સ્વર્ણાભા નાગકુણ્ડલા ।
કર્ણૌ પાતુ મહામાયા વિદ્યા શ્રીશબ્દતારિણી ।
ૐ શ્રીં ગ્લૌં ગં હૂં હસસ્ત્રીં ઐંગંડૌ પાતુ મે સદા ॥
પદ્મયુગ્મવરાભીતિધારિણ્યભયતારિણી ।

ૐ ક્લીં કિલિ કિલિ સ્ત્રીં ફટ્ કંઠ પાતુ સુતારિણી શ્રીં શ્રીં હ્રીં ઐં સ્ત્રીં ચ્લૂં હસસ્ત્રીં હૂં ફટ્ સ્ત્રીં હૂં ક્ષેં હૂં કરાલિની રક્ષ રક્ષ મહાતારે હૂં ફટ્ સ્વાહા કકુત્સ્થલમ્॥

ૐ જી હ્રીં સ્ત્રીં હૂં હ સસ્ત્રીં હૂં ફટ્ ગ્રીવાં રક્ષ તારિણી ॥ ૐ હ્રીં હૂં ત્રીં ક્લીં હસસ્ત્રોં ભસ્ત્રીં ભસ્ત્રીં જયે મહોગ્રે પિઙ્ગલજટે હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ સ્વાહાડવતુ સ્કન્ધૌ મે જયદા પાતુ દેવી વિજયતારિણી ॥

ૐ હૂં હ્રીં ત્રીં હ્રીં દ્રાં દ્રીં ક્લૃં હંસઃ ઐં હૂં ફટ્ ।
બાહુમૂલે પાતુ નિત્યં મમ સા જયતારિણી ॥
ૐ દ્રાં દ્રીં દ્રાવિણિ ક્લિત્રે દ્રાવય દ્રાવય દ્રુતં ।

સર્વશત્રૂન્ મહામાયે મહાતારિણિ હ્રીં સહીં ફટ્ સ્વાહા બાહુમધ્યં મે પાતુ વિદ્રાવતારિણી॥

ૐ હ્રીં ક્ષં ભમલરયૂં શ્રીં ક્ષ્રીં હૂં સહીં સઃ ફટ્ ।
કરૌ પાતુ સિદ્ધિતારા મમ સર્વાર્થસાધિની ॥
આં હ્રીં ક્રીં હૂં હસસ્ત્રીં ફટ્ અંગુલી બુદ્ધિતારિણી ।
ૐ ખર્કે સ્ત્રીં હૂં હંસઃ ક્ષ્રોં નખાનખણ્ડતારિણી ॥

ૐ હ્રીં હૂં દ્રાં દ્રીં હૂં ચ્લૂં સ્ત્રીં સઃ ખર્ફે ચણ્ડયોગિનિ યોગેશ્વરિ મહાતારે તારકાસુર મર્દિનિ મર્દપ પ્રમયાન્ દુષ્ટાન્ મમ શત્રૂન્ વિદારય શોષય ત્રોટય ક્ષાં ક્ષ્રીં થૂં થૂં બન્ધય બન્ધય સર્વારિષ્ટં સંહર સ્ત્રીં કરૌ મહોગ્રતારિણી પાતુ મે

વિજયાનન્દદાયિની ખઙ્ગધારિણી ॥ ૐ સ્ત્રીં હૂં યરલવસહૂં હસક્ષમલવર યૂં હ્રીં હ્રીં ૐ કુક્ષિદેશં મે પાતુ યોગિનીતારિણી ॥ ૐ હ્રીં હ્રીં હૂં હૂં સ્ત્રીં સ્ત્રીં સઃ ક્લીં ક્લીં વિમોક્ષદે હંસઃ ક્લીં સહ્રીં પાહિ માં પાર્શ્વયોર્ભૃ ગુતારિણી સ્વાહા હંસઃ !

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ સોઙહં મહોગ્રતારિણી ।
પાહિ માં હૃદયાસન્ના પ્રાણશકતયુપવૃંહિતા ॥
ૐ તારે તારય ત્રીં હૂં હંસસ્ત્રૈલોકયત્રાણકારિણી ।
હૂં ફટ્ સ્વાહા સ્તનદ્વન્દ્વં રક્ષ સે વિજયપ્રદે ॥
ૐ ક્ષાં હૂં કલહસ્ત્રીં ફટ્ કાલરુદ્રનિવારિણી ।
રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ ઐં હૂં ઉદરં રુદ્રતારિણી ॥
ૐ હ્રીં ભસ્ત્રીં હસસ્ત્રીં ફટ્ નાભિ મે જીવતારિણી ।
હ્રીં ક્લીં હૂં સહસ્ત્રીં ફટ્ લિઙ્ગ પ્રજનતારિણી ॥
ૐ હસૌં હ્રીં હસસ્ત્રીં હૂં હૂં ક્લીં સ્ત્રીં ફટ્ સદા મમ ।
આધારં પાત સા દેવી ત્રૈલોકયાધારતારિણી ॥

ૐ હૂં હ્રીં સ્ત્રીં જમ્ભિનિ શ્રીં હ્રીં વશિનિ ક્લીં મોહિનિ દ્રાં દ્રાવિણિ મે શત્રૂન્ હન દ્રાવય મોહય ક્ષોભય ક્ષોભય હૂં હૂં દ્રુતં જમ્ભય જમ્ભય તારે તારિણિ રુદ્રાસ્થિવારિણિ બ્રહ્મરુપિણિ બ્રહ્મવિષ્ણુશિવત્રાણકારિણિ ક્ષીં ફટ્ અમ્બિકે રક્ષિણિ તારિણિ દેવિ ત્રિખણ્ડં પાતુ મે સદા । હૂં હ્રીં સ્ત્રીં શ્રીં હસસ્ત્રીં હ્રીં હૂં ફટ્ સ્વાહા મમાઙવતુ । નિતમ્બસ્થૂલર્વાઙ્ગી સર્વદા સર્વતારિણી હ્રાં હૂં ક્લીં વ્લૂં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ઊરૂ મેં ભઙ્ગતારિણિ ॥ ૐ ઙ્રીં કીં હસસ્ત્રીં ફટ્ હૂં હ્રીં જમ્ભય મોહય સ્તમ્ભય દ્રાવય દ્રાં દ્રીં ક્લીં ચ્લૂં સઃ શત્રુપક્ષગાન્ મમ જાનુયુગં રક્ષ દેવી જમ્ભકતારિણી ॥ ૐ શ્રીં હૂં હ્રીં જીં ઝીં ઙ્રીં શ્રીં હૂં હૂં મમાઙવતુ । જઙ્ઘાંયુગ્મં મહાદેવી પાતુ સા ભ્રમતારિણી ॥ ૐ હ્રીં ગાં ગીં ગ્લૌં ગૂં ગૈં ગીં ગ્લોં હૂં સ્ત્રીં ફટ્ પરમેશ્વરી । ગુલ્ફયુગ્મં સદા પાતુ દેવી શ્રી ગણતારિણી ॥ હૂં ફટ્ પાદપૃષ્ઠં પાતુ પરોક્ષતારિણી ॥ હૂં હ્રીં ફટ્ મહાતારા પાતુ મે ચરણાંગુલીઃ ॥ ૐ હ્રીં સ્ત્રીં ગ્લૌં લં હસસ્ત્રીં હૂં ફટ્ સ્વાહાસ્વરૂપિણી । પાદાથઃ પાતુ મે નિત્યં દેવી શ્રીભૂમિતારિણી ॥ ૐ ક્ષૌં ક્ષીં હૂં હ્રીં સ્ત્રીં હસૌં ફ્રેં ફટ્ ઈશ્વરિ । તરુ તરુ સ્ત્રીં શ્રીં હ્રીં હૂં વજતેજોમયે ઍં ફટ્ સર્વાસ્ત્રશસ્ત્રવારિણિ સર્વપ્રહરણનિસૂદિનિ સર્વકૃત્યાભિચાર-ગ્રહારિષ્ટનિવારિણિ સર્વાસ્ત્રાણિ સ્તમ્ભય સ્ત્રીં મર્દય હ્રીં વિદારય ભઞ્જય દ્રાં બન્ધય ક્લૂં સન્તાપય હસૌંહઃ ફટ્મહોગ્રતારિણીવિદ્યા રોમકૂપાનિ મેઙવતુ । સર્વાયુધકરા દેવી સર્વતોઙભયદાયિની ॥ હ્રીં ભ્રૂં ત્રૂં રૂં જ્ત્રૂં હૂં નમો ભગવતિ દ્રષ્ટ્રિણિ ભીમવક્ત્રે મહોગ્રરૂપે કાલિકે કેલિનિશ્ચલે ક્લૂં ક્લૂં ક્લૂં વિદ્યજ્જિહ્વે

હૂં હૂં કટિશ્રીણિમાસાભરણે વિશાલમુણ્ડમાલાધારિણિ દ્રાવય દ્રાવય મહારીદ્રિ પરભટ-ગજાશ્વહચ્છોષિણિ અખિલદષ્ટિમૂષિણિ નિખિલાસ્ર-પરીવર્ત્તકારિણો ભ્રકુટીકૃતનયને વિષમનેત્રે મહારક્તવસામાંસનસામેદો-પલિપ્તગાત્રે કહકહમહમહભ્રૂં દભ્રૂં દ્રનાનાજીમૂતવર્ણે વિસ્ત્રવદ્દૂઘંટાવકીર્ણદેહે શવમાંસપ્રિયં બિમ્બે બિમ્બે રણબિમ્બે રૌદ્રરૂપે હ્લૌં હ્લૌં હ્લઃ કુન્ત કુન્ત આકર્ષય આકર્ષય ધુનુ ધુનુ હેં હઃ ખફેં વિજૃમ્ભિનિ હૂં ક્ષૌં નમો જય ત્રલોક્યવિજયે હૂં ફટ્ સ્વાહા ત્રૈલોક્યવિજયા તારા સર્વાઙ્ગં મે સદાડયતુ ॥ ૐ હ્રીં સ્ત્રીં ચાં ચીં ચૈ હૂં ફટ્ શ્રીં હ્રીં મહેશ્વરિ હૂં વિદ્યુત્પ્રભે વિદ્યે વિજયાનન્દદાડવતુ । ૐ હ્રીં સ્ત્રીં ચાં ચીં ચૈં હૂં ફટ્ શ્રીં હ્રીં મહેશ્વરિ હૂં વિદ્યત્પ્રભે વિદ્યે વિજયાનન્દદાયિનિ ચિદાનન્દમયે દેવિ ચેતને ચિત્સ્વરૂપિણિ હંસઃ હંસાં હંસીં હૂં સઃ પાતુ ચૈતન્યતારિણી॥ ઈતિ ત્રિર્વ્યાપકં કૃત્વાઅષ્ટાથારાન્ પ્રવિન્યસેત્ । શિવશક્તયાત્મકૈવર્ણેસ્તારિણી-મન્ત્રસંયુતૈઃ ॥ ૐ હ્રીં સ્ત્રીં ડાં ડીં ડૂં ડૈં ડઃ ડરલકસહૈં હૂં વં શં પં સં ગ્લૌં ભૂમિતત્ત્વાત્મિકે ડાકિનિ તારિણિ કાલાગ્નિરુદ્રસહિતે મમાધારં સદાડવતુ । ઐં હ્રીં શ્રીં હસખફ્ર હસૌં યરલવસહૂં હસૌં હસખફ્રેં શ્રીં હ્રીં ઐં ૐ આધારવાસિનિ કાલાગ્નિરુદ્રસહિતે મમાધારં રક્ષ રક્ષ સ્વાહા । ૐ હ્રીં હૂં રાં રીં રૂં રૈં રૌં રઃ સ્ત્રીં રડલકસહૈં એં હ્રીં શ્રીં હસખફ્રેં સ્ત્રીં લવરયૂં હસૌઃ સઃ ફટ્ શ્રીં હ્રીં ઐં બં ભં મં યં રં લં રાજસિ આપ્યાશ્રયે બ્રહ્મણા સહિતે પાહિ અધિષ્ઠાનં જગન્મયિ વિઘ્નાન્ મે જલજાન્ છિન્ધિ રક્ષ રાકિનિ તારિણિ ॥

ૐ સ્રીં હ્રીં લાં લીં લૂં લૈં લૌં લઃ ફટ્ હસૌઃ સઃ ફટ્ લડરકસહૌં લૈં લ્હઃ એં હ્રીં શ્રીં સહખકેં હસૌઃ હસક્ષમલવરયૂં હસૌઃ હસખકેં શ્રીં હ્રીં એં ડં ઢં ણં તં થં દં ધં નં પં ફં સાત્ત્વિકે જીવાત્મરૂપિણિ શ્રીં હ્રીં રુદ્રાનન્દપ્રદાયિનિ તેજોમયે જ્વલત્કાલાનલદીપ્તે મહેશ્વરિ મણિપૂરં સદા પાહિ દેવિ લાકિનિ તારિણિ ૐ હ્રીં હૂં કાં કીં કૂં કૈં કૌં કઃ સ્ત્રીં હસૌં સઃ ક્લીં કલડરસહૌં હૂં શ્રીં હસખફેં હસૌં હસૌં હસક્ષમલવરયૂં હસૌં હસખફેં શ્રીં હ્રીં એં કં ખં ગં ઘં ઙં ચં છં જં ઝં ઞં ટં ઠં ફટ્ ।

પરતત્ત્વાત્મિકે દેવિ જગચ્ચૈતન્યકારિણિ ।
વિષ્ણુવક્ષઃ સ્થલાયાસે કમલે કમલાલયે ॥
ક્લીંકારે કામદે દેવિ પ્રાણશક્તિપ્રબોધિનિ ।
અનાહતં રક્ષ નિત્યં દેવિ કાકિનિ તારિણિ ॥

ૐ હ્રીં ત્રીં હૂં હ્રીં શ્રીં હૌં હૈં સ્ત્રીં હસૌઃ ફટ્ પરાપરે સાં સીં સૂં સૈં સૌં સઃ હ્રીં સઃ સડરલકહૌં-હ્રીં હં ઐં હ્રીં શ્રીં હસખફ્રેં હસૌં ક્ષમલ વરયૂં હસૌં હસખફ્રેં શ્રીં હ્રીં એં હ્રીં ફટ્ પરાપરાપરે અં આ ઇ ઈ ઉ ઊ ઋં ૠં લૃં લૄં અં ઐં આં ઔં અં અઃ

ફટ્ આકાશાત્મિકે દેવિ વિદ્યુન્મતિવિરોચને હિરણ્યગર્ભાશ્રયે દેવિ ગ્લૌઃ હૂં વિશુદ્ધં પાહિ મે સદા । ચણ્ડમણ્ડલસઙ્કાશે દેવિ સાકિનિ તારિણિ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં હાં હીં હૂં હૈં હૌં હઃ ફટ્ શ્રીં હસકલરડૈં ફ્રેં ઐં હ્રીં શ્રીં હસખફ્રેં લ્હૌઃ હ્રીં સ્ત્રીં ફટ્ ઠં ઠઃ સ્ફુર સ્ફુર લવ પ્રક્ષ સહસ્ત્રીં હસૌં હસખફ્રેં શ્રીં હ્રીં ઐં હં ક્ષં હં સઃ હૂં સોહં હ્રીં ફટ્ મનોમયે બ્રહ્મતારાલયે ઈશે સદાશિવહૃદિ સ્થિતે સાભિલાષં મનો નિત્યં પાહિ હાકિનિ તારિણિ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હં યાં યીં યૂં યૈં યૌં યઃ સૌં હં હં સીં સ્ત્રીં હસૌં ઐં હ્રીં શ્રીં હૂં હસખફ્રેં હસૌં ભગવત્યમ્બ ચિન્મયે બુદ્ધિતત્ત્વામિકે હસક્ષમલવરયૂં સહક્ષમલવરયીં હસૌં સહખફ્રેં શ્રીં હ્રીં ઐં પ્રજ્ઞાં રક્ષ જગન્મયે નિખિલ-પ્રપઞ્ચરૂપિણિ હંસઃ સોહં હસોં સઃ ફટ્ જગત્તત્ત્વામિકે દેવિ એકપત્રં મમાડવતુ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં જગદ્ધાત્રિ જગદાનન્દદાયિનિ હ્રાં હ્રીં હ્રં હ્રૈં હ્રૌં હ્રઃ સ્ત્રીં ફટ્ જગદાહ્લાદરૂપિણિ હ્રોંકાર મે અહંતત્ત્વં પાતુ સચ્ચિત્સ્વરૂપિણી એં હ્રીં શ્રીં હસખફ્ર હ્રીં હૂં ક્લીં સઃ હસૌં સ્ત્રીં ફટ્ અઘોરમુખિ તારે હૂં સર્વપ્રત્યયકારિણિ હસૌં ઐં હ્રીં હસખફ્રેં સક્લીં હૂં શ્રીં હસૌં હ્રીં ઐં સઃ સહસ્રારાધિષ્ઠિતે હૂં હ્રીં મહાશિવવિભૂષણે રક્ષ રક્ષાહઙ્કૃતિં મે જગચ્ચૈતન્યતારિણિ ॥

ૐ હ્રીં હૂં સ્ત્રીં હસસ્ત્રીં હસકલહ્રીં હસૌં તારિણિ બ્રહ્મતારિણિ હસૌં હસખફ્રેં હશ્રીં શ્રીં હ્રીં ઐં પરમે પરમે પરે ઘોરે ઘોરે મહાઘોરે અઘોરે ઘોરરૂપિણિ ઘોરઘોરતરે ભસ્રાં ભસ્રીં હૂં હૂં પરમેશ્વરિ ચિદાનન્દપરબ્રહ્મતારિણિ શ્રીંસઃ હ્રીં સઃ ફટ્ પરમે શિવપર્યઙ્કે શુદ્ધપદ્માસનસ્થિતે સહજાનન્દમુસ્નિગ્ધે પાહિ મામુગ્રતારિણી નવતારા પ્રવિન્યવ્ય ષડઙ્ગ વિન્યસેત્ પુનઃ ॥ ઐં ક્લીં સૌં ૐ હસસ્ત્રીં હું હ્રીં સ્ત્રીં ફટ્ સ્વાહા હૃદયેડવતુ ખઙ્ગોત્પનવરાભીતિધરા ભૈરવતારિણી ઐં ક્લીં સૌ ઈં ઐં કલહ્રીં હસકલહ્રીં સક્લાં ક્લીં હ્રીં હૂં હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ઐં ક્લીં સૌઃ માતઙ્ગિનિ મોહિનિ હ્રીં શ્રીં હૂં ઐં વજ્રવૈરોચનીયે હૂં હૂં ઐં હૂં ફટ્ સ્વાહા હ્રીં શિરસે પાતુ દેવિ ખઙ્ગોગ્રતારિણિ॥

ૐ ઈં એં કલહ્રીં શ્રીં હ્રીં હૂં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ શ્રીં હસકલહ્રીં સ હૂં હ્રીં શિખાં પાહિ મમ ત્રૈપુરતારિણિ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં શ્રીં હ્રીં ત્રીં એં વજ્રબૈરોચનીયે હૂં હૂં ફટ્ સ્વાહા વજ્રતારે મમાઙ્ગં વજ્રતાં કુરુ । કવચં મમ સર્વાઙ્ગ રક્ષ શ્રીવજ્રતારિણિ॥

ૐ હૂં હ્રીં ઐં ક્લીં સૌઃ નમો માતઙ્ગતારિણીશ્વરિ । સર્વમુખરઞ્જનિ શ્રીં સર્વસત્ત્વવશઙ્કરિ સ્ત્રીં સર્વસ્ત્રીપુરુષવશઙ્કરિ સર્વવરિવશઙ્કરિ હ્રીં ક્લીં હ્રીં હૂં હૂં હસ્ત્રીં સર્વરાજવશઙ્કરિ સર્વદુષ્ટશઙ્કરિ ઐં ક્લીં સૌઃ નેત્રમણ્ડલે સદા સ્થિતા પાહિ તારે માતઙ્ગિ વિશ્વમોહિનિ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ કીં ક્રીં ક્રીં હૂં હૂં હ્રીં હ્રીં હસૌઃ સ્ત્રીં હ્ઃ ફટ્ સ્ત્રીં હૂં હ્રીં ૐ કાલિ કાલિ ૐ ૐ ૐ હ્ઃ સ્ત્રીં હૂં ખફ્રેં ક્ષૌં ક્ષઃ સ્ત્ર્યૌં સ્ત્ર્યઃ સહૈં હં સઃ નમો ભગવતિ સસ્ફૂં પ્રચણ્ડબાલિકે ખડ્ગશૂલગદાધરે હૂં હૂં હ્રૈં હૈં સર્વશક્તિધરે સર્વારિસૂદનિ રક્તમાંસાશને ભોમે ખર્પખટ્વાઙ્ગ-વારિણિ માં રક્ષ રક્ષ વિજયે મમ શત્રૂન્ વિનાશય વિનાશય સર્વ દુષ્ટાનરિષ્ટાન્ નિવારય સર્વગ્રહયક્ષભૂતકૂ રમાતૃભયં હન કુષ્માણ્ડ-ભૈરવ-ક્ષેત્રપાલ-જડાકિન્યુરઙ્ગમાન્ નિવારય નિવારય ખેચરાન્ બ્રહ્મરાક્ષસાન્ યે માં હિંસન્તિ પ્રત્યક્ષં કૃત્યાદ્રોહસ્ય કારકાઃ પરોક્ષે ઘા તાન્ જ્વલ જ્વાલિનિ હૂં હન ક્ષયં નય નય પ્રમર્દય પ્રમર્દય પ્રણાશય શોષય શોષય ભ્રૂં રૂં ક્ષ્રૌં ક્ષ્રૌં ભ્રૈં ફટ્ કરદ્વયમ્ । કાલિકામન્ત્રાતો ન્યસ્ય ગાયત્ર્યા વ્યાપકં ચરેતુ ॥ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ કરદ્વયમ્ । કાલિકામન્ત્રાતો ન્યસ્ય ગાયત્ર્યા વ્યાપકં ચરેતુ ॥ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ એકજટે વિદ્મહે હ્રીં સ્ત્રીં હૂં પરે નીલે વિકટદંષ્ટ્રે હ્રીં ધીમહિ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ઐં સઃ સ્ત્રીં તન્નસ્તારે પ્રચોદયાત્ માં પાદ્યગ્રતારિણિ ॥ ૐ અક્ષોભ્યઃ શિરઃ પાતુ સર્વદા ક્ષોભકારકઃ । પૂર્વે ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ માં રોચનઃ પાતુ સર્વદા ॥ ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ પશ્ચિમેડવ્યાત્ સર્વદા

સિદ્ધિનાયકઃ ઐં હ્રીં શ્રીં હૂં ફટ્ આગ્નેય્યાં નામકો માં સદાડવતુ ॥ ઐં હ્રીં શ્રીં હૂં ફટ્ નૈઋત્યાં માં પાતુ મામકઃ સદા । ઐં હ્રીં શ્રીં હૂં ફટ્ વાયવ્યાં પાતુ પાવકઃ। સદા ઐં હ્રીં શ્રીં હૂં ફટ્ એશાન્યાં તારકઃ પાતુ માં સદા । તદ્બહિઃ પૂર્વદિગ્ભાગે ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ નમો નમો બ્રહ્માણિ રક્ષ રક્ષ હંસવાહિનિ હંસિનિ આં હ્રીં ક્રોં હ્રીં હસૈં સ્ત્રીંસઃ અસિતાઙ્ગનિષેવિતે રક્ષ રક્ષ મહામાયા હંસઃ સોડહંસ્વરૂપિણી । આગ્નેય્યાં ઐં હ્રીં શ્રીં હ્રૌં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ઈં હ્રીં નમો નમો માહેશ્વરિ વૃષારૂઢે શૂલહસ્તે મમાભયે હ્રૈં હૌં હૂં હ્રીં શ્રીં રક્ષ રક્ષ માં રુરુભૈરવભૂષણે ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ હ્રીં હૂં સ્ત્રીં ઐં નમો ભગવતિ હ્રીં હ્રીં કૌમારિ માં રક્ષ રક્ષ દક્ષિણે શિખિવાહને શક્તિહસ્તે ઐં હ્રીં હૈં ચણ્ડભૈરવભૂષિતે ઐં હ્રીં શ્રીં હ્રીં હૂં ફટ્ ॥

ૐ ગ્લૌં નમો ભગવતિ સ્રુ વં વારાહિ માં રક્ષ રક્ષ દંષ્ટ્રાયુધે મહાબલે ઉન્મત્તસહિતે વિધે નૈઋત્યાં રક્ષ માં સદા । ઐં હ્રીં હૂં ૐ કલીં હૈં હંસઃ સોહં નમો નમો ભગવતિ વૈષ્ણવિ શ્રીં હ્રીં ત્રીં ગરુડવાહિની ચક્રાયુ ધે માં રક્ષ રક્ષ ઐં જૌં હૌં હં સૌઃ સઃ ફટ્ માયાસહસ્ત્રપરિવર્ત્તિનિ ક્રોધભૈરવ ભૈરવિ પ્રતીચ્યાં રક્ષ દેવેશિ સર્વવિઘ્નાન્ નિવારય ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ હ્રીં હ્રીં દ્રીં ત્રીં હ્ સૈં ઐં ત્રાં ઇં ઊં હ્રીં નમોનમો ભગવત્યજિતે એન્દ્રિ ગજરાજો પરિસ્થિતે વજહસ્તે હૈં હ્ સીં મમ વૈરિવિનાશિનિ કપાલિસહિતે રક્ષ વાયવ્યાં દિશિ માં સદા । ઐં હ્રીં શ્રીં ૐ સ્ત્રીં હૂં ફટ્ ચાં ચીં ચૈં

નમો ભગવતિ શ્રીં ચામુણ્ડે શવવક્ષઃસ્થે ખટ્વાઙ્ગાયુધધારિણિ હ્રૌં હ્રીં હ્સૌં ભીષણાખ્યે ઉદીચ્યાં રક્ષ માં સદા ઐં હ્રીં શ્રીં ઊં ઈં લં હ્રીં ૐ હ્રીં સ્ત્રીં સ્ત્રીં હૂં ફટ્ નગો નમો ભગવતિ મહાલક્ષ્મી પદ્માસનસંસ્થિતે પરે પદ્માયુધ ધરે ૐ હ્રીં હ્ ક્લીં હ્ સૈં હસ્ત્રીં વિભૂતિદે સંહારભૈરવાનન્દે ઐશાન્યાં પાહિ માં સદા । ઐં હૈં હૌં હેતુકઃ પાતુ પૂર્વે ઐં વં હૂં ફટ્ હ્રૌં સ્લૌં સઃ ફટ્ આગ્નેયે ત્રિપુરાન્તકઃ ક્લૌં હૂં યામ્યે ઐં વં હૂં વહ્નિવેતાલઃ પાતુ માં ભયાદ્ દક્ષિણોડવ્યાદગ્નિલિહ્વઃ ઐં અં કં નૈઋત એવ મે હૂં હ્રીં ક્રૈં ઈં કાં ભ્રૂં હ્રીં હૂં કાલાક્ષઃ પાતુ માં સદા । વાયુકોરણે ઐં મં હૂં મેતયો ભૈરવોડવતુ । ઉદીચ્યાં ઐં ઐં હૂં ફટ્ એકપાદઃ સદાડવતુ ઐં ભીમા માં પાતુ ભીમવટુક ઐશાન્યાં પાતુ માં સદા। ૐ તારે તારે મહાતારે ઉત્તારે ભયતારિણી । ૐ હ્રીં શ્રીં જ્રીં હૂં ક્રોં વં ક્રોં લં વજ્રાશ્માસ્ત્રાણિ મર્દય મર્દય દ્રાવય હ્રીં હઃ કહ-કહ વિમોડય·વિમોડય હસસ્ત્રીં ફટ્ સ્વાહૈન્દ્રા સ્ત્રાત્ પાહિ તારિણો ।

ૐ તારે વં વિશ્વતારે હ્રીં સ્ત્રીં વારુણતારિણી । વં ક્રોં વં ક્રોં અગ્ન્યસ્ત્રાણિ સ્તમ્ભય દ્રાવય દ્રુ તં પરિવર્ત્તય કર્તયાશુ ભ્રામયાસ્ત્રં વિદારયા સઙ્કોચય છેદય સ્ત્રીં સર્વશત્રૂન્ વિનાશય અગ્ન્યસ્ત્રેભ્યઃ પાહિ માં ત્વં વહ્નિસ્તમ્ભનતારિણી ॥

ૐ હ્રીં તારે મહાતારે કાલદણ્ડવિનાશિનિ હૂં ક્રોં યં ક્રૌં હસક્રોં ફટ્ દણ્ડાસ્ત્રાણિ નિવારય ભઞ્જય ત્રોટય ક્ષુન્ન છિન્ધિ છિન્ધિ વિપાટયાસ્ત્રં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય ક્ષ્રીં હ્રીં ગ્રામ્યાસ્ત્રાદ્ રક્ષ તારિણી ॥

ૐ ક્લીં હ્રીં ત્રીં વિષ્ણુતારે સર્વાસુરવિદારિણિ અસુરાસ્ત્રાણિ સર્વાણિ નિવારય વિદારય ભઞ્જય ત્રોટય કુન્તં મર્દય ત્રોટય દ્રુહ સર્વાસુરપ્રરરણેભ્ય આઃ સુરેખે સુરેખે હૂં વજરેખે વિદારિણિ ક્ષૌં ક્ષીં ક્ષું હ્રીં હૂં ફટ્ હસૌઃ કુત્યાદ્રોહ પ્રણાશય માયાવ્યૂહં વિદારય ત્રીં ત્રાસિનિ માં રક્ષ આસુરાસ્ત્રેભ્ય ઈશ્વરિ ॥

ૐ હ્રીં ત્રીં હૂં મહાંતાર હ્રં હ્રઃ ક્રોં વં ક્રોં વં ક્રોં ક્ષૂં ક્ષૌં વષટ્ જવલ જવલ શૂલિનિ ક્ષ્રીં દુષ્ટગ્રહભયાપહે હૂં ફટ્ સ્વાહા વરુણાસ્ત્રકૃત્યાદ્રોહાન્ નિવારય શોષય ક્ષોભય ક્ષ્ચ્યં ફટ્ ભિન્દિં ભિન્દિ વિલોપય આપ્યદુર્ગા આપદોડસ્માન્ દુગે દુર્ગે સ્ત્રક્ષિણિ ફટ્ સ્વાહા માં પશ્ચિમે પાતુ શ્રીદુર્ગોત્તારિગી તુ યા ॥

ૐ હ્રીં શ્રી ભીમતારા યા જ્ઞે યા ગિરિવરાશ્રયા ॥ મહાકટા મહાવેગા મહાધીરા મહાવલા । હ્રાં હ્રાં સ્થાં સ્થીં મહોચ્છુષ્મા વાદ્યસ્ત્રાણિ વિનાશયં । ઘૂં ઘૂં ઘૂમાવતિ ક્લિન્ને ક્લેદય દ્વાવયાડહિતાન્ આધારતારિણિ છિન્ધિ સમીરાસ્ત્રાણિ મે રિપોઃ॥

ૐ હ્રીં હૂં વજવૈરોચનીયે વજતારિણી હૂં હૂં ફટ્ સ્વાહા હ્રૈં સ્કલીં ગદાં ચૂર્ણય ભઞ્જય યક્ષાસ્ત્રાણિ યક્ષમાયાં દ્રીં દ્વાવય દ્રીં વિમોચય ઉદીચ્યાં રક્ષ માં દેવિ પરિતો વજતારિણિ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં ક્લીં સ્ત્રીં કાલરુદ્રશક્તિતત્વસ્વરૂપિણિ હ્રૈં હ્રૌં ક્ષ્રૌં મહાતારે તારિણિ બ્રહ્મસ્વરૂપિણિ પ્રચણ્ડે પ્રમથાસ્ત્રાણિ ભઞ્જય હ્રીં હઃ ખણ્ડય રૌદ્રકૃત્યાપશૂનુગ્રાન્ પ્રમથાન્ સર્પરાક્ષસાન્ બ્રહ્મરાક્ષસ વૈતાલાનુત્સારય નિવારય રુદ્રાસ્ત્રેભ્યઃ સદા પાહિ માં ત્વં પ્રચણ્ડતારિણી ॥

ૐ હ્રીં હંસઃ ક્રોં ૐ હંસઃ હ્રાં સોહં ક્રોં વષટ્ હક્લીં હસક્લીં ફટ્ હૂં સ્ત્રીં બ્રહ્મોગ્રતારિણિ દ્રુતં બ્રહ્મોસ્ત્રાણ્યુપશાન્તિં ત્વં નય વિશ્વાત્મિકે શિવે વેદોદિતાઃ ક્રિયાઃ સર્વાઃ કૃત્યાદ્રોહફલપ્રદાઃ । યે મામુદ્દિશ્ય કુર્વન્તિ તાંસ્તાન્ હિંસન્તુ હિંસકાન્ । પ્રચણ્ડતારિણી ચક્રભીત્યા ક્રોધાગ્નિધર્ષિતાઃ ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં હૂં હસસ્ત્રીં હ્રીં ગાં ગીં ગૂં ગૈં ગૌં ગઃ સઃ ફટ્ ઐં હ્રીં શ્રીં હૂં સ્લૂં સુપર્ણે ક્રોં અમ્વાન્તાં સહૌં હ્સૌઃ હંસઃ સોહં નાગબાણાન્ હનસંહન દ્રાં દ્રીં હ્રીં સ્લૂં સ્ત્રીં હસસ્ત્રીં ખૈં ખૈં ક્ષઃ તાર્ક્ષ્યતારિણિ વિષસર્પભયાસ્ત્રીણિ સંહારાખિલભીતિહેતિનાગપાશાન્ સંહરૈહિ દેવિ શ્રીતાર્ક્ષ્યતારિણી ॥

ઈતિ શત્રોરસ્ત્રદુર્ગં નિરાકૃત્ય વિશુદ્ધધીઃ ।
પઠેદિમં મહામન્ત્રં સર્વભીતિવિનાશનમ્ ॥

ૐ હ્સૌં વસહૂં કલહ્રીં હસસ્ત્રીં ફટ્ નરાન્ત્રમાલાભરણભૂષિતે મહાકૌલિનિ મહાબ્રહ્મવાદિનિ મહાધનોન્માદકારિણિ મહાભોગપ્રદે અસ્મદીયં શરીરં વજ્રમયં કુરુ કુરુ દુર્જનાન્ હન હન મહીપાલાન્ ક્ષોભય ક્ષોભય પરચક્રં ભઞ્જય ભઞ્જય જયઙ્કરિ ગગનગામિનિ યમલવરયૂં હયમલવરયૂં ભમલવરયૂં શમલવરયૂં ક્ષમલવરયૂં ભમલવરયૂં હસક્ષમ-લવરયૂં સહક્ષમલવરયૂં હંસઃ સોહં હૂં હ્રીં સ્ત્રીં હ્સૌં દ્રાં દ્રીં દ્રૂં ત્રાં ત્રીં ત્રૂં ત્રૈં ત્રૌં ત્રઃ શ્રીમત્કુલ્લુકતારિણી સર્વત્ર માં રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ॥

ૐ હ્રીં સ્ત્રીં શ્રીં હ્રીં મહાદેવિ અશ્વારૂઢા જયપ્રદા વાહનાનિ પાતુ નિત્ય મમ સર્વાર્થસાધિની । હ્રીં હ્રૈં સુરેખે દેવિ હૂં હૂં ફટ્ રથં મમાડવતુ રાં રીં રૂં રૈં રૌં રઃ રક્ષિણિ હૂં ફટ્ પરમાનન્દતારિણિ ॥

ૐ હૂં પુષ્પકેતુ રાજાર્હતે ગતાગતાયૈ સમ્યગુદિતાયૈ સગ્રહરાશિ નક્ષત્રાયૈ ઉદિતાદિત્યમણ્ડલવર્તિન્યૈ ન્તિયચૈતન્યોદિતાયૈ હ્રીં ત્રીં પરજ્યોતિસ્તારાયૈ હૂં ફટ્ સ્વાહા હ્રીં જ્યોતિસ્તારિણિ ક્લિન્ને ક્લેદિનિ મે ધ્વજં સદા રક્ષ રક્ષ વૈરિપક્ષાન્ ક્ષયં કુરુ નમોડસ્તુ તે ॥

॥ૐ ક્લીં કામાકર્ષિણી માં પાતુ સર્વાર્થસાધિની તેજઆકર્ષિણી વુદ્ધયાર્કાવણી જ્ઞાનાકર્ષિણી ચિત્તાકર્ષણદેવી ચ મોહાકર્ષકરૂપિણી તપઆકર્ષિણી શાસ્ત્રાકર્ષિણી ભૂતાકર્ષિણી વાહનાકર્ષિણી મન્ત્રાકર્ષિણી ક્ષેત્રાકર્ષિણી દુર્ગાકર્ષણરૂપા ચ રત્નાકર્ષણરુપિણી ॥

અહઙ્કારાકર્ષિણી ચ યોગાકર્ષણરૂપિણી ।
વિદ્યાકર્ષણરૂપા ચ શ્રદ્ધાકર્ષણરૂપિણી ॥
ઓજઆકર્ષિણી ચૈવ સ્તમ્ભિની મોહિની તથા ।
દ્રાવિણી ક્ષોભિણી ચૈવ વશીકરણરૂપિણી ॥
આકર્ષિણી સમ્મોહિની પઞ્ચવાણેશ્વરી પરા ।
સર્વરૂપા મહાતારા સમરે પાતુ માં સદા ॥
અરણ્યે પ્રાન્તરે ભીમે નિરાલમ્બે જલપ્લવે ।
વરાભયામ્ભોજહસ્તા પાતુ મામુગ્રતારિણી ॥
વિષમે સઙ્કટે ઘોરે કાન્તારે પર્વતાલયે ।
ખઙ્ગામ્ભોજધરા દેવી પાતુ માં દુર્ગતારિણી ॥
સિંહવ્યાઘ્રસમાકીર્ણે કાનને ભીષણાલયે ।
ભીમદંષ્ટ્રા પાતુ નિત્યં ખઙ્ગખર્પરધારિણી ॥
સભાયાં શાસ્ત્રવાદે તુ રિપુસંઘસમાકુલે ।
મુષ્ટિમન્ત્રિતહસ્તા માં પાતુ નીલરારસ્વતી ॥
ખર્વા પ્રત્યાલીઢપદા શવાસનગતા શિવ ।
મુષ્ટિહસ્તા સ્મૃતા દેવી સદ્યઃ સ્તમ્ભયતેઽખિલાન ॥
ક્ષરત્પીયૂષકલિકા સૌમ્યસ્મેરામ્બુજાનના ।
રોગેભ્યઃ પાતુ માં નિત્યં દેવી યાઽમૃતતારિણી ॥
પ્રમથેભ્યઃ પિશાચેભ્યો રાક્ષસેભ્યો ગ્રહાદપિ ।
બ્રહ્મરાક્ષસવેતાલકુષ્માણ્ડદિભ્ય એવ ચ ॥
સર્વત્ર રક્ષ માં દેવિ સિંહાસ્યાદ્ ભૂતંતારિણી ।
ૐ પૂર્વસ્યાં દિશિ ચાગ્નેયે દક્ષિણે નૈર્ઋત્યે તથા ॥
વારુણે ચૈવ વાયવ્યે કૌબેરે રૌદ્રગૌરવે ।
છિદ્રસ્થાનેષુ સર્વેષુ રન્ધ્રદેશેષુ ચ ક્રમાત્ ॥
કર્ત્તૃ ખર્પધરા દેવી પાતુ મામુગ્રતારિણી ।
સૈન્યાનિ વાહનાન્યેવ ગજાશ્વાદીનિ મેઽવતુ ॥
ઉગ્રાપત્તારિણી દેવી સર્વમઙ્ગલદાયિની ।
ગોત્રં મિત્રાણિ મે રક્ષ પત્નીઃ પ્રણયશાલિનીઃ ॥
મહોગ્રતારિણી પાતુ સર્વભીતિવિનાશિની ॥
ૐ હૂઙ્કારબીજોદ્ભવે લોલજિહ્વે ભયઙ્કરિ ।
કર્ત્તૃખર્પધરે ઉગ્રે ઉગ્રતારે નમોઽસ્તુ તે ॥

આકાશનિલયે તારે ત્ર્યક્ષરે બ્રહ્મવાદિનિ ।
સિદ્ધાનાં શુદ્ધિદે શુદ્ધે નમસ્તે યોગ્રતારિણિ ॥
સર્વત્ર રક્ષ માં દેવિ ભયેભ્યશ્ચોગ્રતારિણિ ।
પ્રસાદાદુગ્રતારાયા ન માં હિંસન્તિ હિંસકાઃ ॥

ૐ હ્રીં હ્રીં હૂં સ્ત્રીં હસસ્ત્રીં સ્ફુર સ્ફુર હસસ્ત્રીં ફટ્ પ્રસ્ફુર પ્રસ્ફુર સ્ત્રીં હ્રીં ચટ ચટ હૂં હ્રીં શ્રીં હસકલરીં પ્રચટ પ્રચટ હૂં હ્રીં કહ કહ ક્ષ્રીં ક્ષીં ક્રોં હૂં વમ વમ સ્ત્રીં હૂં મે રિપૂન્ ઘાતય ઘાતય હૂં ફટ્ ક્લીં ક્રોં ઠઃ ક્ષીં સઃ હસક્ષમલવરયૂં હસક્ષમલવરયીં હસખફ્રેં હ્ સૌં સહૂં હંસઃ સોહં હૂં ફટ્ સોહં સર્વાજ્ઞ મેડવતુ તારિણં ॥

પાતુ મે સર્વદા નિત્યા સર્વમન્ત્રપ્રબોધિની ।
ભૈરવી સુન્દરી કાલી માતઙ્ગી છિન્નમસ્તકા ॥
નીલસરસ્વતી ચેતિ મન્ત્રષટ્કમુદાહ્રતમ્ ।
ઈતિ તે કથિતં વત્સ કથિતં દેવદુર્લભમ્ ॥
ત્રૈલોક્યવિજયં નામ બ્રહ્મમન્ત્રૈકવિગ્રહમ્ ।
અનેન કવચી ભૂત્વા ભાવયન્નુ ગ્રતારિણીમ્ ॥
આધારસ્થાં પરાં શક્તિમાકુચ્યાનીય યત્નતઃ ।
ષડઙ્ગસહિતાં મૂર્ધ્નિ પરાનન્દે નિર્માલ્ય ચ ॥
સહજાનન્દજં તેજ આત્માભેદેન ભાવય ।
શિવોડહં ભૈરવશ્ચાહં નિત્યાનન્દોડહમવ્યયઃ ॥
સંહર્ત્તાડહં રિપૂણાં વૈ મહોગ્રતારિણી હ્યયમ્ ।
સર્વશક્તિમયો બ્રહ્મરૂપોડહં તારિણીમયઃ ॥
ઈત્યાત્માનં ભાવયસ્ત્વં મન્ત્રાણ્યરિપુ યોજય ।
બ્રહ્મમન્ત્રં સ્મરન્ મન્ત્રતેજોભિરુજ્જ્વલાન્યપિ ।
દહ્યન્ત્યવિરલાન્યેવ સ્વશુષ્કાન્યનલો યથા ॥
બ્રહ્મમન્ત્રૈઃ પુટં કૃત્વા યો જપેત્ તારિકામનુમ્ ।
કવચં વા તારિકાયાસ્તસ્ય સિદ્ધિર્ભવેદ્ ધ્રુવમ્ ॥

ૐ ક્લીં હ્રીં ઐં ક્લીં સૌં કએઈલહ્રીં હસકહલહ્રીં સકલહ્રીં સ્ત્રીં ઐં ક્રોં હ્રીં હૂં શ્રીમદેકજટે બ્રહ્મષોડશીસ્વરૂપિણિ ત્રિપુરસુન્દરિ હ્રીં ત્રીં હૂં ફટ્ કએઈલહ્રીં સ્ત્રીં નીલસરસ્વતિ મહાતારે સર્વસિદ્ધિં પ્રયચ્છ ૐ હ્રીં ક્લીં લૌં સ્ત્રીં ફટ્ સ્વાહા ।

યઃ પઠેત્ કવચં દિવ્યં મહોગ્રાયા ઈદં શુભમ્ ।
મન્ત્રસિદ્ધિર્ભવેત્ તસ્ય પુરશ્ચર્યાં વિના દ્રુતમ્ ॥

સિદ્ધયોઽષ્ટૌ કરસ્થાઃ સ્યુર્દેવીપુત્રોઽયમીરિતઃ ।
ધર્માર્થકામમોક્ષાણાં ભાજનોઽયં ન સંશયઃ ॥
યા સ્ત્રિયો ભાગ્યતો લબ્ધ્વા ધારયન્તિ ઈદં મહત્ ।
કવચં તત્પ્રભાવેણ દિવ્યાન્ પુત્રાન્ સમાપ્નુયુઃ ॥
સૌભાગ્યં વિપુલં ભોગ્યમારોગ્યં સર્વસમ્પદઃ ।
પ્રાપ્નુવન્તિ જયપરાઃ સાક્ષાદ્ દેવીતિ સોચ્યતે ॥
ઈતીદં કવચં વત્સ કથિતં તવ ભક્તિતઃ ।
મમ પ્રાણાધિકં હ્યેતદ્ ગોપ્તવ્યં તત્ પ્રયત્નતઃ ॥
॥ ઈતિ ઉત્તરગન્ધર્વતન્ત્રે ત્રૈલોક્યવિજયં નામ તારાકવચમ્ ॥

(૪) શ્રી ઉગ્રતારા કવચમ્ :

કૈલાસશિખરારૂઢં દેવદેવં જગદ્ગુરુમ્ ।
પપ્રચ્છ પાર્વતી દેવી સાધકાનુગ્રહેચ્છયા ॥૧॥

✧ શ્રી પાર્વત્યુવાચ :

ત્વત્વપ્રસાદાન્મહાદેવ ભૈરવેણોદિતં પુરા ।
કવચં શ્રોતુમિચ્છામિ તારિકાયા મનોહરમ્ ॥૨॥
શ્રુત્વા નાગાત્મજાવાક્યં વિહસ્ય પરમેશ્વરઃ ।
મહાપ્રીત્યા પરિષ્વજ્ય સાધુ સાધ્વિતિ વાદયન્ ॥૩॥
શ્રૃણુ તત્કવચં દેવિ અજ્ઞાનેન્ધનપાવકમ્ ।
યસ્ય સ્મરણમાત્રેણ તારિકા સંપ્રસીદતિ ॥૪॥
પદાસાદ્ય મહાત્માનો ધર્મકામાર્થમુક્તિષુ ।
નાસાધ્યં મેનિરે કિઞ્ચિત્કવચં શુદ્ધબુદ્ધયઃ ॥૫॥
પ્રત્યાલીઢપદાર્પિતાંઘ્રિશવહૃદ્ઘોરાટ્ટહાસા રવા ।
ખડ્ગેન્દીવરકર્ત્રિખર્પરભુજા હૂઁકારબીજોદ્ભવા ॥૬॥
ખર્વા નીલવિશાલપિઙ્ગલજટાજૂટોગ્રનાગોજ્જ્વલા ।
જાડ્યં ચૈવ કપાલકે ત્રિજગતાં હન્ત્યુગ્રતારાસ્વયમ્ ॥૭॥

અસ્ય શ્રીતારાકવચસ્યાક્ષોભ્યઋષિર્બૃહતી છન્દઃ શ્રીઉગ્રતારા દેવતા સર્વકામાર્થસાધને વિનિયોગઃ ।

સંસારતારિણી તારા પૂર્વસ્યાં પાતુ માં સદા ।
પ્રત્યાલીઢપદા ઘોરા તથાગ્નેય્યાં જગન્મયી ॥૮॥
ઉગ્રતારા પાતુ યામ્યાં યમભીતિવિનાશિની ।
નૈઋત્યાં ચણ્ડિકા પાતુ મુંડમાલાવિભૂષિતા ॥૯॥

ખર્વા લમ્બોદરી ભીમા વ્યાઘ્રચર્માવૃતા કટૌ ।
એકજટા સદા પાતુ પશ્ચિમે ચ હરપ્રિયા ॥૧૦॥
નવયૌવનસમ્પન્ના પઞ્ચમુદ્રાવિભૂષિતા ।
નીલસરસ્વતી પાતુ વાયવ્યે પુત્રિણી સદા ॥૧૧॥
બાલાર્કમણ્ડલાકારલોચનત્રયભૂષિતા ।
કૌબેર્ય્યાં ચ મહાતારા પાતુ નિત્યં સુરપ્રિયા ॥૧૨॥
ચતુર્ભુજા જા લલજ્જિહ્વા ભીમરૂપા મહાબલા ।
ભૈરવી ચ તથા પાતુ ઐશાન્યાં દિશિ માં સદા ॥૧૩॥
ખડ્ગકર્તુધરા સવ્યે વામે ટચોત્પલખર્પરા ।
ઊર્ધ્વે વાગીશ્વરી પાતુ દ્રુતબુદ્ધિકરી સદા ॥૧૪॥
પિઙ્ગલોર્દ્ધજટામધ્યે વાસુકીષુ નિયોજિતા ।
સાવેશસ્મેરવદના વસ્ત્રાલઙ્કારભૂષિતા ॥૧૫॥
મસ્તકં પાતુ મે પદ્મા શ્વેતપદ્માન્તરસ્થિતા ।
ભાલં મે પાતુ પદ્મા ચ નાસિકાં રૂપધારિણી ॥૧૬॥
સુન્દરી પાતુ નેત્રે ચ સર્વાનન્દસ્વરૂપિણી ।
શ્રવણે સર્વદા પાતુ કાલિકા મુણ્ડમાલિની ॥૧૭॥
શ્મશાનભૈરવી પાતુ સ્કન્ધં મે સર્વદૈવ હિ ।
આનન્દભૈરવી બાહૂ પાતુ નિત્યં સુરપ્રિયા ॥૧૮॥
હસ્તી રક્ષતુ શર્વાણી હૃદયં પાતુ સર્વદા ।
મધ્યં રક્ષતુ માતઙ્ગી નાભિં પાતુ સુરેશ્વરી ॥૧૯॥
કટિં કામેશ્વરી પાતુ ભક્તકામપ્રપૂરિણી ।
ભુવનેશ્વરી સદા પાતુ ઊરૂ મે સર્વમઙ્ગલા ॥૨૦॥
મહાત્રિપુરસુન્દરી ચ જાનુની પાતુ સર્વદા ।
અશ્વારૂઢા તથા જંઘે પ્રચણ્ડાસુરઘાતિની ॥૨૧॥
ભદ્રકાલી તથા પાદૌ પાયાચ્ચ ભદ્રહારિણી ।
સર્વત્ર ત્વરિતા પાતુ સર્વત્ર હિતકારિણી ॥૨૨॥
અગ્રતઃ ષોડશી પાતુ દેવી ત્રિપુરસુન્દરી ।
પૃષ્ઠતો મે ગુહ્યકાલી નિત્યં રક્ષતુ શોભના ॥૨૩॥
કૃષ્ણદેહા દક્ષપાર્શ્વે નિત્યં પાતુ સુશોભના ।
વામપાર્શ્વે સદા પાતુ રક્તબીજવિનાશિની ॥૨૪॥

ઈત્યેત્કવચં પ્રોકતં સર્વકામાર્થસિદ્ધિદમ્ ।
ગોપનીયં સદા દેવિ ન કસ્મૈચિત્યપ્રદર્શયતુ ॥૨૫॥
યઃ સકૃચ્છૃરગુયાદેતત્કવચં ભૈરવોદિતમ્ ।
સર્વાન્ સ લભતે કામાન્ પરત્ર શિવરૂપતા ॥૨૬॥
સકૃદ્યસ્તુ પઠેન્નિત્યં કવચં ભૈરવોદિતમ્ ।
સ ચ સર્વ યજ્ઞફલં લભતે નાત્ર સંશયઃ ॥૨૭॥
સંગ્રામે સંજયેચ્છત્રૂન્માતઙ્ગાનિવ કેસરી ।
દહેત્તૃણં યથા વહ્નિસ્તથા શત્રૂન્દહેત્સદા ॥૨૮॥
ન શસ્ત્રાણિ ન ચાસ્ત્રાણિ શરીરે પ્રભવન્તિ હિ ।
ન તસ્ય જાયતે વ્યાધિર્ન ચ દુઃખં કદાચન ॥૨૯॥
ઉચ્ચાટનાદ્યાસ્તાઃ સર્વાઃ પ્રસિધ્યન્તિ ચ સિદ્ધયઃ ।
ન ડ ચ વૈરગતિસ્તસ્ય ભવેન્દન્યૈરબાધિતઃ ॥૩૦॥
દીર્ઘાયુઃ કામભોગી ચ ધનવાનપિ જાયતે ।
યો ન્યસેત્કવચં દેહે તસ્ય સમ્યક્ ફલં શ્રૃણુ ॥૩૧॥
જિતવ્યાધિઃ શતાયુશ્ચ રૂપવાનપિ જાયતે ।
સર્વરન્તૌધસમ્પૂર્ણો વિદ્યાવાનપિ જાયતે ॥૩૨॥
નાગ્નિર્દહતિ તત્કાયં ન ચાપઃ ક્લેદયન્તિ ચ ।
ન શોષયતિ તં વાયુઃ ક્રવ્યાદા નહિ ચૈવ હિ ॥૩૩॥
શસ્ત્રાણિ નૈવ છિન્દંતિ ન તાપયતિ ભાસ્કરઃ ।
વેતાલાશ્ચ પિશાચાશ્ચ રાક્ષસાશ્ચ ભયાનકાઃ ॥૩૪॥
સર્વે તસ્ય વશં યાન્તિ ભૂતગ્રામશ્ચતુર્વિધાઃ ।
નિત્યં પઠતિ યો ભકત્યા કવચં હરનિર્મિતમ્ ॥૩૫॥
ધર્માર્થધકામમોક્ષાશ્ચ નિત્યં તસ્ય કરસસ્થિઃ ।
અન્યસ્ય વરદઃ સોપિ નિત્યં ભવતિ પણ્ડિતઃ ॥૩૬॥
એષ સંજાયતેડવ્યાધિઃ કવચ બ્રહ્મવાદિનઃ ।
વદેતુયઃ શ્લોક શતશો ભવેત્સ શ્રીધરો નરઃ ॥૩૭॥
લિખિતં યસ્ય ગેહે તુ કવચં ભૈરવોદિતમ્ ।
ન તસ્ય દુર્ગતિઃ કાચિજ્જાયતે નાત્ર સંશયઃ ॥૩૮॥
ગ્રહાશ્ચ સર્વે તુષ્યન્તિ વશં ગચ્છન્તિ ભૂમિપાઃ ।
યદ્રાજ્યે કવચજ્ઞોસ્તિ જાયન્તે તત્ર તે ત્રયઃ ॥૩૯॥
એતત્તો સર્વમાખ્યાતં ધર્માર્થં કવચં શુભે ।

॥ ઈતિ શ્રીભૈરવાનન્દે શિવપાર્વતી સંવાદે મહા રહસ્યે તારા કવચમ્ ॥

(૫) **શ્રી ઉગ્રતારા હૃદયમ્ :**

✦ **શ્રી શિવ ઉવાચ :**

શ્રૃણુ પાર્વતિ ભદ્રં તે લોકાનામ્ હિતકારકમ્ ।
કથ્યતે સર્વદા ગોપ્યં તારાહૃદયમુત્તમમ્ ॥

✦ **શ્રી પાર્વતી ઉવાચ :**

સ્તોત્રં કથં સમુત્પન્નં કૃતં કેન પુરા પ્રભો ।
કથ્યતાં સર્વસદ્દુવૃત્તં કૃપાં કૃત્વા મમોપરિ ॥

✦ **શ્રી શિવ ઉવાચ :**

રણે દેવાસુરે પૂર્વ કૃતમિન્દ્રેણ સુપ્રિયે ।
દુષ્ટશત્રવિનાશાર્થં બલવૃદ્ધિયશસ્કરં ॥

ૐ અસ્ય શ્રીમદ્દુગ્રતારાહૃદયસ્તોત્રમંત્રસ્ય શ્રી ભૈરવ ઋષિઃ અનુષ્ટુપ્છન્દઃ શ્રીંમદ્દુગ્રતારા દેવતા સ્ત્રીં વીજં હૂઁ શક્તિઃ નમઃ કીલકં સકલશત્રુવિનાશાર્થ વિનિયોગઃ।

ૐ સ્ત્રીં હૃદયાય નમઃ । ૐ હ્રીં શિરસે સ્વાહા । ૐ હૂઁ શિખાયૈ વષટ્ । ૐ સ્ત્રીં કવચાય હું । ૐ ઐં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ । ૐ હંસઃ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

ધ્યાયેત્કોટિદિવાકરદ્યુતિનિભાં બાલેન્દુયુક્શેખરાં ।
રક્તાઙ્ગીં રસનાં સુરક્તવસનાં પૂર્ણેન્દુબિમ્બાનનામ્ ॥
પાશં કર્તૃ મહાંકુશાદિ દધતીં દોર્ભિશ્ચતુર્ભિર્યુ તાં ।
નાનાભૂષણભૂષિતાં ભગવતીં તારાં જગત્તારિણીમ્ ॥
તારિણી તત્ત્વનિષ્ઠનાં સર્વતત્ત્વપ્રકાશિકા ।
રામાભિન્ના પરાશક્તિશ્શત્રુનાશં કરોતુ મે ॥
સર્વદા શત્રુસંરમ્ભે તારા મે કુરુતાં જયમ્ ।
સ્ત્રીં ત્રીંસ્થરૂપિણી દેવી ત્રિષુ લોકેષુ વિશ્રુતા ॥
તબ સ્નેહાન્મયા ખ્યાતા ન પશૂન્ પ્રકાશ્યતામ્ ।
શ્રૃણુ દેવિ તવ સ્નેહાત્તારાનામાનિ તત્ત્વતઃ ॥
વર્ણયિષ્યામિ ગુપ્તાનિ દુર્લભાનિ જગત્ત્રયે ।
તારિણી તરલા તારા ત્રિરૂપા તરણિપ્રભા ॥
સત્વરૂપા મહાસાધ્વી સર્વસજ્જનપાલિકા ।
રમણીયા રજોરૂપા જગત્સૃષ્ટિકરી પરા ॥
તમોરૂપા મહામાયા ઘોરરાવા ભયાનકા ।
કાલરૂપા કાલિકાખ્યા જગદ્વિધ્વંસકારિકા ॥

તત્ત્વજ્ઞાનપરાનન્દા તત્ત્વજ્ઞાનપ્રદાનધા ।
રક્તાંગી રક્તવસ્ત્રા ચ રક્તમાલાપ્રશોભિતા ॥
સિદ્ધિલક્ષ્મીશ્ચ બ્રહ્માણી મહાકાલી મહાલયા ।
નામાન્યેતાનિ યે મર્ત્યાઃ સર્વદૈકાગ્રમાનસાઃ ॥
પ્રપઠન્તિ પ્રિયે તેષાં કિઙ્કરત્વં કરોમ્યહમ્ ।
તારાં તારપરાં દેવીં તારકેશ્વરપૂજિતામ્ ॥
તારિણીં ભવપાથોધેરુગ્રતારાં ભજામ્યહમ્ ।
સ્ત્રીં હ્લીં હૂઁ ત્રીં ફટ્ મંત્રેણ જલં જપ્ત્વાભિષેચયેત્ ॥
સર્વે રોગાઃ પ્રણશ્યન્તિ સત્યં સત્યં વદામ્યહમ્ ।
ત્રીં સ્વાહાન્તૈર્મહામન્ત્રૈશ્ચન્દનં સાધયેત્તતઃ ॥
તિલકં કુરુતે પ્રાજ્ઞો લોકો વશ્યો ભવેત્પ્રિયે ।
સ્ત્રીં હ્લીં ત્રીં સ્વાહામંત્રેણ શ્મશાન ભસ્મમંત્રયેત્ ॥
શત્રોર્ગૃહે પ્રતિ ક્ષિપ્ત્વા શત્રોર્મૃ ત્યુર્ભવિષ્યતિ ।
હ્રીં હૂઁ સ્ત્રીં ફડન્તમંત્રૈઃ પુષ્પં સંશોધ્ય સપ્તધા ॥
ઉચ્ચાટનં ભવત્યાશુ રિપૂણશૈવ સંશયઃ ।
સ્ત્રીં ત્રીં હ્લીં મંત્રવર્યેણ અક્ષતાશ્ચાભિમંત્રિતાઃ॥
તત્પ્રતિ ક્ષેપમાત્રેણ શીઘ્રમાયાતિ માનિની ।

(હંસઃ ૐ હ્લીં સ્ત્રીં હૂં હંસઃ) ઈતિ મંત્રેણ જપ્તેન શોધિતં કજ્જલં પ્રિયે ॥

તસ્યૈવ તિલકં કૃત્વા જગન્મોહં સમાચરેત્ ।
તારાયાઃ હૃદયં દેવિ સર્વપાપપ્રણાશનમ્ ॥
બાજપેયાદિયજ્ઞાનાં કોટિકોટિગુણોત્તરમ્ ।
ગઙ્ગાદિસર્વતીર્થાનાં ફલં કોટિગુણં સ્મૃતમ્ ॥
મહાદુઃખે મહારોગે સઙ્કટે પ્રાણસંશયે ।
મહાંભયે મહાઘોરે પઠેત્સ્તોત્રં મહોત્તમમ્ ॥
સત્યં સત્ય મયોક્તં તે પાર્વતિ પ્રાણવલ્લભે ।
ગોપનીય પ્રયત્નેન ન પ્રકાશ્યમિદં ક્વચિત્ ॥

॥ ઈતિ શ્રી ભૈરવીતન્ત્રે શિવપાર્વતિસંવાદે શ્રીમદુગ્રતારા હૃદયમ્ ॥

✱ ✱ ✱

૨૦ શ્રી તારાના વિવિધ સ્તોત્રમ્

(૧) શ્રી તારાના સહસ્ત્રનામ સ્તોત્રમ્ :

કૈલાશનગરે દેવં મહાદેવં મહેશ્વરમ્ ।
ભવાની રહસિ પ્રીત્યા પપ્રચ્છ વરદાયકમ્ ॥

✧ દેવ્યુવાચ :

કથમીશાન સર્વજ્ઞ લભન્તે શક્તિમુત્તમામ્ ।
સાધકાઃ સર્વદા યેન તન્મે કથય સુપ્રભો ॥

✧ ઈશ્વર ઉવાચ :

વિનાપૂજાં વિના ધ્યાનં વિના જપ વિના બલિમ્ ।
લભન્તે યેન કલ્યાણિ તન્મે નિગદિતં શ્રૃણુ ॥
નામ્નાં સહસ્રં તારાયાઃ કથયિષ્યામ્યશેષતઃ ।
શ્રૃણુ દેવિ સદા ભક્ત્યા ભક્તાનાં પરમંહિતમ્ ॥
વિના પૂજોપચારેણ વિના જપેન યત્ ફલમ્ ।
તત્ ફલં સકલં દેધિ કથયિષ્યામિ તચ્છ્રુણુ ॥

ૐ અસ્યાઃ શ્રીતારાદેવ્યા ભક્તિકુસલર્વસ્વનામસ્તોત્રસ્ય શ્રીતારાદેવતા સર્વકામાર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

તારા રાત્રિર્મહારાત્રિઃ કાલરાત્રિઃ કપાલિની ।
કાલિકા કામદા માયા મહામાયા મહોત્સવા ॥
મહાદાનરતા યજ્ઞા યજ્ઞોત્સવવિભૂષિતા ।
ચન્દ્રવક્ત્રા ચકોરાક્ષી ચારુનેત્રા સુલોચના ॥
ત્રિનેત્રા પદ્મપત્રાક્ષી કુરઙ્ગાક્ષી મનોહરા ।
બ્રાહ્મી નારાયણી જ્યોત્સ્ના ચારુકેશી સુલોચના ॥
વારાહી વારુણી વિદ્યા મહાવિદ્યા મહેશ્વરી ।
પિઙ્ગા કુઞ્ચિતકેશી ચ મહાયજ્ઞસ્વરૂપિણી ॥
ગૌરી ચમ્પકવર્ણા ચ કૃશાઙ્ગી કુલપુજિતા ।
સર્વાનન્દસ્વરૂપ ચ સર્વસઙ્કટતારિણી ॥

નિત્યા નિત્યમયી નન્દા ભદ્રા નીલસરસ્વતી ।
ગાયત્રી સુચરિત્રા ચ કૌલવ્રતપરાયણા ॥
હિરણ્યગર્ભા ભૂગર્ભા વિશ્વગર્ભા યશસ્વિની ।
હિમવત્તનયા દિવ્યા દિવ્યામ્બરવિભૂષણા ॥
જગન્માતા જગદધાત્રી જગતામુપકારિણી ।
સૈન્દ્રી શૌમ્યા તથા યામ્યા વારુણી વાયવી તથા ॥
આગ્નેયી નૈર્ઋતી ચૈવ ઐશાની ચણ્ડિકાડમ્બિકા ।
સુમેરૂતનયા વન્દ્યા સર્વેષામુપકારિણી ॥
લલજ્જિહ્વા સરોજાક્ષી મુણ્ડસ્ત્રજવિભૂષણા ।
સર્વાનન્દમયી સર્વા સર્વાનન્દરૂપિણી ॥
ધૃતિર્મેધા તથા લક્ષ્મીઃ શ્રદ્ધાપન્નગશાયિની ।
રુક્મિણી જાનકી દુર્ગા સત્યા સત્યવતી રતિઃ ॥
કામાખ્યા મોક્ષદાનન્દા નારસિંહી સરસ્વતી ।
મહાદેવરતા ચણ્ડી ચણ્ડોર્દણ્ડખણ્ડિની ॥
દીર્ઘકેશી સુકેશી ચ પિઙ્ગકેશી મહત્કચા ।
ભાવની ભવપત્ની ચ ભવભીતિહરા શચી ॥
પૌરન્દરી તથા વિષ્ણોર્જાયા માહેશ્વરી પરા ।
સર્વેષાં જનની નિત્યા ચાર્વઙ્ગી દૈત્યનાશિની ॥
ઘોરરૂપા મહેશાનિ કામિની વરવર્ણિની ।
મહાવિદ્યા મહામાયા મહામેધા મહોત્સવા ॥
વિરૂપા વિશ્વરૂપા ચ મૃડાની મૃડવલ્લભા ।
મહાપુણ્યપ્રદા ભીમા મધુકૈટભનાશિની ॥
કોટિચન્દ્રપ્રતીકાશા શતસૂર્યસમપ્રભા ।
જહ્નુ કન્યા મનોજ્ઞા ચ પાર્વતી હરવલ્લભા ॥
કામરૂપામહેશાની નિત્યોત્સાહા મનસ્વિની ।
બૈકુણ્ઠનાથપત્ની ચ તથા શઙ્કરવલ્લભા ॥
કાશ્યપી કમલા કૃષ્ણા કઞ્જપત્રાયતેક્ષણા ।
માહેશ્વરી વૃષારૂઢા પૂર્ણચન્દ્રનિભાનના ॥
માન્યા માનવતી ધન્યા કન્યા હિમગિરેસ્તથા ।
અપર્ણા પદ્મપત્રાક્ષી નાગયજ્ઞોપવીતિની ॥

મહાશઙ્ખધરા કાન્તા કમનીયા નગાત્મજા ।
બ્રહ્માણી વૈષ્ણવી શમ્ભોર્જાયા ગઙ્ગા જલેશ્વરી ॥
ભાગીરથી મનોબુદ્ધિનિત્યાનન્દમયી સદા ।
હરપ્રિયા ગિરિસુતા હરપત્ની તપસ્વિની ॥
મહાવ્યાવિહરા દેવી શુમ્ભાસુરનિષૂદિની ।
મહાપુણ્યપ્રદા ભીમા મધુકૈટભનાશિની ॥
શઙ્ખિની ચક્રણી ધાત્રી હસ્તે પુસ્તકધારિણી ।
ચામુણ્ડા ચપલા તુઙ્ગા ભદ્રા દૈત્યનિકૃન્તની ॥
શાન્તિર્નિદ્રા મહાનિદ્રા ગુહ્યનિદ્રા ચ રેણુકા ।
કૌમારી કુલજા કુન્જી કૌસપ્રતપરાયણા ॥
નવદુર્ગા સદાચારા દ્રૌપદી દ્રુપદાત્મજા ।
સૃષ્ટિઃ સર્વાદ્યકાલીના નિશુમ્ભપ્રાણનાશિની ॥
પદ્મિની વસુધા પૃથ્વી રોહિણી બિન્ધ્યવાસિની ।
શિવા શક્તિર્મહાશક્તિઃ શાઙ્કરી શક્તિવલ્લભા ॥
દૈત્યપ્રાણહરા દાત્રી દયા દામોદરપ્રિયા ।
ક્ષાન્તિઃ ક્ષેમકરી બુદ્ધિર્બૌદ્ધાચારપરાયણા ॥
શ્રીવિદ્યા ભૈરવીભવ્યા ભારતી ભયનાશિની ।
તાપસી તારિણી તીક્ષ્ણા તીક્ષ્ણદૈત્યવિનાશિની ॥
દાત્રી દાનપરા કાલી દુર્ગા દૈત્યવિનાશિની ।
પદ્મા પદ્માવતી હૃષ્ટા તુષ્ટા પુષ્ટા તથોર્વશી ॥
વજ્રિણીવજ્રહસ્તા ચ તથા નારાયણી શિવા ।
ખણ્ડિની ખઙ્ગહસ્તા ચ કર્ત્તૃ ખર્પરધારિણી ॥
દેવાઙ્ગના દેવમાન્યા દેવકન્યા પુલોમજા ।
સુખિની સુખદાત્રી ચ સર્વસૌખ્યવિવર્ધિની ॥
શીલા શીલવતી સૂક્ષ્મા સૂક્ષ્માકારા વરપ્રદા ।
વરેણ્યા વરદા વાણી જ્ઞાનિની જ્ઞાનદાઽમલા ॥
ઉગ્રકાલી મહાકાલી ભદ્રકાલી ચ દક્ષિણા ।
ભૃગુવંશસમુદ્ભૂતા ભાર્ગવી ભૃગુવલ્લભા ॥
શૂલિનો શૂલહસ્તા ચ મયૂરવરવાહના ।
મહામાસરતા રક્તા રક્તખર્પરધારિણી ॥

રક્તામ્બરધરા નામા રમણી સુરનાયિકા ।
પરમાનન્દદા જ્યેષ્ઠા યોગિનીગણસેવિતા ॥
અમ્બા જામ્બવતી સત્યા સત્યભામા નગાત્મજા ।
રૌદ્રી રૌદ્રસ્વના રૌદ્રા રૌદ્રદૈત્યવિનાશિની ॥
કુમારી કૌશિકી વિદ્યા કાલદૈત્યવિનાશિની ।
શમ્ભુપત્ની શમ્ભુરતા શમ્ભુજાયા મહોદરી ॥
શિવપત્ની શિવરતા શિવજાયામ્બિકા તથા ।
હરપત્ની હરરતા હરજાયા ચ શૂલિની ॥
મદનાન્તકકાન્તા ચ મદનાન્તકવલ્લભા ।
ગિરિજા ગિરિકન્યા ચ ગિરિશસ્ય ચ વલ્લભા ॥
ભૂતભવ્યા વા પુષ્ટા પાવની પરિપાલિની ।
અદૃશ્યાઽવ્યક્તરૂપા ચ ઈષ્ટા સ્વૈષ્ટપ્રવર્ધિની ॥
અચ્યુતા પ્રચ્યુતા પ્રાણા પ્રાણદા વાસવેશ્વરી ।
અપાનિધિસમુદ્ભૂતા ધારિણી ચ પ્રતિષ્ઠિતા ॥
ઉદ્ભવા ક્ષોભણા ક્ષેમા શ્રીગર્ભા પરમેશ્વરી ।
કરાલા પુષ્ટદેહા ચ કારિણી કજ્જલોચના ॥
શરણ્યા કમલા પ્રીતા વિમલાનન્દવર્ધિની ।
કપર્દિની કલ્પનાભા સુમનાન્દવર્ધિની ॥
ઉદીર્ણભૂષણા ભવ્યા સુરસેના સુરેશ્વરી ।
શ્રીમતી શિશિરાનન્દા શિશિરાચલકન્યકા ॥
સુરમાન્યા સુરશ્રેષ્ઠા જ્યેષ્ઠા પ્રાણેશ્વરી સ્થિરા ।
તમોઘ્ની ધ્વાંતસંહન્ત્રી પ્રયતાત્મા પવિત્રતા ॥
પ્રદ્યોતિની રથારૂઢા સર્વલોકપ્રકાશિની ।
મેધાવિની મહાવીર્યા હંસો સંસારતારિણી ॥
પ્રણતપ્રાગિનામાર્તિહારિણી દૈત્યનાશિની ।
ડાકિની શાકિની શીલા વરખટ્વા ઙ્ગધારિણી ॥
કૌમુદી કુમુદા કુન્દા કૌલિકા કુલજાત્મજા ।
ગર્વિતા ગુણસમપન્ના નગજા ખગવાહિની ॥
ચન્દ્રાનના ભહોગ્રા ચ ચારુમૂર્ધજશોભિતા ।
મનોજ્ઞા માધવી માન્યા માનનીયા મહદ્ગુણા ॥

જ્યેષ્ઠા મઘા ચ પુષ્યા ચ ધનિષ્ઠા પૂર્વફાલ્ગુની ।
રક્તબીજાદિહન્ત્રી ચ રક્તબીજવિનાશિની ॥
ચણ્ડમુણ્ડારિહન્ત્રી ચ ચણ્ડમુણ્ડવિનાશિની ।
કર્ત્રી હર્ત્રી સુકર્ત્રી ચ વિમલામલવાહિની ॥
નિર્મલા ભાસ્કરી ભીમા મહિષાસુરઘાતિની ।
કાલિન્દી યમુના વૃદ્ધા યુવતી બાલિકા તથા ॥
કૌશલ્યા કૌમુદી માદ્રી કન્ધતી ચાપ્યરુન્ધતી ।
પુરારિગૃહિણી પૂર્ણા પૂર્ણરૂપા યશસ્વિની ॥
સમ્પૂર્ણચન્દ્રવદના બાલચન્દ્રસમપ્રભા ।
રેવતી રમણી ચિત્રા વિચિત્રામ્બરભૂષણા ॥
વીણા વીણાવતી વિદ્યા યશોદા ચ યશસ્વિની ।
નવપુષ્પસમુદ્ભૂતા નવપુષ્પાસવોત્સુકા ॥
નવપુષ્પસ્રજા માલા માલ્યભૂષણશોભિતા ।
નવપુષ્પસમપ્રાણા નવપુષ્પસમુત્સુકા ॥
નવપુષ્પાત્મકા પુષ્પા પુષ્પસ્ત્રજવિભૂષણા ।
નવપુષ્પગુણોપેતા નવપુષ્પોપશોભિતા ॥
નવપુષ્પપ્રિયા પ્રીતા પ્રેમમણ્ડલમધ્યગા ।
કુલશાસ્ત્રપ્રદીપ્તા ચ કુલમાર્ગપ્રવર્ધિની ॥
શ્મશાનભૈરવી કાલભૈરવી ભૈરવીપ્રિયા ।
આનન્દભૈરવી ધ્યાનભૈરવી પુરભૈરવી ॥
મહાભૈરવપત્ની ચ ભૈરવી લોકભૈરવી ।
સુવિદ્યા ભૈરવી નીતિભૈરવી ગુણભૈરવી ॥
સમ્મોહનભૈરવી પુષ્ટિભૈરવી તુષ્ટિભૈરવી ।
સૃષ્ટિસ્થિતિભૈરવી ચ ભૈરવી સ્થિતિભૈરવી ॥
પુણ્ડરીકાક્ષગૃહિણી પુણ્ડરીકાક્ષવલ્લભા ।
આનન્દસુન્દરી વીરસુન્દરી સ્થિતિસુન્દરી ॥
આનન્દસુન્દરી કાલસુન્દરી પુરસુન્દરી ।
યા માયાસુન્દરી સૌમ્યાસુન્દરી લોકસુન્દરી ॥
યા વિદ્યાસુન્દરી નીતસુન્દરી ગુણસુન્દરી ।
મલ્લિકાહારરસિકા મલ્લિકાહારશોભિતા ॥

નવચમ્પકવર્ણાભા નાગકેશરશોભિતા ।
જવાકુસુમસઙ્કાશા જવાકુસુમશોભિતા ॥
પ્રિયા પ્રિયઙ્કરી વિષ્ણોર્દાનવેન્દ્રવિનાશિની ।
જ્ઞાનેશ્વરી જ્ઞાનદાત્રી જ્ઞાનાનન્દપ્રદાયિની ॥
ગુણગૌરવસમ્પન્ના ગુણશીલસમન્વિતા ।
રૂપયૌવનસમ્પન્ના રૂપયૌવનશોભિતા ॥
ગુણાશ્રયા ગુણવતી ગુણગૌરવસુન્દરી ।
લસત્તારાપતિપ્રખ્યા તાટઙ્કદ્વયશોભિતા ॥
વૃક્ષમધ્યાગ્રનિલયા વૃક્ષમધ્યનિવાસિની ।
કુમુદ્વતી કુમુદિની કુમુદા કુમુદાકરા ॥
કુસુમ્ભરૂપરુચિરા કુસુમરુણમસ્તકા ।
સ્વયમ્ભૂપુષ્પસરસા મગ્ના ધ્યાનવતી સદા ॥
શુક્રપ્રિયા શુક્રરતા શુક્રમજ્જનતત્પરા ।
પર્ણાડપર્ણા સુપર્ણા ચ નિષ્પન્ના પાપનાશિની ॥
મદિરા મોદસમ્પન્ના મદિરા મોદધારિણી ।
સર્વાશ્રયા સર્વગુણાનન્દકન્દલકારિણી ॥
નારીપુષ્પસમપ્રાણા નારીપુષ્પસમુત્સુકા ।
નારી પુષ્પોત્સવા નારી નારીપુષ્પરતા મૃગી ॥
ચતુર્ભુજા દશભુજાઅષ્ટાદશભુજા તથા ।
દ્વિભુજા ષડ્ભુજાષ્ટારપઙ્કજા પરિસંસ્થિતા ॥
કૌધેરી કૌરવી કૌર્વ્યા કુરુકુલ્લા કપાલિની ।
વિપરી કદલી જઙ્ઘા રમ્ભોરૂ રામવલ્લભા ॥
નિશાચરી નિશામૂર્તિનિશાચન્દ્રસમપ્રભા ।
ચાન્દ્રી ચન્દ્રકલા ચન્દ્રા ચારુચન્દ્રાસમપ્રભા ॥
સ્ત્રોતસ્વિની સ્ત્રોતવતી સર્વદુ:ખાર્તિનાશિની ।
સર્વાધારા સર્વમયી સર્વાનન્દાપ્રવર્ધિની ॥
સર્વચક્રેશ્વરી સર્વા સર્વમન્ત્રામયી સદા ।
સહસ્ત્રનયનપ્રાણા સહસ્ત્રનયનપ્રિયા ॥
સહસ્ત્રશીર્ષા સુસમા સદમ્ભા સર્વભક્ષિકા ।
ષષ્ટિકા ષટ્સુચક્રસ્થા ષડ્વર્ગફલદાયિની ॥

ષડ્વિંશપદ્મમધ્યસ્થા ષડ્વિંશદલમધ્યગા ।
હકારવર્ણનિલયા હકારાક્ષરભૂષિતા ॥
હારિણી હારવનિતા હારહીરકશોભિતા ।
હ્રીંકારબીજસહિતા હ્રીંકારૈરુપશોભિતા ॥
કન્દર્પસ્ય કલા કુલ્યા કૌલિની કુલતર્પિતા ।
કેતકી કુસુમપ્રાણકેતકી કૃતભૂષણા ॥
કેતકીકુસુમાસકતા કેતકીપરિભૂષિતા ।
કર્પૂરપૂર્ણવદના કલાનાથસમપ્રભા ॥
કલા કેલિપ્રિયા કીર્ણકદમ્બકુસુમોત્સુકા ।
કાદમ્બિની કરિગતિઃ કુઞ્જરેશ્વરગામિની ॥
ખર્વા વ ખઞ્જનદ્વન્દ્વલોચના ખડ્ગભૂષિતા ।
ખદ્યોત ઈવ દુર્લક્ષ્યા ખદ્યોત ઈવ ચઞ્ચલા ॥
ગયા ગદાગુણપ્રીતા ગીતવાદ્યપ્રિયા ગતિઃ ।
ગણેશ્વરી ગણેજ્યા ચ ગણપૂજ્યા ગણપ્રદા ॥
ગુણાઢ્યા ગુણસમ્પત્તિર્ગુ ણદાત્રી ગુણાત્મિકા ।
ગુર્વી ગુરુતરા ગોરી ગાણપત્યફલપ્રદા ॥
ધર્માંશુગૃહિણી ધર્મા ધર્મસિન્ધુનિવાસિની ।
ઘર્ઘરા ઘોરવદના ઘોરદૈત્યાવિનાશિની ॥
ઘોષા ઘોષવતી ઘોષ્યા ઘોષપુત્રી ઘનાલયા ।
ચર્વરી ચારુનયના ચારુવક્ત્રા ચતુર્ગુણા ॥
ચતુર્વેદમયી ચૂર્ણ-ચન્દ્રાસ્યા ચતુરાનના ।
ચલઞ્ચકોરનયના ચલતુખઞ્જનલોચના ॥
ચલદમ્ભોજવદના ચલદમ્ભોજશોભિતા ।
છાત્રી છત્રપ્રિયા છત્રા છત્રચામરશોભિતા ॥
છિન્ના છિર્દિછિશિરા છિન્નનાસા છલાન્વિતા ।
છલાદ્યા છલસન્ત્રસ્થા છલરૂપા છલચ્છિરા ॥
છકારવર્ણનિલયા છકારાદ્યા છલપ્રિયા ।
છદ્મિની છદ્મનિરતા છદ્માછદ્મનિવાસિની ॥
જગન્નાથપ્રિયા જીવા જગન્નાથરતા જરા ।
જીર્ણા જીમૂતવનિતા જીમૂતૈરુપશોભિતા ॥

જામાતૃવરદા જૃમ્ભા જમલાર્જુનધારિણી ।
જરા જરાન્વિતા જૃમ્ભા જમ્ભારાતિવરપ્રદા ॥
જિતા જયિત્રી જયદા જયદાત્રી જયપ્રદા ।
ઝલ્લરા ઝીતૃકૃતિર્ઝિલ્લીઝરી ઝર્ઝરિકા તથા ॥
ટાઙ્કરિકારિણી ટીત્કારિણી ટઙ્કધારિણી ।
ઠક્કુરાજ્ઞા ડમરુકરા ડાત્કારી ડમરુપ્રિયા ॥
ઢક્કારવાદ્યઢક્કારી તુલસી તાલભક્ષિકા ।
તુલા તૌલિનિકા તીર્ણા તારા તારિણીકા તથા ॥
તન્ત્રવાત્રી તન્ત્રકારી તન્ત્રનારીરતાતુરા ।
તપઃપ્રભાવા તન્ત્રજ્ઞા તન્ત્રસારફલપ્રદા ॥
તપસ્યા તૌલિની તાર્ત્તી તાર્ત્તીયા તુલસી તુષા ।
તુષારકરપૂર્ણા સ્યાત્ તુષારકરમણ્ડિતા ॥
તુહિનાંશુસમાભાસા તુહિનાંશુસમપ્રભા ।
તુષારકરતુલ્યાઙ્ગી તુષારકરસુન્દરી ॥
તુષારવામતુલ્યાસ્યા તુષારાંશુસમાનના ।
તુહિનાદ્રિસુતા તાર્ક્ષા તાલાઙ્ગી તાલવર્જિતા ॥
તારસ્વરેણ સહિતા તારસ્વરવિભૂષિતા ।
ધકારકૂટનિલયા ધકારાક્ષરમાલિની ॥
દયાવતી દીનરતા દુઃખદારિદ્રયનાશિની ।
દોર્ભાગ્યદુઃખદાલિની દૌર્ભાગ્યાપદનાશિની ॥
દુહિતા દીનબન્ધુશ્ચ દાનવેન્દ્રવિમર્દિની ।
દાનદાત્રી દાનપરા દાનસમ્માનતોષિતા ॥
દાલભ્યાદિસેવિતા દાન્તા દામોદરપરાયણા ।
દધીચી વરદા દુષ્ટા દાનવેન્દ્રવિનાશિની ॥
દીર્ઘનેત્રા દીર્ઘકચા દીર્ઘનાસા ચ દીર્ઘિકા ।
દારિદ્રયદુઃખશમની દુષ્ટાસુરનિષૂદિની ॥
દમ્ભિકા દમ્ભહા દમ્ભા દનુજેન્દ્રવિનાશિની ।
ધનધાન્યપ્રદા ધન્યા ધનેશ્વરવરપ્રદા ॥
ધર્મિણી ધર્મિકા ધર્મ્યા ધર્માધર્મપ્રવર્ધિની ।
ધર્મેશ્વરી ધર્મદાત્રી ધર્માનન્દપ્રવર્ધિની ॥

ધનાધ્યક્ષા ધનપ્રીતા ધનાઢ્યા ધનતોષિતા ।
ધીરા ધૈર્યવતી ધૃષ્ણા ધવલામ્ભોજસન્નિભા ॥
ધરિણી ધારિણી ધાત્રી ધુરીણા ધવલાસ્પદા ।
ધાર્મિકા ધર્મ સહિતા ધર્મનિન્દકવર્જિતા ॥
નવીના નિરજા શ્રિા નિમ્નનાભિર્નગેશ્વરી ।
નૂતનામ્ભોજનયના નવીનામ્ભોજસુન્દરી ॥
નાગરી નાગરાજેજ્યા નાગરાજસુતા નગા ।
નાગરાજપતિર્નગ્ના નાગરાજવિભૂષિતા ॥
નગેશ્વરી નગારૂઢા નગરાજકુલેશ્વરી ।
નવીનેન્દુકલાનન્દા નન્દિકેશ્વરવલ્લભા ॥
નીરજા નીરજાક્ષી ચ નીરજદ્વન્દ્વલોચના ।
નીરસૂતા નીરભવા નીરનિર્મલદેહિની ॥
નાગયજ્ઞોપવીતાઢ્યા નાગયજ્ઞોપવીતિકા ।
નાગકેસરસન્તુષ્ટા નાગકેસરમાલિની ॥
નવીનકેતકીકુન્દમન્દારસ્ત્રજભૂષિતા ।
નાયકાનન્દનિલયા નાયકાનન્દકારિણી ॥
નર્મકર્મરતા નિદ્રા નર્મકર્મપરાયણા ।
નર્મકપ્રિયા નર્મા નર્મધર્મપરાયણા ॥
નર્મપ્રીતા નર્મરતા નર્મધ્યાનપરાયણા ।
નર્મકર્મૈકસહિતા નર્મકર્મૈકપાલિકા ॥
નરનારીગુણપ્રીતા નરનારીવરપ્રદા ।
નારાયણપ્રિયા નિષ્કા નિષ્કવર્ણા નકારહા ॥
પુષ્પપ્રિયા પુષ્પરતા પૌષ્પીપાનપરાયણા ।
પુષ્પપ્રીતા ચ પુષ્પેજ્યા પુષ્પદામવિભૂષણા ॥
પુણ્યદા પૂર્ણિમા પુણ્યા પુણ્યકોટિફલપ્રદા ।
પુરાણાગમવેદ્યા ચ પુરાણાગમગોપિતા ॥
પુરાણાગમગોપ્યા ચ પુરાણાગમતોષિતા ।
પુરાણગોચરા પૂર્વા પૂર્ણા પ્રોઢવિનાશિની ॥
પ્રહ્લાદહૃદયાહ્લાદગેહિની પુણ્યચારિણી ।
ફાલ્ગુની ફાલ્ગુનપ્રીતા ફાલ્ગુનપ્રેમધારિણી ॥

ફલ્ગુફલપ્રદા ચૈવ ફણિરાજવિભૂષિતા ।
ફણાકરા ફણિપ્રીતા ફણિહારવિભૂષિતા ॥
ફણીશકૃતસર્વાઙ્ગભૂષણા ફણિવાહિની ।
ફણિપ્રીતા ફણિરતા ફણિકઙ્કણધારિણી ॥
ફલદાત્રી ફલાસકતા ફલાભરણભૂષિતા ।
ફકારકૂટસર્વાઙ્ગી ફાલ્ગુનાનન્દવર્ધિની ॥
વાસુદેવરતા વિજ્ઞા વિજ્ઞવિજ્ઞાનકારિણી ।
વીણાવતી વલાકીર્ણા બાલપીયૂષરોચિષા ॥
બાલા વસુમતી વિદ્યા વિદ્યાહારવિભૂષિતા ।
વિદ્યાવતી વૈદ્યપદા પ્રીતચા વૈવસ્વતી બલિઃ ॥
વાણી વિલાસકરણી વરાઙ્ગસ્થા વરાનના ।
વિષ્ણોર્વક્ષસ્થલસ્થા ચ વાગ્વતી બિન્ધ્યગેહિની ॥
નિવારતરુસંસ્થા ચ નોવારકુસુમોત્સુકા ।
ભીતિહા ભયદા ભાનોરંશુજાલસમપ્રભા ॥
ભાર્ગવેજ્યા ભૃગોઃ પૂજ્યા ભારદ્વાજનમસ્કૃતા ।
ભીતિહા ભયસમ્પન્ના ભીમાકારભ્રસુન્દરી ॥
માયાધરી માનરતા માનસામ્માનતત્પરા ।
માધવાનન્દદા માધ્વી મદિરા મદિરેક્ષણા ॥
મહોત્સાહગુણોપેતા મહતી મહદદ્ભુતા ।
મદિરા મોદરમિતા મદિરામજ્જને રતા ॥
યશોધરી યશોવિદ્યા યશોદાનન્દવર્ધિની ।
યશઃકર્પૂરધવલા યશોદામવિભૂષણા ॥
યમરાજસ્વસા યોગમાર્ગાનન્દપ્રવર્ધિની ।
યાદવાનન્દકરિણી યાદવાનન્દર્વાધની ॥
યજ્ઞાપ્રીતા યજ્ઞમયી યત્રાકર્મવિભૂષણા ।
રામપ્રિયા રામરતા રામતોષણતત્પરા ॥
રાજ્ઞી રાજકુલેજ્યા ચ રાજરાજેશ્વરી રમા ।
રમણી રામણી રમ્યા રામાનન્દપ્રદાયિની ॥
રજનીકતરપૂર્ણા સ્યાદ્રક્તોત્પલવિલોચના ।
લાઙ્ગલી પ્રેમસન્તુષ્ટા લાઙ્ગલીપ્રણયપ્રિયા ॥

લાક્ષારુણા ચ લલના લીલા લીલાવતી લયા ।
લઙ્કેશ્વરગુણપ્રીતા લઙ્કેશવરદાયિની ॥
લવઙ્ગકુસુમપ્રીતા લવઙ્ગકુસુમરુગજા ।
બાલા વિવસ્વદ્ગૃહિણી વિવસ્વત્પ્રેમધારિણી ॥
શવલા શરલા શલ્યા શરણ્યા શ્રીઃ શરદ્ગુણા ।
ષટ્કોણચક્રમધ્યસ્થા સમ્પદા હ્રી વિશોભિતા ॥
ક્ષેમા અમ્બા તથાજ્ઞા ચ ઇડા ઈશ્વરવલ્લભા ।
ઉગ્રાખ્યા ચ તથા ચોર્ણાઋકારા ઋસ્વરો દ્રવા ॥
એષ્યા ચૈષ્યા તથા ચોષા ઔકારાક્ષરરૂપિણી ।
અંસા અકારવનિતા સર્વાગમસુગોપિતા ॥
ય ઇદં પઠતે સ્તોત્રં પ્રત્યહં ભક્તિસંયુતઃ ।
દિવા રાત્રૌ તથા સન્ધ્યાસમયે સ મહેશ્વરઃ ॥
સ્તવમાત્રસ્ય પાઠેન રાજા કિઙ્ગરતામિયાત્ ।
સર્વાગમેષુ પૂજ્યઃ સ્યાતુ સર્વતન્ત્રે સ્વયં હરઃ ॥
શિવસ્થાને ચ શય્યાયાં શૂન્યાગારે ચતુષ્પથે ।
યઃ પઠેચ્છૃરગુયાદ્ વાપિ સ યોગી નાત્ર સંશયઃ ॥
યાનિ નામાનિસન્ત્યસ્નિન્ પ્રસઙ્ગાન્ મુરવૈરિણઃ ।
ગ્રાહ્યાનિ તાનિ કલ્યાણિ નાન્યાનિ તુ કદાચન ॥
હરેનમિ ન ગૃહ્ગીયાન્ન સ્પૃશેત્ તુલસીદલમ્ ।
નાન્યચિન્તા પ્રકર્ત્તવ્યા નાન્યનિન્દા કદાચન ॥
સિન્દૂરકરવીરાદ્યૈઃ પુષ્પૈર્લોહિતકેઃ શુભામ્ ।
યોડર્ચયેદ્ ભક્તિભાવેન તસ્યાડસાધ્યં ન કિઞ્ચન ॥
વાતસ્તમ્ભં જલસ્તમ્ભં ગતિસ્તમ્ભં વિવસ્વતઃ ।
વહ્નેઃ શૈત્યં કરોત્યેષ સ્તવસ્યાસ્ય ચ કીર્ત્તનાત્ ॥
સ્ત્રિયમાકર્ષયેત્ તૂર્ણમરીન્ મર્દયતિ હઠાત્ ।
મોહયેદ્ રાજદરાશ્ચ દેવનપિ વશં નયેતુ ॥
યઃ પઠેચ્છૃણુયાદુ વાપિ એકચિત્તેન સર્વદા ।
સ દીર્ઘાયુઃ સુખીવાગ્મી વાણી તસ્ણ વશઙ્કરી ॥
સર્વતીર્થાભિષેકેન ગયાશ્રાદ્ધેન યત્ ફલમ્ ।
તત્ ફલં સકલં તસ્યં યઃ પઠેદેકચિત્તાતઃ ॥

યેષામારાધને શ્રદ્ધા યે ચ સાધિતુમુદ્યયતાઃ ।
તેષાં કૃતાર્થ સર્વત્ર ગતિર્દેવિ પદાલયે ॥
ઋતુયુક્તલતા મધ્યે સ્થિત્વા દણ્ડેન તાડયેત્ ।
જપ્ત્વા સ્તુત્વા ચ ભક્ત્યા ચ ગચ્છેદ્ધૈ તારિકાપદ ॥
અષ્ટમ્યાં ચ ચતુર્દશ્યાં નવમ્યાં શનિવાસરે ।
સંક્રાન્તો મઙ્ગલે રાત્રાવમાવસ્યાયાં યોઽર્ચયેતુ ॥
વર્ષ વાપ્ય તુ દેવેશિ તસ્યાધીનાશ્ચ સિદ્ધયઃ ।
મૃતપુત્રા ચ યા નારી મૃતગર્ભા ચ યાઽઙ્ગના ॥
મૃતપત્યા ચ યા નારી દૌર્ભાગ્યપદપીડિતા ।
બન્ધ્યા ચકાકબન્ધ્યા ચ મૃતપુત્રા ચ યાઽઙ્ગના ॥
ધનધાન્યવિહીના ચ રોગશોકાકુલા ચ યા ।
તાભિરેતન્ મહાદેવિ ભૂર્જપત્રે લિખાપયેતૂ ॥
સવ્યે ભુજે ચ બધ્નીયાતૂ સર્વસૌખ્યવતી ભવેતુ ।
એવં પુમાનપિ પ્રાયો દુઃખેન પરિપીડિતઃ ॥
સભાયાં વ્યસને ઘોરે વિવાદે શત્રુસઙ્કટે ।
ચતુરઙ્ગે તથા યુદ્ધે સર્વત્રાપદપીડિતે ॥
સ્મરણાદસ્ય કલ્યાણિ સંક્ષયં યાન્તિ દૂરતઃ ।
પૂજનીયા પ્રયત્નેન શૂન્યાગારે શિવાલયે ॥
બિલ્વવૃક્ષતલે દેવિ સર્વદા કુલમણ્ડલૈઃ ।
શર્કરાસવસંયુક્તૈર્દુગ્ધૈઃ સતણ્ડુલૈઃ ॥
અપૂપ-પિષ્ટ-સંયુક્તૈર્નૈવેદ્યશ્ચ યથોચિતૈઃ ।
નિવેદિતં ચ યદ્ દ્રવ્યં ભોક્તવ્યં ચાવધાનતઃ ॥
ન ચેત્તદ્ભુજયતે મોહાદ્ભોક્તું નૃત્યન્તિ દેવતાઃ ।
અનેનૈવ વિધાનેન યોઽર્ચયેત્ પરમેશ્વરીમ્ ॥
સ ભૂમિમણ્ડલે દેવિ સાક્ષાદીશો નસંશયઃ ।
મહાશઙ્ખે ન કલ્યાણિ સર્વ કાર્યં જપાદિકમ્ ॥
કુલસર્વસ્વકસ્યૈવ પ્રભાવો વર્ણિતો મયા ।
ન શક્યતે સમાખ્યાતું વર્ષકોટિશતૈરપિ ॥
કિઞ્ચિન્માયાપિ ચાપલ્યાત્ કથિતં પરમેશ્વરિ ।
જન્માન્તરસહસ્ત્રેણ કથિતું નૈવ શક્યતે ॥

કુલીનાય પ્રદાતવ્યં તારાભક્તિપરાય ચ ।
અન્યભક્તાય નો દેયં વૈષ્ણવાય વિશેષતઃ ॥
કુલીનાય મહેચ્છાય ભક્તિશ્રદ્ધાપરાય ચ ।
મહાત્મને સદા દેયં પરીક્ષિતગુણાય ચ ॥
નાડભક્તાય પ્રદાતવ્યં પન્થાન્તરરતાય ચ ।
ન દેયં દેવદેવેશિ ગોપ્યં સર્વાગમે સદા ॥
પઠનીયં સદા દેવિ સર્વાવસ્થાસુ સર્વદા ॥

યઃ સ્તોત્રં કુલનામકં પ્રતિદિનં ભક્ત્યા પઠેન્માનવઃ । સ સ્યાદ્ વિત્તચયૈર્ધનેશ્વરસમો વિદ્યાભવેવક્પિતિઃ ॥ સૌન્દર્યેણ ચ મૂર્તિમાન્ મનસિજઃ કીર્ત્યા ચ શીતદ્યુતિઃ । શઙ્કર એવ શૌર્યવિભવૈર્ભૂમિ- પતિર્નાન્યથા ॥

॥ ઈતિ શ્રી તારાયાઃ કુલસર્વસ્વં નામ સહસ્ત્રનામસ્તોત્રં સમાપ્તમ્ ॥

(૨) શ્રીતારાતકારાદિ સહસ્ત્રનામસ્તોત્ર :

✧ **વસિષ્ઠ ઉવાચ :**

નામ્નાં સહસ્ત્રં તારાયા મુખામ્ભોજાદ્વિનિર્ગતમ્ ।
મન્ત્રસિદ્ધિકરં પ્રોક્તં તન્મેવદ પિતામહ ॥૧॥

વસિષ્ઠ બોલ્યા : ‘હે પિતામહ ! તારા સહસ્ત્ર નામ જે કે મંત્ર સિદ્ધિકારક કહેવામાં આવેલ છે. અને આપના મુખકમળથી જે નીકળેલ છે, તેને માપ મને કહી સંભળાવો.

✧ **બ્રહ્મોવાચ :**

શ્રૃણુ વત્સ પ્રવક્ષ્યામિ રહસ્યં સર્વસિદ્ધિદમ્ ।
યસ્યોપદેશમાત્રેણ તવ સિદ્ધિર્ભવિષ્યતિ ॥૨॥
મહાપ્રલયકાલાદૌ નષ્ટે સ્થાવરજઙ્ગમે ।
મહાતારં સમાકર્ણ્ય કૃપયા સંહૃતં તનૌ ॥૩॥
નામ્ના તેન મહાતારા ખ્યાતા સા બ્રહ્મરૂપિણી ।
મલાશૂલત્રયં કૃત્વા તત્ર ચૈકાકિનો સ્થિતા ॥૪॥
પુનઃ સૃષ્ટેશ્ચિકીર્ષાભૂદ્દિવ્યાસામ્રાજ્યાસંજ્ઞકમ્ ।
નામ્નાં સહસ્ત્રમસ્યાસ્તુ તકારાદ્યં મયા સ્મૃતમ્ ॥૫॥
તત્પ્રભાવેણ બ્રહ્માણ્ડ નિર્મિતં સુદૃઢં મહતૂ ।
આવિર્ભૂતાવયં તન્ત્રયન્ત્રસ્તસ્યાઃ પુરા દ્વિજ ॥૬॥
સ્વસ્યકાર્યાર્થિનસ્તત્ર ભ્રાન્તા ભૂમ્યાં યથા વયમ્ ।
તયોપદિષ્ટાઃ કૃપયા ભવામસ્સૃષ્ટિકારકાઃ ॥૭॥

તસ્યાઃ પ્રસાદાદ્વિપેન્દ્ર ત્રયો બ્રહ્માણ્ડનાયકા ।
અન્યે સુરગણાસ્સર્વે તસ્યાઃ પાદપ્રસેવકાઃ ॥૮॥
ગઠનાદ્ધારણાત્સૃષ્ટેઃ કર્તાઽહં પાલકો હરિઃ ।
તત્વાક્ષરોપદેશેન સંહર્તા શઙ્કરસ્સવયમ્ ॥૯॥
ઋષિચ્છન્દાદિકં ધ્યાનં મૂલવત્પરિકીર્તિતમ્ ।
નિયોગમાત્રસિદ્ધી ચ પુરુષાર્થચતુષ્ટયમ્ ॥૧૦॥

બ્રહ્માજી બોલ્યા : 'હે વત્સ ! સમસ્ત સિદ્ધિઓને આપનારા તે રહસ્યને હું કહી સંભળાવું છું. જેના ઉપદેશ માત્રથી તમને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે. મહાપ્રલય કાળમાં સ્થાવર તથા જંગમો નષ્ટ થઈ જવાથી શરીરમાં સંહત મહાતાર (અત્યંત ઉચ્ચ સ્વર ૐકાર ધ્વનિ) ને કૃપાપૂર્વક સાંભળીને તે તેના બ્રહ્મરૂપિણી મહાતારા દેવી નામથી વિખ્યાત થઈ. ત્રણ મહાશૂળને લઈને તે એકલી સ્થિત થઈ. ફરીથી દિવ્ય સામ્રાજ્ય સંજ્ઞક સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરવાની ઈચ્છા થઈ. તેના પ્રભાવથી સુદૃઢ બ્રહ્માંડનું નિર્માણ થયું. હે દ્વિજ ! તે સમયે તેમના તંત્ર-યંત્રથી અમે બધા આવિર્ભૂત થયા. પોતાના કાર્યની સિદ્ધિને માટે અમે બધા પૃથ્વી ઉપર આમતેમ ફરવા લાગ્યા. તે દેવીના ઉપદેશથી અમે સૃષ્ટિકારક બન્યા. તે દેવીના પ્રસાદથી અમે ત્રણેય બ્રહ્માંડના નાયક બન્યા. અન્ય સર્વ દેવતા ગણ તેમના ચરણના સેવક બન્યા. સૃષ્ટિના ગઠન અને ધારણ કરવાથી હું કર્તા તથા હરિ (વિષ્ણુ) પાલક બન્યા. તત્વાક્ષરના ઉપદેશથી શંકર સ્વયં સંહારકર્તા થઈ ગયા. ઋષિ, છંદ આદિ તથા ધ્યાન મૂળ અનુસાર બતાવવામાં આવ્યા છે. વિનિયોગ માત્રમાં પુરુષાર્થ ચતુષ્ટય કહેવામાંઆવેલ છે.

✧ વિનિયોગ :

ૐ અસ્ય શ્રીતારાતકારાદિસસહસ્ત્રનામસ્તોત્રસ્ય વસિષ્ઠઋષિઃ અનુષ્ટુપ્છન્દઃ તારા દેવતા સર્વેષ્ટસિદ્ધયે પાઠે વિનિયોગઃ ।

✧ ઋષ્યાદિ ન્યાસ :

ૐ વસિષ્ઠઋષયે નમઃ શિરસિ ૧ । અનુષ્ટુપ્છન્દસે નમઃ મુખે ૨ । તારાદેવતાયૈ નમો હૃદિ ૩ । વિનિયોગાય નમઃ સર્વાઙ્ગે ૪ । ઈતિ ઋષ્યાદિન્યાસઃ ।

✧ હૃદયાદિષડઙ્ગન્યાસ :

ૐ હ્રાં હૃદયાય નમ ૧ । ૐ હ્રીં હ્રીં શિરસે સ્વાહા ૨ । ૐ હૂં શિખાયૈ વષટ્ ૩ । ૐ હ્રૈં કવચાય હૂં ૪ । ૐ હ્રૌં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ૫ । ૐ હ્રઃ અસ્ત્રાય ફટ્ ૬ । ઈતિ હૃદયાદિષડઙ્ગન્યાસઃ ।

✦ કરન્યાસ :

ૐ હ્રાં અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ૧ । ૐ હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ ૨ । ૐ હ્રૂં મધ્યમાભ્યાં નમઃ ૩ । ૐ હ્રૈં અનામિકાભ્યાં નમઃ ૪ । ૐ હ્રૌં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ ૫ । ૐ હ્રઃ કરતલકરપૃ ષ્ઠાભયાં નમઃ ૬ । ઈતિ કરન્યાસઃ ।

✦ અથ ધ્યાનમ્ :

પ્રત્યાલીઢપદાર્પિતાંઘ્રિશવહૃદ્ઘોરાટ્ટહાસા પરા ખડ્ગેન્દીવરકર્ત્રિખર્પરભુજા હુંકારબીજોદ્ભવા । ખર્વા નીલવિશાલપિઙ્ગલજટાજૂટૈકનાગૈર્યુતા જાડ્યંન્યસ્ય કપાલકર્તું જગતાં હન્ત્યુગ્રતારા સ્વયમ્ ।

(ઈતિ ધ્યાત્વા સ્તોત્રં પઠેત્)

✦ સ્તોત્ર :

તારા તારાદિપઞ્ચાર્ણા તારાન્યાવેદવીર્યજા ।
તારા તારહિતાવર્ણા તારાદ્યા તારરૂપિણી ।।૧૧।।
તારારાત્રિસમુત્પન્ના તારારાત્રિવરોદ્યતા ।
તારારાત્રિજપાસક્તા તારારાત્રિસ્વરૂપિણી ।।૧૨।।
તારારાજ્ઞીસ્વસન્તુષ્ટા તારારાજ્ઞીવરપ્રદા ।
તારારાજ્ઞીસ્વરૂપા ચ તારારાજ્ઞીપ્રસિદ્ધિદા ।।૧૩।।
તારાહૃઙ્કજાધારા તારાહૃત્પઙ્કજાપરા ।
તારાહૃત્પઙ્કજાધારા તારાહૃત્પઙ્કજાતથા ।।૧૪।।
તારેશ્વરી ચ તારાભા તારાગણસ્વરૂપિણી ।
તારાગણસમાકીર્ણા તારાગણનિષેવિતા ।।૧૫।।
તારા તારાન્વિતા તારારત્નાન્વિતવિભૂષણા ।
તારાગણરણાસન્ના તારાકૃત્યપ્રપૂજિતા ।।૧૬।।
તારાગણકૃતાહારા તારાગણકૃતાશ્રયા ।
તારાગણકૃતાગારા તારાગણનતત્પરા ।।૧૭।।
તારાગુણગણાકીર્ણા તારાગુણગણપ્રદા ।
તારાગુણગણાસક્તા તારાગુણગણાલયા ।।૧૮।।
તારેશ્વરી તારપૂજ્યા તારાજપ્યા તુ તારણા ।
તારમુખ્યા તુ તારાખ્યા તારદક્ષા તુ તારિણી ।।૧૯।।
તારાગમ્યા તુ તારસ્થા તારામૃત તરઙ્ગિણી ।
તારભવ્યા તુ તારાર્ણા તારહવ્યા તુ તારિણી ।।૨૦।।

તારકા તારકાંતસ્થા તારાકારાશિભૂષણા ।
તારકાહારશોભઢ્યા તારકાવેષ્ટિતાઙ્ગણા ॥૨૧॥
તારકાહંસકાકીર્ણા તારકાકૃતભૂષણા ।
તારકાઙ્ગદશોભાઙ્ગી તારકાશ્રિતકઙ્કણા ॥૨૨॥
તારકાઞ્ચિતકાઞ્ચી ચ તારકાન્વિભક્ષણા ।
તારકાચિત્રાવસના તારકાસનમણ્ડલા ॥૨૩॥
તારકાકીર્ણમુકુટા તારકાશ્રિતકુણ્ડલા ।
તારકાન્વિતતાટઙ્કયુગ્મગણ્ડલસ્થલોજ્જવલા ॥૨૪॥
તારકાશ્રિતપાદાબ્જા તારકાવરદાયિકા ।
તારકાદત્તહૃદયા તારકાઞ્ચિતસાયકા ॥૨૫॥
તારકાન્યાસકુશલા તારકાન્યાસવિગ્રહા ।
તારકાન્યાસસસન્તુષ્ટા તારકાન્યાસસિદ્ધિદા ॥૨૬॥
તારકાન્યાસનિલયા તારકાન્યાસપૂજિતા ।
તારકાન્યાસસંહૃષ્ટા તારકાન્યાસસિદ્ધિદા ॥૨૭॥
તારકાન્યાસસમગ્રા તારકાન્યાવાસિની ।
તારકાન્યાસસમ્પૂર્ણા મન્ત્રાસિદ્ધિવિધાયિની ॥૨૮॥
તારકોપાસકપ્રાણા તારકોપાસકપ્રિયા ।
તારકોપાસકાસાધ્યા તારકોપાસકેષ્ટદા ॥૨૯॥
તારકોપાસકાસક્તા તારકોપાસકાર્થિની ।
તારકોપાસકારાધ્યા તારકોપાસકાશ્રયા ॥૩૦॥
તારકાસુરસન્તુષ્ટા તારકાસુરપૂજિતા ।
તારકાસુરનિર્માણકર્ત્રી તારકવન્દિતા ॥૩૧॥
તારકાસુરસમ્માન્યા તારકાસુરમાનદા ।
તારકાસુરસંસિદ્ધા તારકાસુરદેવતા ॥૩૨॥
તારકાસુરદેહસ્થા તારકાસુરસ્વર્ગદા ।
તારકાસુરસંસૃષ્ટા તારકાસુરગર્વદા ॥૩૩॥
તારકાસુરસંહન્ત્રી તારકાસુરમર્દિની ।
તારકાસુરસંગ્રામનર્તકી તારકાપરા ॥૩૪॥
તારકાસુરસંગ્રામતારિણી તારકારિભૃત્ ।
તારકાસુરસંગ્રામકબંધવૃન્દવન્દિતા ॥૩૫॥

તારકારિપ્રસૂસ્તારકારિમાતા તુકારિકા ।
તારકારિમનોહારિવસ્ત્રભૂપાનુશાસિકા ॥૩૬॥
તારકારિવિધાત્રી ચ તારકારિનિપેવિતા ।
તારકારિવિધાત્રીં ચ તારકારિસુશિક્ષિતા ॥૩૭॥
તારકારિસુસન્તુષ્ટા તારકારિવિભૂષિતા ।
તારકારિકૃતોત્સઙ્ગા તારકારિપ્રહર્ષદા ॥૩૮॥
તમઃસમ્પૂર્ણસર્વાઙ્ગી તમોલિપ્તકલેવરા ।
તમોવ્યાપ્તસ્થલાસઙ્ગા તમઃપટલસન્નિભા ॥૩૯॥
તમાહન્ત્રી તમઃકર્ત્રી તમઃસઞ્ચારકારિણી ।
તમોગાત્રી તમોદાત્રી તમઃપાત્રી તમોપહા ॥૪૦॥
તમોરાશેઃ પૂર્ણરાશિસ્તમોરાશિ વિનાશિની ।
તમોરાશિકૃતધ્વંસી તમોરાશિભયઙ્કરી ॥૪૧॥
તમોગુણપ્રસન્નાસ્યા તમોગુણસિદ્ધિદા ।
તમોગુણોક્તમાર્ગસ્થા તમોગુણવિરાજિતા ॥૪૨॥
તમોગુણસ્તુતિપરા તમોગુણવિર્દ્ધિની ।
તમોગુણાશ્રિતપરા તમોગુણવિનાશિની ॥૪૩॥
તમોગુણક્ષયકરી તમોગુણકલેવરા ।
તમોગુણધ્વંસતુષ્ટા તમઃપારે પ્રતિષ્ઠિતા ॥૪૪॥
તમોભવભવપ્રીતા તમોભવભવપ્રિયા ।
તમોભવભવશ્રદ્ધા તમોભવભવાશ્રયા ॥૪૫॥
તમોભવભવપ્રાણા તમોભવભવાર્ચિતા ।
તમોભવભવપ્રીત્યાલીઢકુમ્ભસ્થલસ્થિતા ॥૪૬॥
તપસ્વિવૃન્દાસન્તુષ્ટા તપસ્વિવૃન્દપુષ્ટિદા ।
તપસ્વિવૃન્દાસંસ્તુત્યા તપસ્વિવૃન્દવન્દિતા ॥૪૭॥
તપસ્વિવૃન્દસમ્પન્ના તપસ્વિવૃન્દહર્ષદા ।
તપસ્વિવૃન્દસમ્પૂજ્યા તપસ્વિવૃન્દભૂષિતા ॥૪૮॥
તપસ્વિચિત્તતલ્પસ્થા તપસ્વિચિત્તમધ્યગા ।
તપસ્વિચિત્તચિત્તાર્હા તપસ્વિચિત્તહારિણી ॥૪૯॥
તપસ્વિકલ્પબલ્યાભા તપસ્વિકલ્પપાદપા ।
તપસ્વિકામધેનુશ્ચ તપસ્વિકામપૂર્તિદા ॥૫૦॥

તપસ્વિત્રાણનિરતા તપસ્વિગૃહસંસ્થિતા ।
તપસ્વિગૃહરાજ્યશ્રીસ્તપસ્વિરાજ્યદાયિકા ॥૫૧॥
તપસ્વિમાનસારાધ્યા તપસ્વિમાનદાયિકા ।
તપસ્વિતાપસંહર્ત્રી તપસ્વિતાપશાન્તિકૃતુ ॥૫૨॥
તપસ્વિસિદ્ધિવિદ્ધા ચ તપસ્વિમન્ત્રસિદ્ધિકૃતુ ।
તપસ્વિમન્ત્રતન્ત્રેશી તપસ્વિમન્ત્રરૂપિણી ॥૫૩॥
તપસ્વિમન્ત્રનિપુણા તપસ્વિકર્મકારિણી ।
તપસ્વિકર્મસમ્ભવા તપસ્વિકર્મસાક્ષિણી ॥૫૪॥
તપસ્સેવ્યા તપોભવ્યા તપોભાવ્યા તપસ્વિની ।
તપોવશ્યા તપોગમ્યા તપોગેહવિનાશિની ॥૫૫॥
તપોધન્યા તપોમાન્યા તપઃકન્યા તપોવૃતા ।
તપસ્તથ્યા તપોગોપ્યા તપોજપ્યા તપોનૃતા ॥૫૬॥
તપસ્સાધ્યા તપોરાધ્યા તપોવન્દ્યા તપોમયી ।
તપસ્સન્ધ્યા તપોવન્ધ્યા તપસ્સાન્નિધ્યકારિણી ॥૫૭॥
તપોધેયા તપોજ્ઞેયા તપસ્તપ્તા તપોલા ।
તપોલેયા તપોદેયા તપસ્તત્ત્વફલપ્રદા ॥૫૮॥
તપોવિઘ્નવરઘ્ની ચ કપોવિઘ્નવિનાશિની ।
તપોવિઘ્નચયધ્વશીં તપોવિઘ્નભયઙ્કરી ॥૫૯॥
તપોભૂમિવરપ્રાણા તપોભૂમિપતિસ્તુતા ।
તપોભૂમિપતિધ્યેયયા તપોભૂમિપતીષ્ટદા ॥૬૦॥
તપોવનકુરઙ્ગસ્થા તપોવનવિનાશિની ।
તપોવનગતિપ્રીતા તપોવનવિહારિણી ॥૬૧॥
તપોવનફલાસક્તા તપોવનફલપ્રદા ।
તપોવનસુસાધ્યા ચ તપોવનસુસિદ્ધિદા ॥૬૨॥
તપોવનસુસેવ્યા ચ તપોવનનિવાસિની ।
તપોધનસુસંસેવ્યા તપોધનસુસાધિતા ॥૬૩॥
તપોધનસુસંલીના તપોધનમનોમયી ।
તપોધનનમસ્કારા તપોધનવિમુક્તિદા ॥૬૪॥
તપોધનધનાસાધ્યા તપોધનધનાત્મિકા ।
તપોધનધનારાધ્યા તપોધનફલપ્રદા ॥૬૫॥

તપોધનધનાઢ્યા ચ તપોધનધનેશ્વરી ।
તપોધનધનપ્રીતા તપોધનધનાલયા ॥૬૬॥
તપોધનજનાકીર્ણા તપોધનજનાશ્રયા ।
તપોધનજનારાધ્યા તપોધનજનપ્રસૂઃ ॥૬૭॥
તપોધનજનપ્રાણા તપોધનજનેષ્ટદા ।
તપોધનજનાસાધ્યા તપોધનજનેશ્વરી ॥૬૮॥
તરુણાસૃક્પ્રપાનાર્તા તરુણાસૃક્પ્રતર્પિતા ।
તરુણાસૃક્સમુદ્રસ્થા તરુણાસૃક્પ્રહર્ષદા ॥૬૯॥
તરુણાસૃક્સુસન્તુષ્ટા તરુણાસૃગ્વિલેપિતા ।
તરુણાસૃઙ્નદીપ્રાણા તરુણાસૃગ્વિભૂષણા ॥૭૦॥
તરુણૈણવલિપ્રિતા તરુણૈણવલિપ્રિયા ।
તરુણૈણબલિપ્રાણા તરુણૈણબલીષ્ટદા ॥૭૧॥
તરુણાજબલિપ્રીતા તરુણાજબલિપ્રિયા ।
તરુણાજબલિઘ્રાણા તરુણાજબલિપ્રભુક્ ॥૭૨॥
તરુણાદિત્યસઙ્કાશા તરુણાદિત્યવિગ્રહા ।
તરુણાદિત્યરુચિરા તરુણાદિત્યનિર્મલા ॥૭૩॥
તરુણાદિત્યનિલયા તરુણાદિત્યમણ્ડલા ।
તરુણાદિત્યલલિતા તરુણાદિત્યકુણ્ડલા ॥૭૪॥
તરુણાર્કસમજ્યોત્સ્ના તરુણાર્કસમપ્રભા ।
તરુણાર્કપ્રતીકાશા તરુણાર્કપ્રવર્દ્ધિતા ॥૭૫॥
તરુણા તરુણનેત્રા ચ તરુણારુણલોચના ।
તરુણાતરુણગાત્રા ચ તરુણાતરુણભૂષણા ॥૭૬॥
તરુણીદત્તાસંકેતા તરુણીદત્તાભૂષણા ।
તરુણીગણસન્તુષ્ટા તરુણી તરુણીમણિઃ ॥૭૭॥
તરુણીમણિસંસેવ્યા તરુણીમણિવન્દિતા ।
તરુણીમણિસન્તુષ્ટા તરુણીમણિપૂજિતા ॥૭૮॥
તરુણીવૃન્દસંવન્દ્યા તરુણીવૃન્દવન્દિતા ।
તરુણીવૃન્દસંસ્તુત્યા તરુણીવૃન્દમાનદા ॥૭૯॥
તરુણીવૃન્દમધ્યસ્થા તરુણીવૃન્દવેષ્ટિતા ।
તરુણીવૃન્દસમ્પ્રીતા તરુણીવૃન્દભૂષિતા ॥૮૦॥

તરુણીજયસંસિદ્ધાં તરુણીજયમોક્ષદા ।
તરુણીપૂજકાસક્તકા તરુણીપૂજકાર્થિની ॥૮૧॥
તરુણીપૂજકશ્રીદા તરુણીપૂજકાર્તિહા ।
તરુણીપૂજકપ્રાણા તરુણીનિન્દકાર્ત્તિદા ॥૮૨॥
તરુણીકોટિનિલયા તરુણીકોટિવિગ્રહા ।
તરુણીકોટિમધ્યસ્થા તરુણીકોટિવેષ્ટિતા ॥૮૩॥
તરુણીકોટિદુસ્સાધ્યા તરુણીકોટિવિગ્રહા ।
તરુણીકોટિરુચિરા તરુણી તરુણીશ્વરી ॥૮૪॥
તરુણીમણિહારાઢ્યા તરુણીમણિકુણ્ડલા ।
તરુણીમણિસન્તુષ્ટા તરુણીમણિમણ્ડિતા ॥૮૫॥
તરુણીસરણિપ્રીતા તરુણીસરણીરતા ।
તરણીસરણિસ્થાના તરુણીસરણીરતા ॥૮૬॥
તરણીમણ્ડલશ્રીદા તરુણીમણ્ડલેશ્વરી ।
તરણીમણ્ડલશ્રદ્ધા તરણીમણ્ડલસ્થિતા ॥૮૭॥
તરણીમણ્ડલાર્ધ્યાઢ્યા તરણીમણ્ડલાર્ચિતા ।
તરણીમણ્ડલધ્યેયા તરણીભવસાગરા ॥૮૮॥
તરણીકરણાસક્તા તરણીતક્ષાકાર્ચિતા ।
તરણીતક્ષાકશ્રીદા તરણીતક્ષાકાથના ॥૮૯॥
તરણીતરણશીલા ચ તરીતરણતારિણી ।
તરીતરણસમ્વેદ્યા તરીતરકારિણી ॥૯૦॥
તરુરૂપા તરુરૂપસ્થા તરુસ્તરુલતામયી ।
તરુરૂપા તરુસ્થા ચ તરુમધ્યનિવાસિની ॥૯૧॥
તપ્તકાઞ્ચનગેહસ્થા તપ્તકાઞ્ચનભૂમિકા ।
તપ્તકાઞ્ચનપ્રાકારા તપ્તકાઞ્ચનપાદુકા ॥૯૨॥
તપ્તકાઞ્ચનદીપ્તાઙ્ગી તપ્તકાઞ્ચનસન્નિભા ।
તપ્તકાઞ્ચનગૌરાઙ્ગી તપ્તકાઞ્ચનમઞ્ચગા ॥૯૩॥
તપ્તકાઞ્ચનવસ્ત્રાઢ્યા તપ્તકાઞ્ચનરૂપિણી ।
તપ્તકાઞ્ચનમધ્યસ્થા તપ્તકાઞ્ચનકારિણી ॥૯૪॥
તપ્તકાઞ્ચનમાસાર્ચ્યા તપ્તકાઞ્ચનપાત્રભુક્ ।
તપ્તકાઞ્ચનશૈલસ્થા તપ્તકાઞ્ચનકુણ્ડલા ॥૯૫॥

તપ્તકાઞ્ચનક્ષેત્રાઢ્યા તપ્તકાઞ્ચનદણ્ડધૃક।
તપ્તકાઞ્ચનભૂપાઢ્યા તપ્તકાઞ્ચનદાનદા ॥૯૬॥
તપ્તકાઞ્ચનદેશેશી તપ્તકાઞ્ચનચાપધૃક્ ।
તપ્તકાઞ્ચનતૃણાઢ્યા તપ્તકાઞ્ચનબાણભૃત્ ॥૯૭॥
તલાતલવિધાત્રી ચ તલાતલવિધાયિની ।
તલાતલસ્વરૂપેશી તલાતલવિહારિણી ॥૯૮॥
તલાતલજનાસાધ્યા તલાતલજનેશ્વરી ।
તલાતલજનારાધ્યા તલાતલજનાર્થદા ॥૯૯॥
તલાતલજયાભાક્ષી તલાતલજચઞ્ચલા ।
તલાતલજરત્નાઢ્યા તલાતલજદેવતા ॥૧૦૦॥
તટિનીસ્થાનરસિકા તટિની તટવાસિની ।
તટિની તટિનીતરિગામિની તટિનીપ્રિયા ॥૧૦૧॥
તટિનીપ્લવનપ્રીતા તટિનીપ્લવનોદ્યતા ।
તટિનીપ્લવનશ્લાધ્યા તટિનીપ્લવનાર્થદા ॥૧૦૨॥
તટલાસ્યા તટસ્થાના તટેશી તટવાસિની ।
તટપૂજ્યા તટારાધ્યા તટરોમમુખાર્થિની ॥૧૦૩॥
તટજા તટરૂપા ચ તટસ્થા તટચઞ્ચલા ।
તટસન્નિધિગેહસ્થા સહિતા તટશાયિની ॥૧૦૪॥
તરઙ્ગિણી તરઙ્ગાભા તરઙ્ગાયતલોચના ।
તરઙ્ગસમદુર્દ્ધર્ષા તરઙ્ગસમચઞ્ચલા ॥૧૦૫॥
તરઙ્ગસમદીર્ઘાઙ્ગી તરઙ્ગસમવર્દ્ધિતા ।
તરઙ્ગસમસમ્વૃદ્ધિસ્તરંગસમર્મિલા ॥૧૦૬॥
તડાગમધ્યનિલયા તડાગમધ્યસમ્ભવા ।
તડાગરચનશ્લાધ્યા તડાગરચનોદ્યતા ॥૧૦૭॥
તડાગકુમુદામોદી તડાગેશી તડાગિની ।
તડાગનીરસંસ્નાતા તડાગનીરનિર્મલા ॥૧૦૮॥
તડાગકમલાગારા તડાગકમલાલયા ।
તડાગકમલાન્તસ્થા તડાગકમલોદ્યતા ॥૧૦૯॥
તડાગકમલાઙ્ગી ચ તડાગકમલાનના ।
તડાગકમલપ્રાણા તડાગકમલેક્ષણા ॥૧૧૦॥

તડાગરક્તપદ્મસ્થા તડાગશ્વેતપદ્મગા ।
તડાગનીલપદ્માભા તડાગનીલપદ્મભૃત્ ॥૧૧૧॥
તનુસ્તનુગતા તન્વી તન્વઙ્ગી તનુધારિણી ।
તનુરૂપા તનુગતા તનુધૃક્તનુરૂપિણી ॥૧૧૨॥
તનુસ્થા તનુમધ્યાઙ્ગી તનુકૃત્તનુમઙ્ગલા ।
તનુસેવ્યા તુ તનુજા તનુજા તનુસમ્ભવા ॥૧૧૩॥
તનુભૃત્તનુસમ્ભુતા તનુદા તનુકારિણી ।
તનુભૃત્તનુસંહન્ત્રી તનુસઞ્ચારકારિણી ॥૧૧૪॥
તથ્યવાક તથ્યવચના તથ્યકૃત્તથ્યવાદિની ।
તથ્યભૃત્તથ્યચરિતા તથ્યધર્માનુવર્તિની ॥૧૧૫॥
તથ્યમુક્તથ્યગમના તથ્યભક્તિવરપ્રદા ।
તથ્યનીચેશ્વરી તથ્યચિતાચારાસુસિદ્ધિદા ॥૧૧૬॥
તર્ક્યાર્તર્ક્યસ્વભાવા ચ તર્કદા યા તુ તર્કકૃતુ ।
તર્કાધ્યાપનમધ્યસ્થા તર્કાધ્યાપનકારિણી ॥૧૧૭॥
તર્કાધ્યાપનસન્તુષ્ટા તર્કાધ્યાનપનરૂપિણી ।
તર્કાધ્યાપનસંશીલા તર્કાર્થપ્રતિપાદિતા ॥૧૧૮॥
તર્કાધ્યાપનસંતૃપ્તા તર્કાર્થપ્રતિપાદકિા ।
તર્કવાદાશ્રિતપદા તર્કવાદવિર્દ્ધિની ॥૧૧૯॥
તર્કવાદૈકનિપુણા તર્કવાદપ્રચારિણી ।
તમાલદલશ્યામાઙ્ગી તમાલદલમાલિની ॥૧૨૦॥
તમાલવનસંકેતા તમાલપુષ્પપૂજિતા ।
તગરીતગરારાદ્ધ્યા તગરાર્ચિતપાદુકા ॥૧૨૧॥
તગસ્ત્રકસુસન્તુષ્ટો તગરસ્ત્રગ્વિરાજિતા ।
તગરાહુતિસન્તુષ્ટા તગરાહુતિકીર્દિદે ॥૧૨૨॥
તગરાહુતિસંસિદ્ધા તગરાહુતિમાનદા ।
તડિત્તડિલ્લતાકારા તડિચ્ચઞ્ચલલોચના ॥૧૨૩॥
તડિલ્લતા તડિત્તન્વી તડિદીપ્તા તડિત્પ્રભા ।
તદ્રૂપા તત્સ્વરૂપેશી તન્મયી તત્ત્વરૂપિણી ॥૧૨૪॥
તત્સ્થાનદાનનિરતા તત્કર્મફલદાયિની ।
તત્ત્વકૃત્તત્તવદા તત્ત્વા તત્ત્વવિત્તત્ત્વતર્પિતા ॥૧૨૫॥

તત્ત્વાર્ચ્યાતત્ત્વપૂજ્યા ચ તત્ત્વાર્ધ્યા તત્ત્વરૂપિણી ।
તત્ત્વજ્ઞાનપ્રદાનેશી તત્ત્વજ્ઞાનસુમોક્ષસદા ॥૧૨૬॥
ત્વરિતાત્વરિતપ્રીતા ત્વરિતાર્ત્તિવિનાશિની ।
ત્વરિતાત્વરિતપ્રીતા ત્વરિતાસવતર્પિતા ॥૧૨૭॥
ત્વગ્વસ્ત્રા ત્વગ્પરીધાના તરલા તરલેક્ષણા ।
તરક્ષુચર્મવાસના તરક્ષુત્વગ્વિભૂષણા ॥૧૨૮॥
તરક્ષુસ્તરક્ષુપ્રાણા તરક્ષુપૃષ્ઠગામિની ।
તરક્ષુપૃષ્ઠસંસ્થાના તરક્ષુપૃષ્ઠવાસિની ॥૧૨૯॥
તર્પિતોદૈસ્તર્ણાણાશા તર્પણાસક્તમાનસા ।
તર્પણાનન્દહૃદયા તર્પણાધિપતિસ્તતિઃ ॥૧૩૦॥
ત્રયીમયી ત્રયીસેવ્યા ત્રયીપૂજ્યા ત્રયીકથા ।
ત્રયીભવ્યા ત્રયીભાવ્યા ત્રયીહવ્યા ત્રયીયુતા ॥૧૩૧॥
ત્રયક્ષરી ત્ર્યક્ષરેશાની ત્ર્યક્ષરીશીઘ્રસિદ્ધિદા ।
ત્ર્યક્ષરેશી ત્ર્યક્ષરીસ્થા ત્ર્યક્ષરીપુરુષાસ્પદા ॥૧૩૨॥
તપના તપનેષ્ટા ચ તપસ્તપનકન્યકા ।
તપનાંશુસમાસહ્યા તપનકોટિકાન્તિકૃત્ ॥૧૩૩॥
તપનીયા તલ્પગતા તલ્પાતલ્પવિધાયિની ।
તલ્પકૃતત્તલ્પગા તલ્પદાત્રી તલ્પતલાશ્રયા ॥૧૩૪॥
તપનીયતલારાત્રી તપનીયાંશુપ્રાર્થિની ।
તપનીયપ્રદા તપ્રા તપનીયાદ્રિસંસ્થિતા ॥૧૩૫॥
તલ્પેશી તલ્પદા તલ્પસંસ્થિતા તલ્પવલ્લભા ।
તલ્પપ્રિયા તલ્પરતા તલ્પનિર્માણકારિણી ॥૧૩૬॥
તરમાપૂજનાસક્તા તરસાવરદાયિની ।
તરસાસિદ્ધિસન્ધાત્રી તરસામોક્ષદાયિની ॥૧૩૭॥
તાપસી તાપસારાધ્યા તાપસાર્તિવિનાશિની ।
તાપસાર્તા તાપસશ્રીસ્તાપસપ્રિયવાદિની ॥૧૩૮॥
તાપસાનન્દહૃદયા તાપસાનન્દદાયિની ।
તપસાશ્રિતાપાદાબ્જા તાપસાસક્તમાનસા ॥૧૩૯॥
તામસી તામસીપૂજ્યા તામસીપ્રણયોત્સુકા ।
તામસી તામસીસીતા તામસીપ્રણયોત્સુકા ।
તામસી તામસીસીતા તામસીશીઘ્રસિદ્ધિદા ॥૧૪૦॥

તાલેશી તાલભુક્તાલદાત્રી તાલોપમસ્તની ।
તાલવૃક્ષસ્થિતા તાલવૃક્ષજા તાલરૂપિણી ।।૧૪૧।।
તાર્ક્ષ્યા તાર્ક્ષ્યસમારૂઢા તાર્ક્ષ્યેક્ષી તાર્ક્ષપૂજિતા ।
તાર્ક્ષેશ્વરી તાર્ક્ષમાતા તાર્ક્ષશીવરદાયિની ।।૧૪૨।।
તાપી તૂ તપની તાપસંહન્ત્રી તાપનાશિની ।
તાપદાત્રી તાપકર્ત્રી તાપવિધ્વંસકારિણી ।।૧૪૩।।
ત્રાસકર્ત્રી ત્રાસદાત્રી ત્રાસહર્ત્રી ચ ત્રાસહા ।
આસિતા ત્રાસરહિતા ત્રાસનિર્મૂલકારિણી ।।૧૪૪।।
ત્રાણકૃત્ ત્રાણસંશીલા તાનેશી તાનદાયિની ।
તાનગાનરતા તાનકારિણી તાનગાયિની ।।૧૪૫।।
તારુણ્યામૃતસમ્પૂર્ણા તારુણ્યામૃતવારિધિઃ ।
તારુણ્યામૃતસન્તુષ્ટા તારુણ્યામૃતતર્પિતા ।।૧૪૬।।
તારુણ્યામૃતપૂર્ણાઙ્ગી તારુણ્યામૃતવિગ્રહા ।
તારુણ્યગુણસમ્પન્ના તારુણ્યોક્તિવિશારદા ।।૧૪૭।।
તામ્બૂલી તામ્બૂલેશાની તામ્બૂલચર્વણોદ્યતા ।
તામ્બૂલંપૂરિતાસ્યા ચ તામ્બૂલારુણિતાધરા ।।૧૪૮।।
તાટઙ્કરત્નવિખ્યાતિસ્તાટઙ્કરત્નભૂષિણી ।
તાટઙ્કરત્નમધ્યસ્થા તાટઙ્કદ્વયભૂષિતા ।।૧૪૯।।
તિથીશા તિથિ સંમ્પૂજ્યા તિથિસ્થા તિથિરૂપિણી ।
ત્રિતિથિવાસિનીસેવ્યા તિથીશવરદાયિની ।।૧૫૦।।
તિલોત્તમાદિકારાધ્યા તિલોત્તમાદિકપ્રભા ।
તિલોત્તમા તિલપ્રેક્ષ્યા તિલારાધ્યા તીલાર્ચિતા ।।૧૫૧।।
તિલભક્ તિલસન્દાત્રી તિલતુષ્ટા તિલાલયા ।
તિલદા તિલસઙ્કાશા તિલતૈલવિધાયિની ।।૧૫૨।।
તિલતૈલોપલિપ્તાંગી તિલતૈલસુગન્ધિની ।
તિલાજ્યહોમસન્તુષ્ટા તિલાજ્યહોમસિદ્ધિદા ।।૧૫૩।।
તિલપુષ્પાંજલિપ્રીતા તિલપુષ્પાંજલિપ્રિયા ।
તિલપુષ્પાંજલિશ્રેષ્ઠા તિલપુષ્પાઘનાશિની ।।૧૫૪।।
તિલકાશ્રિતસિન્દૂરા તિલકાઙ્કિતચન્દના ।
તિલકાહૃતકસ્તૂરી તિલકામોદમોહિની ।।૧૫૫।।

ત્રિગુણા ત્રિગુણાકારા ત્રિગુણાન્વિતવિગ્રહા ।
ત્રિગુણાકારવિખ્યાતા ત્રિમૂર્તિસ્ત્રિગુણાત્મિકા ॥૧૫૬॥
ત્રિશિરા ત્રિપુરેશાની ત્રિપુરા ત્રિપુરેશ્વરી ।
ત્રિપુરેશી ત્રિલોકસ્થા ત્રિપુરી ત્રિપુરામ્બિકા ॥૧૫૭॥
ત્રિપુરારિસમારાધ્યા ત્રિપુરારિવરપ્રદા ।
ત્રિપુરારિશિરોભૂષા ત્રિપુરારિવરપ્રદા ॥૧૫૮॥
ત્રિપુરારીષ્ટસન્દાત્રી ત્રિપુરારીષ્ટદેવતા ।
ત્રિપુરારિકૃતાર્દ્ધઙ્ગી ત્રિપુરાવિલાસિની ॥૧૫૯॥
ત્રિપુરાસુરસંહર્ત્રી ત્રિપુરાસુરમર્દ્દિની ।
ત્રિપુરાસુરસંસેવ્યા ત્રિપુરાસુરવર્યપા ॥૧૬૦॥
ત્રિકુટા ત્રિકુટારાધ્યા ત્રિકૂટાર્ચિતદિગ્રહા ।
ત્રિકૂટાચલમધ્યસ્થા ત્રિકૂટાચલવાસિની ॥૧૬૧॥
ત્રિકૂટાચલસઞ્જાતા ત્રિકૂટાચલનિર્ગતા ।
ત્રિકૂટા ત્રિજટેશાની ત્રિજટાવરદાયિની ॥૧૬૨॥
ત્રિનેત્રેશી ત્રિનેત્રા ચ ત્રિનેત્રવરવર્ણિની ।
ત્રિવલી ત્રિવલીયુક્તા ત્રિશૂલવરવારિણી ॥૧૬૩॥
ત્રિશુલેશી ત્રિશૂલીશી ત્રિશૂલભૃત્ત્રિશૂલિની ।
ત્રિમનુસ્ત્રિમનપાસ્યા ત્રિમનૂપાસકેશ્વરી ॥૧૬૪॥
ત્રિમનુજપસન્તુષ્ટા ત્રિમનુસ્તૂર્ણસિદ્ધિદા ।
ત્રિમનુપૂજનપ્રીતા ત્રિમનુધ્યાનમોક્ષદા ॥૧૬૫॥
ત્રિવિધા ત્રિવિધાભક્તિસ્ત્રિમતા ત્રિમતેશ્વરી ।
ત્રિભાવસ્થા ત્રિભાવેશી ત્રિભાવપરિપૂરિતા ॥૧૬૬॥
ત્રિતત્ત્વાત્મા વિતત્ત્વેશી ત્રિતત્ત્વજ્ઞા ત્રિતત્ત્વધૃક ।
ત્રિતત્ત્વાચમનપ્રીતા ત્રિતત્ત્વાચમનેષ્ટદા ॥૧૬૭॥
ત્રિકોણસ્થા ત્રિકોણેશી ત્રિકોણચક્રવાસિની ।
ત્રિકોણચક્રમધ્યસ્થા ત્રિકોણબિન્દુરૂપિણી ॥૧૬૮॥
ત્રિકોણયન્ત્રસંસ્થાના ત્રિકોણયન્ત્રરૂપિણી ।
ત્રિકોણયન્ત્રસમ્પૂજ્યા ત્રિકોણયન્ત્રસિદ્ધિદા ॥૧૬૯॥
ત્રિવર્ણાઢ્યા ત્રિવર્ણેશી ત્રિવર્ણોપાસ્યરૂપિણી ।
ત્રિવર્ણસ્થા ત્રિવર્ણાઢ્યા ત્રિવર્ણાવરદાયિની ॥૧૭૦॥

ત્રિવર્ણાદ્યા ત્રિવર્ણાર્ચ્યા ત્રિવર્ગફલદાયિની ।
ત્રિવર્ગાઢ્યા ત્રિવર્ગેશી ત્રિવર્ગાદ્યફલપ્રદા ॥૧૭૧॥
ત્રિસન્ધ્યાર્ચ્યા ત્રિસન્ધ્યેશી ત્રિસન્ધ્યારાધનેષ્ટદા ।
ત્રિસ ધ્યાર્ચનસન્તુષ્ટા ત્રિસન્ધ્યાજપમોક્ષદા ॥૧૭૨॥
ત્રિપદારાધિતપ્રદા ત્રિપદા ત્રિપદેશ્વરી ।
વિપદાપ્રતિપાદ્યેશી ત્રિપદાપ્રતિપાદિકા ॥૧૭૩॥
ત્રિશક્તિશ્ચ ત્રિશક્તીશી ત્રિશક્તેષ્ટફલપ્રદા ।
ત્રિશક્તેષ્ટા ત્રિશક્તીષ્ટા ત્રિશક્તિપરિવેષ્ટિતા ॥૧૭૪॥
ત્રિવેણી ચ ત્રિવેણીસ્ત્રી ત્રિવેણીમાધવાર્ચિતા ।
ત્રિવેણીજલસન્તુષ્ટા ત્રિવેણીસ્નાનપુણ્યદા ॥૧૭૫॥
ત્રિવેણીજલસંસ્નાતા ત્રિવેણીજલરૂપિણી ।
ત્રિવેણીજલપૂતાઙ્ગી ત્રિવેણીજલપૂજિતા ॥૧૭૬॥
ત્રિનાડીસ્થા ત્રિનાડીશી ત્રિનાડીમધ્યાગામિની ।
ત્રિનાડીસન્ધ્યસઞ્છેદ્યા ત્રિનાડી ચ ત્રિકોટિની ॥૧૭૭॥
ત્રિપઞ્ચાશત્તિત્રરેખા ચ ત્રિશક્તિપથગામિની ।
ત્રિપથસ્થા ત્રિલોકેશી ત્રિકોટિકુલમોક્ષદા ॥૧૭૮॥
ત્રિરામેશી ત્રિરામાર્ચ્યા ત્રિરામવરદાયિની ।
ત્રિદશાશ્રિતપાદાબ્જા ત્રિદશાલયચઞ્ચલા ॥૧૭૯॥
ત્રિદશા ત્રિદશપ્રાર્થ્યા ત્રિદશાશુવરપ્રદા ।
ત્રિદશૈશ્વર્યસમ્પન્ના ત્રિદશેશ્વરસેવિતા ॥૧૮૦॥
ત્રિયામાર્ચ્યા ત્રિયામેશી ત્રિયામાનન્તસિદ્ધિદા ।
ત્રિયામેશાધિકજ્યોત્સના ત્રિયામેશાધિકાનના ॥૧૮૧॥
ત્રિયામાનાથવત્સૌમ્યા ત્રિયામાનાથભૂષણા ।
ત્રિયામાનાથલાવણ્યા રત્નકોટિયુતાનના ॥૧૮૨॥
ત્રિકાલસ્થા ત્રિકાલજ્ઞા ત્રિકાલજ્ઞત્વકારિણી ।
ત્રિકાલેશી ત્રિકાલાર્ચ્યા ત્રિકાલજ્ઞત્વદાયિની ॥૧૮૩॥
તીરભુક્તીરગા તીરસરિતા તીરવાસિની ।
તીરભુગ્દેશસંજાતા તીરભુગ્દેશસંસ્થિતા ॥૧૮૪॥
તિગ્મા તિગ્માંશુસંકાશા તિગ્માંશુકોડસંસ્થિતા ।
તિગ્માંશુકોટિદીપ્તાઙ્ગી તિગ્માશુકોટિવિગ્રહા ॥૧૮૫॥

તીક્ષણા તીક્ષણતરા તીક્ષ્ણમહિષાસુરમર્દિની ।
તીક્ષ્ણકત્રીલસત્પાણિસ્તીક્ષ્ણા સિવરધારિણી ॥૧૮૬॥
તીવ્રા તીવ્રગતિસ્તીવ્રાસુરઙ્ઘ વિનાશિની ।
તીવ્રાષ્ટનાગાભરણા તીબ્રમુણ્ડવિભૂષણા ॥૧૮૭॥
તીર્થાત્મિકા તીર્થમયી તીર્થેશી તીર્થપૂજિતા ।
તીર્થરાજેશ્વરી તીર્થફલદા તીર્થદાનદા ॥૧૮૮॥
તુમુલી તુમુલપ્રાજ્ઞી તુમુલાસુરઘાતિની ।
તુમુલક્ષતજપ્રીતા તુમુલાંગણનર્તકી ॥૧૮૯॥
તુરગી તુરગારૂઢા તુરઙ્ગપૃષ્ઠગામિની ।
તુરઙ્ગમનાહ્લાદા તુરંગવેગગામિની ॥૧૯૦॥
તુરીયા તુલના તુલ્યા તુલ્યવૃત્તિસ્તુ તુલ્યકૃત્ ।
તુલનેશી તુલારાજ્ઞી તુલારાજ્ઞીત્વસૂક્ષ્મવિત્ ॥૧૯૧॥
તુમ્બિકા તુમ્બિકાપાત્રભોજના તુમ્બિકાર્થિની ।
તુલસી તુલસીવર્યા તુલજા તુલજેશ્વરી ॥૧૯૨॥
તુષાગ્નિવ્રતસન્તુષ્ટા તૃષાગ્નિસ્તુષરાશિકૃત્ ।
તુષારકરશીતાંગી તુશારકરપૂર્તિકૃત્ ॥૧૯૩॥
તુષારાદ્રિસ્તુષારાદ્રિસુતા તૃહિનદીધિતિઃ ।
તુહિનાચલકન્યા ચ તુહિનાચલવાસિની ॥૧૯૪॥
તુર્યવર્ગેશ્વરી તુર્યવર્ગદા તુર્યવેદદા ।
તુર્યવર્યાત્મિકા તુર્યતુર્યેશ્વરસ્વરૂપિણી ॥૧૯૫॥
તુષ્ટિદા તુષ્ટિકૃત્તુષ્ટિસ્તૂણીરદ્વયપૃષ્ઠધૃક્ ।
તુમ્બુરાજ્ઞાનસન્તુષ્ટા તુષ્ટસંસિદ્ધિદાયિની ॥૧૯૬॥
તૂર્ણારાજ્યપ્રદા તૂર્ણગદ્ગદા તૂર્ણપદ્યદાં ।
તૂર્ણપાણ્ડિત્યસન્દાત્રી તૂર્ણપૂર્ણવલપ્રદા ॥૧૯૭॥
તૃતીવા ચ તૃતીવેશી તૃતીયાતિભિપૂજિતા ।
તૃતીયા ચન્દ્રચુડેશી તૃતીયાચન્દ્રભૂષણા ॥૧૯૮॥
તૃપ્તિસ્તુપિતકરી તૃપ્તા તૃષ્ણા તૃષ્ણાવિવર્દ્ધિની ।
તૃષ્ણાપૂર્ણકરી તૃષ્ણાનાશિની તુષિતા તૃષા ॥૧૯૯॥
ત્રેતાસંસાધિતા ત્રેતા ત્રેતાયુગફલપ્રદા ।
ત્રૈલોક્યપૂજ્યા ત્રેલૌક્યદાત્રી ત્રૈલોક્યાસિદ્ધિદા ॥૨૦૦॥

ત્રૈલોક્યેશ્વરતાદાની ત્રૈલોક્યપરમેશ્વરી ।
ત્રૈલોક્યામોહનેશાની ત્રૈલોક્યરાજ્યદાયિની ॥૨૦૧॥
તૈત્રિશાખેશ્વરી તૈત્રિશાખા તૈત્રવિવેકદા ।
તોરણાન્વિતગેલસ્થા તોરણાસક્તમાનસા ॥૨૦૨॥
તોલકાસ્વર્ણસંદાત્રી તોલકાસ્વર્ણકઙ્કણા ।
તોમરાયુધરૂપા ચ તોમારાયુધધારિણી ॥૨૦૩॥
તૌર્યત્રિકેશ્વરી તૌર્યત્રિકી તૌર્યત્રિકોત્સુકી ।
તન્ત્રાકૃત્તાવત્સૂક્ષ્મા તન્ત્રમન્ત્રાસ્વરૂપિણી ॥૨૦૪॥
તન્ત્રાકૃત્તસમ્પૂજ્યા તન્ત્રેશી તન્ત્રસમ્મતા ।
તન્ત્રજ્ઞા તન્ત્રવિત્તન્ત્રસાધ્યા તન્ત્રસ્વરૂપિણી ॥૨૦૫॥
તન્ત્રસ્થા તન્ત્રજા તન્ત્રી તન્ત્રભૃત્તન્ત્રમન્ત્રદા ।
તન્ત્રાદ્યા તન્ત્રગા તન્ત્રી તન્ત્રાર્ચ્યા તન્ત્રસિદ્ધિદા ॥૨૦૬॥

✧ ફલશ્રુતિ :

ઈતિ તે કથિતં દિવ્યં ક્રૃતુકોટિફલપ્રદમ્ ।
નામ્નાં સહસ્ત્રં તારાયાસ્તકારાદ્યં સુગોપિતમ્ ॥૨૦૭॥
દાનં યજ્ઞસ્તપસ્તીર્થં વ્રતં ચાનશનાદિકમ્ ।
એકૈકનામસમ્પુણ્યં સન્ધ્યાસુગદિતં મયા ॥૨૦૮॥
ગુરૌ દેવે તથા મન્ત્રે યસ્ય સ્યાન્નિશ્ચલા મતિઃ ।
તસ્યૈવ સ્તોત્રપાઠેઽસ્મિન્સમ્ભવેદધિકારિતા ॥૨૦૯॥
મહાચીનક્રમાભિજ્ઞષોઢાન્યસ્તકલેવરઃ ।
ક્રમદીક્ષાન્વિતો મન્ત્રી પઠેદેતન્નચાન્યથા ॥૨૧૦॥
ગન્ધપુષ્પાદિભિર્દ્રવ્યૈર્મકારૈઃ પઞ્ચભિર્દ્વિજઃ ।
સમ્પૂજ્ય તારાં વિધિત્પઠેદેતદનન્યધીઃ ॥૨૧૧॥
અષ્ટમ્યાં ચ ચતુર્દશ્યાં સંક્રાન્તૌ રવિવાસરે ।
શનિભૌમાદિને રાત્રૌ ગ્રહણે ચન્દ્રસૂર્યયોઃ ॥૨૧૨॥
તારારાત્રૌ કાલરાત્રી મોહરાત્રી વિશેષતઃ ।
પઠનાન્મન્ત્રસિદ્ધિઃ સ્યાત્સર્વજ્ઞત્વં પ્રજાયતે ॥૨૧૩॥
શ્મશાને પ્રાન્તરે રમ્યે શૂન્યાગારે વિશેષતઃ ।
દેવાગારે ગિરૌ વાપિ સ્તવપારાયણં ચરેત્ ॥૨૧૪॥
બ્રહ્મહત્યા સુરાપાનં સ્તેયં સ્ત્રીગમનાદિકમ્ ।
ગુરુતલ્પે તથા ચાન્યત્પાતકન્નશ્યતિ ધ્રુવમ્ ॥૨૧૫॥

લતામધ્યગતો મન્ત્રી શ્રદ્ધયા ચાર્ચયેદ્યદિ ।
આકર્ષયેત્તદા રમ્ભાં મેનામપિ તથોર્વશીમ ।।૨૧૬।।
સંગ્રામસમયે વીરસ્તારા સામ્રાજ્યકીર્ત્તનાત્ ।
ચતુરંગચયં જિત્વા સર્વસામ્રાજ્યભાગ્ભવેત્ ।।૨૧૭।।
નિશાર્દ્ધે પૂજનાન્તે ચ પ્રતિનામ્ના પ્રપૂજયેત્ ।
એકૈકં કરવીરાદ્યૈર્મન્દારૈર્નીલવારિજૈઃ ।।૨૧૮।।
ગદ્યપદ્યમયી વાણી ભૂભોજ્યા ચ પ્રવર્તતે ।
પાણ્ડિત્યં સર્વશાસ્ત્રેષુ વાદી ત્રસ્યતિ દર્શનાતુ ।।૨૧૯।।
વહ્નિજાપાન્તકૈરેતૈસ્તારાદ્યૈઃ પ્રતિનામભિઃ ।
રાજન્યં સર્વરાજેષુ પરક યપ્રવેશનમ્ ।।૨૨૦।।
અન્તર્ધાનં ખેચરત્વં બહુકાયપ્રકાશનમ્ ।
ગુટિકા પાદુકા પદ્માવતી મધુમતી તથા ।।૨૨૧।।
રસં રસાયનાઃ સર્વાઃ સિદ્ધયઃ સમુપસ્થિતાઃ ।
કર્પૂરાગરુકસ્તૂરીચન્દનૈઃ સંયુતૈર્જલૈઃ ।।૨૨૨।।
મૂલસમ્પુટિતેનૈવ પ્રતિનામ્ના પ્રપૂજયેત્ ।
યક્ષારાક્ષસગન્ધર્વવિદ્યાધર મહોરગાઃ ।।૨૨૩।।
ભૂતપ્રેતપિશાચાદ્યા ડાકિનીશાકિનીગણાઃ ।
દુષ્ટભૈરવવેતાલાઃ કુષ્માણ્ડાઃ કિન્નરીગણાઃ ।।૨૨૪।।
ભયભીતાઃ પલાયન્તે તેજસા સાધકસ્ય ચ ।
મન્ત્રજ્ઞાને સમુત્પન્ને પ્રતિનામ્ના વિચારયેત્ ।।૨૨૫।।
મન્ત્રસમ્પુટિતેનૈવ તસ્ય શાન્તિર્ભવેદ્ધ્રુવમ્ ।
લલિતા વશમાયાન્તિ દાસ્યતાં યાન્તિ પાર્થિદાઃ ।।૨૨૬।।
અગ્નયઃ શીતતાંયાન્તિ જાપકસ્ય ચ ભાષણાત્ ।
એકાવર્તનમાત્રેણ રાજભીતિવિનારણમ્ ।।૨૨૭।।
વેલાવર્તનમાત્રેણ પશુવૃદ્ધિઃ પ્રજાયતે ।
દશાવૃત્યા ધનપ્રાપ્તિવિંશત્યા રાજ્યમાપ્નુયાત્ ।।૨૨૮।।
શતાવૃત્યા ગૃહે તસ્ય ચઞ્ચલા નિશ્ચલા ભવેત્ ।
ગઙ્ગાપ્રવાહવદ્વાણી પ્રલાપાદપિ જાયતે ।।૨૨૯।।
પુત્ર પૌત્રાન્વિતા મન્ત્રી ચિરઞ્જીવી તુ દેવવત્ ।
શતદ્વયાવર્ત્તાનેન દેવવત્પૂજયતે જનૈઃ ।।૨૩૦।।

શતપઞ્ચકમાવર્ત્ય સ ભવેદ્ભૈરવોપમઃ ।
સહસ્ત્રાવર્તનેનૈવ મન્ત્રાસ્તસ્ય સ્વસિદ્ધિદઃ ॥૨૩૧॥
તસ્મિન્પ્રવર્ત્તતે સર્વસિદ્ધિઃ સર્વાર્થસાધિની ।
પાદુકાઞ્ચનવેતાલાપાતાલગમનાદિકમ્ ॥૨૩૨॥
વિવિધા યત્રિણીસિદ્ધિવાક્સિદ્ધિસ્તસ્ય જાયતે ।
શોષણં સાગરાણાઞ્ચ ધરાયાં ભ્રમણં તથા ॥૨૩૩॥
નવીનસૃષ્ટિનિર્માણં સર્વ કર્તું ક્ષમો ભવેત્ ।
અયુતાવર્તનેનૈવ તારાં પશ્યતિ ચક્ષુષા ॥૨૩૪॥
લક્ષાવર્તનમાત્રેણ તારાપતિસમો ભવેત્ ।
ન કિઞ્ચિદ્દુર્લભં તસ્ય જીવન્મુક્તો હિ ભૂતલે ॥૨૩૫॥
કલ્પાન્તે નં તુ તત્પશ્ચાતારાસાયુજ્યમાપ્નુયાત્ ।
યદ્ધિ તારાસમા વિદ્યા નાસ્તિ તારુણ્યરૂપિણી ॥૨૩૬॥
ન ચૈતત્સદૃશં સ્તોત્રં ભવેદ્બ્રહ્માણ્ડમણ્ડલે ।
વક્ત્રાકોટિસહસ્ત્રૈસ્તુ જિહ્વાકોટિશતૈરપિ ॥૨૩૭॥
નશક્યતે ફલં વક્તું મયા કલ્પશતૈરપિ ।
ચુમ્બકે નિન્દકે દુષ્ટે પિશુને જીવહિંસકે ॥૨૩૮॥
સઙ્ગોપ્યં સ્તોત્રમે તત્તદર્શનેનૈવ કુત્ર ચિત્ ।
રાજ્યં દેયં ધનં દેયં શિરો દેયમથાપિ વા ॥૨૩૯॥
ન દેયં સ્તોત્રવર્યં તુ મન્ત્રાદપિ મહોદ્યતમ્ ।
અનુલોમવિલોમાભ્યાં મૂલસમ્પુટિતં ત્વિદમ્ ॥૨૪૦॥
લિખિત્વા ભૂર્જપત્રાદૌ ગન્ધાષ્ટકપુરસ્સરૈઃ ।
ધારયેદક્ષિણે બાહૌ કણ્ઠે વામભુજે તથા ॥૨૪૧॥
તસ્ય સર્વાર્થસિદ્ધિઃ સ્યાદ્વહ્નિના નૈવ દહ્યતે ।
તદ્ગાત્રં શસ્ત્રસંઘૈશ્ચ ભિદ્યતે ન કદાચન ॥૨૪૨॥
સ ભૂમિવલયે પુત્ર વિચરેદ્ભૈરવોપમઃ ।
વન્ધ્યાપિ લભતે પુત્રં નિર્ધનો ધનમાપ્નુયાત્ ॥૨૪૩॥
નિર્વિઘ્નો લભતે વિદ્યાં તર્કવ્યાકરણાદિકામ્ ॥૨૪૪॥
ઈતિ નિગદિતમસ્યાસ્તાદિનામ્નાં સહસ્ત્રં
વરદમનુનિધાનં દિવ્યસામ્રાજ્યસંજ્ઞમ્ ।
વિધિહરિગિરિશાદૌ શક્તિદાનૈકદક્ષં
સમવિધિ પઠનીયં કાલિતારાસમજ્ઞૈઃ ॥૨૪૫॥

॥ ઈતિ શ્રીબ્રહ્મયામલે તારાયાસ્તકારાદિસહસ્ત્રનામસ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ ॥

(૩) શ્રી નીલતારા અષ્ટોત્તરશતનામ :

॥ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

પ્રત્યાલીઢપદાં ઘોરાં મુણ્ડમાલાવિ ભૂષિતામ્ ।
ખર્વાં લમ્બોદરીં ભીમાં વ્યાઘ્રચર્માવૃતાં કટૌ ॥૧॥
નવયૌવનસમ્પન્નાં પઞ્ચમુણ્ડવિભૂષિતામ્ ।
ચતુર્ભુ જાં લલજ્જિહ્વાં મહાભીમાં વરપ્રદામ્ ॥૨॥
ખડ્ગકર્ત્રીંધરાં સવ્યે વામે મુણ્ડોત્પલાન્વિતામ્ ।
બાલાર્કમણ્ડલાકાર લોચનત્રયભૂષિતામ્ ॥૩॥
પિઙ્ગોગ્રૈ કજટાં ધ્યાયે મૌલાવક્ષોભ્યભૂષિતામ્ ।
નીલનાગજટાજૂટાં શ્વેતાહિકૃતકુણ્ડલામ્ ॥૪॥
પીતાહિકં કરોપેતાં ધૂમ્રાહિબાહુભૂષણામ્ ।
શ્યામનાગોપવીતાં ચ શુભ્રાહિહારભૂષણામ્ ॥૫॥
શ્વેતનાગલસત્કાઞ્ચીં પાટલાહિ પદદ્વયામ્ ।
પાર્શ્વદ્વયે લમ્બામાનનીલેન્દીવરમાલિકામ્ ॥૬॥
પ્રજ્વલત્પ્રેતભૂમધ્યસ્થિતાં દંષ્ટ્રા કરાલિનીમ્ ।
શવકણ્ઠપદદ્વન્દ્વવામદક્ષાપદદ્વયામ્ ॥૭॥
સાવેશસ્મેરવદનાં ભક્તાનામભયપ્રદામ્ ।
એકદાઙ્કસ્થિતાયા વૈ નિશમ્ય વચનં શ્રિયઃ ॥૮॥
ઉવાચ કૃશમધ્યાઙ્ગી પીનોન્નતપયોધરામ્ ।
જઘનાભારભરિતામ્ વિલસનેત્ર ત્રપઙ્કજઃ ॥૯॥
સમુદ્યદિન્દુવદનાં વિલસનેત્ર ત્રેપઙ્કજઃ ।
વિષ્ણુસ્ત્રિલોકાધિપતિસ્સુગતસ્તત્વં વદસ્વ મે ॥૧૦॥
પ્રીત્યા સત્યં દયાગાર યદ્યહં તવ વલ્લભા ।

✧ વિષ્ણુરૂવાચ :

સાધ્વિ ત્વં સુકુમારાઙ્ગિ ઉન્નતસ્તનમણ્ડલે ॥૧૧॥
સાધુવાદં ત્વં ભવત્પાત્રકથિતં માં પ્રતિ પ્રિયે ।
શ્રૃણુષ્વેદં ભદ્રમૂર્તે ચઞ્ચલે ચટુલેક્ષરણે ॥૧૨॥
નામેદં નીલતૌરિણ્યા અષ્ટોત્તરશતં પરમ્ ।
ઇદમેવ પુરા વજ્રી પૃષ્ટવાઁશ્ચન્દ્રશેખરમ્ ॥૧૩॥

ઉપદિષ્ટં તેન તસ્મૈ તેન જાતસ્ત્રિલોકરાટ્ ।
શ્રૃણુષ્વ સાવધાનેન ચેતસા ચઞ્ચલે ધ્રુવમ્ ॥૧૪॥
અપરીક્ષિતશિષ્યાય ન દેય સત્યમેવં હિ ।
કુલીનાય પ્રદાતવ્યં સુધિયે શાન્તચેતસે ॥૧૫॥
અભક્તેભ્યોઽપિ પુત્રેભ્યો ન દેયં યસ્ય કસ્યચિત્ ।
મન્ત્રોદ્ધારમિમં ભદ્રે આદાબુચ્ચાર્ય સાધકઃ ॥૧૬॥
તદેતન્નીલતારાયાસ્સ્તવરાજં પઠેત્સુધીઃ ।
મંત્રોદ્ધારં પ્રવક્ષ્યામિ સાવધાનેન તચ્છૃણુઃ ॥૧૭॥
ઉદ્ધારો મન્ત્રરાજસ્ય સર્વપાપપ્રણાશકઃ ।
જીમૂતવર્ત્મદહનસ્થિતમિન્દુયુકત-
મુદ્યદ્દિનેશ્વરનિભં તવ દેવિ બીજમ્ ॥૧૮॥
આદ્યં જનો યદિ જપેજ્જગતાં ભવાનિ ।
લોકત્રાયં સ વશ્યેત્સ્વસરસ્વતીભિઃ ॥૧૯॥
શુક્રં હરિસ્થલમનલેન્દુશાન્તિયુકતં ।
સ્ત્રીં વીજમમ્બ તવ નાજપતે કદાચિત્ ॥
મુક્તાવલીલસદુરોજભરાઃ સુનેત્રા ।
રમ્ભાદયોપિ વશગાઃ પ્રભવન્તિ તસ્ય ॥૨૦॥
ખં વામકર્ણકલિતં શશિશેખરાઢ્યં ।
કૂર્ચાભિધં જનનિ વીજમિદં જપેદ્યઃ ॥
પઞ્ચાશદુગ્રનરમુણ્ડ વિશાલમાલે ।
સંહતમસ્ય ચરણઃ ક્ષમતે ત્રિલોકીમ્ ॥૨૧॥
વર્ણત્રયાત્મકો મન્ત્રાસ્ત્રિલોકીમોહનક્ષમઃ ।
સ ચાયં નીલતારિણ્યા મૂલમન્ત્ર ઉદાહૃતઃ ॥૨૨॥
પ્રણવાદ્યા મહાવિદ્યા ફડન્તા ચોગ્રતારિણી ।
આદિબીજં વિના દેવિ પ્રોદિતૈકજટા પુનઃ ॥૨૩॥
ઋષિન્યાસં કરન્યાસમઙ્ગન્યાસં વિધાય ચ ।
ધ્યાયેત્તારાં મહાદેવીં માનસે હંસગામિનીમ્ ॥૨૪॥
પ્રલયજલધિમધ્યે સ્ફીતફુલ્લામ્બુજસ્થાં ।
જલદપટલનીલાં લોલજિહ્વાં ત્રિનેત્રાં ॥
શિવશવહૃદિવાસામાસવાચ્ચૂર્ણિતાક્ષી-
ગુડુગણકૃતહારામાશ્રયે નીલતારામ્ ॥૨૫॥

એવં ધ્યાયન્મહાવિદ્યાં પિબન્નપિ ચ કારણમ્ ।
અદન્નપિ ન માંસં ચ સ્તવરાજં પઠેત્સુધીઃ ॥૨૬॥
અસ્ય સ્તોત્રસ્યાબ્વિસુતે ઋષિરાસ્તે સ્વયં હરિઃ ।
છન્દોઽનુષ્ટુપ્ તથા પ્રોક્તં દેવતા ભવતારિણી ॥૨૭॥
સ્ત્રીં તારા તારિણી તીક્ષ્ણા તીક્ષ્ણદંષ્ટ્રા તિલપ્રભા ।
કરાલવદના કાલી કુલમાર્ગપ્રવર્દ્ધિની ॥૨૮॥
કાત્યાયની ચ કૌમારી રાજરાજેશ્વરી રમા ।
શ્રી વિદ્યા શામ્ભવી શક્તિર્ભૈરવી ભયહારિણી ॥૨૯॥
મહાકાલી મહાલક્ષ્મીર્મહાવાણી મહોદરી ।
ઈન્દ્રાક્ષી છિન્નમસ્તા ચ શ્યામલાઙ્ગી કૃશોદરી ॥૩૦॥
પુનીતા પાર્વતી પુણ્યા પ્રલયાઙ્ગારલોચના ।
કાલરાત્રિર્મહાકાલકામિની ચ ક્રિયા કલા ॥૩૧॥
દલિતેન્દીવરાક્ષી ચ દાનવેન્દ્રવિમર્દિની ।
લોકકર્ત્રી કર્તુ હસ્તા કપાલોત્પલધારિણી ॥૩૨॥
મુણ્ડહસ્તા મુણ્ડમાલા ભુજઙ્ગકૃતકુણ્ડલા ।
અર્ધેન્દુમૌલિરમલા પરમા પરમેશ્વરી ॥૩૩॥
પૂર્ણેન્દુબિમ્બવદના વારાહીન્દુ કલા વરા ।
ચામુણ્ડા ચણ્ડવીર્યા ચ ચણ્ડદોર્દણ્ડખણ્ડિની ॥૩૪॥
પ્રેતમંડલામધ્યસ્થા ભૈરવવ્રજસેવિતા ।
ગણેશગુહમાતા ચ ગૌરી ગુર્વી ગણપ્રિયા ॥૩૫॥
દિનેશમણ્ડલગતા ચન્દ્રમણ્ડલમધ્યગા ।
નક્ષત્રા ક્ષત્રહસ્તા ચ વહ્નિર્વાયુર્જલં મરુત્ ॥૩૬॥
બ્રહ્માણી વૈષ્ણવો શૈવી શિવા શાન્તા સનાતની ।
ભવાની ભોમરૂપા ચ ભીમા ચ ભવતારિણી ॥૩૭॥
અમ્બિકા ચંડિકા ચંડી દુર્ગા દુર્ગાર્તિનાશિની ।
વિશ્વવાગ્રૂ પિણી નીલા કાલિન્દી જાહ્નવી મહી ॥૩૮॥
આકાશવાસિની ગઙ્ગાભુજઙ્ગવરમાલિની ।
બાલા ધૂમાવતી ધન્યા બગલા ભુનેશ્વરી ॥૩૯॥
ષોડશી ષોડશકલા ખડ્ગખર્પરધારિણી ।
ઉદ્યદિન્દુપ્રતીકાશા કોટિસૂર્યસમપ્રભા ॥૪૦॥

ઠક્કુરાજ્ઞી મહારાજ્ઞી પટ્ટરાજ્ઞી પ્રભાવિની ।
કપર્દિની કોટિમૂર્તિર્મહામાયા મહોત્સવા ।।૪૧।।
ઈતિ તે કથિતં લોલકું ડલોન્મણ્ડિતાનને ।
અષ્ટોત્તરશતં નામ તારાયાસ્તૂર્ણસિદ્ધિમ્ ।।૪૨।।
સ્તવરાજં પઠેદેતદનાકુલમના નરઃ ।
ષણ્માસાન્તસ્ત્રિ સન્ધ્યાયાં રાજાનં વશમાનયેત્ ।।૪૩।।
ષોઢાવિન્ધ્યસ્તદેહાય ક્રમદીક્ષાન્વિતાય ચ ।
મહાચીનક્રમજ્ઞાય દેયમેતચ્ચ નાન્યથા ।।૪૪।।
એકૈકનામજં પુણ્યમસંખ્યફલદં મહત્ ।
નિશીથે ત્રિરિદં જપ્ત્વા મહામાહેશ્વરો ભવેત્ ।।૪૫।।
વિધાનમથ વક્ષ્યામિ બિધેયં ભક્તસત્તમૈઃ ।
તામ્બૂલપૂરિતમુખઃ સુદઢઃ સાધકાગ્રણીઃ ।।૪૬।।
ઉપચારૈરનેકૈશ્ચ પૂજયેત્પરમેશ્વરીમ્ ।
સિન્દૂરવેદિકામધ્યે પાદાવુલ્લિખ્ય યત્રતઃ ।।૪૭।।
મહાદેવીં યજેત્તત્ર જગદીશનમસ્કૃતામ્ ।
સિન્દૂરકરવીરાદ્યૈઃ કુસુમૈર્લોહિતૈઃ સિતૈઃ ।।૪૮।।
જવાજન્યૈર્વિલ્વદલૈર્વિષ્ણુક્રાન્તાતરૂદ્ભવૈઃ ।
જલસ્થલસરોજૈશ્ચ પારિજાતપ્રસૂનકૈઃ ।।૪૯।।
કુન્દૈશ્ચ કર્ણિકારૈશ્ચ પ્રસન્નવદનઃ પ્રિએ ।
નૈવેદ્યૈરાસવાદ્યૈશ્ચ પંચભિર્મૈશ્ચ પૂપકૈઃ ।।૫૦।।
અન્યેશ્ચ વિવિધૈર્દ્રવ્યૈર્ધૃ તાક્તૈ વિશ્વમાતરમ્ ।
પૂજયેત્સાસાધકશ્રેષ્ઠો ભક્ત્યા ચિશ્ચલમાનસઃ ।।૫૧।।
કરવીરરક્તપુષ્પૈઃ સતિલૈઃ સયવાક્ષતૈઃ ।
મધુસિક્તૈઃ શાર્કરાદ્યૈઃ પાયસાન્ને ન સંયુતૈઃ ।।૫૨।।
પ્રતિનામ નિશીથે હિ વૃતાક્તૈહંવનં ચરેત્ ।
નમસ્કૃત્ય મહાદેવી બલિ દદ્યાદતન્દ્રિતઃ ।।૫૩।।
માંસમાષાન્નાશાકાજ્યપાયસા પૂપકાદિકૈઃ ।
ચતુષ્પથે મુક્તકેશ આસવાચૂર્ણિતેક્ષણઃ ।।૫૪।।
ઉક્તમેતદ્વિધત્તે યઃ સ સાક્ષાચ્છઙ્કરો ભવેત્ ।
ગદ્યપદ્યમયી વાણી તસ્ય ગઙ્ગાપ્રવાહત્ ।।૫૫।।

વક્ત્રશુભ્રાંશુવિમ્બે વૈ પ્રલાપાદપિ જાયતે ।
નેત્રારવિન્દયુગલે કમલા નિશ્ચલા ભવેત્ ॥૫૬॥
ચક્રવર્તિશિરોરત્નનિર્ઘૃ ષ્ટચરણો જનઃ ।
ભવેત્તમનુગચ્છન્ત્યઃ સેવન્તે ઉર્વશીમુખાઃ ॥૫૭॥
સ્તમ્ભનં જમ્ભનં ચેન્દોર્મોહનં જગતામપિ ।
શોષણં સાગરાણાં ચ કર્તું સ ક્ષમતે પુમાન્ ॥૫૮॥
મહાત્મા સ ચિરઞ્જીવન્મુક્તસ્ત્યક્તવિકલ્પનઃ ।
કીર્ત્યા શીતદ્યુતિઃ સ સ્યાચ્ચડરશ્મિઃ પ્રતાપતઃ ॥૫૯॥
તત્સૌન્દર્યેણ વૃત્તોરુજજાકૃન્મીનકેતનઃ ।
રિપૂણાં કાલરૂપઃ સ્યાત્સર્વશક્ત્યા સવ્યં શિયઃ ॥૬૦॥
ગુરુઃ શાસ્ત્રાર્થવેતૃણાં જ્ઞાતા ભૂતભવિષ્યયોઃ ।
નિર્ભયો વિચરેલ્લોકે વિહારી ભૈરવો યથા ॥૬૧॥
ભૂર્જપત્રે લિખિત્વેદં રસેન જતુજન્મના ।
રક્તવર્ણેન નવ્યેન વેષ્ટયેત્પટ્ટવાસસા ॥૬૨॥
સુવર્ણગુટિકાસ્થં ચ દોષિદક્ષે નિધારયેત્ ।
પુમાસ્ત્રી વામબાહી તચ્ચિતત્તેપ્સિતફલપ્રદમ્ ॥૬૩॥
યઃ પઠેત્પ્રયતઃ પ્રાતઃ પ્રિય આવર્ષમુત્સુકઃ ।
સ લક્ષ્મીરાજિતગૃહઃ સર્વવિદ્યાવિશારદઃ ॥૬૪॥
ય ઈદં દ્વાદશાકૃત્યા જપેજ્ઝઘનમધ્યગઃ ।
નિત્યં નિધવનાસક્તઃ સ વાચાપટુતાં વ્રજેત્ ॥૬૫॥
ઈશામીશગરગેશવદિન્તપદાં સંસારવિદ્યામયીં ।
પૈષ્ટીપાનપરાયણાં યદગ્ખિલબ્રહ્માણ્ડવાગ્રપિણીમ્ ॥૬૬॥
ઉદ્યદીપ્તકલાં પરાપરકલાં સંસારસારાં પરાં તારાં ।
નીલસરોજરાજિતકરાં તામીશ્વરીમાશ્રયે ॥૬૭॥

॥ ઈતિ શ્રી વિષ્ણુયામલે તારાષ્ટોત્તરશતનામસ્તોત્રમ્ ॥

(૪) શ્રી તારિણી શતનામ સ્તોત્રમ્ :

✦ **શ્રી શિવ ઉવાચ :**

તારિણી તરલા તન્વી તારા તરુણવલ્લરી ।
તીરરૂપા તરશ્યામા તનુક્ષીણપયોધરા ॥૧॥

તુરિયા તરલા તીવ્રગમના નીલવાહિની ।
ઉગ્રતારા જયા ચણ્ડી શ્રીમદેકજટા શિવા ॥૨॥
તરુણા શામ્ભવી છિન્નભાલા ચ ભદ્રતારિણી ।
ઉગ્રા ઉગ્રપ્રભા નીવા કૃષ્ણા નીલસરસ્વતી ॥૩॥
દ્વિતીયા શોભિની નિત્યા નવીના નિત્યનૂતના ।
ચણ્ડિકા વિજયારાધ્યા દેવી ગગનવાહિની ॥૪॥
અટ્ટહાસ્યા કરાલાસ્યા ચરસ્યાદિતિપૂજિતા ।
સગુણા સગુણારાધ્યા હરીન્દ્રદેવપૂજિતા ॥૫॥
રક્તપ્રિયા ચ રક્તાક્ષી રુધિરાસયભૂષિતા ।
બલિપ્રિયા બલિરતા દુર્ગા બલવતી બલા ॥૬॥
બલપ્રિયા બલરતા ર્ધેલરામપ્રપૂજિતા ।
અર્દ્ધકેશેશ્વરી કેશા કેશવેશવિભૂષિતા ॥૭॥
પદ્મમાલા ચ પદ્માક્ષી કામાખ્યા ગિરિનન્દિની ।
દક્ષિણા ચૈવ દક્ષા ચ દક્ષજા દક્ષિણે રતા ॥૮॥
વજ્રપુષ્પપ્રિયા રક્તપ્રિયા સુકુમભૂષિતા ।
માહેશ્વરી મહાદેવપ્રિયા પઞ્ચવિભૂષિતા ॥૯॥
ઈડા ચ પિઙ્ગલા ચૈવ સુષુમ્ણા પ્રાણરૂપિણી ।
ગાન્ધારી પઞ્ચમી પઞ્ચાનનાદિપરિપૂજિતા ॥૧૦॥
ઈત્યેતત્ કથિતં દેવિ રહસ્યં પરમાદ્ભુતમ્ ।
શ્રુત્વા મોક્ષામવાપ્નોતિ તારાદેવ્યાઃ પ્રસાદતઃ ॥૧૧॥
ય ઈદં પઠતિ સ્તોત્રં તારાસ્તુતિરહસ્યકમ્ ।
સર્વસિદ્ધિયુતો ભૂત્વા વિહરેત્ ક્ષિતિમણ્ડલે ॥૧૨॥
તસ્યૈવ મન્ત્રસિદ્ધિઃ સ્યાન્મમ સિદ્ધિરનુત્તમા ।
ભવત્યેષં મહામાયે સત્યં સત્યં ન સંશયઃ ॥૧૩॥
મન્દે મઙ્ગલવારે ચ યઃ પઠેન્નિશિ સંયુતઃ ।
તસ્યૈવ મન્ત્રસિદ્ધિઃ સ્યાદ્ ગાણપત્યં લભતે સઃ ॥૧૪॥
શ્રદ્ધયાશ્રદ્ધયા વાપિ પઠેત્તારારહસ્યકમ્ ।
સોઽચિરેણૈવ કાલેન જીવનમુક્તઃ શિવો ભવેત્ ॥૧૫॥

॥ ઈતિ મુણ્ડમાલાતન્ત્રે તારિણી શતનામસ્તોત્રમ્ ॥

(૫) શ્રી તારા શતનામ સ્તોત્રમ્ :

✧ શ્રી શિવ ઉવાચ :

તારણી તરલા તન્વી તારાતરુણ વલ્લરી ।
તીરરૂપાતારી શ્યામા તનુક્ષીણ પયોધરા ॥૧॥
તુરિયા તરલા તીવ્રગમના નીલવાહિની ।
ઉગ્રતારા જયા ચણ્ડી શ્રીમદેકજટાશિરા ॥૨॥
તરુણી શામ્ભવી છિન્નમાલા ચ ભદ્રતારિણી ।
ઉગ્રા ઉગ્રપ્રભા નીલા કૃષ્ણા નીલસરસ્વતી ॥૩॥
દ્વિતીયા શોભના નિત્યા નવીના નિત્યનૂતના ।
ચણ્ડિકા વિજયારાધ્યા દેવી ગગન વાહિની ॥૪॥
અટ્ટહાસ્યા કરાલાસ્યા ચરાસ્યા દિતિપૂજિતા ।
સગુણા સગુણારાધ્યા હરીન્દ્રદેવ પૂજિતા ॥૫॥
રક્તપ્રિયા ચ રક્તાક્ષી રુધિરાસ્ય વિભૂષિતા ।
બલિપ્રિયા બલિરતા દુર્ગા બલવતી બલા ॥૬॥
બલપ્રિયા બલરતા બલરામ પ્રપૂજિતા ।
અર્દ્ધ કેશેશ્વરી કેશા કેશવાસ વિભૂષિતા ॥૭॥
પદ્મમાલા ચ પદ્માક્ષી કામાખ્યા ગિરિનન્દિની ।
દક્ષિણા ચૈવ દક્ષા ચ દક્ષણા દક્ષિણો રતા ॥૮॥
વજ્રપુષ્પ પ્રિયા રક્તપ્રિયા કુસુમ ભૂષિતા ।
માહેશ્વરી મહાદેવ પ્રિયા પઞ્ચવિભૂષિતા ॥૯॥
ઈંદ્રા ચ પિઙ્ગલા ચૈવ સુષુમ્ના પ્રાણરૂપિણી ।
ગાન્ધારી પઞ્ચમી પઞ્ચાનનાદિ પરિપૂજતિા ॥૧૦॥
તથ્યવિદ્યા તથ્યરૂપા તથ્યમાર્ગાનુસારિણી ।
તત્વપ્રિયા તત્ત્વરૂપા તત્ત્વજ્ઞાનાત્મિકાધના ॥૧૧॥
તાણ્ડવાચારસન્તુષ્ટા તાણ્ડવપ્રિયકારિણી ।
લાલદાનરતા ક્રૂરતાપિની તરણિપ્રભા ॥૧૨॥
ત્રયીયુક્તા ત્રયીમુક્તા તર્પિતા તૃપ્તિકારિણી ।
કારુણ્યભાવ સન્તુષ્ટા શક્તિર્ભક્તાનુરાગિણી ॥૧૩॥
શિવાસક્તા શિવરતિઃ શવિભક્તિ પરાયણા ।
તામ્રધુતિસ્તામ્રરાગા તામ્રપાત્રપ્રભોજિની ॥૧૪॥

બલભદ્રપ્રેમરતા બલિભુગ્બલિકલ્પિની ।
રામરૂપા રામશક્તી રામરૂપાનુરાગિણી ॥૧૫॥

✧ **ફલશ્રુતિ :**

ઈત્યેતત્કથિતં દેવિ રહસ્યં પરમાદ્દ્ભુતમ્ ।
શ્રુત્વા મોક્ષમવાપ્નોતિ તારા દેવ્યાઃ પ્રસાદતઃ ॥૧૬॥
ય ઈદં પઠતિ સ્તોત્રં તારાસ્તુતિ રહસ્યકમ્ ।
સર્વસિદ્ધિયુતો ભૂત્વા વિહરેતુ સિતિમણ્ડલે ॥૧૭॥
તસ્મૈવ મન્ત્રસિદ્ધિઃ સ્યાન્મમ સિદ્ધિરનુત્તમા ।
ભવત્યેવ મહામાયે સત્યં સત્યં ન સંશયઃ ॥૧૮॥
મન્દે મઙ્ગલવારે ચ યઃ પઠેન્નિશિ સંયતઃ ।
તસ્યૈવ મન્ત્ર સિદ્ધિસ્યાદ્ગાણપત્યં લભતે સઃ ॥૧૯॥
શ્રદ્ધયાઽશ્રદ્ધયા વાપિ પઠેત્તારારહસ્યકમ્ ।
સોઽચિરેણૈવ કાલેન જીવનમુક્તઃ શિવોભવેત્ ॥૨૦॥
સહસ્રાવર્ત્તાનાદ્દેવિ પુરશ્ચર્યાફલં લભેત્ ।
એવં સતતયુક્તા યે ધ્યાયં તસ્ત્વામુપાસેત ।
તે કૃતાર્થા મહેશાનિ મૃત્યુ સંસાર વત્મર્નઃ ॥૨૧॥

॥ ઈતિ સ્વર્ણમાલાતન્ત્રે તારિણી શતનામસ્તોત્રમ્ ॥

(૬) શ્રી તારોપનષિત્ :

ૐ તત્સદ્ બ્રહ્મ તદ્રૂપં પ્રકૃતિપર ગગનાભ તત્પરં પરમં મહત્સત્યં તદહં હ્રીંકારં રક્તવર્ણં નાનાભિસ્ત્રીકારં પિઙ્ગલાભં હૂંકારં વિશદાભં મદ્હૃદગ્રૂપં ભૂ ણ્ડલં ફટ્કારં ધૂમ્રવર્ણં મત્ખડ્ગમોઙ્કારજ્વલદ્રૂપં મન્મસ્તકં વેદા મદ્ધસ્તાશ્ચન્દ્રાર્કાનલા મન્નેત્રા દિવાનભક્તં મત્પાદૌ સન્ધ્યા મત્કર્ણૌ સંવત્સરૌ મદુદરો મદંષ્ટ્રાપંક્તૌ મત્પાર્શ્વૌ વાર્ત્તવો મદગુલ્યો વિદ્યા મન્નખાઃ ભાવકો મન્મુખં મહી મદ્રસના દ્યૌઃ મન્મુખં ગગનં મદ્હૃદયં ભક્તિઃ મમ ચર્મ રસં મદ્રુધિરં વાન્નં વાસાંસિ ફલાનિ નિરહઙ્કારા અસ્થીનિ સુધા મન્મજ્જા સ્થાવરાણિ મદ્રોમાગિ પાતાલાદિલોકૌ મત્કુચૌ બ્રહ્મનાદં મન્નાડ્યં જ્ઞાનં ન્મનઃ ક્ષમાબુદ્ધિ શૂન્યં મદાસનં નક્ષત્રાણિ મદ્ભૂષણાનિ ।

એતદ્વૈરાટકં મદ્વપુઃ મજ્જલં સત્વં બિન્દુસ્વરૂપં મહાકારસ્વરૂપં જ્યોતિર્મયં વિદ્ધિ શિરઃ ઉગ્રતારાં મહોગ્રાં નીલાં ઘનામેકજટાં મહામાયાં પ્રકૃતિ માં વિદિત્વા યો જપતિ મદ્રૂપાણિ યો વેત્તિ મન્મંત્રં યો જપતિ મદ્રૂપકલ્પિતાં યો જપતિ ભગં ભજતિ નિર્વિકલ્પઃ સાધકઃ સદા મદ્રૂપો ભવતિ । સર્વાણિ કર્માણિ સાધ્યાનિ નિર્ભયો

ભવતિ । ગુરું નત્વા સ્તુત્વા વસ્ત્રભૂષણાનિ દત્ત્વા ઈમામુપનિષદ્વિદ્યાં પ્રાપ્ય માં યો જપતિ સ જીવન્મુક્તો ભવતિ ॥

॥ ઈત્યપર્વણવેદે સૌભાગ્યકાણ્ડે શ્રીતારોપનિષત્સમાપ્તમ્ ॥

(૭) શ્રી તારા સ્તોત્રમ્ :

✦ શ્રી ભૈરવ ઉવાચ :

ઘોરરૂપે મહામારે સર્વશત્રુવશઙ્કરિ ।
ભક્તેભ્યો વરદે દેવિ ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૧॥
સુરાસુરાર્ચિતે દેવિ સિદ્ધગન્ધર્વસેવિતે ।
જાડ્યપાપહરે દેવિ ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૨॥
જટાજૂટસમાયુક્તે લોલજિહ્વાનુકારિણિ ।
દ્રૂતબુદ્ધિકરે દેવિ ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૩॥
સૌમ્યરૂપે ઘોરરૂપે ચણ્ડરૂપે નમોઽસ્તુ તે ।
સૃષ્ટિરૂપે નમસ્તુભ્યં ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૪॥
જડાનાં જડતાં હંસિ ભક્તાનાં ભક્તવત્સલે ।
મૂઢતા હર મે દેવિ ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૫॥
હૂં હૂઙ્કારમયે દેવિ બલિહોમપ્રિયે નમઃ ।
ઉગ્રતારે નમસ્તુભ્યં ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૬॥
અષ્ટમ્યાં ચ ચતુર્દશ્યાં નમમ્યાં ચૈકમાનસઃ ।
ષણ્માસૈઃ સિદ્ધિમાપ્નોતિ નાત્ર કાર્યા વિચારણા ॥૭॥
બુદ્ધિ દેહિ યશો દેહિ કવિત્વં દેહિ દેહિ મે ।
કુબુદ્ધિ હર મે દેવિ ત્રાહિ માં શરણાગતમ્ ॥૮॥
મોક્ષાર્થી લભતે મોક્ષં ધનાર્થી ધનમાપ્નુયાત્ ।
વિદ્યાર્થી લભતે વિદ્યાં તર્કવ્યાકરણાદિકામ્ ॥૧૦॥
ઈદં સ્તોત્રં પઠેદ્યસ્તુ સતતં લભતે નરઃ ।
તસ્ય શત્રુઃ ક્ષયં યાતિ મહાપ્રજ્ઞા ચ જાયતે ॥૧૧॥
પીડાયાં વાપિ સંગ્રામે જપ્યે દાને તથા ભયે ।
ય ઈદં પઠતિ સ્તોત્રં શુભં તસ્ય ન સંશયઃ ॥૧૨॥
સ્તોત્રેણાનેન દેવેશિ સ્તુત્વા દેવી સુરેશ્વરીમ્ ।
સર્વાન્ કામાનવાપ્નોતિ સર્વવિદ્યાનિધિર્ભવેત્ ॥૧૩॥

ઈતિ તે કથિતં દિવ્યં સ્તોત્રં સારસ્વતપ્રદમ્ ।
અસ્માત્ પરતરં નાસ્તિ સ્તોત્રં તન્ત્રે મહેશ્વરિ ॥૧૪॥
॥ ઈતિ વૃહન્નીલતન્ત્રે શ્રીતારાસ્તોત્રમ્ ॥

(૮) શ્રી તારાષ્ટકમ્ :

✦ **શ્રી ભૈરવ ઉવાચ :**

ૐ માતર્નીલસરસ્વતિ પ્રણમતાં સૌભાગ્યસમ્પત્પ્રદે ।
પ્રત્યાલીઢપદસ્થિતે શવહૃદિ સ્મેરાનનામ્ભોરુહે ॥
ફુલ્લેન્દીવરલોચનત્રયયુતે કર્તુ કપાલોત્પલે ।
ખડ્ગઞ્ચવાચદધતીં ત્વમેવ શરણં ત્વામીશ્વરીમાશ્રયે ॥
વાચામીશ્વરિ ભક્તકલ્પલતિકે સર્વાર્થસિદ્ધીશ્વરી ।
ગદ્યપાકૃતપદ્યજાતિરચનાસર્વજ્ઞસિદ્ધિપદે ॥
નીલેન્દીવરલોચનત્રયયુતે કારુણ્યવારાં નિધે ।
સૌભાગ્યામૃતવર્ષણેન કૃપયા સિઞ્ચન્તમસ્માદશમ્ ॥
ખર્વે ગર્વસમૂહપૂરિતતનો સર્પાદિવેશોજ્જવલે ।
વ્યાઘ્રત્વક્પરિવીતસુન્દરકટી વ્યાધૂતઘણ્ટાઙ્કિતે ॥
સદ્યઃકૃત્તગલદ્રજઃપરિમિલન્મુણ્ડદ્વયીમૂર્દ્ધજ ।
ગ્રન્થિક્ષેણીનૃમુણ્ડદામલખિતે ભીમે ભયં નાશય ॥
માયાનઙ્ગવિકારરૂપલલનાવિન્દ્વર્ધચન્દ્રાત્મિકે ।
હૂં ફટ્કારમપિ ત્વમેવ શરણં મન્ત્રાત્મિકે માદશઃ ॥
મૂર્તિસ્તે જનનિ ત્રિધામઘટિતા સ્થૂલાતિસૂક્ષ્મા પરા ।
વેદાનાં નહિ ગોચરા કથમપિ પ્રાપ્તાં નુ તામાશ્રયે ॥
ત્વત્પાદામ્બુસેવયા સુકૃતિનો ગચ્છંતિ સાયુજ્યતાં ।
તસ્ય શ્રીપરમેશ્વરસ્ય હરિહરબ્રહ્માદિસામ્યાત્મનઃ ॥
સંસારાંબુધિમજ્જને પટુતનૂમ્ દેવેન્દ્રમુખ્યાન્ સુરાન્ ।
માતસ્ત્વત્પદસેવને હિ વિમુખાન્ કિં મન્દધીઃ સેવતે ॥
માતસ્ત્વત્પદપઙ્કજદ્વયરજોમુદ્રાઙ્કકોટીરિણ ।
સ્તે દેવાજયસઙ્ગરે વિજયિનો નિઃશઙ્કમઙ્કે ગતાઃ ॥
દેદોહં ભુવનિ ન મે સમ ઈતિ સ્પર્દ્ધા વહન્તઃ પરા ।
સ્તત્તુલ્યાન્નિયતં યથા શુચિરવી નાશ વ્રજન્તિ સ્વયમ્ ॥

त्वन्नामस्मरफत्पलायनपरा द्रष्टुं च शक्ता न ते ।
भूतप्रेतपिशाचराक्षसगण यशाश्च नागाधिपाः ॥
दैत्या दानवपुञ्जवाश्च खेचरा व्याघ्रादिका जन्तवो ।
डाकिन्यः कुपितान्तकश्च मनुजो मातः क्षणं भूतले ॥
लक्ष्मीः सिद्धिगणश्च पादुकमुखाः सिद्धांस्तथा वैरिणां ।
स्तम्भश्चापि वराङ्गने गजघटास्तम्भस्तथा मोहनम् ॥
मातस्त्वत्पदसेवया खलु नृणां सिध्यन्ति ते ते गुणाः ।
क्लांतः कांतमनोभवस्य भवति क्षुद्रोऽपि वाचस्पतिः ॥
ताराष्टकमिदं पुण्यं भक्तिमान् यः पठेन्नरः ।
प्रातर्मध्याह्नकाले च सायाह्ने नियतः शुचिः ॥
लभते कवितां विद्यां सर्वशास्त्रार्थविद् भवेत् ।
लक्ष्मीमनश्वरां प्राप्य भुक्त्वा भोगान् यथेप्सितान् ॥
कीर्ति कान्तिं च नैरुज्ये प्राप्यान्ते मोक्षमाप्नुयातु ॥

॥ ઈતિ નીલાતન્ત્રે શ્રીતારાષ્ટકં સ્તોત્રમ્ ॥

(૯) શ્રીતારા કર્પૂરસ્તોત્રમ્ :

શ્રીકણ્ઠામરકેશવર્ણઘટિતં ચન્દ્રાર્દ્ધવિન્દૂજ્જ્વલં । બીજં યત્પરમં ગુણત્રયમયં કામપ્રદં મુક્તિદમ્ ॥ માતઃ ! શંકરવલ્લભે ! પ્રતિદિનં ધ્યાયન્તિ યે યે સદા । તે તે યાન્તિ ચિદાત્મકં હરિહરબ્રહ્માદિસાભ્યં મુદા ॥૧॥

વ્યોમાર્ણં વામનેત્રાન્વિતમનલયુતં વિન્દુચન્દ્રાર્ધયુક્તં । બીજં તે ગુહ્યમેતત્ ત્રિભુવનજનનિ ત્રિક્ષરગે યે જપન્તિ ॥ તેષાં વક્ત્રારવિન્દે વિહરતિ મધુરા ગદ્યપદ્યાવલી ગીર્માતશ્ચન્દ્રાર્ધચૂડે સકલભયહરે સિદ્ધિભાજો નરાણામ્ ॥૨॥

શુક્રાર્ણં પૂતનાસ્થં કલિતશશિકલાવિન્દુભૂષં સવહ્નિભ્રાજદ્ વામાક્ષિ યુક્તં જનનિ તવ બધૂબીજમેતજ્જપન્તિ । તે તે લોલેક્ષણાના વિગલિત રસનાપીનવક્ષોજવાસઃ, કેશાનાં ચિત્તમાશુ સ્મરહરમહિલે મોહયન્તિ પ્રકામમ્ ॥૩॥

ઈશાનં વામકર્ણોલ્લસિતશશિકલાવિન્દુયુક્તં પ્રગુહ્યાં, બીજં માતસ્ત્વદીયં યદિ જપતિ જનો વારમેકં જડાત્મા । ચચ્ચત્પચ્ચાશદ્ ગ્રગ્રથિતનરશિરો માલિકાકાન્તકણ્ઠે ! માતઃ ! શૈલેન્દ્રપુત્રિ ત્રિભુવનમપિ સંક્ષોભયત્યેવ શીઘ્રમ્ ॥૪॥

પશ્ચાદસ્ત્રં તદન્યત્ પુરહરમહિલે ! બીજમત્યન્તગુહ્ય । ભાલોદ્યાત્ પચ્ચમુદ્રે! પ્રકટવિકટદષ્ટ્રોગ્રવક્ત્રારવિન્દે ॥ નિત્યં યે ભોવયન્તિ પ્રતિદનિમમલે ! ઘોરરૂપાટ્ટહાસે । તે નૂનં ભ્રામયન્તિ ત્રિજગદહરે ! ચક્રવદ્ વિશ્વમેતત્ ॥૫॥

માયા-સ્ત્રીકૂર્ચબીજૈર્નવતપનહરિત્સાર્દ્ધચન્દ્રા - શુવર્ણે ! માતર્ન્નીલાખ્યમેતત્તવ મનુમનિશં યે પ્રકામં જપન્તિ ॥ વિત્તે વિત્તેશતુલ્યા-સુરગુરુસદશાસ્ત્તર્કકાવ્યાગમાદૌ । તે તે નીલામ્બુદાલીરુચિરુચિરતનો ! કામરૂપા ભવન્તિ ॥૬॥

ભવાન્યેભિર્બીજૈર્હિમગિરિસુતે ! ચાસ્ત્રસહિતૈ-
નિગૂઢં યે માતસ્ત્વ મનુ જપન્ત્યેકજટિલે !
ત્રિયામાનાથાર્ધપ્રવિલસિતભાલે ! ત્રિનયને !
ગૃહે તેષાં નિત્યં નિવસતિ મુદા સિન્ધુતનયા ॥૭॥
અમીભિર્વીજૈસ્તે પ્રણવસહિતૈઃ શૈલતનયે ।
નિજસ્વાન્તે સાસ્ત્રં પરિજપતિ પઞ્ચાક્ષરમિતિ ॥
સ સિદ્ધઃ સ ત્યાગી સ તુ પુરહરોઽસૌ મુરહરઃ ।
સ ધાતાઽસૌ મુક્તો ભવતિ હિ ચિદાનન્દરસિકે ॥૮॥
શવાસીનાં કણ્ઠે કલિતનૃકરીટીં કરલસત્ ।
કપાલાસિશ્યામોત્પલરુચિરકર્ત્રીં ત્રિનયનામ્ ॥
નવામ્ભોદશ્યામાં વિકટરદભીમાં પૃથુકુચાં ।
સદૈવ ત્વાંધ્તાયન્ જનનિ ! સ જડો વાક્પતિસમઃ ॥૯॥
તટે નદ્યાઃ સિન્ધોર્ગિરિશિરસિ માલૂરગહને ।
શ્મશાને ગોષ્ઠે વા ગિરિશભવને શૂન્યસદને ॥
હવિષ્યાશી લક્ષં પ્રજપતિ વશીભાવનપરઃ ।
સ સર્વજ્ઞો વાગ્મી ભવતિ સુજનો પીનજઘને ॥૧૦॥
મુદા માતઃ ! શુદ્ધોદકરુચિરગન્ધાક્તસલિલૈઃ ।
સ્વયમ્ભૂપુષ્પસ્ત્રક્કુલતનુભગક્ષાલિતજલૈઃ ॥
શિવે ત્વાં સંધ્યાયન્ હરમહિષિ સન્તર્પયતિ યઃ ।
સદૈવ સ્ત્રીવૃન્દં વશયતિ સ વિદ્યાધરપતિઃ ॥૧૧॥
જવાપુષ્પૈર્વિલ્વૈર્મરુવકુલમુખ્યૈશ્ચ કુસુમૈઃ ।
સુગન્ધૈઃ કર્પૂરૈરગરુમહિતૈર્ધૂ પનિકરૈઃ ॥
પ્રદીપૈરુજવવાલૈર્ઘૃતરચિતનૈવેદ્યનિકરૈ-
સ્વાવાર્ચાં યઃ કુર્য્યાત્સ ભવતિ હિ પૂજ્યઃ ક્ષિતિપતેઃ ॥
સ દૂર્વાભિઃ પદ્મૈસ્ત્રિમધુલલિતૈઃ શ્રીફલદલૈ-
ર્ઘૃ તૈર્ગવ્યૈ રક્તૈઃ સુકુલભગલિંઙ્ગામૃતરસૈઃ ॥

ત્રિકોરગે કુણ્ડે યો હુતવહમુખે હોમવિધિના ।
જુહોતિ ત્વાં માતઃ ! સ ભવતિ કવીન્દ્રઃ ક્ષિતિપતિઃ ॥૧૩॥
નિશીથે કલ્યાણિ, પ્રભુદિતમના યઃ પિતૃવને ।
બલિં તે મેષાદ્યૈઃ સ નરમલિપૈર્વા પરિચરેત્ ॥
સ રાજાનં ક્ષિપ્ર વશયતિ ભૃગાક્ષીસમુદયં ।
ત્રિલોકીં વા ભૂમૌ સ ભવતિ નરઃ સત્કવિવરઃ ॥૧૪॥
મહાપૂજાં માતસ્તવ વિતનુતે યસ્તુ મધુના ।
તથા માંસૈર્મત્સ્યૈર્વિવિધનવમુદ્રાદિભિરપિ ॥
વરસ્ત્રીભિઃ સાર્ધં નિધુવનવિનોદેન મુદિતો ।
નિશીથે સંસારાત્સ ભવતિ વિમુક્તઃ પશુભયાત્ ॥૧૫॥
ત્રિકોણે પીઠે ત્વાં વરનિધુવનાસક્તહૃદયાં ।
મહાકાલેનોદ્યત્પુલકનિચયાં સ્મેરવદનામ્ ॥
સ્વયં નક્તં કાન્તારતિરસસમાસક્તહૃદયો ।
મનુષ્યો યો ધ્યાયે દ્ભવતિ શિવતુલ્યઃ સ ધરણૌ ॥૧૬॥
સમુત્તું ગાપીનસ્તનજઘનરાજત્કુલવધૂ-
વ્યવાયવ્યાસક્તો જપતિ તવ ભક્તો યદિ મનુમ્ ॥
ગલદ્વાસઃ કેશો જનનિ ! મનુજો મેદિનિતલે ।
સ સિદ્ધીશઃ શક્ત્ યા જયતિ સુચિર સર્વસુજનમ્ ॥૧૭॥
ભવાનિ ! શ્રીમાતર્નિજગલિતવીર્યાપ્તચિકુર-
મથ પ્રેમ્ણા લબ્ધ્વા વતનભુવનેશીયુતમનુમ્ ॥
સમુચ્ચાર્ય્ય ક્ષોણીતનયદિવસે પ્રેતસદને ।
સ દીર્ઘાયુર્વાગ્મી ભવતિ શતહોમાત્ ક્ષિતિતલે ॥૧૮॥
અજસ્ત્રાં યો મન્ત્રાં જપતિ ભૂમીધરસુતે ।
વિચિન્ત્યાગ્રે માતઃ ! કુસુમલલિતં મારભવનમ્ ॥
વરણ્યાં કન્દર્પપ્રતિમતનુભૃતઃ સ સકલાન્ ।
નિજેષ્ટાનાપ્નોતિ પ્રવિશતિ મુદ્રા તારિણિપદમ્ ॥૧૯॥
તમોગ્રસ્તે ચન્દ્રે યદિ જપતિ લોકસ્તવ મનું ।
નવમ્યાં વા માતર્ધરણિધરકન્યે ! વિતનુતે ॥
તથા સૂર્ય્યે પૃથ્વીવલયતિલકઃ કાવ્યતરની ।
પયોધિઃ સિદ્ધીનાં ભવતિ ભવનં સર્વવિદિતઃ ॥૨૦॥

સદા પાદામ્ભોજે ભ્રમતુ હૃદયં ભૃઙ્ગ ઇવ મે ।
સદા પાણિદ્વન્દ્વં પરિચરતુ કર્ણસ્તવ કથામ્ ॥
શ્રૃણોતુ ત્વત્કીર્તિ હરમહિષિ ગીર્ગાયતુ સદા ।
સદા દૃષ્ટિર્ભૂ યાદ્ ભવદનુચરાલોકનપરા ॥૨૧॥
કદા કાલે શૈલેશ્વરતનભુવે પાદયુગલં ।
મુદા દ્રક્ષ્યે બ્રહ્માપ્રમુખવિબુધાનાં પરિણુતમ્ ॥
કૃપાપારાવારે ભવજનનભીતૈકશરણે ।
શરણ્યે કારુણ્યં મયિ વિતર દીને ભગવતિ ॥૨૨॥
સદૈવ સ્તોત્રં યઃ પઠતિ મુદિતઃ સાધકવરો ।
ન દારિદ્ર્યં તસ્ય પ્રભવતિ કદાચિત્ ક્ષિતિતલે ॥
ત્રિવર્ગો હસ્તે સ્યાજ્જગદખિલમેતચ્ચ વશગં ।
ચિરં જીવન્નન્તે જનનિ લભતે મોક્ષપદવીમ્ ॥૨૩॥
ઇદં સ્તોત્રં માતઃ પ્રપઠતિ દિવારાત્રિમનિશં ।
સ સર્વજ્ઞો યોગીશ્વરનિકરચૂડામણિસમઃ ॥
જડોડપિ ત્વદ્રૂપં જપતિ યદિ સચિન્ત્ય મનસા ।
ત્વદગ્રે ભૂયોચ્ચૈઃ ક્ષિતિપતિસમાનઃ ક્ષિતિતલે ॥૨૪॥
મહાપુણ્યં ધન્યં સકલપુરુષાર્થૈકનિલયં ।
યશસ્યં ચાયુષ્યં સતતભવતાપાપહમિદમ્ ॥
રહસ્યં પ્રાકામ્યં નહિ ખલુ કદાચિત્ પશુજને ।
પઠેત્ પૂજાકાલે જનનિ લભતે મોક્ષપદવીમ્ ॥૨૫॥

॥ ઇતિ શ્રીફેત્કારિણીતન્ત્રે શ્રીતારાકર્પૂરસ્તોત્રમ્ ॥

✻✻✻

ભારતીય ઉપાસનાઓ અને તેમાં પણ દૈવી સાધના - ઉપાસનાઓમાં કાલી સાધના - ઉપાસનાનું મહત્વપૂર્ણ સ્થાન છે. દશમહાવિદ્યાઓમાં મહામાયા ભગવતી શ્રીકાલી મંત્ર તંત્રમાં સર્વશ્રેષ્ઠ છે. અને તે પરમ સિદ્ધિદાયક છે.

લેખક : પ્રાણજીવનદાસ કાર્પેન્ટર

સંહારક શક્તિનું પ્રતિક જોગમાયા મા કાલિકા

(કાલી સાધના)

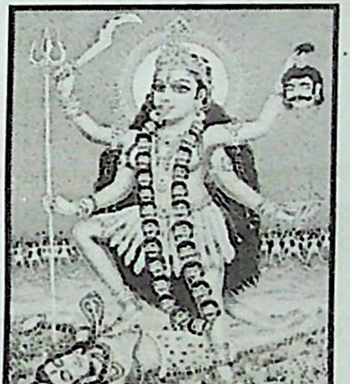

: પ્રકાશક :

ESTD 1928

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય Gajanan

ટાવર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૩

ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૯૧૦૮

Visit us :- www. gajananbooks.com

Email :- Into @ gajananbooks.com

Price Rs. 70=00

મનુષ્ય માટે સૌથી હિતકારી, જેની ઉપાસનાથી સર્વકામ ફળપ્રદ થાય છે. સાધક સ્વયં સદાશિવ બની જાય છે. અપૂત્રવાનને પૂત્ર અને ધનહિનને ધનપ્રાપ્ત થાય છે. તથા વિદ્વતાનો વિકાસ થાય છે. એવી દશ મહાવિદ્યાઓમાંની એક

દશ મહાવિદ્યામાંની એક

શ્રી છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા

(સાધના અને સિદ્ધિ)

: લેખક અને સંશોધન કર્તા :

શ્રી શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

: પ્રકાશક :

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય Gajanan™

ટાવર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૩

ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૯૧૦૮

Visit us :- www. gajananbooks.com

Email :- Into @ gajananbooks.com

Price Rs. 70=00

ગુઢ પ્રાચીન સ્વરોદય સાધના વડે સમૃદ્ધિનાં દ્વાર ખોલો

ભગવાન શિવજીને પ્રબોધેલી આ ગૂઢ - રહસ્યમય સાધનાથી ધારેલાં કાર્યો સિદ્ધ કરી શકાય છે. ઇચ્છાઓ પૂર્ણ થાય છે.

શિવ સ્વરોદય શાસ્ત્ર અને તત્વજ્ઞાનનો એકમાત્ર પ્રમાણભૂત મહાગ્રંથ.

"શિવ સ્વરોદય રત્નાકર"

(વૈજ્ઞાનિક તત્વજ્ઞાન સ્વરોદય)

લેખક : શરદચંદ્ર પુરોહિત **કિંમત રૂ. ૩૦૦-૦૦**

આ ગ્રંથની વિશેષતા : (૧) જીવનના પ્રત્યેક કાર્યની સફળતા માટે સ્વરજ્ઞાનનો ઉપયોગ (૨) ઈચ્છા મુજબ સંતાન પ્રાપ્તિ અને ભાવિ સંતાન કેવું હશે તેની જાણકારી. (૩) વિશેષ સ્વરોદય પ્રશ્નોત્તરી (૪) અકાળ મૃત્યુ અટકાવવાની ટેક્નીક (૫) અનેક ચિત્રો સાથે વિષયની સ્પષ્ટતા.

નોંધ : ઉપરના બંને પુસ્તકો મંગાવવા માટે લખેલી કિંમતનો મનીઓર્ડર કરશો. પોસ્ટ ખર્ચની રકમનું V.P.P. કરીશું.

પ્રાચીન ભારતની અસ્મિતાનું પ્રતીક

(દશ મહાવિદ્યાના ચિત્રો સાથે નવી આવૃત્તિ)

શ્રી મંત્ર-તંત્ર-યંત્ર મહાસમુચ્ચય

કિંમત રૂ. ૨૫૧-૦૦ **(શ્રી યંત્ર ફ્રી)**

લેખક : પંડિત શ્રી દેવવ્રત કાશ્યપ

આપણા ગૌરવશાળી વારસાની મહાન પરંપરા ઉજાગર કરતો વર્ષોની સાધના તથા અનેક સિદ્ધ મહાત્માઓની કૃપા પ્રસાદીથી તૈયાર થયેલ અદ્‌ભુત ગ્રંથ.

આ દળદાર ગ્રંથમાં : (૧) મંત્રનાં પ્રયોગો જેમાં વિવિધ દેવ-દેવીઓ-યક્ષ-કિન્નર-અપ્સરા, વીર, વેતાલ, પિશાચની મંત્રાત્મક સાધનાઓ (૨) તંત્રના પ્રયોગો જેમાં જુદા જુદા ભૌતિક હેતુઓ મારણ, મોહન, આકર્ષક, વશીકરણ ઉચ્ચાટન વગેરે સિદ્ધિ કરવાના વિધિ સહિત શાસ્ત્રોક્ત પ્રયોગો તથા ટૂચકાઓ (૩) યંત્રનાં પ્રયોગો યંત્રનાં મૂળ ચિત્રો, આકૃતિઓ, યંત્ર સાધના માટે જરૂરી મંત્ર પ્રયોગો વિવિધ સાધના પદ્ધતિઓનું વિગતવાર વિવરણ...

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સૂરત ફોન : ૨૪૨૪૨૪૬

: લેખક : શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

વિરામ ચિહ્નોની પરિભાષામાં ત્રીજા પુરુષાર્થ
'કામ' વિશેનું અભૂત પૂર્વ ચિંતન એટલે

કામ જિજ્ઞાસા

(૧) શ્રી શરદચંદ્ર પુરોહિતની કલમે સૌંદર્ય અને કામકેલી સરગમ કાયા ઉપર પ્રગટ કરતું અભિનવ ચિંતન એટલે 'કામ જિજ્ઞાસા' ગ્રંથ.

(૨) વર્ષોની મહેનતના પરિપાકરૂપે સાંસારિક જીવનના કોયડા ઉકેલવામાં સહાયભૂત ગ્રંથ છે- કામ જિજ્ઞાસા.

(૩) પતિ-પત્નીના સંભોગને સમભોગમાં પરિવર્તનની કળા એટલે કામ જિજ્ઞાસા.

(૪) પ્રજોત્પક્તિમાં વપરાતી કામ ઊર્જા મોક્ષ પ્રાપ્તિ તરફ કેવી રીતે લઈ જાય તે જાણવા માટેનો ઉત્તમ ગ્રંથ છે- કામ જિજ્ઞાસા.

(૫) જે ઘરમાં પતિ-પત્ની પરસ્પર સંતોષી જીવન જીવે ત્યાં અવશ્ય કલ્યાણ છે. આ વાત 'કામ જિજ્ઞાસા' સમજાવે છે.

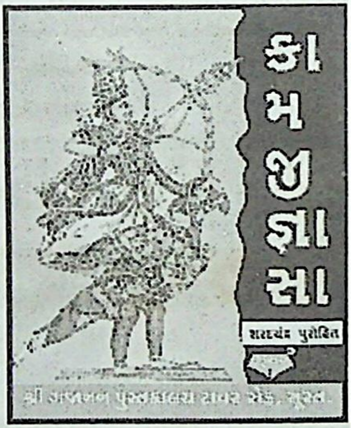

(૬) નારી બંધન નથી. મુક્તિ માર્ગે લઈ જનારી સહધર્મચારિણી છે - તે સમજવા માટે અવશ્ય 'કામ જિજ્ઞાસા' વારંવાર વાંચો.

(૭) 'કામ જિજ્ઞાસા' જીવનમાં કામ ઊર્જાનો સદુપયોગ કરવાનું શિખવે છે.

(૮) યોગ, તંત્રના સમન્વય સાથે સફળ કામજીવન જીવવાની કળા અને સંસારમાં સફળ થવાની ચાવીરૂપ કામ જિજ્ઞાસા ગ્રંથ છે. એનાથી કામના સાચા સ્વરૂપનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે. માટે ફરીને વાંચવા માટે 'કામ જિજ્ઞાસા' ને ગ્રંથ ઘરમાં અવશ્ય વસાવો.

(૮) 'કામ જિજ્ઞાસા' મોક્ષના પુરુષાર્થનું પ્રવેશદ્વાર છે. 'કામ' ઊર્જાને સમજો તો મોક્ષ સુધી પહોંચાય.

: પ્રકાશક :

ESTD 1928

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય Gajanan
ટાવર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૩
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૯૧૦૮
Visit us :- www. gajananbooks.com
Email :- Into @ gajananbooks.com

Price Rs. 451=00
(પોસ્ટેજ ફ્રી)

લેખક પરિચય

નામ : શરદચંદ્ર ઇશ્વરલાલ પુરોહિત

જન્મ સ્થળ : મુ. પો. ડુમસ, જિ. સુરત.
જન્મ તારીખ : ૭-૧૦-૧૯૩૮
રહેઠાણ : બ્લોક નં. ૫૫/૪૨૦
ગુજરાત હાઉસીંગ બોર્ડ, પાલનપુર પાટીયા, રાંદેર રોડ,
સુરત-૩૯૫ ૦૦૫

પિતા : શ્રી ઇશ્વરલાલ ભાઇશંકર પુરોહિત
માતા : અ.સૌ. કમળાગૌરી ઇશ્વરલાલ પુરોહિત
પત્ની : અ.સૌ. સરલાદેવી શરદચંદ્ર પુરોહિત
જ્ઞાતિ : મોઢ ચાતુર્વેદી બ્રાહ્મણ
ગોત્ર : વશિષ્ઠ, વેદશાખા : શુકલ યજુર્વેદ
ત્રિપ્રવરાન્વિત માધ્યંદિની શાખા
વ્યવસાય : (૧) ગુજરાત સરકારના સહકારી ખાતામાં સહકારી અધિકારી પદ પરથી નિવૃતિ તા. ૩૧-૮-૯૬. (૨) હાલમાં સાહિત્ય સંશોધન, લેખન અને કર્મકાંડ વૈદિક, પુરાણોક્ત તેમજ તાંત્રોક્ત

આ પુસ્તક વિશે ....

જેવી રીતે મહાકાલની શક્તિ મહાકાલી છે, તેવી જ રીતે સદાશિવની પ્રેરણા શક્તિ મા તારા છે. એની ઉપાસનાથી સર્વના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે. શાસ્ત્રોમાં એવું કથન છે કે - ''કૃષ્ણસ્તુ કાલિકા સ્વયં' ભગવાન કૃષ્ણ સ્વયં માતા કાલીનું રૂપ છે. 'કલીં' બીજ કાલીનું છે તે જ બીજ કૃષ્ણનું છે. તેવિજરીતે કહેવામાં આવ્યું છે કે - 'તારા તુ રામરૂપિણી' મા- તારા સ્વયં રામનું સ્વરૂપ છે. સીતારામ શબ્દમાં પ્રથમાક્ષર 'સી' અને અંતિમ અક્ષર 'મ' ને અલગ કરીને બાજુપર રાખો, અને વચમાંના બે અક્ષરો 'તારા' ઉઠાવીને તારા પછી 'સીમ' રાખવાથી 'તારાસીમ' શબ્દ બનશે. જેનો અર્થ થાય છે. -ભવતારિણી (તારા). 'સીતારામ' શબ્દમાં સીમિત સાકાર સ્વરૂપ બની ગઈ છે. રામ નામનો મંત્ર એટલા માટે તારક મંત્ર બની ગયો છે. આપ એ પણ કહી શકો છો કે મર્યાદા પુરુષોત્તમ રામ જગદંબા તારાનું જ રૂપ છે. તે પણ સંસારના તારણહાર છે. શ્રી તારા સિદ્ધિવિદ્યા છે. પ્રથમા મહાવિદ્યા 'કાલી' અને દ્વિતીયા તારામાં સામાન્ય જેવો ભેદ છે. જે અંગે આ ગ્રંથમાં એક પ્રકરણમાં વિસ્તૃત ચર્ચાવિચારણા કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત.